

گۈلستان

(سوۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)

18

مىللەتلەر نەشرىياتى

گۈلستان

(سوۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)

(18)

مىللەتلەر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇللا ئابلىز
مەسئۇل كوررېكتور: ھەمرا ھاسىل

گۈلستان (18)
(سوۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن تۈزۈلدى
ۋە نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
1989 - يىل 1 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
1989 - يىل 1 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 1.90 يۈەن

مۇندەرىجە

كىچىك مەش .....ۋ. مىخالسكى (1)
ھېكايە ھەققىدىكى ھېكايە .....ۋ. ماكانىن (67)
پەيغەمبەر رەسمىنى ئوغرىلاش ئەنزىسى .....ل. يۇنىنا (98)
لىۋباۋا .....ۋ. سۇكاچېۋ (175)

كىچىك مەش

ۋ. مىخالىسكى

بۇ ھېكايىلىرىم ئارقىلىق مەرھۇم
ئانام دىنائىدا ستېپانوۋنا مىخالىسكايانىڭ
تەزىيە بىلدۇرىمەن

قۇياش ھەممە ئادەمنى يورۇتىدۇ. قۇياش نۇرى ھەممىگە تەڭ چۈشىدۇ، ئۇ مېنىمۇ يورۇتىدۇ، دۈشمەنلىرىمنىمۇ يورۇتىدۇ. ھەتتا يەر شارىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە ياشايدىغان، مەن جۇغرافىيە كىتابلىرىدىن ئەمما بىلىگەن ئەمما كۆرۈپ باقمىغان ئادەملەرمۇ قۇياش نۇرىغا چۆمىدۇ. بىزنىڭ كىچىك مېشىمىز ئانام بىلەن ئىككىمىزگىلا ئىسسىق بېرىدۇ. قۇياشنىڭ قانداق پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى تېخىچە بىلمەيمەن، كىچىك مەشنى بولسا دادام ئۆيدىن كېتىشتىن بىر كۈن ئىلگىرى ئېلىپ كەلگەنىكەن، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن دادامنىڭ ئىز-دېرىكى يوق ئىكەن.

ئانچە چوڭ كۆرۈنمەيدىغان بۇ مەشكە ئىككى چىلەك كۆمۈر پومى سىغاتتى. ئۇرۇش ۋاقتىدىمۇ، ئۇرۇشتىن كېيىنكى خېلى بىرمەزگىل-لەرگىچىمۇ كۆمۈر يوق ئىدى — ئۇۋاق كۆمۈرنى پوم قىلىپ قالايىتەتۇق. كۆمۈر پومى ياخشى كۆيەتتى، نېمە سەۋەبتىندۇ، مەشكە سېلىش ۋاقتىدا سۇ پۈركۈشكە توغرا كېلەتتى. مەن قالتىس پۈركۈيتتۇم: كارىدوردىكى ياغاچ تۆشۈكتىن بىر كۆرۈشكا سۇ ئېلىپ،

ئىككى قوۋزۇمىنى كۆپىتۇرۇپ، "پۇۋ-پۇۋ-پۇۋ" قىلىپ پۇركۈپ كېتەتتىم.

— پۇركىمگىنە، ئاندرىيۇشا، پۇركىۋېرەمسەن! — دەيتتى ئانام مېنى توسۇپ. ئۇ چاغلاردا مەن تېخى كىچىك ئىدىم. بىرئاز چوڭ بولغىنىمدا ئۇ ماڭا:

— پۇركۈشىنىغۇ تازا پۇركۈيسەن، بىراق سېنى ئامباردىن كۆمۈر ئېلىپ چىققىن دېسەم، ساڭا هار كېلىدۇ، — دەيتتى.

هار كەلمەيچۇ — بۇ سوغۇقتا ئامبارغا كىمنىڭمۇ كىرگۈسى كېلىدۇ، بولۇپمۇ ئاخشىمى قاراڭغۇدا، توڭلاپ كاللەكلىشىپ قالغان كۆمۈر پومىنى قۇرۇق قول بىلەن كوچىلايدىغان گەپ-تە.

بىزنىڭ ئۆيىمىز دېگىز ياقىسىغا يىراق ئەمەس ئىدى، قىش كۈنلىرى ئۇۋان لەقەملىك شىمال شامىلى بىر چىققىلى تۇرىدىغان بولسا، بىرنەچچە هەپتىگىچە توختىماي كېتەتتى. بۇ چاغدا كىچىك مەش بىزنىڭ بىردىنبىر باش پاناهىمىز بولۇپ قالاتتى. ئۆيىمىزدە ئوتۇن بار چاغلاردا، مەشكە سېسىق كۆمۈر پومىسى قالمايى، ئوتۇن قالغان چاغلاردا، ئاغزى ئوچۇق مەشكە قاراپ تۇرۇش ماڭا بەكمۇ راهەت بولاتتى. بۇ مەشنىڭ ئىچى ئاجايىپ، جۇشقۇن، قىزىقارلىق بىر دۇنيا ئىدىكى، ئادەمنى سۆز بىلەن ئېيتىپ بېرگۈسىز دەرىجىدە جەلپ قىلاتىتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ يەنە بىز ياشاۋاتقان مۇشۇ دۇنياغا ئوخشاشلا بىمەنە ئىدى، چۈنكى ئاخىر بېرىپ هەممە نەرسە كۆل بولۇپ كېتەتتى ۋەسسالام.

هەتتا ئائىلە دېگەن سۆزمۇ ماڭا يىللىق دېگەن مەنىدە تۇيۇلاتتى، مەن ئۇچۇن ئائىلە ئەزەلدىنلا يىللىقلىق قاپىلىغان بىرنەرسە ئىدى. بىزنىڭكىدە ئاۋۋال مېنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىم، مەشنىڭ مەندىن

كېيىن پەيدا بولغانلىقى تەبىئىي ئىدى، مەش بولمىسا، مەن قانداق ياشايتتىمكىن...بۇ ئۆزەمنى مەن دەپ ئاتىماي، ئۇ دەپ ئاتايدىغان، ئانامنى تادىيانا پېترووۋنا دەپ ئاتىماي، تانىيە دەپ ئاتايدىغان غەلىتە ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس بولغاندەك بىر ئىش ئىدى.

...تانىيە پۈتكۈل ئۆمرىدە ھېچقاچان ئۆزىنى بۇنداق لەززەتلەنىشتە، ئەركىن-بىمالال لىقتا، شادىمانلىقتا سەزمىگەنىدى. تانىيە ئۆزىنى گويا تۇغۇت دوختۇرخانىسىنىڭ كېسەلخانىسىدا ياتماستىن، بەلكى بۇلۇت قەدىمدە يالىڭاياغ پېيتى لەيلەپ تۇرغاندەك، سېخى قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرى تۆۋەندىن بۇلۇتنى يورۇتۇپ، ئۇنىڭ يالىڭاياغ پۈتلىرىنى يىللىتقانغا ئوخشاش تۇيۇلاتتى.

تانىيەنىڭ ئوغلى تولىمۇ ئاجىز تۇغۇلغانىدى، ئۇنى كۆرگەنلا ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىپ كېتەتتى. ئەمما چىراي-تۇرقى شۇنداق چىرايلىق ئىدىكى، تېرىسى خۇددى فارفور قاچىدەك ۋاللىداپ تۇراتتى، كۆپكۆك كۆزلىرى نۇرلىنىپ چاقناپ تۇراتتى، ساپسېرىق چاچلىرى بەك قۇيۇق ئىدى.

— بىز چىرايلىق بىر بالىنى ئېمىتىدىغان بولدۇق، — دېيىشەتتى سېستىرالار ئۇ ھەقتە.

تانىيە ۋە ئۇنىڭ ئېرى ئاندرې يېگىي توي قىلغان چاغدىلا، بالىسى قىز تۇغۇلسا، تانىيەنىڭ ئانىسىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن، بالىنىڭ ئىسمىنى ماريىە قويۇشقا، ئوغۇل تۇغۇلسا، ئاندرېينىڭ دادىسىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئىسمىنى ئىۋان قويۇشقا

---

① تانىيە — ئەركىلەتمە ئىسىم، تادىيانا پېترووۋنا بولسا رەسمىي ئىسىم، ھۆرمەت نامى.

كېلىشكەندى.

كىشىلەردە ئاشۇ يىلى تۇغۇلدىغان بالىلارنىڭ ھەممىسلا ئوغۇل تۇغۇلدىغاندەك تەسىرات پەيدا بولغاندى، مەسىلەن، تانيە ياتقان كېسەلخانىدا سەكسەن تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ ھەممىسى ئوغۇل تۇغقاندى. تانيەنىڭ كېسەلخانىدىكى ئايال ھەمراھلىرى بالىلىرىغا ئەدۇئارد، ۋالېرى، ۋىتالى دېگەنگە ئوخشاش ناھايىتى چىرايلىق ئىسىملارنى قويۇشقانىدى، تانيە بولسا ئۆزىنىڭ شاكىچىكىگە ئىۋان دېگەن قوپال ئاڭلىنىدىغان بىر ئىسىمنى قويۇپ قويغاندى. ئۇ بۇ ئىسمىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا نومۇس قىلغانىدەك، بالىسىنىڭ ئىسمىنى ئاتمايتتى، نەتىجىدە بالا ئىسىمسىز پېتى تۇرىۋەردى.

لېكىن تانيە ئاندرېيغا يازغان خېتىدە بۇ ئەھۋالنى دېمىدى. چۈنكى ئاندرې تۇنجى خېتىدە گويا دۇنيادا باشقا ئىسىم يوقتىكىدەك قىلىپ، ئوغلىنى ئىۋاننۇشكا① دەپ ئاتىغاندى.

تانيە بىلەن بىر ياتاقتا ياتقان تۇغۇتلۇق ئايالىلار تانيەگە تولىمۇ ھېرىسلىق قىلاتتى، چۈنكى ئاندرې دوختۇرخانىغا بىر كۈندە بىرنەچچە قېتىم كېلەتتى ۋە دېرىزىنىڭ تۈۋىدە خېلىغىچە تۇراتتى.

تانيە يەڭگىپ بەشىنچى ئاخشىمى بىر پارچە باغاق تاپشۇرۇۋالدى، ئۇنىڭدا: "دوختۇرلار بىلەن سۆزلەشتىم، ئۇلار سېنى مۇددەتتىن بۇرۇن دوختۇرخانىدىن چىقىرىدىغاندەك تۇرىدۇ، سېنى ۋە ئوغلىنى تەشنالىق بىلەن سۆيىمەن. ئاندرې" دەپ يېزىلغانىكەن.

باغاق تانيەنىڭ قولىغا تەگكىنىدە، ئۇ بالىسىنى ئېمىتىۋاتاتتى،

---

① ئوغلىنىڭ ئەركىلىتىپ ئېيتىلىشى.

بوڭاق تازا بىرىلىپ ئېمىڭاتاتتى.

— ئۇڭان، — دېدى ئۇ ئاستاغىنا، — داداڭ بىزنى خويمۇ سېغىنىپتۇ جۇمۇ!

تانىيە بىرىنچى دېكابىر كۈنى دوختۇرخانىدىن چىقتى. تالا بەك سوغۇق ئىدى، ئۇنى ئېلىپ كەتكىلى كەلگەن ئاندرې ئوغلىنى يۆگەپدىغان زاكىنى قوينىغا تىقىڭالغانىدى. قار قاپلاپ كەتكەن قاراڭغۇ كوچىدا شۇڭغان چىقىپ، قار ئۈچقۇنلىرى تانىيەنىڭ يۈزىگە ۋە پاچاقلىرىغا ئۇرۇلماقتا — ئۇ نېپىزغىنا ئۈزۈن يىپ پايپاق كىيگەنىدى.

— ئەمدى بالىنى ئىلاھقا چوقۇندۇرساق بولارمىكىن! — دېدى ئاندرې شامال ئۇرۇپ تۇرغان كۆزلىرىنى سەل قىسىپ تۇرۇپ.

— نېمە — دەڭا — تىسەن؟

— ئۇڭانىڭ دەيمەن، — دېدى ئاندرې، بەختسىزلىق تۇيۇقسىز ئۇرغۇپ تۇرغان يۈزىنى تانىيەگە يېقىن قىلىپ، — بىزنىڭ ئۇڭانىڭ تۇنجى قېتىملىق جەڭگىۋار چوقۇنۇش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزسەكمىكىن!

— شۇنى دېگىنە، شۇڭغان چىقىڭاتسا ئەمدى...

شۇڭغاندا گەپلىشىش تەس بولغاچقا، ئۇلار يول بويى گەپلەشمەي مېڭىشتى، ئاندرې بىلەن تانىيە دېگىز ياقىسىغا ئانچە يىراق بولمىغان جايدىن كىچىك بىر ئېغىز ئۆيىنى ئىجارىگە ئالغانىدى. بۇ خىلىلا تۈزۈك ئۆي ئىدى، بىراق كىرىسىن ئۇچىقى بىلەن ئىسسىتىشقا توغرا كېلەتتى.

— ئۆيگە يېتىپ كەلدۇق! — ئاندرې دەرۋازىسىنىڭ كىچىك ئىشىكىنى دولىسى بىلەنلا ئىتتىرىپ ئاچتى، ئۇلار تاش ياتقۇزۇلغان كىچىك بىر ھويلىغا كىردى.

— بردەم ئېلىپ تۇرغىنا، — ئۇ ئوغلىنى تانىسىغا بېرىپ، قۇلۇپىنى ئاچتى. ئىشك ئېچىلىشى بىلەنلا سېسىق ئىس دىماغقا گۇپپىدە ئۇرۇلدى، ئۆيىنى كىرسىن ئىسى قاپلاپ كەتكەنىكەن.

— ھۇ كاساپەت! — ئاندرې ئىنتىلىك بېرىپ، تۇتەپ كۆيۈۋاتقان كىرسىن ئوچىقىنىڭ پىلىكىنى پەسلەشتۈەتتى، — ھەي كاساپەت! سىلەرگە ئۆيىنى ئوبدان ئىسىتىپ قويماي دەپ، ئوچاقنى بىر كۈن ياققانىدىم! — ئۇ ئائىلاج مۇشتىنى سلكىپ ھويلىغا چىقتى، — دېرىزىنى ئېچىۋەتسەم قانداق؟

— ياق، ئىس سىرتقا چىقىپ كېتىۋېرىدۇ. بالىنى ئېلىپ تۇرغىن، — تانىيە بالىنى ئۇنىڭغا بېرىپ ئۆيگە كىردى.

ئۇ ئۆيىنى يېغىشتۇرۇپ بولۇپ، ئاندىن ئىشكىنى يېپىۋالدى، لېكىن ئۆينىڭ ئىسسىقى چىقىپ كېتىپ، كۆيۈك پىلىك بىلەن ئىس ھىدىلا قالغانىدى.

— بۆشۈك تاپقانلىقىڭنى ماڭا نېمىشقا دېمىدىڭ؟ — دېدى تانىيە ئاندرې بالىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرگەندە، مۇغەمبەرلىك بىلەن قوشۇمسىنى تۇرۇپ، — ماڭا تۈيدۇرمايلا سوۋغا قىلماقچى بولدۇڭمۇ- يە.

— ئەسلى شۇنداقمۇ ئويلىغانىدىم، بىراق ئۇنداق قىلالمىدىم. بۆشۈكنىڭ يېرىمى ھاۋارەڭ، قالغىنى بولسا — داتلىشىپ كەتكەن تۆمۈردىن قۇراشتۇرۇلغان. مەن تېخى گەپىنىڭ ئەڭ مۇھىمىنى ساڭا دېمىدىم. ئالدىنقى كۈنى بۆشۈكنى سىرلاشقا كىرىشكەنىدىم، ئېلېكتر لامپىسى بىردىنلا ئۆچۈپ قالدى. ئەتىسى ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، چالىسىنى سىرلاپ بولماقچىدىم. ئىككىنچى كۈنى قايتىپ كېلىپ، ئىشكىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسام، سىر قۇتىسى پولغا

ئۆرۈلۈپ چۈشۈپتۇ. سىر ئەسلىدە يېرىم لىتىرلىق ئەينەك قۇتىغا قاچىلانغانىدى. قۇتا ئۆرۈلۈپ كېتىپ ھەممىسى تۆكۈلۈپ كېتىپتۇ، مەك تەستە ئۇنى پولدىن قىرىپ ئالدىم، قارىغىنا ئىزىنى.

— ھېچقىسى يوق. بىر ئوبدان كىچىك كارىۋات ئىكەن، بەك ياخشى ئىكەن! ئۇنى ئۆزەك ياسىدىكمۇ؟

— ئۆزەم بولمايچۇ، مەن ياسىماي كىم ياسايتتى؟ زاۋۇتتىكى تارماقلارنىڭ بىرى ئەتىلىكىكە ماڭا بىر مەش بەرمەكچى بولدى. بىر يىلغا يەتكۈدەك ئوتۇنمۇ تەييارلاپ قويدۇم. ھەممىسىنى ھەرىلەپ، يېرىپ قويدۇم، ساڭا ئەتە كۆرسىتىمەن. ئەك مۇھىمى — تولۇق بىر ھارۋا كۆمۈر پومى تەييارلاپ قويدۇم، ئويلاپ كۆر — بىر ئۆيگە لىق كېلىدۇ دېگىنە! زاۋۇتنىڭ ماڭا شۇنچە كۆپ نەرسە تەستىقلاپ بېرىدىغانلىقىنى، شۇ قەدەر ئەتراپلىق ئويلىنىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغانكەنمەن!

— پاھ تولىمۇ ياخشى بوپتۇ! بىزگە ئىككى قىش يېتىدۇ. مېشىمزمۇ بولسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر ئۆي ئوتۇن، كۆمۈر تۇرسا، بۇ ئۆي جەننەتتەك بولۇپ كېتىدىكەن-دە!

تانىيە كىرسىن ئوچىقىنى يەنە ياقتى. ئوغۇلچاق ئاتا-ئانىسىنىڭ كارىۋىتىدا توغرىسىغا يېتىپ تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى.

— نېمىدېگەن چىرايلىق-ھە! — ئاندرې ئېڭىشىپ قارىدى ئۇنىڭغا.

— ساڭا قۇيۇپ قويغانىدەك ئوخشايدۇ!... بۇگۈن ھەر ھالدا ئازراق بولسىمۇ بىرنەرسە يېسەڭچۇ؟

— بىراق...

— بىراق! — دېدى تانىيە ئۇنىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ، —

ئىشكاپتا ھېچنېمە يوق! سەنزە!

— مانا ھازىرلا بارىمەن! — ئاندرې قىلچە ئىككىلەنمەيلا پەلتوسىنى كىيدى، — ھازىرلا بارىمەن!

تانيە جاۋاب بەرمەي تۇرۇۋېلا، ئاندرې ئىشكنى يېپىپ چىقىپ كەتتى. كىرسىن ئوچىقىنىڭ ئوتى بىردىنلا لىپىلداپ، ئۆچۈپ قېلىشقا تاس قالدى.

"ئەمدى ھەرقانداق قىلىپمۇ ئاقارتقىلى بولمايدۇ! — دەپ ئويلىدى تانيە قاپىداپ كەتكەن تورۇس ۋە تاملارغا قاراپ تۇرۇپ، — مەن بىر ياشقا كىرگىچە خۇددى پىچاق بىلەن بەدىنىمنى تىلغانىدەك چىرقىراپ يىغلايدىكەنمىشمەن، ئەمما بۇ بالا ھە دەپ ئۇخلايدۇ"...

بوۋاق خۇددى قورچاقتەك قىمىر قىلماي ياتاتتى.

— يېمەكلىك دۇكىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلگەن ئوخشىمامسەن! — دېدى تانيە ئاندرې چوڭ-كىچىك تۇگۇنچەكلەرنى كۆتۈرگەن پېتى ئىشكتىن كىرگەندە ھەيران قېلىپ ۋە چاۋاك چېلىپ كەتتى.

— ھەممىسى قىممەت باھالىق نەرسىلەر، ئەمدى ھەممە نەرسە تەل بولدى، بۇنىڭ كارى چاغلىق، ئانىسى، تەبرىكلىگەندىكىن، تۇزۇكرەك تەبرىكلىشىمىز كېرەك-تە!

ئاندرېنىڭ "ئانىسى" دەپ چاقىرىپ سېلىشى ئۆزىنىمۇ، تانيەنىمۇ ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. ھەر ئىككىسىنىڭ ھېسسىياتى ئۇرغۇپ، گويا ئۇلار توي قىلغىلى نۇرغۇن يىللار بولغاندەك، ئەمدىلىكتە نەۋرە كۆرىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالغاندەك تۇيۇلاتتى.

— ھوي، ئاندرېيۇشا①، ھاراقمۇ ئېلىپ كېلىپسەن-دە! — تانيە

① ئاندرېنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

بويۇنداپ تۇرۇپ ئۇنىڭ ئاغزىغا چوككىتە بىرنى سۆيدى-دە، يۆزىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە چىڭ ياقتى. بايا ئۇلار ئاجايىپ ئوڭايسىزلىنىپ كېتىشكەنىدى، "ئانىسى" دېگەن سۆزگە ئۇ بەك سۆيۈنۈپ كەتتى، چۈنكى شۇ بىر ئېغىز سۆزدىن ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى بەختيار تۇرمۇشى ۋە بىر-بىرىگە بولغان پاك-سەمىمي مۇھەببىتى چاقناپ تۇراتتى.

— ھاراق بولمىسا، بۇنى قانداق تەبرىكلەش دېگىلى بولسۇن! — دېدى ئاندرې مىيقىدا كۈلۈپ ۋە توڭۇپ كەتكەن قولىلرىنى هوردىدى، — يەنە كېلىپ بۇنىڭغا تولۇق ئاساسىمىز بار-دە، بۇ هەم قارشى ئېلىش، هەم ئۇزىتىش... قىسقىسى... — ئاندرې ئېغىز ئاچالماي قالدى، — مەن هەربىي سەپكە قوبۇل قىلىنىدىم.

تانىيەنىڭ بەدەنلىرى بوشۇشۇپ، بالىنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ قالدى.

— ئاندرېيۇشكا...ۋاي خۇدا! نېمىشقا بۇنداق بولىدىغاندۇ؟ نېمىشقىمۇ بۇنداق بولار! — تانيە چۆچۈپ هاڭ-تاڭ بولۇپ قېتىپلا قالدى ۋە غۇدۇڭشىدى. ئۇ كۆڭلىدە ئاندرېنىڭ ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشىنى، بۇ گەپنىڭ راست بولماي قېلىشىنى، بەش ئايدىن بۇيان ئۆزى هەركۈنى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتقان ئۇرۇشنىڭ ئۆزلىرىنىڭ شەخسي بەختسىزلىكى بولماستىن، ئومۇمي بەختسىزلىك ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭغا ئېيتىشىنى ئۈمىد قىلاتتى... ياڭالا، بىز توي قىلغىلى تېخى بىر يىل بولماي تۇرۇپ، ئايرىلمىمىز نېمىسى؟ بۇنى قانداق تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولسۇن؟ بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ — بىز ئەمدى قانداقمۇ قىلارمىز؟...دەپ ئويلايتتى.

ئاندرې خوتۇنىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ دولىسىنى

قۇچاقلىدى.

ــ ھېچقىسى يوق، تانيە، كارى چاغلىق، يىغلىما، بولدى قىل، يىغلاۋەرمىگىن. بۇ، ئۇۋانغا زىيانلىق، يىغلىما!

تانىيە كۆز يېشىنى سۈرتۈۋېتىپ، داستىخان سالىدى. قېنى، قۇرۇت، قەنت ــ گېزەك ۋە سۈرلەنگەن بېلىق ــ ئىشقىلىپ ھەممە نەرسە تەييارلانغاندى، شۇغىنىسى بولكا يوق ئىدى. ئاندرې بولكا ئېلىشنى ئۇنتۇپ قالغان، بىراق ماگىزىن ئەتە ئەتىگەندە ئېچىلىدۇدە.

ئۇلار كونىچە ئىككى ياغاچ ئورۇندۇقنى ئېلىپ كېلىپ، ئۆزلەرىنىڭ ئىقتىسادىي قۇۋۋىتىدىن ئېشىپ كەتكەن مۇشۇنداق بىر زىياپەت سورۇنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى، داستىخانغا ياخشى تائاملارنىڭ ھەممىسى قويۇلغان، پەقەت بولكا، مۇقىم تىنچ تۇرمۇش ۋە ئەتىگە بولغان ئىشەنچلا يوق ئىدى.

قىزىل ھاراق ئىستاكاندا پىلىلدىماقتا.

ــ ئۇۋان ئۇچۇن ئىچەيلى، ــ ئاندرېنىڭ كۆزلىرىدىن كۆچلۈك ھېسسىيات چاقنىماقتا ئىدى.

تانىيەمۇ ئېرى بىلەن قوشۇلۇپ رومىكىدىكى ھاراقنى ئىچىۋەتتى.

ھاراق قورساقىغا كىرىشى بىلەنلا، ئۇلار ئىسسىپ قالغاندەك بولۇشتى، ئۆيمۇ ئانچە سوغۇق بىلىنمەيدىغان، كەلگۈسىمۇ ئانچە غۇۋا ھېس قىلىنمايدىغان بولدى.

ــ ئۇ يىغلىمايدىغۇ؟ ــ ئاندرې ئەجەبلەندى.

ــ خاتىرجەم بول، ئۇ يىغلايدۇ.

تانىيە گېپىنى قىلىپ بولۇشىغلا بالا قاتتىق يىغلىغىلى تۇردى.

— ئاۋازى نېمانچە قاتتىق ئۇنىڭ! — ئاندرې قاقاقلاپ كۈلدى، — ئۇ چوڭ بولىدىغان بولسا، جەزمەن چېركاۋدا ئىش تۇتىدىكەن — دە.

— سىيپ قويۇپتۇ! — دېدى تانيە ئاستاغىنا، ئۇنىڭ قارا كۆزلەرىدىن بەخت نۇرى چاقناپ تۇراتتى، — سىيپ قويۇپسەن ھە، جېنىم بالام!

ئۇ بالىنىڭ زاكسنى چاقاقلىق بىلەن ئېچىپ، سۈيدۈك لاتسىنى يەڭگۈشلىدى — دە، يەنە يۆگەپ قويدى.

— يىغلىمىغىن! جىددىل قىلمىغىن! بولدى، بولدى ئەمدى! بىرنېمە يېگۈڭ كەلدىمۇ؟ شۇنداق بولمايچۇ. سەن، دادام بىلەن ئانام تازا ھۆزۈرلىنىپ غىزالىنىۋاتىدۇ، مەن ئاچ ياتمەن، قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى، دېمەكچىمۇ.

تانيە ئىزا تارتقاندەك بۇرۇلۇپ ئېرىگە ئارقىسىنى قىلىپ، بالىسىنى ئېمىتكىلى تۇردى. بالا بىردىنلا جىمىپ، شاپىلدىتىپ ئەمگىلى تۇردى.

ئۇلار كەچكى تاماقتىن كېيىن شاكىچىكىنى بۆشۈكىكە بۆلەپ قويۇپ، ئۆزلىرىمۇ يېتىپ قېلىشتى.

جىمجىت قاراڭغۇ كېچىدە تاختايدىكى كىرسىن ئوچىقلا ساغۇچ نۇر چېچىپ تۇراتتى، ئوتنىڭ سۈس نۇرى قىراۋ باغلاپ كەتكەن دېرىزىدە پىلىلداپ كۆرۈنەتتى. يوتقان نېپىز بولغاچقا، نەمخۇش تۇشەك بەدەننى سوۋۇكتىن ئۆتكۈدەك مۇزلاتماقتا ئىدى.

— سەن بولمىساڭ قانداقمۇ قىلارمەن ئاندرې؟

— ئۇرۇش ئايلىرىلا قايتىپ كېلىمەن.

— ئۇرۇش ئايلىرىشماي قالسىچۇ؟

ـــ ساڭا دەپ قوياي، ئۇرۇش ئاياغلىشدۇ...

تانيە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدىن بەزى سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ ئۇنىڭغا رەددىيە بەرمەكچى بولغانىدى، ئۇ سۆيۈۋېرىپ، تانيەنىڭ ئاغزىنى ئاچقۇزمىدى. ئۇ خوتۇنىغا بەكمۇ ئامراقلىق قىلدى. ئەمما تانيە بۇنداق ئامراقلىقنى ياقتۇرمايتتى، چۈنكى ئۇ بۇنىڭ ئۈلار ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى كېچە ئىكەنلىكىنى سەزگەنىدەك قىلاتتى.

ئاندرې ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن، تانيە جەينىكىنى تىرەجەپ ئازراق ئۆرە بولۇپ، سۆيۈملۈك ئېرىنىڭ چېھرىگە ھەۋەس بىلەن ئۇزاقىچە سەپسېلىپ قارىدى: ئۇنىڭ پېشانىسى كەڭ، چرايى ـ شەكلى كېلىشكەن، قاشلىرى قويۇق، كىرپىكلىرى قاپىقارا ئىدى، كالپۇكلىرىدىن قەيسەرلىكنىڭ ئالامتى چىقىپ تۇراتتى.

ئاندرې ناھايىتى چرايلىق يىگىت ئىدى. تانيە ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە سۆز ئاچقان ھامان، ئۇ كۆكۈش كۆزلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ، خجىل بولغىنىدىن قىزىرىپ كېتەتتى ـ دە:

ـــ نېمە دەپ جۆيلۈۋاتسەن؟ چرايلىق يىگىت تېپىۋاپسەن ـ دە! قانداق، مەن قىز بالىمىكەنمەن؟ ـــ دەيتتى.

"بالىمىز چوڭ بولغاندا ئۇنىڭدەك بولالسا ياخشى بولاتتىغۇ!" دەپ ئويلايتتى تانيە كۆڭلىدە. كىرسىن ئوچىقىدىن بىردىنلا ئىس تۆتىگىلى تۇردى، تانيە كارىۋاتتىن چۈشۈپ پىلىكىنى ئوڭلاپ قويۇپ، يەنە ئىسسىق يوتقىنىغا كىرىپ، ئېرىنىڭ بىر تەكشى تىنىشلىرىنى ئاڭلاپ ياتتى.

تانيە تۆن بويى كىرپىك قاقماي چىقتى، ئۇ ئاندرىغا مۇناسىۋەتـ لىك بولغان بارلىق ئىشلار ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ چىقتى. ئۇنىڭ 18 يىللىق ھاياتى ئىككى قىسىمغا بۆلۈنەتتى: بىر قىسمى ئاندرې

بىلەن تونۇشۇشتىن بۇرۇنقى ۋاقىت، يەنە بىر قىسمى ئادەمنى بىلەن بىللە بولغان ۋاقىت ئىدى... ئەمدىلىكتە ئۇنى ئۇچىنچى قىسىم ۋاقىت يەنى ئاخىرقى بىر قىسىم ۋاقىت كۆتمەكتە ئىدى... بۇ ۋاقىت ئەتەدىن باشلىناتتى، بۇ پۈتۈنلەي يات بىر ۋاقىت ــ ئادەمسىز... ئادەمنىڭ تەبەسسۇملىرى بولمىغان، ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا ئىلگىرىكىدەك كۆيۈنۈشلىرى بولمىغان ۋاقىت بولاتتى. بۇ ئۇچىنچى باسقۇچ قاچانغىچە داۋام قىلار؟ توپتوغرا بىر يىل داۋام قىلارمۇ؟ بۇنىڭغا ئۇ چىدالارمۇ؟ ئۇنىڭ 360 كۈننى ئادەمسىز ئۆتكۈزۈشكە قۇربى يېتەرمۇ؟!

ئادەمنى قاتتىق ئۇخلىماقتا ئىدى، تانىيە بۇنىڭلىق بىلەن خاپا بولۇپ قالمىدى.

"ئارام ئېلىۋال، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ مېھرىبانلىق بىلەن، ــ ئارام ئېلىۋالغىن..."

ئەمما ئۆزى بولسا تۈن بويى كىرپىك قاقماي چىقتى، ئۆزىنىڭ ئەمدىلا باشلانغان كىشىلىك تۇرمۇشىنى قايتا-قايتا ئەسلەپ چىقتى.

...ئۇ چاغلاردا ئۇ ئايروپىلانسازلىق زاۋۇتىنىڭ باشقۇرۇشىدىكى ئوتتۇرا تېخنىكۇمدا ئوقۇۋاتاتتى، ئوقۇش پۈتتۈرۈشكە ئاز قالغانىدى.

ئۇنىڭ ئىشى لېكالۇ (ئەگرى سىزىق سىزىش ياكى ئەگرى سىزىقنى ئۆلچەشكە ئىشلىتىدىغان سىزغۇچ) ياساش ئىدى. تانىيە نەچچە كۈنلەپ جاپالىق ئىشلىگەنىدى، لېكىن ئۇ ھەرقانچە ئەجر قىلسىمۇ، ئەينەكتەك سىلىق يۈزدە ھامان ئويمان-چوڭقۇرلۇق يوقالمايتتى، بۇنىڭغا ھېچ ئىلاج قىلالمايتتى. شۇ كۈنى ئۇ لېكالۇنى ئىشلەيمەن دەپ يەنە ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ئىشتىن چۈشۈش سىگنالىنى ئاڭلىماي قالغانىدى، شۇنداق قىلىپ، سايمانىنى تاپشۇرۇپ

ببرىشكه ئارانلا ئولگۇردى.

ئۇ يۇگۇرگەن پېتى تراللبۇس بېكىتىگە بارغاندا، ئادەمگە لىق تولغان تراللبۇس ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتتى، ئۇ جالىداقىشىپ، تاراقلاپ تۇرۇۋاتقان تراللبۇس ئىشكىنىڭ تۈتقۇچىنى بىر ئىرغىپلا سول قولى بىلەن چاققانلا تۇتۇۋالدى.

ئۇ پۈتۈن گەۋدىسىنىڭ ئېغىرلىقىنى سىڭا قولىغا سېلىپ تۇرماقتا ئىدى. تراللبۇسنىڭ سۈرئىتى بارغانسېرى تېزلەشتى. تانىيە ئېسىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى، تراللبۇسنىڭ باسقۇچىدا يولۇچىلار قىستىلىشىپ تۇراتتى، ھەممەيلەن يېقىلىپ چۈشمەسلىكىنىڭ كويىدا ئىدى.

ـــ سەل ئالدىغا سۈرۈلىسەڭلارچۇ، ئالدىغىراق! ماۋۇ قىزچاق يېقىلىپ چۈشەي دەپ قالدى! ـــ دەپ توۋلىدى تراللبۇستىكى بىر يىگىت، ـــ ئالدىغىراق سۈرۈلىسەڭلىرا! بىرئاز سىغدىلىشىڭلارچۇ!

قۇلاقچا كىيگەن بىر ئوغۇل بالا ۋاگونغا قىستىلىپ كىرىۋالدى. ئۇنىڭ قۇلاقچىسىنىڭ قۇلاقلىقى تانىيەنىڭ كۆزىنى توسۇۋالدى، سېمىزرەك كەلگەن بىر ھەدىمۇ قىستىلىپ كىرىۋالالىدى ـ دە، قولىدىكى سومكىسىنى كۆچىلىكنىڭ ئايىغى تەرەپتىن ۋاگونغا تەسلىكتە ئېلىپ كىرىۋالدى. ئاخىردا تانىيەمۇ تراللبۇس باسقۇچىنى دەسسەپ تۇرۇۋالالىدى.

ـــ ئالدىغىراق سىغدىلىڭلار! يەنە ئازراق سۈرۈلۈڭلەر! ـــ ھېلىقى يىگىت توۋلىدى.

يولۇچىلارنىڭ دۈمبىلىرى خۇددى بىر تامدەك بولۇپ تانىيەنى توسۇۋالغاندى، ئۇشتۇمتۇتلا بۇ تامدىن بىر يوچۇق پەيدا بولىدى، شۇ يوچۇقتىن بىر ئادەم قولىنى تانىيەگە ئۇزاتتى ـــ ئۇ قول قاپقارا

مايلىشىپ كەتكەن كۆچلۈك قول بولۇپ، تانىيەنى تارتىپ ۋاگونغا، يىللىق ۋە قىستلىپ تۇرغان ئادەملەر قاتارىغا كىرگۈزدى.

ئۇ ئۆز ئۆمرىدە بىر جۇپ ناتونۇش كۆزنى شۇ قەدەر يېقىندىن تۇنجى قېتىم كۆرۈپ تۇرماقتا. بۇ كىشىنىڭ قاش-كىرپىكلىرى كۆمۈردەك قاپقارا ئىدى، ئاپئاق چىشلىرى بولسا چىش پاراشوكى قۇتىسىنىڭ ئۈستىدىكى سۈرەتكە تاماماەن ئوخشايتتى. ئۇلار ئىككىسى گويا يېسىلاش ماشىنىسى بىلەن چىگدالغاندەك قىستلىپ بىر يەرگە كېلىپ قالدى. ئۆزىنىڭ كۆزىنىڭ ئۈنۈڭ كۆزى بىلەن يەنە ئۇچرىشىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇرغان تانىيەنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى...

تراللبۇسنىڭ ئىچى بارغانسېرى بوشىماقتا ئىدى. ھازىر ئۇلار ئۇدۇل تۇرۇشاتتى، باشقا-باشقا تەرەپكە قارىشۇالغانىدى. تراللبۇس تانىيە ئوقۇيدىغان داشۆ تەييارلىق سىنىپىنىڭ بىناسى ئالدىغا كېلىپ توختىغاندا، تانىيە ھېلىقى ئادەمنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپلا لىككىدە چۈشۈۋالدى. ئاشۇ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە تانىيە ئۈنۈڭ تراللبۇس بېلىتىنى تۇتۇپ تۇرغان ئىنچىكە بارماقلىرىنى، چاپىنىدىكى تۈگمە ئىزىدا قالغان يېنىق ۋە خورمارەڭ بېرزىنت ئايغىنى كۆردى، ئۇنۈڭ ئۇستىدىكى خۇرۇم دەسسىلەپ پاسكىنا بولۇپ كەتكەنىدى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، تانىيە ئۇنى قايتىلاپ-قايتىلاپ ئەسلەيدىغان ھەتتا چۈشىدىمۇ ئەسلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى، ئۇ بىردىنلا ئاشۇ سۆيۈملۈك شەھەردە، تېپتىنچ كېچىدە كوچا سەيلىسى قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قالدى. تانىيەنى ھەيران قالدۇرغىنى شۇ ئىدىكى، شەھەردە شۇنچە كۆپ پىنھان سورۇنلار بار ئىكەن، شۇنچە

كۆپ تۇخۇمەك، زاراڭ دەرەخلىرى، شۇنچە كۆپ ئازادە ئورۇندۇقلار بار ئىكەن. ئۇ قەدىمىي ۋە تىپتىنچ كوچىدىكى ئورۇندۇقىنى تولىمۇ ياقتۇرۇپ قالغاندى، بۇ ئورۇندۇق كەڭ بولۇپ، ئۇستىنى ئۇزۇم بارىكى قاپلاپ تۇراتتى. ئۇ ئاشۇ ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئۇزاق-ئۇزاق ئولتۇرۇپ ئۇنى ئەسلەيتتى، سېغىناتتى، لېكىن ئۇنىڭ چىراي-شەكلىنى ئانچە كۆپ تەسەۋۋۇر قىلىپ كېتەلمەيتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تونۇيالماي قېلىشتىن ئەنسىرەيتتى.

تانىيە ئەڭ ئاخىردا لېكالۇنى بىرەر قارا داغ قالدۇرماي ياساپ چىقتى، ئۇ ئەسۋاب ياسىغۇچى بەشىنچى دەرىجىلىك سىلىسار بولۇپ باھالاندى. ئوتتۇرا تېخنىكۇمدىكى قىزلارنىڭ ئىچىدە يالغۇز تانىيەلا كەسىپ جەھەتتە ئاشۇنداق يۇقىرى نومۇرغا ئېرىشكەنىدى. كېيىلەر قېتىم نەزەرىيىدىن ئىمتىھان ئېلىنىدىغان بولغانىدى.

شۇ كۈنى ئۇلارنىڭ گۇرۇپپىسى سېخنىڭ تازىلىقىغا مەسئۇل بولغانىدى. تانىيە ئوغۇل بالىلارنىڭ هەممىسىنى پۈتۈل ئويناشقا چىقىرۋېتىپ، ئانچە چوڭ بولمىغان سېخنى ئۆزى يالغۇز تازىلاشقا كىرىشتى. ئۇ دەرۋازىدىن چىققاندا قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغان، ئەتراپ ئادەتتىن تاشقىرى جىمجىت ئىدى. ئۇ بۇ جىمجىتلىقنى سېزىپ كۆڭلى يايراپ كەتتى. ئىشتىن چۈشىدىغان چاغدىكى يۇقىرى دولقۇن ئۆتۈپ كەتكەن، تراللېبۇس بېكىتى قۇرۇقلا قالغانىدى. ماشىنا كۈتۈش لاپىسىدا، سىم تورغا ئېلىنغان ئېلېكتر چىرىغى خىرە يورۇپ تۇراتتى، ئۇنىڭ سارغۇچ نۇرلىرى ئادەمنى مەيۈس قىلىدىغان بىر خىل كەيپىيات پەيدا قىلىپ، ئەتراپتىكى جىمجىتلىقنى تېخىمۇ كۈچەيتمەكتە ئىدى.

تانىيە ماشىنا كۈتۈش لاپىسى ئاستىغا كەلگەندە، بىردىنلا ئۇنى

سۇر بىسپ كەتتى ــ يىگىتنىڭ بۇ يەردە، ئۆزىنىڭ يېنىدا تۇرغاندىلىقىنى سەزدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا قىپقىزىل كۆيۈپ تۇرغان تاماكا قالدۇقىمۇ كۆزىگە چېلىقتى. بۇ چاغدا بوشلا بىر تراللىبۇس تاراق-تۇرۇق قىلىپ بېكەتكە يېتىپ كەلدى ۋە كۆكۈش ئۇچقۇن چىقاردى. تراللىبۇستا ئۇلار ئىككىسىدىن باشقا يولۇچىمۇ يوق ئىدى. بىلەت ساتقۇچى قىز خالتىدىكى تېيىنلارنى شاراقشتىپ، كىرەكسىز بىلەتكە نېمىدۇ بىرنېمىلەرنى يازماقتا، ئېھتىمال ھۆكۈمەتنىڭ كىرىمى بىلەن ئۆزىنىڭ كىرىمىنى ھېسابلاۋاتسا كېرەك. ئۇلار ئىككىسى قۇيقۇرۇق تراللىبۇستا ئولتۇراتتى، تانىيە يالغۇز كىشىلىك ئورۇندۇقتا، ئۇ يىگىت بولسا ئارىدىكى بوشلۇقنىڭ قارشىسىدا ــ ئۇ تەرەپتىكى كەڭ ۋە ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى.

"ئەخمەق! ھەي ئەخمەق، تازا ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەق ئىكەنسەن! ــ ئۇ يول بويى ئۆزىنى ئۇزۇن تىللاپ ماڭدى، ــ كەڭ ئورۇندۇقتا ئولتۇرسام بولماسمىدى! ئەخمەق!

تراللىبۇس دېرىزىسىدىن ئۇلارنىڭ ئۆيى بار كوچا غىل-پال قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى.

"ھېچقىسى يوق، ــ دەپ ئويلىدى تانىيە، ــ ئۆيدە ئولتۇرغانلىقىمۇ مەززىسى يوق، يەنە بىرنەچچە بېكەت ماڭسام، داشۇنىڭ تەييارلىق سىنىپىغا يېتىپ بارىمەن. ئۇ يەردە ساۋاقداشلىرىم ئۇچراپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ئۇلار ماڭا ئاخىرقى بىرنەچچە تاپشۇرۇقنى قانداق ئىشلەشنى ئېيتىپ بېرىشى مۇمكىن..."

بىرئاز ئۆتكەندىن كېيىن بىلەت ساتقۇچى يېقىمسىز ئاۋاز بىلەن بېكەتنى مەلۇم قىلدى:

ــ تەييارلىق سىنىپىغا كەلدۇق.

"ئولتۇرۇۋېرەيا، ــ دېگەن قارارغا كەلدى تانىيە، ــ بەردىبىر سىنپتا ھېچكىم يوق."

ئۇلار ئىككىسى ئەنە شۇنداق لام-جىم دېيىشمەي، ئايلانما يولنىڭ ئاخىرقى بېكىتىگە كەلدى. ھېلىقى يىگىت تراللىبۇسنىڭ بىر ئىشكىدىن، تانىيە يەنە بىر ئىشكىدىن چۈشۈپ، بىرى غەرب تەرەپكە، بىرى شەرق تەرەپكە قاراپ يول ئېلىشتى.

تانىيە كوچىنىڭ دوقمۇشىغا بارغاندا سەل تۇرۇپ، تراللىبۇسنىڭ ئېچىدىكى چىراغ يېنىشى بىلەنلا يەنە يۈگۈرگەن پېتى قايتىپ كەلدى. ئۇ تراللىبۇسنىڭ ئارقىسىدىكى ۋاگونغا چىقتى-دە، يىگىتنىڭمۇ قايتىپ كېلىپ بىرىنچى ۋاگونغا چىققانلىقىنى كۆرۈپ قالدى.

"ئۇ مېنى كۆرمىدى، ــ تانىيە ھەم بەھۇزۇر، ھەم مەيۈس ھالدا خىيال سۈردى، ــ خۇداغا شۈكۈر، ئۇ مېنى كۆرمەي قالدى ياخشى!"

تانىيە تراللىبۇس باسقۇچنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ، تراللىبۇسنىڭ توپا بېسىپ كەتكەن دېرىزىسىنىڭ ئەينىكىدىن ئۇ يىگىتنىڭ يان تەرىپىگە، سائىگلاپ تۇرغان بېشىغا، ئۆزىنىڭ ئېسىدە ئېنىق قالغان قوللىرىغا... كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا سەپسېلىپ قارايتتى.

يىگىت بولسا تەشۋىشلەنگەن ھالدا خىيال سۈرۈپ، بىراۋنىڭ ئۆزىگە قاراۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

"ئۇ كىمنى ئەسلەۋاتىدىغاندۇ؟ ــ دەپ سوئال قويىدى تانىيە ئۆزىگە، ــ مېنى ئەسلەۋاتامدىغاندۇ-يا؟ ئۇ مېنىمۇ ئەسلەرمۇ؟ ئۇ مېنىڭ نېمەمنى ئەسلەيدىغاندۇ؟ بۇنى بىلەلىسەم ياخشى بولاتتىغۇ!"

يىگىت بىر بېكەتتە چۈشۈپ قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى.

تانىيە كېچىدە مۇنداق بىر چۈش كۆردى...

یاز کۈنلىرىنىڭ بىر ئاخشىمى. يېگىت تانىيەلەرنىڭ ئۆيى تەرەپكە كېلىۋاتقۇدەك، ئۇچىسىغا ئاق كاناپتىن تىكىلگەن كۆڭلەك كىيگەن، بېلىگە كاۋكازچە كۆمۈش كەمەر باغلىغان ئىمىش. ئاسمان- دىكى كۆكۈش ئاي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزۇپ كېلىۋاتقۇدەكمىش. تانىيە چاچلىرى چۈۋۈق، يالىڭاياغلا ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. يېگىت ئۇنىڭغا بىر تەخسە بەرگەنمىش، تەخسىدە يوغان بىر تىرىسك بېلىق تۇرغۇدەك، بېلىقنىڭ قاسىراقلىرىدىن كۆمۈش رەڭ نۇر چېچىلىپ تۇرغۇدەك. تانىيە ئۇنىڭ قولىدىن تەخسىنى ئېلىپ يەرگە قويۇپتۇ- دەك. تانىيە ئۇنىڭ ئايىغىنى ــ ئۇ ھېلىقى تىرالىلىبۇستا كۆرگەن خورما رەڭ ئاياغنى سالدۇرغانمىش، ئاندىن ئۆيدىن بىر داس سۇپىسۇزۇك سۇ ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭ پۇتىنى يۇيۇپ قويۇپتۇ، بىر- دىنلا ھېلىقى سۇ قانغا ئايلىنىپ قالغانمىش...

تانىيەنىڭ ئانىسى ھەمىشە ئۇنىڭغا: بەزى چۈشلەر ئوڭدىن كېلىدۇ، بەزى چۈشلەر تەتۈر كېلىدۇ، دەيتتى، ئۇنىڭ بۇ چۈشى ئوڭدىن كېلەرمۇ ياكى تەتۈردىن كېلەرمۇ؟

ئانىسى كارىۋاتتا ئەمدىلا ئۆرۈلۈپ تۇرۇشىغا تانىيە ئۇنى ئويغاتتى:

ــ ئانا، مەن ناھايىتى كۆلكىلىك بىر چۈش كۆرۈپتۇمەن! ئانا، چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ باقساڭ قانداق!

ئۇ دەرھال ئانىسىنىڭ كارىۋىتىنىڭ چېتىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ چۈشىنى سۆزلەپ بېرىشكە باشلىدى.

ــ يېگىت ئېيكەن، قىزىم، ئۇ بىر يېگىت ئىكەن! چۈشۈڭدە لايىق يېگىتكىنى كۆرۈپسەن، قاراپ تۇر قېنى، ئۆيىمىزدە توي بولغۇ- دەك! ــ ئانا كۈلۈپ كەتتى، بۇ گەپكە ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئىشەنمىدى ــ

تانیه تېخی کىچىك ئىدى.

ــ بولدىلا، ئانا! نېمىلەرنى دەپ يۈرىدىغانسەن! ــ تانىيەنىڭ يۈزى لاپپىدا قىزىرىپ كەتتى.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئۇ مەستانە بولۇپ كەتكەنىدى ــ كۆرگەن چۈشى ۋە ئانىسىنىڭ پەرىزى ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى باشقا خىياللىرىنىڭ ئورنىنى ئالغانىدى.

"يىگىت!" دەپ ئويلاپ قالدى تانىيە كۆڭلىدە، ئۇنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى، ھەتتا كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى.

ئۇلار ھەر قېتىم دېگۈدەك ئىشتىن چۈشكەندە ئىككىسى بىر تراللېبۇستا قايتاتتى، تانىيە بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغانىدى. پاتقاقلىق بىر قىشتا، بىر قېتىم ئادەم بىلەن لىق تولغان تراللېبۇس كېتىپ قالدى، لېكىن ئاندرې بىلەن ئىككىسى بىكەتتە قېپقالدى. تانىيە تېخى ئۆزىنارا تونۇشمىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىپ مۇنداق دېدى:

ــ پىيادە كېتەيلىچۇ!

ئاندرېنىڭ كالىچىدىن شىلتىلغان ئاۋاز چىقىۋاتاتتى، كالاچلىرى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى پاتقاققا پېتىپ قالدى، ئۇ ھېلىقى بېرزىنت ئايىغى بىلەنلا تانىيەنىڭ كەينىدىن پاتقاق كېچىپ ھېڭىشقا مەجبۇر بولدى...

"ئۇنىڭ پۇتلىرى جەزمەن توڭۇپ كەتكەندۇ" ــ تانىيە بۇنى ئويلىغان چاغدا بىردىنلا ھەم قورقتى، ھەم ئىچى ئاغرىدى، ــ ئۇ چاغدا مەن ئويلىمىغانكەنمەن! ياق، ئويلىغانىدىم، بىراق ئويۇم توغرا بولمىغان ــ ئۇ چاغلاردا مەن بۇنى كۈلكىلىك ئىش دەپلا ھېسابلاپتىكەنمەن، گويا ئۇ قارىغۇدەك، يەنە كېلىپ بىردەمچىلىككە ئۇنى ياخشى كۆرمەيمۇ قالغانىدىم، مەن نېمىدېگەن ئەخمەق ــ

هه..." ــ ئۇ ئاندرېنىڭ پۈتىنى بىرئاز سىلاپ قويغاندىن كېيىن، يوتقانىنىڭ چۆرىلىرىنى قىمداپ قويدى.

شۇ ئەسنادا يەنە بىر ئىش ئۇنىڭ خىيالىغا كېلىۋالدى، بىر قېتىم ئاندرې بىلەن ئىككىسى دېڭىز ياقىسىدىكى يارنىڭ ئۈستىگە چىقتى (ئۇلارنىڭ زاۋۇتى دېڭىز ياقىسىدا ئىدى)، ئۇلار ناھايىتى يىللىق، ئوت ـ چۆپلەر ئەمدىلا كۆكەرگەن، ئوتكەن يىلقى غازاڭلارمۇ يېيىلىپ ياتقان يەردە ئولتۇردى. يارنىڭ ئۈستىدە ھەممىلا جايىنى يۇمشاق ئوت ـ چۆپلەر قاپلاپ كەتكەن، ئۇ يۇمران ۋە ئەۋرىشىمسىمان ئوتلارنىڭ غوللىرىغا گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، خۇددى قۇيۇشتەك پارلاپ تۇراتتى. دەرەخلەرنىڭ بىخلىرى تېخى پېتىلمىگەن، لېكىن يوغىناپ، قىزىرىپ قالغان. تېخى پېتىلمىگەن قىسقا قاناتلىق ھەسەل ھەرىلىرى دەرەخ بىخلىرى ئۈستىدە ئۇ ياقتىن بۇ ياققا ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى. ئاسماندا "مۇھەممەت" دېگەن نامدىكى جەنۇب شامىلى چىقماقتا ئىدى.

تانىيە بىلەن ئاندرې ئاسمانغا زوق بىلەن قارىدى ــ يېقىملىق ھاۋا دېڭىزى زۇمرەتتەك دولقۇنلاپ تۇراتتى... ئۇلار ئۆزلىرىنى بۇ يېقىملىق دولقۇن بىلەن بىللە ئاسمان گۈمبىزىدە پەرۋاز قىلغانىدەك سېزەتتى. تىك يارنىڭ نېرىسىدا، ئاسماننىڭ قەرىدە پايانسىز دېڭىز يالتىراپ تۇراتتى. دېڭىزمۇ خۇددى ئاسمانغا ئوخشاپ باھاردىن دېرەك بېرەتتى. مۇزلار ئېرىپ، سۇنىڭ يۇزىدىن يېقىملىق سالقىن شامال كۆتۈرۈلەتتى.

تانىيە بىردىنلا يىغلۇەتتى، چۈنكى ئۆزىنى بەختكە چۆمگەنىدەك سېزىپ، ئالەمنىڭ شۇنچە چوڭ ۋە مەڭگۈ گۈزەل ئىكەنلىكىنى، بۇ گۈزەللىكنى ئۇلار ئىككىسى بىللە بايقىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدى.

ـــ كەلگۈسىدە سەن يەنە يىغلىساڭ، پەقەت بەختتىن يىغلىغان بولسەن، ـــ دېدى ئاندرې سەممې ئىشەنچ بىلەن.

ئەمما ئاندرېيۇشا قاتتىق خاتالاشقانىدى... ئادەم ئۆزىنىڭ تەقدىرى ۋە تۇرمۇشىنى ئۆز ئىلكىدە ئەركىن تۇتالمىسدى كاشكى...

تانيە ئېرىنىڭ ئېغىر ھەم يۇمشاق قوللىرىنى ئۆزىنىڭ كالپۇكىغا يېقىن ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىڭ قوللىرىدىكى قاپارتقۇغا بوشلا سۆيۈپ قويىدى. ئۇ گاراڭلىق قىلىپ، ئېرىنى خەقتىن بەك كۈندەپ تولمۇ قىيناپ كەلگەنىدى. ئاندرې زاۋۇتىنىڭ مۇنەۋۋەر ستانوكچىسى ئىدى، ھەر ئاينىڭ ئاخىرى ئۇنا بىرنەچچە كۈن سېختىن چىقمايتتى ـــ ئىشلەپچىقىرىش پىلانى بەك جىددىي ئىدى. شۇ كۈنلەردە تانيە بەكمۇ ھەسرەت چەكتى! ئۇ ئاندرېنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇندىاپ بولۇپ، باشقا يولداشلارنىڭ ۋەزىپىسىنى پۈتتۈرۈشىگە يارەملىشىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئاندرې كەچلىك داشۇنىڭ تۆتىنچى يىلىق سىنىپىنىڭ بىرنەچچە قېتىملىق دەرسىنى تاشلاپ قويۇپ، كېيىن بىرنەچچە كېچە تاڭ ئاتقۇچە كىتاب ئوقۇغانىدى. تانيە بولسا ھېچ ئاساسسىزلا كۈندەشلىك قىلىپ، كاللىسىغا بولمىغۇر ئويلارنى كەلتۈرەتتى...

ئاندرېنىڭ ئۆگىنىشى نۇرغۇن كىشىلەرنىڭكىدىن ياخشى ئىدى، شۇڭا باشقىلار ھەمىشە ئاندرېگە مۇراجىئەت قىلاتتى. ئۇلار ئاندرېنىڭ رەت قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇ ھەمىشە ساۋاقداشلىرىنى يولغا سېلىپ قويۇپ، پۈتۈن شەھەرنى كېسىپ ئۆتۈپ، تانيەنىڭ دېرىزىسىنى يېنىك چېكەتتى. ئاندرې تانيەنىڭ يېتىپ قالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ھەم ھەسرەت چەككەن، ھەم غەزەپلەنگەن تانيە دەرۋازىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشاتتى ـ دە، تاكى

تاك ئاتقۇچە ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشىپ چىقاتتى.

ــ تانيە، ساۋاقداشلىرىمغا يارىدەم بەرمەيسىز. يارىدەم بەرمەسلىككە رايىم بارمايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەڭگۈ شۇنداق قىلىمەن. بۇنىڭ سىڭا ئەلەم بولغۇدەك ھېچنېمىسى يوق...

ئۇلارغا بىرمۇنچە پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرغان ھېلىقى ئاخشىمى ئاندرېنىڭ ئېسىگە كەلدى... قىزلارنىڭ سىنىپىدا ئاخىرقى ئىككى سائەتلىك دەرس ئۆتۈلمەيدىغان بولغانىدى. تانيە كەچلىك داشۆگە بېرىپ ئاندرې بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۆزىنى بىكار ساقلاپ قالماسلىقنى ئېيتىپ قويۇش قارارىغا كەلدى. ئۇ كەچلىك داشۆنىڭ دەرۋازىسىنى ئاچقاندا، سىنىپتا دەرس ئۆتۈلۈۋاتقانلىكەن. ئالدىنقى زالنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككى قىز بىلەن بىر يىگىت تامغا تام گېزىتى ئېسىۋاتاتتى. تانيە يوغان بىر تاۋاق ئاق قەغەزنىڭ باش تەرىپىگە يېزىلغان مۇنۇ سۆزلەرنى كۆردى: "ئالاھىدە سان، ئاندرې تېبورگىن① گە ــ مەكتىپىمىزنىڭ ئېپتىخارى، سۆيۈت ئىتتىپاقى بويىچە مۇڭاپىق تەكلىپ بېرىش مۇسابىقىسىنىڭ چېمپىيونىغا بېغىشلانىدى". ئاستىغا: "ئاندرې تېبورگىندىن ئۆگىنەيلى" دەپ يېزىلغانىدى. ھېلىقى قىز ــ يىگىتلەر تام گېزىتىنى ئېسىپ بولۇپ، يان تەرەپتىكى ئۆيىگە كىرىپ كەتتى، بۇ ئۆينىڭ ئىشىكىگە "كومۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتى" دېگەن ۋىۋېسكا ئېسىلىق تۇراتتى.

تانيەنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى ــ دە، ھېلىقى تام گېزىتىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى. ھەممە قىسقا ماقالىلەر ئاندرېغا بېغىشلانغان بولۇپ، پۈتۈنلەي ماشىنكىدا ئۇرۇلغان، ئۇنىڭ ــ

---

① ئاندرېنىڭ فامىلىسى.

دىكى بىر مۇنچە خاتالىقلار سۆسۈن سىياھدا تۆزىتىلگەن. تېبورگىن — زاۋۇتىمىزنىڭ ئەقىلغە مۇۋاپىق تەكلىپ بەرگۈچىسى. تېبورگىن — ستاخانوۋچە خىزمەتچى①، تېبورگىن — ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچى، تېبورگىن — زاۋۇتىمىزنىڭ بىرىنچى تەنھەرىكەتچىسى. شان-شەرەپ تېبورگىنگە مەنسۇپ! ۋەھاكازا، ۋەھاكازالار. بۇلارنىڭ بەزىلىرى راست شۇنداق بولسىمۇ، بەزىلىرى ئۇنداق ئەمەس ئىدى...

بۇلارنى ئوقۇغانسېرى تانيەنىڭ مەڭز ۋە قۇلاقلىرى قىزىرىپ كەتتى.

قوڭغۇراق چېلىندى، دەرسخانىلارنىڭ ئىشىكلىرىمۇ تەڭلا تاراق-لىدى، كارىدورنى ۋاراڭ-چۇرۇڭ، ئىس-تۈتەك ۋە كۇلىكە ئاۋاز-لىرى بىر ئالدى.

تانيە ئالدىنقى زالدىن خىجالەتچىلىكتە تېز قايتىپ چىقىۋالدى. ئۇ تام گېزىتىنىڭ ئالدىغا بىر توپ ئادەم توپلىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتى. ئاندىن زادىلا كۆرۈنمىدى. قوڭغۇراق ئىككىنچى قېتىم چېلىنىپ، تام گېزىتى ئالدىدىكىلەر تارقىلىپ كەتكەندىن كېيىنلا، ئاندىن كارىدورنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېشىدىن ئالدىنقى زالغا كەلدى. ئۇ تام گېزىتىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بىرپەس تۇرغاندىن كېيىن تام گېزىتىنى ئاۋايلاپ سويۇۋېلىپ، تۆت قاتلاپ، يىرتىپ-يىرتىپ ئىشكىنىڭ يېنىدىكى چوڭقۇر شۆپۈك ساندۇقىغا تىقىۋەتتى. ئۇ ھايا جانلىنىپ يۈزى تاتارغان ھالدا ئىشكىتىن چىقتى، ئەمما

---

① سوۋېت ئىتتىپاقىدا مۇنەۋۋەر ئىشچىلارغا بېرىلىدىغان نام، بۇ ئەسلىدە 30 - يىللاردا مەيدانغا كەلگەن مۇنەۋۋەر كۆمۈركان ئىشچىسى ستاخانوۋدىن باشلانغان.

تانیيەنىڭ ئۇ يەردە تۇرغانلىقىنى كۆرمەي، ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. تانيە ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى.

ئاندرې تام گېزىتىنى يىرتىۋەتكەنلىكى سەۋەبىدىن چوڭ ۋە كىچىك يىغنىلارىدا تەنقىدلەنىدى. ئۇنىڭ كەمتەرلىكىگە ھېچكىم ئىشەنمىدى. "بۇرژۇئازىيە كەيپىياتىنىڭ قايىتا باش كۆتۈرۈشى، ئۇچىغا چىققان شەخسىيەتچىلىك" دېيىشتى يىغىندا سۆز قىلغۇچى يولداشلار بىر ئېغىزدىن. ئۇلارنىڭ ئېيىدە ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرىمۇ بار ئىدى، ئاندرې ئاشۇلارغا ماتېماتىكا سوئاللىرىنى كېچىلىرىمۇ ئۇخلىماي ئىشلەپ بېرەتتى، ئۇ ئۇلارنى قۇلقىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ، بىر يىللىقتىن يەنە بىر يىللىققا ئېلىپ چىققانىدى. ئەمدى بولسا ئۇلار ئۇنى "گۇناھسىز تونۇش ۋە ئۇستىگە ئېلىش"قا دەۋەت قىلماقتا. ئاندرې بولسا ئۆزىنىڭ خاتالىقىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلمەي، ئۇنىڭغا زادى قايىل بولمايتتى، بىرمۇنچىسى ئۇنىڭ ئىتتىپاقتىن چىقىرىلىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشەنگەنىدى، بەزىلىرى بولسا ئەھۋال ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىر دېيىشەتتى...

ئۇ تالاي-تالاي كېچىلەرنى ئۇزۇم باردىكى بىلەن پۇركەلگەن ھېلىقى سۆيۈملۈك ئۇزۇن ئوروندۇقتا تانيە بىلەن گەپ-سۆز قىلىشماي جىمجىت ئۆتكۈزدى. ئۇلار بەزىدە بىر-بىرىگە قاراپ ئۇزۇن-چىقماي ئولتۇراتتى، بەزىدە كەلگۈسىدىكى تۇرلۇك كۆڭۈلسىزلىكلەر ئۈستىدە گەپلىشەتتى، بۇ كۈندىن-كۈنگە روشەن سېزىلمەكتە ئىدى. ئاندرېنىڭ شۆيۈەندىكى كۆپچىلىك ساۋاقداشلىرى، دوستلىرى بۇرۇن "ئۆزلىرىنىڭ باشلىقىنى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرەتتى". ئەمدى-لىكتە ئۇنىڭ ئالدىدىن يەرگە قاراپ ئۆتۈپ كېتىدىغان بولدى.

ئوستازلىرىمۇ ئۇنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالمايدىغان بولۇپ قالدى.

ــ ئاندرېۇشا، ھېچقىسى يوق، "ئۇنىمۇ تۇگىمەندە تارتىلىدۇ" دېگەن گەپ بار، بۇ كۈنلەرمۇ ئاخىر بىر كۈن ئۆتۈپ كېتىدۇ. ــ تانيەنىڭ ئانىسى ئۇنىڭغا ئاشۇنداق تەسەللىي بېرەتتى.

ئاندرې ئۇشتۇمتۇتلا موسكۋادا ئوتكۈزۈلىدىغان زەربىدارلار يىغىنىغا چاقىرتىلمىغان بولسا، بۇ ئىشلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئاندرې سوۋېت ئىتتىپاقى بويىچە ئەڭلىغە مۇۋاپىق تەكلىپ بەرگۈچىلەر مۇسابىقىسىدا غالىب بولۇش سۈپىتى بىلەن پايتەختتە تىنىمغا ئېلىنغاندەك تۇرىدۇ. ئۇ يىغىندىن قايتىپ كەلگەندە، ھاياجانلىق تىنچسىپ، تۇرمۇش ئاستا-ئاستا ئىزىغا چۈشۈپ قالغاندى. بارلىق تونۇش-بىلىشلەر، چالىراق تونۇشىدىغانلار ۋە ناتونۇش ئادەملەرمۇ گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك، ئۇنى يەنە ياخشى كۆرىدىغان بولدى. دوستلىرى ئۇنى يەنە سوئال ئىشلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىدىغان بولدى، ئۇستازلىرى يەنە تاغدىن-باغدىن گەپ قىلىپ، ئۇنى ماختاپ قويىدىغان بولدى، ئۇنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالمايدىغاندىن بىرىمۇ قالمىدى، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا تەبەسسۇم قىلىدىغان بولدى. قىسقىسى، ھەممە ئىش بالا-دۇرقى ھالىتىگە كەلدى، پەقەت تانيە بىلەن ئاندرېنىڭ مۇناسىۋىتىلا بۇرۇنقىدىنمۇ بەك يېقىن بولۇپ كەتكەنىدى...

تانيە ئۇرنىدىن قوزغىلىپ، بالىنىڭ بىر پارچە قۇرۇق لاتىسىنى تېپىپ كېلىپ، ئۇزىنىڭ كۆز يېشىدا ھۆللىشىپ قالغان قۇلاقلىرىنى، چاچلىرىنى ۋە بويۇنلىرىنى سۈرتتى.

ئاندرې چۈش كۆرۈپ ئىگىرىدى ۋە جۆيلۇپ بىرنېمىلەرنى دېدى.

"ئۇ بىر كۈندە بىر مەپتىلىك يول يۈردى، — دەپ ئويلىدى تانيە كۆڭلىدە، — مەم زاۋۇتقا، مەم قوراللىق كۈچلەر بۆلۈمىگە، مەم ئانىسىنىڭ يېنىغا، مەم دوختۇرخانىغا بېرىپ كەلدى... تۇغۇتخانىغا بىزنى ئالغىلىمۇ باردى. يول شۇنچە ئۇزاق! ھاۋا شۇنچە سوغۇق!..."

يېڭىدىن ئېسىگە كەلگەن مۇنداق بىر ئىش تانيەنىڭ يېغىنى كۆلكىگە ئايلاندۇرۇۋەتتى: توي خېتى ئالدىغان كۈنى ئاندرې ۋېلىسىپىتكە مىنىپ تانيەلەرنىڭكىگە كېلىپ، ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىدىن كىچىك بىر چامادانىنى ئېلىپ تانيەگە بەردى.

— مەڭ، ئۆيگە كىرگەندە ئاندىن ئېچىڭ،...مەن سىزنى مۇشۇ يەردىلا كۈتۈپ تۇرىمەن، تېزرەك چىقىڭ!

ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي قالغان تانيە چامادانىنى ئۆيگە ئېلىپ كىردى، تىرىنقى قايرىلىپ كەتكەچكە، تانىسىنىڭ چىگىلىك يېرىنى چىشى بىلەن تەستە يەشتى — دە، چامادانىنى ئېچىپلا ھەيران قالدى: چامادانىدا يېڭى ئۈزۈلگەن بىر دەستە ئاق ئەتىرگۈل تۇراتتى، بۇ گۈل شۇنداق يېڭى ئىدىكى، ئازراقمۇ پۈرلەشمىگەنىدى.

...ئۇغۇلچاق ئۇخلىماقتا ئىدى.

ئاندرې تاڭ ئاتماستىلا بېرىشكە ماقۇل بولغان ھېلىقى مەشىنى ئالغىلى كەتكىنىچە، تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى.

تانيە دېرىزىنىڭ قىراۋ باغلاپ كەتكەن ئەينىكىگە بارمىقى بىلەن سىزىق سىزدى — دە، ئۇنىڭ يەنە دېمى سقىلدى. ئۇ دېرىزىنىڭ يېنىدىن كېتىپ، سەپەرگە ئېلىپ ماڭىدىغان ھېلىقى كونا چامادانىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى، ئۇ ھۆل لاتا بىلەن چامادانىنىڭ

سرتىنى پاكىز سۈرتىۋېتىپ، ئىچىگە گېزىت سالدى. چامادانىدىن مېتال ۋە ماشىنا مېيىنلىك ھىدى دىماغقا كۈرۈلدى ــ ئاندرې ئۇنىڭغا سايمان سالاتتى ــ ئەمما تانىيەگە ئەتىسرگۈل پۈرىغانىدەك بولۇپ كەتتى...

تانيە دېرىزىگە قارىغانىدى، ئۇنىڭ كۆزىگە ھېلىقى ئامبارچاقنىڭ ئىشىكى چېلىقتى، ئاندرې بۇ ئۆيىنى ياغاچچىلىق ئۆيى دەپ ئاتايتتى. بۇ يىل كۈزدە تانىيە تۇغۇت مۇناسىۋىتى بىلەن دەم ئېلىشىنى باشلىغان چاغدا، ئۇلار ياغاچ ماتېرىياللىرى پونكىتىغا بېرىپ، تاشلاندۇق ياغاچ تاختايلاردىن بىرئاز سېتىۋالغانىدى، تاختايلار ھەم ئۇششاق، ھەم نېپىز ئىدى، تانيەنىڭ نەزىرىدە بۇلار تاختاي ھېسابلانمايتتى. ئەمما ئاندرې بولسا خۇددى گۆھەر تېپىۋالغانىدەك بەك خۇشال بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ بۇ ماتېرىياللارنى ئۆيگە ئېلىپ بارغانىدىن كېيىن، ئۇلارنى رەندىلەپ، يىلىم بىلەن چاپلاپ يۇرۇپ، ئۇلاردىن بىر ئىش ئۈستىلى ياسىۋالدى. ئۆينىڭ ئىگىسى ياغاچچى ئىدى، ئۇ ھويلىدا بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، يولىيورۇق كۆرسىتەتتى. ئىش ئۈستىلىنى ياساپ بولغانىدىن كېيىن، ئاندرې تانيەگە بىللە كىنوغا بېرىشقا خۇشاللىق بىلەن ۋەدە بەرگەنىدى ــ ئۇنىڭ كىنو كۆرۈشكە زادىلا چولىسى تەگمەي كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىدىنلا ئۇ تۆمۈر ــ تەسەك يايمىسىدىن كونا ئامبۇر، قول ئۇشكىسى ۋە باشقا تۇرلۈك قورال ــ سايمانلارنى سېتىۋالدى. ئۇلار بازار ئايلانغاندا، ھامان جاڭجاللىشىپ قالاتتى. تانيە ئاندرېنى تۇرلۈك ماللار ماگىزىنىغا كىرىپ "قاراپ بېقىش"قا تارتسا، ئاندرې ئۇنى مىلىچ ماللار ماگىزىنىغا بېرىشقا سۆرەيتتى، ئۇ يەرگە كىرگەندە بولسا ئاندرې ئۇشكە تىغى، ھەرە، ئىسكىنە قاتارلىق سايمانلارغا قاراپ

تويمايتتى، ئۇ سايمانغا خۇمار ئىدى، ئۇ شۇ سايمانلارنى خۇددى ئايالالار زىننەت بۇيۇملىرىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرەتتى.

ئەمدى بولسا رەتلىك ئېسىقلىق بۇ سايمانلار ئىگە-چاقسىز قالغان...

ئىشك ئېچىلىپ، ئاندرې ھېلىقى كىچىك چۆيۈن مەشىنى كانايې-لىرى بىلەن قوشۇپ كۆتۈرگەن پېتى ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ ئۆيگە كىردى.

— ئاندرىيۇشا! شۇنچە ئېغىر نەرسىنى...

— نەدە ئېغىر بولسۇن! — دېدى ئاندرې شوخلۇق بىلەن قولىنى سىلكىپ. — مەشىنك ئىچىدە بولكىمۇ بار تېخى.

— بولكىنىمۇ ئېسىگىدە تۇتۇپسەن، نېمىدېگەن ياخشى سەن ئاندرىيۇشا! — ئۇ ئاندرېنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇپ، نەم پۇراپ تۇرغان پاختىلىق چاپىنىغا چاپلاشتى.

تانيە چۆيۈن مەشىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، توكلاپ تاشتەك قېتىپ كەتكەن بىر پارچە قارا بولكىنى چىقارى. ئارقىدىنلا، ئاندرې مىڭ تەستە قولغا كەلگەن مەشىنى قۇراشتۇرۇشقا كىرىشتى: مەشىنىڭ كانىينى بۇرۇن تەييارلاپ قويۇلغان قاغالتىر كۆزنەكىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆينىڭ سىرتىغا چىقىرىپ، تۆشۈك بىلەن كانايىنىڭ ئارىلىقىدىكى يوچۇقلا تاشپاختا پارچىلىرىنى تىقتى. بىر سائەتكە قالمايلا ئوت يېقىپ كۆرۈپ باقتى.

مەش خۇددى ئادەمنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىدىغاندەك، قىلچە كاجلىق قىلمايلا يېنىپ كەتتى، ئىسمۇ يانمىدى، ئوتۇغا تېزلا ئوت تۇتىشىپ، گۈركىرەپ كۆيگىلى تۇردى. ئۆي بىردەمدىلا ئىسسىدى، قىزىغان مېتال ھىدى، كۆيۈپ تۇرغان پىلىكنىڭ ھىدى ۋە كىرىسىن

ئوچىقىدىن چىققان ئىسنىڭ ھىدى ئارىلىشىپ كەتتى.

كىچىك مەش يېپىيېڭى ئىكەن ــ چوڭ ــ كىچىكلىكى مەنچىلىك كېلىدىكەن، خوددى ئەينى زامانىدا دۇمبەدىكى سىرىق تۈكلەرنىڭ چۈشۈپ كەتمىگىنىدەك، مەشمۇ پۈتۈنلەي داتلىشىپ، ھەممە يېرىنى توپا بېسىپ كەتكەن، مەشنىڭ سىرتىدىكى قۇم تۆشۈكچىلىرىگە توپا تىقىلىپ كەتكەنكەن، ئۇنىڭ بىر تەرىپىگە ماي يۇقۇپ قالغان ــ ئۇ ماي تۈگىنىڭ يېنىغا قويۇلغانىكەن. دادام ئۇنى ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ، ئوت قالاپ ئۇنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرغىچە، ئۇ ئامبارنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ياتقان، ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرمىغان، دېمەك، دۇنيادا ئۇنىڭغا ھېچ ئىش يوقتەك بىكار تۇرىۋەرگەنىكەن. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن، مەن ئۇنى مەن بىلەن تەڭ، دەپ بىلمەن ــ ھەر ئىككىمىز يېڭى تۈغۇلغانىكەنمىز.

بۇ مەشكە بوۋاق ۋاقتىمدىن تارتىپلا ئاتا ــ ئانامغا ئامراق بولغاندەك ئامراق بولۇپ قالغانىكەنمەن، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداق ۋەقەلەرنىڭ تۈگۈلۈشىدىن قەتئىنەزەر، مەن ئۇنى يامان كۆرمەيدىكەنمەن. ئەمما خىلمۇخىل ۋەقەلەر تۈگۈلۈپ تۇرىدىكەن، ئۇنىڭ مېنى كۆيدۇرۈپ قويۇش ۋەقەسىلا نۇرغۇن قېتىم يۈز بەرگەنىكەن! بىر قېتىم ئۇنىڭ ماڭا ئۆچمەس تامغا بېسىپ قويغانلىقى ئەڭ ئېغىر ۋەقە بوپتۇ. بۇ مەن ئىككى ياشقا كىرگەن چاغدا يۈز بەرگەن ۋەقە ئىكەن، كارىۋاتتا بالىشىڭ دېگەن بىر مۇشۇكنى تۇتىمەن دەپ پالاقتىتە يىقىلىپ چۈشۈپتىمەن، پېشكەللىك دېگەن شۇ، يالىڭاچ دولام قىزىپ قىپقىزىل بولۇپ كەتكەن مەشكە تېگىپ كېتىپتۇ، ئانام مەشنى تىللاپ كېتىپتۇ، ھەتتا يېرىندا بىلەن ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ،

مەنمۇ بىرچەتتە تۇرۇپ ئۇنىڭغا پوپۇزا قىلىپتىمەن:

سېنى ئۆيىمەن، سېنى ئۆيىمەن، سەن مەش دېگەننى ئۆيىمەن!

يارام ساقايغاندىن كېيىنلا تارتقان ئەلەملىرىمنى ئۇنتۇپ كېتىپتە-مەن، يەنىلا ئۇنىڭدىن قورقمايدىغان ھەم ئۇنى يامان كۆرمەيدىغان بولۇپ كېتىپتىمەن. ئۇنىڭغا ۋە ئادەمنى كۆيدۈرىدىغان ئوتنىڭ قىمقزىل مەشنىڭ ئىچىدە چاراسلاپ كۆيۈشىگە ئىنتايىن ئامراقلىق بىلەن قارايدىكەنمەن.

كېيىلەرنى مەشكە قاقلىسا قۇرۇپ كېتەتتى. مەشكە ھەمىشە ئانام يوپكىسىنى سۆكۈپ ماڭا تىكىپ بەرگەن ئاسما شىم، ئانام ماڭا يۇڭ يېتا توقۇپ بەرگەن پايپاق، ھەتتا پىما يەنى ئانام ماڭا ئەدە-يالدىن قىلىپ بەرگەن كىگىز ئۆتۈك ــ بىز ئۇنى دەپسە دەپمۇ ئاتايىتۇق ــ قاتارلىق نەرسىلەرنىمۇ قاقلاپ قۇرۇتاتتۇق. مەن ئۇ پىمنىڭ ئۇستىگە تۆمۈر تۇمشۇقلۇق تاتارچە كالاچ كېيىۋالسام، ھېچنىمدىن قورقمايتتىم!

ئۇ مەشتە نۇرغۇنلىغان ياخشى يېمەكلەرنى پىشۇرۇپ يەيتتۇق! تېيۇلىن مېيى سېلىنغان قوناق نېنى، قىزىلچا قاتارلىقلارنى پىشۇرۇپ يەيتۇق... بىر قېتىم بىز مەشتە ئاپئاق كانادا ئۇنىدا يۇمشاق بولكا پىشۇرۇپ، تاۋۇز مۇرابباسىغا مىلەپ يېدۇق! بىراق مەن ئۆچىرەت تۇرۇپ ئېلىپ كەلگەن بولكىنى مەشنىڭ ئۇستىگە قويۇپ قاقلاپ يېيىشنى بەك ياخشى كۆرەتتىم... قاتتىق توڭلاپ كەتكەن بولكىنى ئوتقا قاقلىسا شۇنداق ياخشى بولىدىكەنكى، بەك مەززىلىك پۇراپ، ئادەمنىڭ يېگۈسىنى كەلتۈرۈۋېتەتتى، ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى يېمەكلىكنى ئۆمۈرۋايەت ئەسلىيەلمەيمەن.

خېلى ئۇزاققىچە، تاكى مەن سەككىز ياشقا كىرگۈچە، ئانام

مانا مەشكە ئوت قالاتمايتتى. لېكىن خېلى بۇرۇنىدىنلا ئانام مانا مەشنىك كۆلىنى ۋە داشقاللىرىنى ئېلىشقا سالىدىغان بولغانىدى. مەن خۇشاللىق بىلەن ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن مەشنى پاكىز ئادالاپ، مەشنى ئادەمنىك مەسلىكى كەلگۈدەك كۆيىدىغان قىلىۋېتەتتىم، كۆل ۋە داشقاللارنى داسقا ئېلىپ، ھويلىغا ئېلىپ چىقىپ، ئۆي بىلەن دەرۋازا ئارىلىقىدىكى يەرگە تەكشى يېيىتىپ قويايتتىم ـ دە، ۋاقىتنىك ئۆتۈشى بىلەن دەسسىلىپ بىر ئوبدان يول ھاسىل بولغانىدى ـ شۇنداق قىلىپ، مەشتىن چىققان كۆل ـ داشقاللار ئانام بىلەن ئىككىـ مىزگە ئەسقاتقانىدى، ـ دەرۋازىدىن ئۆينىك بوسۇغىسىغىچە بولغان ئارىلىق كۆلىچەك، پاتقاق ۋە تېيىلغاق مۇز بولمايدىغان بولغانىدى....

ـ ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم! ـ دېدى ئاندرې يۈزىدىكى تەرنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ. ـ ئەمدى ئۇۋانىنوشكا ئىككىلار توكۇپ قالماستىن، ئىسسىقنا ئۆيىدە مېنى كۈتۈپ ئولتۇرىدىغان بولدۇڭلار.

ئاندرې سائەت ئۈچتىن بۇرۇن ئەسكەر ئېلىش پونكتىغا بېرىپ تىزىمغا ئالدۇرۇشى لازىم ئىدى.

مەشتىكى ئوتۇن گۇرۇلدەپ كۆيمەكتە، ئۆيدە دىۋىرقاي پۇراپ تۇراتتى. شاكىچىك بۆشۈكىدە بىر تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى. دېرىزىدىكى مۇزلار ئېرىدى، ئاندرې بىلەن تانىيە كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ، كۈن نۇرىدا قارلار پارقىراپ تۇرغان كوچىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتى.

ـ كەتمە! كەتمە! كەتمە! ـ دېدى تانىيە پەس ئاۋازدا قايتاـ قايتا تەكرارلاۋېرىپ، ـ كەتمىگىن! ـ تانىيە ئۇنىك مەڭزىگە،

كۆچتۇڭگۇر بوينىغا، ئاپئاق دولسىدىكى قارا مەڭگە مېھرى بىلەن سۆيگىلى تۇردى.

...شۇ يىل يازدا ئۇلار زادىلا ئۇزلىرىنى ئاپتاپقا سالمىغانىدى،... دېگۈز ياقىسىغا بىرەر قېتىم بېرىشنىمۇ چولىسى تەگمىگەنىدى، ئەمما دېگۈز ئۇلارنىڭكىگە يېقىنلا ئىدى، زەڭ قويۇپ قۇلاق سالسا، تىنىماي ئۇركەشلەۋاتقان دېگۈز شاۋقۇنىنى ئېنىق ئاڭلىغىلى بولاتتى. ئۇلارنىڭ تاماشا قىلىشقا چولىسى تەگمىدى. ئەتىيازدىلا تانسىيەنىڭ ئانسى ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغانىدى. تانسىيەنىڭ ئاچىسى ۋالىيە ئانسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمەن دەپ خىزمىتىنىمۇ توختىتىپ قويدى. ئانسىنىڭ كېسىلىنى داۋالاش، ئاچىسىنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ئۇچۇن پۇل لازىم بولاتتى.

— بۇ بىز غەم يەيدىغان ئىش، — دەيتتى ئانىدەي، — ئىش ۋاقتىنىڭ سىرتىدا ئىشلەپ، پۇلنى كۆپەڭ تېپىشىم كېرەك.

ھەر قېتىم ئايلىق بەرگەن كۇنى ئاندرې ئۇيگە قايتىپ كېلىشى بىلەنلا، ئادەتتىكىدەك چارچاپ ۋە قورسىقى ئېچىپ كەتكىنىگە قارىماي، بوسۇغىدىن ئاتىلاپ كىرىپلا مائاشىنى تانسىيەنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ:

— تانىيە، بۇ پۇلنى چاپسان ئاناڭغا ئاپىرىپ بەر، — دەپ تاپىلايتتى.

— ئەتە ئاپىرىپ بەرسەم بولماسمۇ... — تانىيە گەپنىڭ ئاخىرىنى قىلغۇچە ئاندرې قۇلاقمۇ سالمايتتى، يەنە كېلىپ تانىيە پۇلنى ئېلىپ ئىشكىتىن چىقمىغۇچە، ئاندرې تاماققىمۇ ئولتۇرمايتتى...

— كەتمىگىن! — دېدى تانىيە تەكرارلاپ كۆزىگە ياش ئالغان پېتى.

ئاندرې ياتاتتى، خيال ـ ئويلارسىز ياتقاندەك ھۆزۇرلىنىپ، يىللىق تۆتەك ئىچىدە پەرۋاز قىلغاندەك بولاتتى، ئۇنىڭ تانىيەنىڭ نەسىھىتىگە بويسۇنغۇسى كېلەتتى، مۇمكىن بولسلا...

ـــ ئاندرېيۇشا...

ـــ نېمە؟

ـــ مەن ئۇچۇن...

ـــ سەن ئۇچۇن؟ تېخى بىلمەمسەن؟ نېمە قىل دېسەڭ، شۇنى قىلىمەن...

ـــ راستمۇ؟

ـــ ھەي، دەۋەرگىنە، نېمە كېرەك؟ ـــ ئاندرې ئۇنىڭ يۇزىنى سىلق سىلىۋىدى، تانيە بۇ پۇرسەتتە ئۇنىڭ قولىنى سۆيۈۋالدى ـ دە، غەيرەتكە كېلىپ دېدى:

ـــ ئاندرېيۇشا، ئوغلىمىزغا سېنىڭ ئىسمىڭنى قويايلىچۇ. شۇنداق قىلساق، سېنىڭ يوقلۇقۇڭمۇ بىلىنمەس. ئىشقىلىپ، ئۇنى تېخى تىزىملاتمىدۇق. كەلگۈسىدە ئۇرۇش تۇغۇپ، سەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئىككىنچىسى تۇغۇلسا، ئىۋان دەپ ئات قويارمىز. شۇنداق بولسۇن، ئاندرېيۇشا، ماقۇلمۇ؟ شۇنداق بولسۇن!

ئاندرې قوشۇمسىنى تۇرۇپ بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ ماقۇل كەلدى:

ـــ خوپ، سەن چىڭ تۇرۇۋالغاندىكىن مەن نېمە دەيتتىم، شۇنداق بولسۇن. ئاندرې قويساق قويايلى. دېمەك، ئاتا ـ بالىنىڭ ئىسمى ئوخشاش بولدى دېگەن گەپ ـــ ئاندرې ئاندرېيېۋىچ!

بۇ چاغدا مەن ئۇلارنىڭ مەن توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى

تۇيغاندەك، تېخى بايىلا ئىۋان ئىدىم، ئەمدى ئاندىرې بولۇپ قالدىم دېگەندەك، ئاۋاز چىقىرىپتىمەن.

ئىنىم ئىۋاننوشكا تېخى تۇغۇلمىغانىدى. لېكىن بىر قېتىم ئىنىم توغرۇلۇق بولغان گەپ-سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالغانىدىم، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن تېخى تۇغۇلمىغان ئىنىمنى ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. ئىنىم توغرىسىدىكى گەپ-سۆزلەرنى مەن يەتتە ياشقا كىرگەن چېغىمدا، ئىككىنچى ئايدىكى بىر سىرلىق ئاخشىمى ئاڭلىغانىدىم.

"ئىغان" دەپ ئاتىلىدىغان شامال چىقماقتا ئىدى، دېرىزىمىزنىڭ قاپقاراڭغۇ ئەمما پارقىراق ئەينىكىگە شامال گويا ئېگىۋېتىدىغاندەك ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. ئۆگزىگە يېپىلغان يىرتىق ماي قەغەزلەر قورقۇنچلۇق ھالەتتە پالاقلايتىتى. ئۆينىڭ كېسەك تاملىرى ئاران چىداپ تۇراتتى، بەزىدە ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغانىدەكلا قىلاتتى، "ئىغان" نامىلىق شامال شامىلى بىزنى تۆتۈۋېلىپ، مۆز قاپلاپ كەتكەن دېڭىزغا ئاپىرىپ تاشلىۋېتىدىغاندەك، بىز ئىككىنچى قايتىپ كېلەلمەيدىغاندەك تۇيۇلاتتى.

ئەمما ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان مەشتىكى ئوت تازا گۈرۈلدەپ كۆيمەكتە ئىدى، شۇڭا بىز بارلىق شېرىن ئۇمىدلىرىمىزنى يوقتىپ قويمىغانىدۇق. كىرىسىن چىرىغى خىرە يورۇپ تۇرغان ئۆيدىكى مەش ئىسسىق ببرىپلا قالماستىن، يورۇقمۇ ببرەتتى — قىپقىزىل قىزىرىپ كەتكەن مەشتىن قىزغۇچ يورۇق چېقىپ، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان سايە مەشنىڭ يېنىدىن لىپىلداپ ئۆتكەنىدەك، مەش نەپەس ئېلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

چىراغ يورۇقىدا ئانام بىلەن ۋالىيە ئاچام جوزىدىكى پۇرچاقنى

ئادالاۋاتاتتى، مەن رەڭمۇرەڭ پۇرۇچلاردىن ئىشلەنگەن قۇراق يوتقان سېلىنغان كارىۋاتتا گېزىتتىن قىيۇپلىنغان كېچەك ئەسكەرلەرنى ئويناپ ئولتۇراتتىم.

— كادىرىنىڭ يەنە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ، — دېدى ۋالىيە ئاچام، — ئىسمىنى ئۇيغۇر قويۇپتۇ.

— ئۇنىڭ تەلىيى بار ئىكەن، — دېدى ئانام، — ئاندرې يولغا چىقىش ۋاقتىدا ئاندرىيۇشكاغا① ئۇنىڭ ئىسمىنى قويۇشنى قايتا-قايتا تەلەپ قىلغانىدىم ۋە ئۇنىڭغا سەن قايتىپ كەلگەندە يەنە بىرنى تۇغاي، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۇيغۇر قويايلى دېگەنىدىم.

— نېمىشقا تۇغمىدىڭىز؟ — دەپ سورىدىم مەن زېرەكلىك بىلەن، بۇ چاغدا ئويىنىغۇم كەلمەي قالغانىدى، مېنىڭ بۇ ئورۇنلۇق سوئالىم ئائىلىمىزنىڭ چوڭ-چوڭ ئىشلىرى قاتارىدا مەڭگۈلۈك خاتىرىگە كىرگۈزۈلدى.

— چۈنكى، — دېدى ئانام، بىراق ئاچچىقىدا سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. — ماڭ ئويۇنۇڭنى ئويناڭ، چوڭ ئادەملەر گەپ قىلىۋاتقاندا كېچىك بالا دېگەن لوقما سالمايدىغان! — دېدى-دە، كۆزىگە ئىسسىق ياش ئالدى.

مەن رەنجىپ مۇشتۇمۇمنى چىڭ تۈگۈپ — مەن رەنجىپ قالغان چاغلىرىمدا شۇنداق قىلاتتىم — توۋلىدىم:

— لوقما سالمىسام سالماپتىمەن، قانچىلىك نېمىكەن ئۇ! ئۇ ئۇغۇلنى ئۆزۈم تۇغمەن!

---

① ئاندرىيۇشكا — ئاندرېنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى، بۇ يەردە يەتتە ياشلىق ئاندرې كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئانام بىلەن ۋالىيە ھاممە ئاچام تازا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى.

مەن ئاچچىقىمدا يىغلىۋەتتىم، يىغلىغاندىمۇ شۇنداق قاتتىق يىغلىدىمكى، ئۆزىنى بېشىمغا كىيدىم. لېكىن بىر سائەتتىن كېيىنلا تىنچىپ گويا ھېچبىر ئىش بولمىغاندەك ئۇخلاپ قاپتىمەن. بىر چەتتە ماڭا ئېگىشىپ قاراپ تۇرغان ئانام ئاچسىغا دېدى:

— نېمە جاپا بۇ، شۇنداقمۇ ئاسان تېرىكەمدىغان، ئەجەب قورقۇتتا!

ئېھتىمال، ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرىدىغان ھېلىقى غەلۋە تۆپەيلىدىن بولسا كېرەك، تېخى تۆغۇلمىغان ئىنىم ئىۋاننوشكا توغرىسىدىكى ھېكايە مېڭەمگە ئاشۇنداق مەھكەم ئورنىشىپ كەتكەنىدى، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ ئېسىمگە كەلسىلا، گويا ھايات ئادەمنى ئەسلىگەندەك بولۇپ كېتەتتىم.

دادامنىڭ كىچىك مېشىدە سېسىق كۆمۈر پومىسى ئەمەس، بەلكى ئوتۇن كۆيۈۋاتقان چاغدا، مەشىنىڭ ئاغزىغا قاراپ قالغان پېتىم ئىنىمنى ئالاھىدە بەك سېغىنىپ كېتەتتىم. بەزىلەر ناھايىتى بەختلىك ئىكەن، ئۇلار تۆغۇلۇش بىلەن تەڭلا دېگۈدەك دۇنياىدىكى قۇياش نېمانداق يورۇق؟ نېمە ئۈچۈن شامال چىقىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن ئوت كۆيىدۇ؟ دېگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىدىكەن. ئەمما ئۆزەمنى ئالسام، ئوتنىڭ نېمە ئۈچۈن كۆيىدىغانلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمەيتتىم، ھەتتا ھازىرغىچە بىلمەيمەن، ئاددىي قېيىن ئوتۇنى، ياكى قارىغاي ئوتۇنىدىن قانداق قىلىپ بېغىرروڭ، سۇررەڭ، توق قىزىل، يېشىل، سېرىق ئوت چىقىدىغاندۇ؟ ئوتتىكى مۆجىزە قانداق كېلىپ چىققاندۇ؟ ھازىر شۇنىسى ئېنىق ئېسىمدىكى، ئۇ چاغدا مەن كۆيۈۋاتقان ئوتۇننى كۆرسەم، نېمە ئۈچۈندۇ كالىماغا: ئوتۇن ئوتقا

ئايلىنالىغاندىكىن، نېمىشقا كۆنلەرنىڭ بىرىدە بىردىنلا ئىنىمغا ئايلىنىپ قالمايدىغاندۇ؟ دېگەن ئويلار كېلەتتى.

بۇرۇن، ياخشى كۆرىدىغان ئەسكەر باشلاپ ئۇرۇش قىلىش ئويۇنىنى ئوينىغان چاغلىرىمدا، بەزى-بەزىدە دۇشمەننىڭ ۋاقتىنچە يېڭۈبلىشىغا يول قويۇاتقىنىم، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بۇنداق ئىش بولمىدى. يوتقان دۆۋىسىدىن ھاسىل بولغان دۆڭلۈك (ئورمان، تاغ قاپتاللىرى) نىڭ ئارقىسىغا ئۇۋانىنوشكىنىڭ قوشۇنى يوشۇرۇنغان بولاتتى، ئەڭ خەۋپلىك پەيتتە، ھېنىڭ چاقىرغان ئاۋازىم بىلەن ئۇ خۇددى بىرەر ئىنىم قىلغاندەكدەك تەرزدە بۆكتۈرۈلگەن ئەسكەر-لەرنى جەڭ مەيدانىغا ئەۋەتەتتى-دە، نېمىس ئالۋاستىلىرىنى يېڭىپ چىقاتتۇق!

قىسقىسى، خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان فېۋرالدىكى ھېلىقى گۈگۈم ۋاقتىدىن كېيىن، ئۇۋانىنوشكىنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمىدىم. ئېسىمدە قېلىشىچە، كېيىن مەن بىرئاز چوڭ بولۇپ، تۇنجى قېتىم بەختسىز-لىككە ئۇچراپ كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم بولغان چاغدا دادامغا يازغان نۇرغۇن خەتلىرىمنىڭ بىرىدە: "بىرەر ئىنىم بولغان بولسىدى كاشكى..." دەپ يازغانىدىم.

— مەن قويۇپ ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالاي، — ئاندرې تانىسىنى ئىتتىرىۋېتىپ، كارىۋاتتىن قوزغىلىپ، خۇددى بىر كىچە قاتتىق ئۇخلاپ ئەتىگەنلىكى قوپقۇسى كەلمىگەن ئوغۇل بالىلارنىڭ دەرس ۋە تۇرلۇك پارچە-پۇرات ئىشلار بىلەن تولغان بىر كۇنلۇك ھاياتنى باشلاشنى خالىمغىنىدەك، يالىڭاياغ پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئىكىكى منۇتچە بىكار ئولتۇردى.

ئوغۇلچاق ئاندرې جىمىپ قالدى.

مەشتىكى ئوت ئۆچكەندى، پىەقەت بىرنەچچە تال ئوتۇنلا ۋدـ لىلداپ تۇراتتى. ئاندرې يەردە زوكزىيىپ ئولتۇرۇپ، پىچاق بىلەن ئوتۇنـدىن بىرنەچچە پارچـە تۇتۇرۇق يېـرىـپ، ئوتنى باشقىـدىن قالاشقا كىرىشتى.

ــ ئوتۇن پاتلا كۆيۈپ بولىدۇ، ــ دېدى ئاندرې، ــ لـېكـىن كۆمۈر پوملىرى خېلى ئۇزاققا يېتىدۇ، بىر قىش، ھەتتا ئىككى قىشمۇ قالىشىلار مۇمكـىن، ــ ئۇ شۇنـداق دەۋېتىـپ بىردىـنلا توختـاپ قالدى. ئۆزىنىڭ ئىككى قىش ئۆيدە بولالمايدىغانلىقـى ئۇستىدىـكى گەپنىڭ ئىختىيارسىز ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىگە ئۆزىمۇ تېڭىرقاپ قالدى بولغاي، دەرھاللا سۆزنى باشقا ياققا بۇرىۋالدى:

ــ پارتكوم مېنى چاقىرتىپ، ئەقلىغە مۇۋاپىق تەكلىپ بەرگۈچى بولغان مېنىڭ ۋەزىيىتىمنى ساقلاپ قېلىشنى تەكلىپ قىلغانىدى، مەن ئۇنى مىڭ تەسلىكتە ياندۇرۇۋەتتىم.

تانىيە ئۇنىڭ سـۆزىنى ئاڭلىـماي قالغانـىدى، ئاڭـلاپ قالـغان بولسا، ئۇ ئىككى قىش دېگەن سۆزنى، بولۇپـمۇ خىزمىتىنى ساقـلاپ قېلىش توغرىسىدىكى گەپنى ئۆتكۈزۈۋەتمىگەن بولاتتى. نېمىشـقىدۇ، تانىيە بىردىنلا ئۆزىنىڭ ئانىسىنى ئەسلەپ قالدى، ئەسـلىـگەنىدىـمۇ تازا تەپسىلىي ئەتراپلىق ئەسلىدى: ئانىسى قاراڭغۇراق، دورا پۇراپ تۇرغان ئـۆيدە ياتاتتى، كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇلار يەنى باللىـرى ئۇنى ياد ئەتمەكـتە. ئۇ ۋالىيەدىـن: ئۇلارنىڭ ئۇ يەردىكى ھال ـ ئەھۋالى قانداقتۇ؟ تانىيەنىڭ ئەھۋالـى قانـداقراق؟ ھېلىقى ئوغۇلچاقنىڭ ئەھۋالىچۇ؟ تالا بەكـلا سوغۇققۇ! دېگەنـلەرنى توختىماي سوراۋاتسا كېرەك.

— ئاندريۇشا! ئاندريۇشا! قارا، پۇتۇكسىنىڭ تىرناقلىرىنى، بەك ئۆسۈپ كېتىپتۇ! — دېدى تانيە بىردىنلا ئېسىگە كېلىپ قالغاندەك، — تىرنىقىنى ئېلىپ قويايچۇ.

ئۇ كارىۋاتنىڭ بېشىدىكى ساندۇقچىدىن قايچىنى ئالدى.

— ئۇلۇغۇرمەيدۇ، — دېدى ئاندرې بىرئاز ئوڭايسىزلىنىپ، — بولدى ئەمدى، زادى ۋاقىت قالمىدى.

ئاندرې ئۆزىنىڭ ئالدىدا زوكزىيىپ ئولتۇرغان تانيەنى دولىسىدىن قۇچاقلاپ يۆلەپ تۇرغۇزدى-دە، ئۇنىڭ قولىدىكى قايچىنى ئېلىۋالدى.

كىمدۇ بىرى ئالدىراشلا ئىشكىنى چەكتى. تانيەنىڭ ئاچىسى — ۋالىيە كىرىپ كەلدى، ئۇ قېلىن كىينىۋالغان، رومالىنىڭ ئۇستىگە يەنە پۇركەنچۈك پۇركىۋالغانىدى، تېنى ئاجىز، ئاغرىق چىراي كۆرۈنەتتى.

— ۋۇي، كېلىپ قاپسىزغۇ؟ — ئۇلار ئىكىكىسى دەررۇ ئۇنىڭ ئالدىغا باردى، — شۇنچە سوغۇقتا پۇتۇن شەھەرنى كېزىپ ئۆتۈپ كەپسىز! سىز تۇنۇگۈن 39 گىرادۇس قىزىغان ئەھۋالدىكىز؟

— ھېچقىسى يوق، مانا مەن ھېڭىپ كەلدىمغۇ. ئانام بەكمۇ ئەنسىرەۋاتىدۇ، سىلەر قانداقراق؟ ئۆي نېمانچە قاردىاپ كەتكەن! بۇ نېمە بولغىنى؟

— كېرىسىن ئوچىقىنىڭ ئىسسىدا قاردىاپ كېتىپتۇ، — دېدى تانيە قولىنى شىلتىپ.

— مەن بىرئاز چىلىغان بەسەي ئالغاچ كەلدىم، بۇنىڭغا ئامراق ئىدىڭ، ئاندريۇشا! ئۇئاننوۋنالارنىڭكىدىن بىرلىتر سۈت ئالدىم. ئانام: تانيە چاي ئىچكەندە سۈتنى كۆپرەك قۇيۇاتتى، بۇ بالىغا

پايدىلىق، دېدى. سۈت تۆمۈر قۇتىدا. بالىغىمۇ قېلىن چاپان، پوسما ئالغاچ كەلدىم ــ بۇلارنى ئانام يېتىپ تۇرۇپ تىكىپ چىقتى، ئوغۇلچاقنى كۆرۈپ باقايچۇ.

يەنە بىر كىم ئىشكىنى قاقتى ــ ئۆي ئىگىسى موماي كىرىپ كەلدى.

ــ ئۆيۈڭلەر نېمە بولۇپ كەتتى، ئوت كەتكەنمىدى؟ ۋاي خۇدايىمەي!

ــ كىرسىن ئوچىقىنىڭ ئىسىدا قاردىڭ كېتىپتۇ، ــ دەپ ئىزاھلىدى تانىيە.

ــ نېمانچە شۇنچە بولۇپ كېتىدىغاندۇ! ــ موماي مەيۈسلەنگەن ھالدا كالىپۇكلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويۇپ ئۆيگە سىنچىلاپ سەپسېلىپ قارىدى.

ــ ئاقارتمەن، ئالا قويماي تەكشى ئاقارتىپ چىقمەن، ــ دەپ ۋەدە بەردى تانىيە مومايغا.

ــ مەيلى نېمە بولسا بولمامدۇ، ــ دېدى موماي بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ــ تانىيە سېنىڭ ئوغۇل تۇغقانلىقىڭنى تەبرىكلەيمەن، سىزنىمۇ تەبرىكلەيمەن ۋالىيە، سىزمۇ ئەمدى جىيەنلىك بولۇپسىز! ئاندىيۇشانى مۇبارەكلەپ بولدۇق، ئۇ بىزنىڭ بوۋاي بىلەن بىللە يېرىم لىتر ھاراق ئىچتى. تۇنۇگۈنلا كەلمەكچىدىم، ئېلىپ كەلگۈدەك بىرنەرسە يوق بولۇپ قالدى. ئاخشام خېمىر ئېتىپ قويغانىدىم ــ بۇگۈن ئوبدان بولۇپ قاپتۇ، بۇ ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى. شۇنداق قىلىپ بىرئاز قېيمىسلىق نان پىشۇردۇم، قۇرۇق قوللا تۇغۇت يوقلاشقا بولمايدۇ ــ ئۇ بەك سەت ئىش بولىدۇ.

موماي تۇگۈنچىكىنى ئاچتى، تۇگۈنچەكتە ئىككى پارچە ئىسسىق

قىيملىق نان تۇراتتى.

ــ ماۋۇ بىرى ساڭا بولسۇن، بۇنى ئاندرىيۇشا يولدا يېسۇن، قىيمىسى تۇخۇم بىلەن بەسەيدىن قىلىنغان، ــ سەن بىر قېتىم بىز-نىڭكىدە يەپ باقىقان، تولىمۇ ئامراقىكەنسەن، شۇڭا شۇنىڭدىن پىشۇرۇپ كەلدىم.

ــ رەھمەت، رەھمەت، كۆزمىنىشنا. ئولتۇرسىلا، ھازىرلا مەشتە چاي قاينىتاي، ــ دېدى تانيە مېھمانىنى ئولتۇرغۇشقا تەكلىپ قىلىۋېتىپ.

ــ ھوي، مېشكىلار قالتىسقۇ! ــ دەپ ماختاپ كەتتى كۆز-مىنىشنا، ــ مەن زەن قويماي قاپتىمەن! بۇ ھەقىقەتەن ئويلىمىغان يەردىن چىقتى، يارايسىز، ئاندرىيۇشا!

ــ نېمىدېگەن ياخشى مەش-ھە، ــ ۋالىيەمۇ مومانىڭ پىكرىگە قوشۇلدى. ــ مەنمۇ دىققەت قىلماپتىكەنمەن ــ بۇلارنىڭ ئۆزىمۇ نې-مانچە ئىسسىقتۇ، بۇ ئىتتىك مېڭىپ ئىسسىپ تەرلەپ كەتكەنلىكىمدىن بولسا كېرەك، دەپ قاپتىمەن تېخى.

ــ ئوت ئىسسىنۇۋىلىڭ، ۋالىيە، ــ دېدى ئاندرې، ــ سىلىمۇ ئىسسىنۇالسىلا، ئولتۇرسىلا، كۆزمىنىشنا...

ــ ئاندرىيۇشا، نەدىمۇ ئولتۇرغۇدەك ۋاقتىم بولسۇن؟ ئوغۇلچاقنى ماڭا كۆرسىتىڭلارچۇ، كۆرۈۋېلىپلا چىقىپ كېتەي.

ھەممەيلەن بالىنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا كەلدى، مومايى يۆگەكنى ئېچىپ، ئېڭىشىپ تۇرۇپ بالىغا سىنچىلاپ قارىدى.

ــ دادىسىغىلا ئوخشاپتۇ، چىرايى شەكلى دادىسىنىڭ ئۆزى، دەل ئۆزى!

كۆزمىنىشنا تېخى سىرلىنىپ بولمىغان بۆشۈكتە ياتقان ماڭا قاراپ

تۇرۇپتۇ، مۇبادا شۇ چاغدا بىراۋ ئۇنىڭغا مېنىڭ ئۇنىڭ بۇ ئۆيىنىڭ كەلگۈسىدىكى خوجايىنى ئىكەنلىكىمنى ئېيتىدىغان بولسا، ئۇ جەزمەن چۆچۈپ كېتىدىكەن ـ دە. ئۇنىڭ بۇ ئۆيى ئىكىكى ئېغىزلىق بولۇپ، ئۇستى ماي قەغەزدە يېپىلغان، خام كېسەك بىلەن سېلىنغان، ئېرى بىلەن ئىككىسى بەش يىلدا سالغان ئۆي ئىكەن. راست، كېيىن بۇ ئۆينى مەن ئىگىلىدىم (ھۇججەتتە ئىكىكى ئېغىزلىق خام كېسەك بىلەن سېلىنغان ئۆي، ئومۇمىي كۆلىمى 24 كۋادرات مېتر، دېگىز ساھىلى كوچىسى يەتتىنچى نومۇرلۇق قورۇ ئا ئىشىك دەپ يېزىلغان)، قورۇسى تاشتىن قوپۇرۇلغان (ھۇججەتتە، ئۆي ئەتراپىنىك كۆلىمى 200 كۋادرات مېتر، دەپ يېزىلغان)، ئۇرۇش باشلانغان يىلى كۈزدە دادام تىككەن بىر تۇپ شاپتۇلمۇ بار ئىدى.

ئۇرۇش باشلىنىپ يەنە ئىككى ـ ئۈچ يىل ئۆتكەندە، كۈزمىنىشنا ۋە ئۇنىڭ ئېرى بېلىقچىلىق مەندانىغا ئىشلەپ پۇل تاپقىلى كېتىپتۇ، ئۇ يەر بىزنىڭ شەھىرىمىزگە 70 كىلومېتر كېلىدىكەن. ئۇلار پۇل تېپىپ كېلىپ ئائىلە قوشۇمچە كەسپى بىلەن شۇغۇللانماقچى بولغانىكەن: چوشقا، توخۇ، كالا باقماقچى ــ بۇ ئۇلارنىڭ پىلانى ئىكەن، لېكىن ئۇلارشۇ كەتكىنىچە ھېچبىر ئۇچۇر بولمىغان. ئۇلار ـ نىڭ قانداق ئۇلگەنلىكى ھەققىدە ئانام ئېيتىپ بەرگەنىدى، ئېسىمدە قالماپتۇ، بەزگەك كېسىلى بىلەن ئۆلگەنمىش دېگەندەك قىلىۋاتاتتى، شۇ چاغلاردا بۇ تەرەپلەردە بەزگەك كېسىلى خېلى كەڭ تارقالغانـ كەن، كېزىك كېسىلىمۇ ئەۋج ئالغانىكەن، ئېھتىمال كېزىك كېسىلى بىلەن ئۆلگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، بۇنىسى ماڭا نامەلۇم. ئۇرۇشتىن كېيىنلا ئۆيىمىزنىڭ ئىگىلىرى ھەقىقىدىكى شۇم خەۋەرنى ئاڭلىدۇق، ئۇلارنىڭ يېقىن تۇغقانلىرى بولمىغاچقا،

ئۆي بىزگە قالغاندى. بۇ ئۆيدە ئالاھازەل ئون يىلدەك قانۇنسىز ئولتۇردۇق بولغاي، كېيىن قوراللىق كۈچلەر بۆلۈمى بىلەن زاۋۇت باشقارمىسى ئانامغا رەسمىيەت ئۆتىشىپ بەرگەنىكەن، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئۆي رەسمىي بىزگە تەئەللۇق بولۇپ قاپتۇ.

سىرتتا كۈلكە ۋە ۋاراڭ-چۇرۇڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئاندرې بىلەن تانيەنىڭ زاۋۇتىدىكى ۋە داشۆسىدىكى بىر توپ ساۋاقدىشى بىلەن خىزمەتداشلىرى ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ، ئۆي دەرھاللا سوۋۇپ قاپتۇ، ئۇلارسىرتتىن ئېرىگەن قارنىڭ ھىدىنى ئېلىپ كىرگەنىكەن، جوزا ۋە كارىۋاتقا چوڭ-كىچىك تۆگۈنچەكلەر توشۇپ كېتىپتۇ.

— ئوت كەتكەنمۇ نېمە؟

— نېمانچە قارىداپ كەتكەن؟

تانيە سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپتۇ.

— ھەي، ۋاراسكىلارنى كۆرۈپ باقايلىچۇ! — دەپىشىپتۇ مېھمانلار ۋاراقىرىشىپ.

ۋاقىت ئالدىراش ئۆتىمەكتە ئىكەن.

سائەت ئىككى يېرىمدا مېھمانلار توپ-توپ بولۇپ ئىشىكتىن چىقىپ كوچىغا چىقىپتۇ. بىر كۈن يورۇق بەرگەن قۇياش بىردىنلا قارا بۇلۇتنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنۇۋاپتۇ. "ئىفان" دېگەن شىمال شامىلى سوقۇشقا باشلاپتۇ. كۆپچىلىك (ۋانيەدىن باشقىلىرى، ئۇ يېرىم يولدىلا خوشلىشىپ ئانىسىدىن خەۋەر ئالغىلى كەتكەنىكەن) ئاندرېنى ئەسكەر قوبۇل قىلىش پونكتىغىچە ئۇزىتىپ بېرىپتۇ.

— قايتىپ كېتىڭلار، دوستلار، ھەممىڭلارنىڭ ئىشى ئالدىراش، — دەپتۇ ئاندرې ئۇلارنى قايتىپ كېتىشكە دەۋەت قىلىپ، — بولدى ئەمدى، قايتىپ كېتىڭلار، ھەي كاساپەتلەر، باراسىغان

يەرگە يېتىپ بېرىپلا سىلەرگە خەت يازمەن، ھە!

— كېتەيلى، كېتەيلى، — قىزلار سۆزنىڭ تېگىگە يېتىشكەن، — ئۇلار ئىككىسى بىرنەچچە مىنۇت بولسىمۇ يالغۇز قېلىپ، بىر-بىرىگە قېنىشۋالسۇن، يۈرۈڭلار، كېتەيلى!

كۆچىلىك كېتىپ قاپتۇ، توغرىراقىنى ئېيتقاندا، ئۇلار خۇشال-خۇراملىق بىلەن ماشىنغا ئولتۇرۇپ، تېيىلغاق ۋە قاراڭغۇ كوچا بىلەن كېتىپتۇ، دۇنيا قۇرۇقدىلىپ قالغاندەك بولۇپ قاپتۇ.

— مەن دەرھال خەت يازمەن، بارىدىغان يەرگە بېرىپ، شۇ كۈنىلا خەت يازمەن. ئىشۇانىنوشكىغا ئوبدان قارا...ھە، ئاندرېيۇش-كىغا، — ئۇ ئوڭايسىزلانغان ھالدا سۆزىنى تۈزىتىۋاپتۇ، — ئاندرې ئاندرېيېۋىچ!

دادام مېنى توڭۇپ قالمىسۇن دەپ، يۈزۈمگە پۈركەپ قويغان يۆگەكنىڭ بىر بۇرجىكىنى ئىككى بارمىقى بىلەن قايرىپ تۇرۇپ، كالپۇكلىرىنى سوزۇپ يۈزۈمگە يېقىپتۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزە بولۇپ، بىر بارمىقىنى چىقىرىپ مېنى قورقۇتماقچى بولۇپتۇ:

— پەخەس بول، ئاناڭنىڭ گېپىنى ئاڭلىغىن جۇمۇ! — دەپتۇ-دە، بىزگە تەتۈر قارىۋاپتۇ ۋە بېشىنى سېلىپ، ئەسكەر قوبۇل قىلىش پوئىنكىتىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كېتىپتۇ. بۇ ئۇنىڭ ماڭا قىلغان ئەڭ ئاخىرقى سۆزى ئىكەن، گەرچە بىز كېيىن بىرنەچچە قېتىم سۆزلەشكەن بولساقمۇ — پۈتكۈل بالىلىق ۋە ئۆسمۈرلۈك دەۋرلىرىمىزدە...

مەن بىرىنچى سىنىپتا خەت تونۇغانىدىن باشلاپلا دادامغا خەت يېزىشقا كىرىشتىم:

"سالام، دادا!

خەیر، خوش!

1948 ـ يىل."

"سالام، دادا!!

مەن سېنى سۆيىمەن.

خەیر، خوش.

1948 ـ يىل."

"سالام، دادا!!

تۇنۇگۈن ئوقۇتقۇچىمىز بىزنى "پ" ھەرپى بىلەن باشلىنىدىغان سۆزلەرنى ئېيتىپ بېرىشىمىزنى ئېيتتى. باشقىلار 'خوراز' ۋە 'پاراۋۇز'① دېگەن سۆزلەرنى ئېيتىپ بەردى. مەن بىرىنچى بولۇپ: 'دادا'②، 'مەش'!»③ دېگەن سۆزلەرنى ئېيتىپ بېرىۋىدىم، ئۇ مېنى يارىيسەن، دېدى. بىراق دەرس ئاربلىقىدىكى دەم ئېلىش ۋاقتىدا رېيژې سېنى زادىلا يوق ئادەم، دەۋاتىدۇ، چۈنكى ھېچكىم سېنى كۆرمىگەنىكەن. مەن ئۇنى بىر مۇشت قويدۇم! ئەمدى ئۇنداق دېمەيدىغان بولىدى. يەنە شۇنداق دەيدىغان بولسا ــ ئۇنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىمەن. ئانام يېغلاپ سالدى. مەن ئۇنىڭغا: ئۇرۇش تۈگىگەندە دادام جەزـ مەن قايتىپ كېلىدۇ، يەنە كېلىپ ئۇ بىزنى ياخشى كۆرىدۇ، دېدىم.

ئوغلۇڭ ئاندرې

1948 ـ يىل."

بىر قېتىم مەن ياز كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى بالىخانىغا چىقىپ، كونا گېزىت، ژۇرنال، كىتاب ۋە تۈرلۈك ئەسكى ـ تۈسكىلەر ئىچىدىن بىر دۇنيا ئاتلىسىنى ئۇچرىتىپ قالدىم. ھېچقانداق بىر كىتاب

---

①②③ بۇلار "پ" ھەرپى بىلەن باشلىنىدىغان رۇسچە سۆزلەر.

مېنى ئاشۇ ئاتلاستەك ئۆزىگە جەلپ قىلمىغانىدى. مەن ھەممىنى ئۇنتۇپ، ئۇنىڭدىكى سىياسىي خەرىتە، جۇغراپىيە خەرىتىسى، ئىنىدېكس ۋە پايدىلىنىدىغان ستاتىستىكا ماتېرىياللىرىنى تەپسىلىي كۆرۈپ چىقتىم، بالخانىغا پۈتۈنلەي قاراڭغۇ چۈشكەچە ئوقۇۋەردىم.

— ئانا، ھازىر ئۇ باشقا بىر مەملىكەتتە بولسىچۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن كەچكى تاماق يەۋاتقانىدا، — بۇ ئەھۋاللارنى مەن بەزىبىر ئوغۇل بالىلارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغانىدىم.

ئانامنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ، قاپاقلىرى ساڭگىلاپ، ئېغىر بىر تىنىدى-دە:

— تاڭەي، — دېدى...

ئېھتىمال ئۇ ماڭا، ئۆزەڭنى ئالداپ يۈرمە، دېمەكچى بولۇپ، بۇنداق قىلىشقا كۆڭۈل توختىتالمىغاندۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن باشقا پەنلەرگە قارىغانىدا جۇغراپىيىگە بەكرەك قىزىقىپ قالدىم ۋە چەت ئەلدىكى دادامغا خەت يېزىشقا باشلىدىم.

"رىم

ئا. ئى. تىبورگىنگە تەگسۇن

سالام، دادا!

تۇنۇگۈن مەن تاياق يېدىم. ۋېدە① ئىككىمىز رازۋېدچىك كىنوسىنى كۆردۇق. ئۇ كۆچلۈك ئىدى، يەنە كېلىپ كوچىدا پۈتبولنى ئەڭ ياخشى تېپەتتى. يولدا كېتىۋېتىپ ۋېكتور دېگەننى رۇسچىغا تەرجىمە قىلسا، غالىب دېگەنلىك بولىدۇ، دەۋەردى. يەنە: مەن كەلگۈسىدە رازۋېدچىك بولىمەن، دېدى. كېيىن بىز بىر توپ

---

① ۋېدە — ۋېكتورنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

چوڭ-چوڭ باللارغا يولۇقۇپ قالدۇق. ئۇلار بىزنى ئېگىز سەكرەشكە زورلاپ تۇرۇۋالدى. سەكرىسەك، يانچۇقمىزدىكى تېمىنلار شاراقشىپ كېتەتتى. ۋېدە سەكرىۋېدى، ھېچنېمە شاراقشىمىدى. مەن سەكرەشكە ئۇنىمسام، ئۇلار مېنى ئۇردى. شۇنداق بولسىمۇ زادىلا سەكرىمىدىم. كېيىن ۋېدە: مەن ئۇلارنى قايمۇقتۇردۇم — پۇلۇمنى ياغلىققا چىگىپ قويغانىدىم، شۇڭا شاراقلىمىدى، دېدى، بۇرۇن مەن ئۇنىڭدىن قورقاتتىم، ئەمدى قورقمايدىغان بولدۇم. دېگىز سۈيى يىللىپ قالدى.

ئوغلۇڭ ئاندرې

1949-يىل."

"ۋارشاۋا

ئا. ئى. تىبورگىنگە تەگىشىن

ئانام توي قىلدى. خاپا بولمىغىن، سۈرىتىڭ يەنىلا ئۆز جايىدا ئېسىقلىق تۇرىدۇ. ئانام ئۇنى پاكىز سۈرتۈپ تۇرىدۇ. پەلتوىۇڭىمۇ ئىشكاپتا ئۆز جايىدا تۇرىدۇ. ئەندىشە قىلمىغىن — ھەممە نەرسەڭنى ئوبدان ساقلايمەن. ئانام ئۇ ئېرىنى ياخشى ئادەم دەيدۇ. ئۇنىڭ يۈزى سالپىيىپ تۇرىدۇ، مەن ئۇنىڭغا ئۆچ. ئۇ، يازدا مەشنى مېنىڭ ئۆيۈمدىن يازلىق ئاشخانىغا يۆتكەيمەن دەۋاتىدۇ. ئۇنى مىدىرلىتىپ باقسۇنچۇ قېنى! تۇنۇگۈن ئانامنىڭ ئىدارىسىدىن ماڭا يېڭى يىل سوۋغىسى تەقدىم قىلدى. ئۇمۇ ئۆز ئىدارىسىدىن سوۋغا ئېلىپ كەلدى. لېكىن مەن ئۇنى تاشلىۋەتتىم. ئەتە يېڭى يىل بولىدۇ. يېڭى يىلنىڭ تەبرىكلەيمەن، سۆيۈملۈك دادا!! مەن سېنى كۈتىمەن. مەن سېنى مەڭگۈگە كۈتىمەن ۋە مەڭگۈ ئۆيلەنمەيمەن.

ئوغلۇڭ ئاندرې

1950-يىل."

"مارسېل
ئا. ئى. تېبورگىنگە تەگسۇن
سالام، دادا!

ئەجەب پەيزى بولدى دېگىنە! ئانامنىڭ ئېرىنى قوغلۇۋەتتىم. ئۇ مېنى ئۇرماقچى بولۇۋېدى، مەن ئۇنىڭ قولىنى چىشلۇۋالدىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە مەن ئانامغا، ئۆيدىن قېچىپ كېتىمەن، دېدىم، ئۇ قورقۇپ يىغلاپ تاشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر-بىرىنى تىللىشىپ كەتتى. كېيىن ئۇ كەتتى. مەن: ئۇ قايتا كېلىدىغان بولسا، جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويسەم ياكى دېگىزغا غەرق بولسەم، دېدىم. ئانام ئەمدى توي قىلماسلىققا ۋەدە بەردى. مانا ئەمدى ھەممە ئىشىمىز ياخشى بولۇپ كەتتى. سەن ئانامغا خاپا بولمىغىن؛ مېنىڭ ساڭا خەت يازغانلىقىمنىمۇ ئۇنىڭغا دېمىگىن. تېزرەك قايتىپ كەلگىن! خەير، خوش.
ئوغلۇڭ ئاندرې

1950-يىل."

"لوندون ئا. ئى. تېبورگىنگە تەگسۇن
سالام، دادا!

ھازىر مەن قالتىس بولۇپ كەتتىم. مېنىڭ 'دوست 'دېگەن بىر ئىتىم بار. گېرمانىيىنىڭ پادا ئىتى. ئۇنىڭدىن ھەممە ئادەم قورقىدۇ، ھېچكىمنىڭ بۇنداق ئىتى يوق، ئۇ جىلىتەمنى چىشلەپ مەكتەپكە ئېلىپ بارىدۇ. ئۇ ھەننۇا ئىشنى بىلىدۇ، يات! تۇت! سەكىرەپ تۇت! دېگەنلەرنى ئۇنىڭغا ئۆگىتىپ قويدۇم. ئۇ ماڭا بەكمۇ ئامراق، مەنمۇ ئۇنىڭغا ئامراق.

مەن «روبىنسونىنىڭ سەرگەردانلىق خاتىرىسى»نى ئوقۇپ چىقتىم. شۇ ئارالدا روبىنسونىنىڭ ئورنىدا بىز ئىككىمىز بولغان بولساق

نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى! سەن، مەن ۋە 'دوست' بولغان بولساق كاشكى! تېزرەك قايتىپ كەلگىنە دادا.

ئوغلۇڭ ئاندرې

1951 ـ يىل."

رىئو ـ دې ـ جانېيرو ئا. ئى. تبورگىنگە تەگىشىن

سالام، دادا!

'دوست' ئۆلۈپ قالدى.

مەن ئۇنى مال دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ كۆرسەتكەندىم. شۇنداق بولسىمۇ ئۆلۈپ قالدى. 'دوست' ئۇچ كۈن ئېچىدىلا ئۆلۈپ قالدى، ئەمدى مەن يالغۇز قالدىم. بىرەر ئىنىم بولسىچۇ كاشكى، تېزرەك قايتىپ كەلسەڭچۇ دادا. تېز!

1952 ـ يىل."

"پارىژ

ئا. ئى. تبورگىنگە تەگىشىن

سالام، دادا!

هازىر مەن پەلەمپەي بىلەن بالىخانىدىكى لاگېرىمغا چىقىپ، سىرتقا قارىغۇدەك بولسام، كىشى تاغنىڭ ئارقىسىغا مۆكىشىپ كېتىۋاتىتۇ. پۈتۈن ئۈپۈق قىپقىزىل بولۇپ كېتىپتۇ.

مەن پەلەمپەيدە كۈنىنىڭ ئولتۇرۇشىغا قاراپ تۇردۇم، سېنىمۇ غەربتە ئاسمانىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە كۈننىڭ ئولتۇرۇۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرغان بولۇشى مۇمكىن، خۇددى ئىككىمىزنى بىر تام ئىككى تەرەپكە ئايرىۋەتكەندەك، مەن ۋە سەن كۈن ئولتۇرۇۋاتقان ئىككى تەرەپتە تۇرۇۋاتساق كېرەك، دەپ ئويلىدىم. مەن ئىختىيارسىز يىغلىۋەتتىم ـــ مەنزىرە شۇ قەدەر گۈزەل ئىدىكى، مەن ئۇنى تىل

بىلەن تەسۋىرلەش خىيالىغا كەلدىم. سېنى دەپ ئەمەس، چۈنكى سەن يەنە بىر تەرەپتە تۇرۇپ كۆرۈۋاتسەن، مۇنداقلا ئويلاپ قالدىم، بۇنىڭدىن مەقسەت ئۇنى ساقلاپ قېلىش ئىدى.

مەن 'كۈن كۆيۈۋاتاتتى' دېگەن سۆزنى ئويلاپ تاپتىم!

راست، مېنىڭ ئويلاپ تاپقىنىم يامان ئەمەستۇ؟ مەن ئەينى ۋاقىتتىلا سېنىڭ جەزمەن ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم. ھەئە، مۇمكىن بولىدىغان بولسا، ھەممە ئادەم ياخشى كۆرىدىغان بىر شېئىر يازماقچى ئىدىم.

خەير، خوش.

ئوغلۇڭ ئاندرې

1953 ـ يىل."

مەن بۇ خەتلەرنى بىر قاڭالتىر قۇتىغا سېلىپ، دادام ئۇرۇشـ تىن ئىلگىرى تىكىپ قويغان ياڭاق تۇڭۇگە كۆمۈپ قويدۇم.

ياڭاقنىڭ شاخلىرى دېرىزىنىڭ سىرتىدىكى ئاسمان بوشلۇقىنى توسۇپ تۇراتتى، ئاسمان گاھ سۇزۇلۇپ، گاھ تۇتۇلاتتى. مېنىڭ تۇغۇلغان چاغدىكى زۇمرەتتەك كۆك كۆزلىرىم كۈل رەڭ بولۇپ قالدى. ساپسېرىق چاچلىرىمۇ قوڭۇرەڭ بولۇپ قالدى. كۈنلەر ئەگرى ـ توقايلىق بىلەن ئۆتمەكتە ـــ بىر ئىسكەتتە، تۇراقسىز، بىر ـ بىرىگە ئوخشىشىپ ئۆتمەكتە.

بۇ ۋەقە يەتتىنچى يىللىق سىنىپتا، نېمىس تىلى دەرسىدە يۈز بەرگەنىدى.

ـــ ئاۋسلاند" ـــ رۇسچە"چېگرا" دېگەن سۆزگە توغرا كېلەتتى. ئەمدى "چېگرىنىڭ" دېگەننى نېمە دەيدۇ؟ ئاۋسلاندىش دېيىلىدۇ. توغرا. ئەڭ ئاخىرقى رەتتىكىلەر، دەرسكە قۇلاق سېلىڭلار! ـــ دېدى

ئايال ئوقۇتقۇچى بورنى دوسكىغا ئۇرۇپ تاقشتىپ، — تبورگىن. ئۇخلىما! ئاۋسلاندىش. سوزۇق تاۋۇش تۇرلىنىدۇ.

— سوزۇق تاۋۇش تىۇرلىنىدۇ، ئاۋسلاندىش، سوزۇق تاۋۇش تۇرلىنىدۇ، سوزۇق تاۋۇش تۇرلىنىدۇ! — ئۆگزىدىن ئېقىپ چۈشكەن قار سۈيى دېرىزە ياقىسىدىكى ئاسفالىت يەرگە چۈشۈپ، مەرۋايىنتەك سۈ شارچىلىرىنى ھاسىل قىلاتتى. مەكتەپ قورۇسىدىكى دەرەخلەر كۆك چىقارغانىدى، يېڭى كەلگەن قارلىغاچلار كۈن نۇرى يورۇتۇپ تۇرغان ئاسمان بىلەن يەر ئارىلىقىدا يۇقىرى-تۆۋەن شۇڭغۇپ پەر-ۋاز قىلماقتا، ھەممە جانلىقلار خۇددى بايرام ھارپىسىدىكىدەك، چىراي ئېچىپ جانلانماقتا.

مەن دادامنى ئەسلىمگەنىدىم، بىراق ئۇ ئۇشتۇمتۇتلا دەرسخانە-نىڭ ئاپئاق ئېگىز ئېشىكىنى ئېچىپ، بىر بارمىقىنى چىقىرىپ مېنى چاقىردى. ئۇ مېيقىدا كۈلۈپ قويۇپ، بارمىقىنى شىلتىدى-دە، ئاندىن ئىشىكنى بوش يېپىپ قويدى.

— سوزۇق تاۋۇش تۇرلىنىدۇ. تبورگىن، نەگە بارسەن؟

ئايال ئوقۇتقۇچى ئالدىمىنى توستى.

— مېنى قويۇپ بېرىڭ! — دېدىم-دە، ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپلا كارىدورغا چىقتىم.

ئەكسىنسادا ناھايىتى كۆچلۈك چىقتى، يوپيورۇق كارىدور گويا زەررىچىلەرنىڭ كۈن نۇرىدا ئۇچقان چاغدىكى ۋىكىلدىغان ئاۋازىمۇ ئاڭلانغۇدەك جىمجىت ئىدى.

پەلەمپەينىڭ بۇرۇلىدىغان يېرىدە بىر ئادەمنىڭ سايىسى غىل-پال كۆرۈنۈپلا يوقاپ كەتتى، ئىككى پۇتۇم ئېغىرلىشىپ كەتتى، خۇددى چۈش كۆرگەندەكسەن، كۆتۈرگىلى بولمايىتتى. قاچاي دېسەممۇ

دەرمانىم يوق ئىدى.

"دادا،!" دەپ تازا توۋلاي دېگەندىم، لېكىن ئاۋازىم تەستە ئاڭلانغۇدەك چىقتى.

دەرۋازا تاراققىدە يېپىلىپ قالدى.

"يېتىشە لەيمەنمىكەن؟"

خۇددى كېسەلدىن يېڭى قوپقاندەك، ئاستا بىر بېسىپ ـ ئىكىكى بېسىپ مەكتەپتىن چىقتىم.

قارشى تەرىپىمدىن بىر توپ ئەسكەر كېلىۋاتاتتى. توپتىكى بىرلىيەن قوشۇن ئىدى. شاڭدېڭبۇك كىچىك بىر قىزىل بايراقنى كۆتۈرۈپ قوشۇننىڭ ئالدىدا ماڭماقتا.

ـــ ناخشا ئېيتىڭلار! ـــ دەپ توۋلىدى قوشۇننىڭ يېنىدا كېتىۋاتقان لاۋازىمات باشلىقى.

ئاستا ـ ئاستا پاتتى كۈن ئېگىز تاغنىڭ ئارقىغا،
دەريا سايازلىقنى تۈتەك ئالدى قوينىغا.

قوشۇن قاتاردىن بىرى ياڭراق ئاۋازدا ناخشا باشلىدى:

ئۆتتى ئوتلۇق ـ سازلىقتىن باتۇر سوۋېت جەڭچىسى،
ئۇرۇش ئايالاشقىچە قايتماس يۈرتقا ھېچبىرى:
ئاۋازى ياڭراق يۈزدەك يىگىت ناخشىغا جور بولدى:
يامغۇر يېشىن ھەم ئاپتاپ
ھەربىي كىيىمنى ئۆڭدۈردى،
جەڭچى ئوبدان ئاسرىغاچ
جەڭ بايرىقى ساق تۇردى!

بۇ قوشۇننىڭ ئادىمى كۆپ ئىدى، ناخشىنى تولىمۇ ياخشى ئېيتتى. ئۇلار دادامغا ئوخشىمايتتى، ئاكىلارغا ـــ پەقەت چوڭ

ئاكىلارغىلا ئوخشايتتى، يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۇچىسىدىكى رەتلىك ھەربىي كىيىملىرىنىڭ رەڭگى ئۆڭمىگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار ئۇرۇشنى ئايىغلاشتۇرۇپ ئۆيلىرىگە قايتىپ كېتىۋاتقان بولماستىن، تىنچ گەزەر-مىدىن چىقىپ قوشنا كوچىدىكى مۇنچىغا كېتىۋاتاتتى.

مەن ئۇلارغا، تاكى قوشۇنىنىڭ ئاخىرىدىكى قىزىل بايراق تۇتقان ئەسكەر كوچىنىڭ بۇرۇلىدىغان يېرىدە كۆزدىن غايىب بولغۇچە، ئارقىسىدىن قاراپ تۇردۇم. بۇ چاغدا ئىكىكى پۇتۇم بىردىنلا يېنىكلىشىپ قالغاندەك سېزىلدى-دە، يۈگۈردۇم، ئۆدۈل كەلگەن يول بىلەن ئۆيگە تەرەپكە قاراپ چاپتىم.

يېنىمدىكى ئاچقۇچنى ئېلىپ ئۆيىمىزنىڭ ئىشىكىدىكى قۇلۇپنى ئاچتىم-دە، دەققىتىمنى يېغىپ ئىكىكى ئۆينى كۆزدىن كەچۈرۈپ، كىيىم ئىشكاپىغا قارىسام، دادامنىڭ جىگەررەڭ پەلتوسى ئۆز جايىدا تۇرۇپتۇ، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەلتونى كۇنلەرنىڭ بىرىدە قايتىپ كېلىپ تىنچ ھايات كەچۈرەرمەن دېگەن ئۈمىد بىلەن شۇ يەرگە قويۇپ قويغانىكەن. مەن دادامنىڭ سۈرىتى ئالدىغا كېلىپ، بارمىقىمنى چىقىرىپ، توق قىزىل سۈرەت رامكىسىنى تۆتۈپ كۆردۈم. دادامنىڭ چاچلىرى قاپقارا، كۆزلىرى چوڭ-چوڭ، قوۋۇزدىكى زىناقلىرى يارىشىملىق بولۇپ، گويا ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى. ياق، توغرا ئەمەس. بۇ — قۇياش نۇرىنىڭ ئۇنىڭ يۈزىدە جىلۋە قىلىشى.

مەن ئەخمىقانە ئۇي بىلەنلا ھېلىقى ئۇزاقتىن بېرى ئوت يېقىلمىغان مەشىنىڭ ئاغزىنى ئاچتىم — گويا دادام شۇ يەرگە كىرىۋالغاندەك! سوغۇق كۇل ۋە مەلۇم بىر خىل قۇرۇق خىيال كۆز ئالدىمدا ئايان بولدى. دادامنىڭ ئۆلتۈرۈلگەن ھالىتىنى مەڭگۈ تەسەۋۋۇر

قىلالمايمەن، ئۇنىڭ ياردىدار بولغانلىقىنىلا تەسەۋۋۇر قىلىشىم مۇمكىن. نېمىشقىدۇ، ھامان ئۇنىڭ قانغا مىلىنىپ كۆيۈشۈپ ياتقانلىقىنى تەسەۋۋۇرقىلاتتىم، ئۇنى قۇتۇلدۇرىدىغان بىردىنبىر ئامىل — بىزنىڭ ھېلىقى گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان، ئۇستىگە ھاۋارەڭ چەينەك قويۇلغان كىچىك مېشىمىز ئىدى. ھازىر مەن يەنىلا شۇنداق قۇرۇق خىيالدا ئىدىم...

— جېنىم ئوغلۇم، نېمانچە ھاسىراپ كەتكەنسەن، نېمە ئىش بولدى؟ — مەن يۈگۈرگەن پېتىم زاۋۇت باشقارمىسىغا بېرىپ ئانام بىلەن كۆرۈشكەن چېغىمدا، ئانام مەندىن ئەنە شۇنداق دەپ سورىدى.

— ھېچ ئىش يوق، مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە...

ئانامنىڭ چىرايىغا قاراپلا، ئۇنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوق ئىكەنلىكىنى دەرھال بىلدىم.

— نېمىنى ھېس قىلدىڭ؟ بەدىنىڭ تىترەۋاتىدىغۇ. — ئانام مېنى قۇچاقلىدى. — سەن زادى نېمىنى ھېس قىلدىڭ؟

— مېنىڭچە... سەن كېسەل بولۇپ قالغاندەك تۇرىسەن.

— سەنزە! — ئۇ چېكەمگە بىرنى سۆيۈپ قويدى، — دېمەك، مەن ئەمدى كېسەل بولمايدىغان ئوخشايمەن.

ئۇ يەنە بىردىنلا مېنى يالغاندىن شۇنداق دەۋاتىدۇ، دەپ ئويلىدى-دە، كۆلۈپ كەتتى ۋە قولىنى شلىتسېپ ماڭا پوپۇزا قىلىپ دېدى:

— ھوي، ئاندرې، تازا قۇرۇق خىيالچى بولۇپ كېتىپسەن-دە. سىلەردىن بۇگۈن ئالگېبرادىن ئىمتىھان ئېلىنىدۇ، مەكتەپكە تېز قايتىپ كەتكىن!

مەن كوچىغا چىقتىم، كېتىۋېتىپ ئۆزەمچە چوت سوقتۇم:

"دادام نەگە كەتكەندۇ؟ ھازىر نەدىدۇ؟ مەن راستىنلا ئۇنى كۆرگەن تۇرسام، كۆرگەندىمۇ مەن ئۇنى تونىغان، بىر كۆرۈپلا تونۇۋالغان تۇرسام...مېھمانخانىغا چۈشكەندىمۇ-يا، ئانام بىلەن ئىككىسىنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى بىلمەكچى بولغانمىدۇ؟ يا بولمىسا ھازىر قوشنىلارنىڭكىدە ئولتۇرامدىغاندۇ؟ قوشنىلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى بەك ياخشى كۆرىدىكەن، تاھازىرغىچە ھەمىشە ئۇنى ئەسلەيدىكەن، بىراق، ئۇ دەرەخنىڭ كەينىگە ياكى قورۇق تامنىڭ كەينىگە مۆكۈۋېلىپ مېنى ماراپ تۇرامدۇ-يا؟ قورالسىق كۆچىلەر بۆلۈمى "ئىز-دېرىكى يوق" دېگەن بىر ئۇقتۇرۇشنى ئەپكىلىپ بەردى، لېكىن ئۇ ھايات ئىكەن، ساق تۇرۇپتۇ، يەنە تېخى قايتىپمۇ كەلدى! قايتىپ كەلدى! ئۇنىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى بۇرۇنلا بىلەتتىم!"

ھەممە قوشنىلار ۋە دوستلارنىڭكىنى بىر قۇر ئارىلاپ چىقتىم، لېكىن بىكاردىن-بىكار ئاۋارە بوپتىمەن. كېيىن مەن يەنە مېھمانخانىنىڭ يېنىدا خېلى ئۇزاق تۇرۇپ، كىرگەن-چىققانلارنى زەن قويۇپ كۆزەتتىم، بىراق دادامغا ئوخشايدىغان بىرەرمۇ ئادەم يولۇقمىدى. شۇنداق قىلىپ ئۈيگە خېلى كەچ قايتىپ كەتتىم...

ــ نېمە بولدۇڭ، كېچىكىنە بىرەر شەپە بولسىلا تىترەپ كېتىدىكەنسەن، ــ دېدى ئانام ئەجەبلىنىپ، ــ ھېلىقى شۇملار بىلەن بىللە بالا تېرىدىگىمۇ-يا؟

"دادام ئۇنىڭ ئەرگە تەگكەنلىكىنى بىلىپ قېلىپ، كېتىپ قالغانمىدۇ؟ ــ دەپ ئويلىدىم مەن ئەنسىرەپ ۋە بىئارام بولۇپ، ــ شۇنداق بولىدىغان بولسا، ھەممە ئىش تۈگىشىدۇ..."

ـــ راست ئېيت، نېمە بالا تېرىدىڭ؟ ـــ ئانام قىستاپ سورىغىلى تۇردى.

ـــ مېنى قىستىما! ـــ دەپ ۋارقىرىدىم مەن، ـــ بالانى تېرىغان ئۆزەڭ! ۋاپاسىز! قاراپ تۇرۇپلا ئەرگە تەگمەكچى بولۇپ قالدىڭ!

ـــ ساڭا نېمە بولىدى، ئاندرېيۇشا؟ ـــ ئانامنىڭ يۈزى تاتىرىپ كەتتى، ئۇنىڭ تېنى قورۇلۇپ قالغاندەك سېزىلدى، ـــ نېمە بولدى ساڭا، جېنىم ئوغلۇم!

ـــ دادام مەكتەپكە بېرىپتىكەن، ئارقىسىدىن قوغلاپ چىقسام ھېچنەدە يوق، نەگە كىرىۋالدىكىن تاڭ، ئارقىسىدىن قوغلىدىمۇ، يېتىشەلمىدىم.

ـــ نېمە گەپ بۇ، ماڭا باشتىن ـ ئاخىر سۆزلەپ بەرگىنە.

مەن بىر قۇر سۆزلەپ بەردىم.

ـــ سەن خاتا كۆرۈپ قالغان ئوخشايسەن، بۇ بىر خىل خىيالىي تۇيغۇ بولۇشى مۇمكىن، ـــ ئانام يىغلىدى. ـــ داداڭ ئاق چېركاۋنىڭ يېنىدا ئوق تېگىپ ئۆلۈپتۇ، داداڭنىڭ دوستى لاۋرىيەنكو ئۇنىڭ پىلىمۇت ئوقى تېگىپ ئۆلگەنلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ، شۇ قېتىمقى جەڭدە لاۋرىيەنكومۇ يارىدار بولغانكەن، دوختۇرخانىدا توپتوغرا بىر يىل يېتىپتۇ، مەن بۇ ئەھۋالنى ساڭا ئېيتىشنى خالىمىغاندىم، سەن داداڭنى تەشنالىق بىلەن كۈتۈپ كېلىۋاتاتتىڭ...

"كەچۈرۈڭ مېنى" دەپ ئانامدىن ئەپۇ سورىماقچى بولدۇم، بىراق ئاغزىمدىن بۇ گەپنى چىقىرالمىدىم. مۇبادا ئانام يېڭىلىشقان بولسىچۇ؟ لاۋرىيەنكو يېڭىلىشقان بولسىچۇ؟ شۇنى بىلىش كېرەككى، قوراللىق كۈچلەر بۆلۈمىدىكىلەرمۇ ئەخمەق ئەمەس ـ تە، ئۇلارنىڭ ئۇقتۇرۇشىدا "ئىز ـ دېرىكى يوق" دېيىلگەنسىكەن، دېمەك، ھەممە

ئەھۋال ئېنىق ئەمەس دېگەن سۆز.

ئۇدا بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆتكەن-كەچكەنلەرنىڭ رەڭگىرويىغا دىققەت بىلەن سەپسېلىپ يۈردۈم، ئىشىك قېقىلغانلىقىنى ئاڭلىساملا تىترەپ كېتەتتىم، ئۇمىدىمنى ئۈزمەي كەلدىم. بۇنداق ھېسسىياتىم ئاستا-ئاستا سۇسلىشىپ قالدى. بۇنىڭ مەندىكى خاتا تۈيغۇ ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن چېغىمدىلا، كۆڭلۈمدىكى بۇ ئېغىر كۈلپەتنى ئېچمىگە يۈتتۈم-دە، دادام مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدىغان بولدى، مەڭگۈ، دەپ ئويلىدىم...

دادامغا خەت يازمايدىغان بولدۇم، ياڭاق تۇۋىگە كۆمۈلگەن خەتلەر چىڭ ئېتىلگەن قۇتىدا تۇرىۋەردى. بۇ ياڭاق دەرىخىنىڭ يىلتىزلىرى قۇتىنى مەھكەم ۋە مېھر-مۇھەببەت بىلەن چىڭ تۇتۇۋالغان بولسا كېرەك، قۇتىنى ھېچكىمگە بەرمەيدىغان، مەڭگۈ بەرمەيدىغان بولسا كېرەك...

تانىيە ئېگىز تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئالدىدا كۈتمەكتە، كۈتمەكتە... ئەھۋالدىن قارىغاندا، تۆمۈر دەرۋازا ئېچىلىپ، يېڭى ئەسكەرلەر ۋوگزالغا ئېلىپ بېرىلغان پەيتكىچە تانىيە كۈتۈپ تۇرالمايدىغاندەك.

"ئۇلار بۇگۈن ماڭمايدىكەن! بۇگۈن يولغا چىقالمايدىكەن!" دېگەن خەۋەر ئۇزاتقۇچىلار ئىچىدە تارقالدى. ئادەملەر تېزلا تارقىلىشقا باشلىدى، بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ئانام بىلەن ئىككىمزلا قالدۇق.

قاپقاراڭغۇ كوچىدا ئېلېكتر چىراغلار يانىدى. شۇرغان قۇتۇرماقتا.

ئانام توڭۇپ كەتتى.

بىرچاغدا دەرۋازىنىڭ كەينىدىن بىرنېمىنىڭ شەپىسى كېلىشكە باشلىدى. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن دەرۋازا ئېچىلدى. يېڭى ئەسكەرلەر قوشۇنى قورۇدىن كوچىغا چىقتى.

دادام رەتنىڭ ئوڭ قانات ئۇلگىسى بولۇپ، قوشۇننىڭ ئالدىدىكى بىر رەتتە كېتىۋاتاتتى. ئۇ يېڭى ئەسكەرلەر بىلەن پۈتۈنلەي قوشۇلۇپ بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن، ئۇ تەرىنى تۆرگەن ھالدا ئانامنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى، گويا ئانام ئۆز ئادىمى ئەمەستەك.

ئانام ئۇنى توۋلاپ چاقىردى.

دادام تېيلىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى.

ــ سەن...ئۆيگە قايتىپ كەت! بىز قوشۇنىنى تەشكىلىي جەھەتتىن تەۋزۇش پونكىتىغا كېتىۋاتىمىز، بۇ يەردىن يەتتە چاقىرىم يىراقتا!

لېكىن ئانام دادامنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماي، قوشۇننىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ، تېزلا دادام بار قاتارغا يېتىشۈۋېلىپ، دادام بىلەن يانمۇيان ماڭدى.

يېڭى ئەسكەرلەر دادامغا قىزىقىپ قارىدى ھەمدە دادامغا ھېرىسلىق قىلىشتى، چۈنكى ئانام ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. يەنە كېلىپ ئۇنىڭ قار يېغىۋاتقان قاراڭغۇلۇقتا، كوچا چىراغلىرىنىڭ خىرە يورۇقىدا، مۆز قاپلاپ كەتكەن يولدىكى ئايىغ تۈشى قوشۇلۇپ ئۇنى بۇرۇنقىدىنمۇ گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەنىدەك سېزىلەتتى.

ــ ھەي، ھازىر سەن رەتتىن چىقىپ تۇرغىن! چىقىپ كەتكىن! كېيىن يېتىشۈالارسەن! ــ دېدى دادامنىڭ يېنىدا كېتىۋاتقان

سەپداشلىرىدىن بىرى ئۇنىڭغا ئەقىل كۆرسىتىپ.

دادام سەپىتىن بىر قەدەم سىرتقا چىقىپ، بىزنى قۇچاقلاپ قىمىرلىماي تۇرۇپ قالدى: ئۇ قوللىرى، كۆكرىكى، قولىدىكى چامادان بىلەن بىزنى قارىشۇرغانىدىن قوغدىدى، ئۇ خۇددى ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى بارلىق مېھرىنى، پۈتۈن ھايا تىنى بىزگە بېغىشلىغانىدەك، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ نۇرغۇن يىللارغىچە بالا-قازا ۋە بەختسىزلىكتىن ساقلاشنى ئۇمىد قىلىدىغاندەك بىلىنەتتى.

— قوشۇنغا يېتىشۇال! — قاراڭغۇ كوچىدا قاياقتىندۇ بىر ئاۋاز كەلدى.

دادامنىڭ پۈتۈن ئەزاسىنى تىترەك بېسىپ كەتتى، ئۇ ئانامنى ئىتتىرىۋېتىپ، قوشۇننىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كەتتى.

ئۇ بىردىنلا توختاپ قالدى.

— ئاچقۇچ! ئاچقۇچىنى ئېلىپ كەتكىلى تاس قاپتىمەن! — ئۇ بىرنەرسىنى دەپسىلىپ قېتىپ كەتكەن، توڭلاپ تېيلغاق بولۇپ كەتكەن يولغا تاشلىدى.

بۇ ئاچقۇچ ئېلېكتر چىراغىنىڭ سارغۇچ نۇرى ۋە قار ئۈچقۇنلىرىدىن ئۆتۈپ ئانامنىڭ پۈتىغا چۈشتى. ئۇ ئېگىلىپ ئاچقۇچنى يەردىن ئېلىپ پەلتوسىنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالدى — ئۇ بۇ ھەرىكەتلەرنى قىلىۋاتقاندا، كۆزىنى زادى دادامدىن ئۈزمىدى، تۇغرىراقنى ئېيتقاندا، بارغانسېرى يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان قوشۇندىكى كىچىك بىر چېكىتتىن كۆزىنى ئۈزمىدى. شۇ كىچىك چېكىت قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولغاندىلا ئۇ يەنە بىر قولىدا مېنى قۇچاقلاپ، يەنە قوغلاپ يۈگۈردى.

مەن ئويغاندىم. ئۇ مېنىڭ يىغامغا ئېرەن قىلمىدى، مۇز توڭلاپ

كەتكەن يولدا تېيلىپ يىقىلىپ چۈشۈپ، ئاغزى-بۇرنى قان بولۇشۇ-تىنمۇ قورقماي، قوشۇننىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يۈگۈرۈپ كېتىۋەردى.

مەن بارغانسېرى قاتتىق يىغلىدىم.

ئۇ يېڭى ئەسكەرلەرگە يېتىشۋالدى.

— توختا! — يېشى چوڭراق ساقالىلىق بىر ئوفىتسېر ئۇنىڭ ئالدىنى توستى — ئۇ قوشۇننى باشلاپ ماڭغان ئوفىتسېرلەرنىڭ بىرى ئىكەن، — نەگە يۈگۈرىسەن، بالاڭغا ئىچىڭ ئاغرىسا بولمامدۇ!

بىردەمنىڭ ئىچىدىلا، خۇددى قۇلقىغا تىقىپ قويغان پاختىنى ئېلىۋەتكەندەك، ئانام بورانىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى، قار ئۈچقۇدۇ-لىرىنىڭ كوچا چىراغلىرىنىڭ قاڭالتىر قالپىقىغا ئۇرۇلغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى-دە، شۇ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە، قار ئۈچقۇنلىرىنىڭ خۇددى ياز كۈنلىرى چىراغ پەرۋانىلىرى يورۇققا ئۆزىنى ئاتقىنە-دەك چىراغقا ئۇرۇلغىنىنى بايقىدى، مېنىڭ قۇلاقىنى يارغۇدەك يىغامنىمۇ ئاڭلىدى.

بۇ يىغا، بوۋاقنىڭ بۇ چىرقىراق ئاۋازى بورانىنى، قارنى ۋە جىمجىت كېچىنى يېرىپ ئۆتتۇپ، قوشۇننىڭ ئۇستىدە ياڭراپ، دەل دادامنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالماقتا ئىدى، كۆپچىلىكنىڭ قەلبىنىمۇ تىترەتمەكتە ئىدى. خۇددى مۇشۇ يىغا ئاۋازىغا ئوخشاش، ئانامنىڭ روھى بۇ قاراڭغۇ زېمىنىدا، كوچا چىراغلىرىنىڭ سارغۇچ نۇرىدا سوزۇلۇپ، چىڭىپ، بىر تال تاناپىتەك بىر ئۇچى ئوغلىغا، بىر ئۇچى ئېرىگە باغلاندى... لېكىن دادام ئالدىغا بىر قەدەم تاشلىغاندا، بۇ تاناپ ئۇنىڭ پۇتىدا ئۇزۇلۇپ كەتتى-دە، شارت قىلىپلا قايتىپ

كېتىپ، ئۇنىڭ يەنە بىر ئۇچى ئوغۇلنىڭ بەدىنىدە قالدى، چۈنكى تاناپنىڭ بۇ ئۇچى كىرمەك سېلىپ چىگىلگەنىدى.

تانيە ئۆيگە قايتىپ بېرىپ، ئۇخلاۋاتقان ئوغۇلچاقنى بۆشۈككە بۆلەپ قويۇپ، سۈيدۈك لاتىسىنى يەڭگۈشلەپ قويۇپ، مەشكە ئوت ياقتى، پەلتوسى بىلەن ئۆتۈكنى سېلىشقىمۇ دەرمانى قالمىغاندى، يوتقان سېلىقلىق تۇرغان كارىۋاتقا ئۆزىنى ئاتتى.

"ھەي، خۇدا! ئاندرىۋشا! ــ دەپ ۋايىسىدى ئۇ، ــ ئاندرىۋشا! ــ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ ئويلىدى: "ھەي خۇدايىمەي! نېمىشقىمۇ ئۇنىڭ تىرىنقىنى ئېلىپ قويمىغاندىمەن! سول پۇتىنىڭ تىرنىقى ئۆسۈپ گۆشىگە كىرىپ كېتىپتۇ، شۇ پېتى يول ماڭسا، تازا ئاغرىپ ئۇنى ئاۋارە قىلدۇ-دە!"

ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولغان، بوغۇزى سىقىلىپ گەپ قىلىشمۇ قىيىن بولغان ئەھۋالدا، ھە دەپ خىيال سۈرەتتى:

"ئاندرې! ئاندرىۋشا!..."ئاخىردا ئۇ خامۇشلۇق ئىچىدە چۈش كۆرۈشكە باشلىدى. ئۇ كارىۋاتتا پەلتوسى، بېشىدىكى ياغلىقى، ئېرىگەن قاردا ھۆل بولۇپ كەتكەن ئۆتۈكى بىلەنلا خۇددى ئۆلۈكتەك ياتاتتى.

مەشنىڭ ئوتى ئۆچۈپ قالغانىدى.

ئۆي بارغانچە سوۋۇغسىلى تۇردى. ئېغىزدىن چىققان تىنىق ھورغا ئايلىناتتى. دېرىزىدىكى قار-مۇزلاردىن ئەتىرگۈل شەكىلى ھاسىل بولغان بولۇپ، بۇ گۈل خوشلىشىش گۈلدەستىسىگە ئوخشاپ كېتەتتى.

بۇ چاغدا تانيە ئۆزىنىڭ ئايالىلارغا خاس بولغان بەختىنىڭ

نابۇت بولغانلىقىنى، ئېرىنىڭ چىڭ قۇچاقلاشلىرىدىن جۇغۇلداپ تىترەپ ھۇزۇرلىنىش پۇرستىدىن مەھرۇم بولغانلىقىنى، چارچىغان ۋە يەنە خۇش خۇي ئاندرې بىلەن ئەمدى يەنە ئۇچرىشالمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى، ئېرىگە يۈز يۈيۈش ئۈچۈن ئىسسىق سۇ تەييارلاپ بېرىش، ئۇنىڭ يېگۈشلىشى ئۈچۈن پاكىز كۆڭلەك بېرىش، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان تاماقلارنى ئېتىپ بېرىش پۇرستىدىن مەھرۇم بولغانلىقىنى تېخى بىلمەيتتى.

ئاندرېمۇ تانىيەنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشىغا يارەملىشەلمەيدىغان، ئۇنىڭ كەسپىي ئۆگىنىشىگە يارەم بېرەلمەيدىغان بولغانىدى. ئاندرې ۋەدە بېرىپ: "تانىيە، سېنىڭ ئىقتىدارىڭ بار، مەن سېنى جەزمەن يېتىشتۇرۇپ كېتەلەيمەن، سەن داشۆنى پۈتتۈرەلەيسەن، ماڭا ئىشەنگىن! جەزمەن ئىشەنگىن!" دېگەنىدى. تانىيە ئاندرېغا ئىشىنەتتى، ئۆزىگە ئىشەنگەندىمۇ بەكرەك ئىشىنەتتى.

بۇ چاغدا تانىيە شۇنىڭدىن كېيىن مەڭگۈ يالغۇز ياشايدىغانلىقىنى، ئەمدى ئاندرې بىلەن پەقەت چۈشىدىلا ئۇچرىشالايدىغانلىقىنى تېخى بىلمەيتتى، ئەمما ھەركۇنى ئۇخلاش ئالدىدا بەخت تىلەپ نېمىدۇ بىرنېمىلەرنى دەيدىغان بولۇپ قالغانىدى:

"ئاندرې، چۈشۈمگە كىرسەڭچۇ...ئاندرېيۇشا، مەن سېنى چۈشۈمدە بولسىمۇ كۆرۈپ تۇرايچۇ! سەۋر-تاقىتىم تۈگىدى، ئاڭلىدىڭمۇ؟ سەۋر-تاقىتىم تۈگىدى دەۋاتىمەن...سېنى چۈشۈمدە بولسىمۇ بىر كۆرسەم كاشكى!"

ئايرىلغاندىن كېيىنكى دەسلەپكى يىللاردا ئۇ ھەمىشە تانىيەنىڭ چۈشىگە كىرەتتى، ھەركۇنى دېگۈدەك شۇنداق بولاتتى، تانىيە

ئويغانغان چاغدا ئۆزىنى بەختلىك سېزەتتى، چۈنكى ھېللا، چۈشدە بولسىمۇ ئاندىي بىلەن قول تۇتۇشقان، ئاندىيىنىڭ كۆزلىرىنى كۆرگەن، قارىغاي-ئارچىلارنىڭ ھىدىنى پۇرىغان، ئۇنىڭ شۈرلەغان سۆزلىرىنى ئاڭلىغانىدى...

يىللار ئارقا-ئارقىدىن ئۆتۈۋەردى، ئەمما ئاندىي تانىيەنىڭ چۈشىگە بارغانسېرى ئاز كىرىدىغان بولدى. لېكىن ھەرقېتىم ياخشى چۈش كۆرگەندە، چالا ئۇيقۇدا چۈش كۆرگەندە، ئۇ ئۆزىنى تولىمۇ بەختىيار سېزەتتى، ھاياجانلانغىنىدىن كۆز ياشلىرى مەڭزىدىن تاراملاپ ئاقاتتى — بەختلىك كۆز ياشلىرى ئەينى زامانىدا دېڭىز ياقىسىدىكى تېنىك ياردا ئاققان ياشقا ئوخشاش ئاقاتتى، شۇ چاغدا چىرايلىق ئېيقتاپانلار چېچەكلەپ خۇددى قۇياش نۇرىدەك، تېنىك ياردا يالتىرلاپ تۇراتتى، ھاۋا ۋە دېڭىز مەڭگۈلۈك باھار ھىدىنى بېرىپ تۇراتتى.

كېيىن ھېلقى رەھىمسىز، دەھشەتلىك بىر يىل ئاخىر يېتىپ كەلدى. ئۇ شۇ يىلدىكى 12-ئاينىڭ 2-كۈنىنى — ئاندرېنى ئالدىنقى سەپكە ئۆزاتقان كۈنىنى ئۇنتۇپ قالغانىدى. ئۇ، ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنلا، بۇ كېلىشمەسلىكنى ئوڭشىغىلى بولمايدىغانلىقى ۋە دەردىنى تۈپەيلىدىن دەردتە قالىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانىدى...

بۇنىڭدىن يەنە بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئاندرې يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىپتۇ. ئاندرې تانىيەلەرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا بارغانمىش، ئۇنىڭ ياشلىق باھارى ئۇرغۇپ تۇرغان يېگىت چاغلىرى بولۇپ، ئۇچىسىغا ئاق كاناپ كۆڭلەك كىيىگەن، بېلىگە كۈمۈش كەمەر باغلىغان، كۆزلىرى بۇلاقتەك ئويناپ تۇرغان، چىشلىرى

سەدەپتەك يالتىراپ تۇرغان ھالدا كۆلۈپ قولىدا تەخسە تۇتۇپ تۇرغانمىش، تەخسىدە بولسا كۆمۈشتەك يالتىراپ تۇرغان تىرىك بېلىق بارمىش. ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىدە ئورغاقىتەك يېڭى ئاي ئاسمانىدا تۇرارمىش.

تانيە بولسا ئۇنىڭ پۈتىدىكى خورما رەڭ كاناپ ئايغىنى، ھەتتا ئاياغ كىيمىدىكى بىر پارچە داغىنى ۋە ئۇنىڭغا قونغان توپىلارنىمۇ ناھايىتى ئېنىق كۆرۈپتۇ. تانيە ئۇنىڭ ئايغىنى سالدۇرۇپ، پاكىز تازىلىشى لازىم ئىكەن، لېكىن ئۇ قورۇنۇپ ئۇنداق قىلىشقا جۇرئەت قىلالماپتۇ... ئۇ يەنىلا بۇرۇنقىدەك ياش تۇرغۇدەكمىش، تانيە بولسا ئۇنىڭدىن ئايرىلغان يىللاردا قېرى چىراي بولۇپ قالغان... تانيە ئۆزىنىڭ بوشاڭ-سولىشىپ قالغان تېرىسىنى ۋە مۈكچەيگەن بېلىنى، خۇددى بېلىق تورىدەك قېلىن قورۇق كىرگەن يۈزىنى ئۇنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتقۇدەكمىش. ئاندىن ئۇنى كۆتمەكتە ئىمىش، تانيە بولسا باشقا بىر ئىشكىتىن چىقىپ كېتىپ، قېچىپ بارغانسېرى يىراقلاپ كەتكەنمىش. كېيىن كەينىگە قارىغۇدەك بولسا، سۆيۈملۈكىنىڭ ئۆيى ۋە شۇ يەردە تۇرغان ئاندىن يوق ئىمىش.

كېيىن بىرقانچە يىل ئۆتكەندە، تانيەنىڭ ئوغلى بولغۇچى مەن بىركۈنى «ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشى تارىخى»نى ۋاراقلاپ، ئۇنىڭغا ئوقۇپ بەردىم:

"...ئالدىنقى سەپتە بىر مېتر كېلىدىغان جايدا مىنۇتىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بەش پاي ئوق ئېتىلاتتى."

ئانام ماڭا خۇددى تونۇمايدىغان كىشىگە قارىغاندەك سىنچىلاپ قاراپ قويۇپ، ئاندىن:

ـــ ۋاي خۇدايىمەي، ھازىر سەن ئۇنىڭدىن ئالىتە ياش چوڭ بولۇپ قاپسەن ـ دە، ـــ دېدى.

بۇلارنى تانىيە ئۇ چاغدا بىلمەيتتى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئوغلى بۆشۈكتە ئويغانغاندى، تانىيە ئورنىدىن تۇرۇپ، مەشكە ئوت قالىغلى ماڭغاندى.

كىشىلىك تۇرمۇشىنىڭ قىيىن ـ مۇشەققەتلىك پەيتىلىرىدە، ھېلىقى كىچىك مەش دەردىمىزگە دەرمان بولۇپ تۇرغاندى.

(«ھازىرقى زامان سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژۇرنىلىنىڭ 1988 ـ يىلىق 1 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: رەقىپ ۋاھاپ
تەرجىمە تەھرىرى: ياسىن ھاۋازى

هېكايه هەققىدىكى هېكايه

ۋ. ماكانىن

مەن 80 نەچچه بەت كېلىدىغان بەكمۇ ئۇزۇن ۋە بەكمۇ لاۋزا بىر پوۋېست يازغانىدىم، بىراق، كېيىنكى چاغلاردا يوقىتىپ قويدۇم. بۇنىڭغا ئانچه ئېچىنىپ كەتمىگەن بولساممۇ، لېكىن تۇرۇپ-تۇرۇپ قانداقتۇ بىرنەرسەمدىن ئايرىلىپ قالغانىدەك بولۇپ يۈردۈم، مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، ئۇ بەرىبىر مېنىڭ جاپالىق ئەمگىكىمنىڭ نەتىجىسى-دە.

هېكايه مۇنداق باشلانغان: مەن پلاستىنكا ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ ئۆيۈمده ئولتۇراتتىم (هېكايىده: "جىمجىتلىق. مەن مۇزىكا ئاڭلاپ ئولتۇراتتىم" دەپ بەكمۇ شېئىرىي هېس بىلەن يېزىلغانىدى). پلاستىنكىنى قايتا-قايتا قويۇپ ئاڭلاۋاتاتتىم. بۇ ۋاقىتنىسكىنىڭ كونا ناخشىلىرى بولۇپ، ناخشىلارنىڭ نامىلىرى ئادەمنى ئۆزىگه جەلپ قىلاتتى، بۇ ئانچه-مۇنچه كۆڭۈلۈۋېتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن هېچقانچه ئىش ئەمەس ئىدى. بۇ «كۆپكۆك ئوكيانىدا»، «خانىم، دەرەخلەر ياپراق تۆكتى» دېگەنگه ئوخشاش ناخشىلار ئىدى. مەن كۈلۈپ ئۆزەمنى توختىتالالمىدىم، چۈنكى ئۆتكەن يازدا سۇغا چۈشكەن بايىقى كىچىككىنه كۆلچەك بىلەن ۋاقىتنىسكىگه چوقۇنىدىغانلارنىڭ بىرى — سۇغا چۈشكەنىده كىيىدىغان غەلىته بىر خىل كالته ئىشتاننى كىيىۋالغان چوڭ ياشلىق ئادەم كۆز ئالدىمغا كەلدى.

يۇزىنى ساقال بېسىپ كەتكەن بۇ ئادەمنىڭ كىيىۋالغان ھېلىقى كالتە ئىشتىنى خۇددى يان تەرەپتىن ئۇچۇپ چۈشۈۋاتقان دېگىز لاچىنىغا ئوخشايتتى. بۇ چوڭ ياشلىق ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ بۇ ئىشتىنى بىلەن بەكمۇ پەخىرلىنىدىغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن بىلەن قوشنا ئولتۇرىدىغان بىر چوكان كىرىپ كەلدى. مەن يالغۇز ئىدىم.

— ياخشىمۇ سىز؟

— ياخشىمۇ سىز!

ناماز شام ۋاقتى، تىمتاسچىلىق. خۇتۇنۇم بالىلارنى ئېلىپ يېزىغا كەتكەنىدى. ھېكايىدە: ئۆيدە خوتۇنۇم يوق ئىدى، بىز بىلەن قوشنا ئولتۇرىدىغان بىر چوكان كىرىپ كەلدى دەپ مۇنداق تۇپتۇزلا يېزىلمىغان. ھېكايىدە توپتوغرا سەكسەك بەت ياكى ئون بەت ئاجرىتىپ، يولغا چىقىش ئالدىدا قىلىنغان تەييارلىقلار ۋە مېنىڭ خوتۇن-بالىلىرىمنى قانداق ئۇزىتىپ پويىزغا سېلىپ قويغانلىقىم ۋە يەنە ئۇلارنىڭ يازغان بىرنىچە پارچە سالام خېتىنى قانداق تاپشۇرۇۋالغانلىقىم — خەتتە ئۇلارنىڭ يېزىدىن قارا تاراقانلار ئۇۋلاپ كەتكەن ئەمما ھاۋاسى ساپ كىچىككىنە بىر ئۆيىنى تەسلىكتە ئىجارىگە ئالغانلىقى يېزىلغان.

بايا بىر قوشنا چوكانىنىڭ كىرىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتقاندىم. ئۇ كىرىپلا:

— نېمىدېگەن يېقىملىق، گۈزەل مۇزىكا-ھە! — دېدى.

— ياخشى كۆرەمسىز؟

— مەن ئاڭلاۋاتقىلى بىر سائەت بولدى، تۇنۇگۈن قويغان ۋاقتىدىكىزدىمۇ ئاڭلىغانىدىم.

— پلاستىنكا مېنىڭ ئەمەس، مېھمان بولۇپ كەلگەن بىرى ئۇنتۇپ قېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ، — دېدىم مەن چۈشەندۈرۈپ.

— پلاستىنكىنىڭ ئېتى نېمە؟

— بۇ ۋېرتىنسكىنىڭ ئەسىرى.

— ھە.

ئەتىسى كەچتە باشقىچە بىر ئەھۋال يۈز بەردى: ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. تامنىڭ نېرىسىدا ئۇنىڭ ئېرى ئازابلىنىپ ئىڭراۋېتىپتۇ — يېقىندا ئۇ كوچىدا كېتىۋېتىپ يېقىلىپ چۈشكەنىكەن. ئىككىسى كىشىنىڭ مەسلىكى كەلگۈدەك، 25 ياشلاردىكى ياش ئەر-خوتۇنلار ئىدى، ئۇلارنىڭ تېخى بالىسىمۇ يوق ئىدى.

مەن بولسام 29غا كىرگەنىدىم.

— ۋايجان، — دەپ ئىڭرايتتى ئۇ، — ۋايجان...ۋايجانەي، ۋايجان...

ئۇلار بوش ئاۋازدا سۆزلىشۋاتاتتى.

— مېنىڭ ئۇنچۇالا كۆچۈم يوق، — دېدى خوتۇنى.

— بىرنى تېپىپ كىرگىن! — دەپ يېلىندى ئېرى.

— قولايسىز، بەك كەچ بولۇپ كەتتى.

ئەھۋال ئېنىقلاشتى، شۇنىڭ بىلەن مەن قىلىچە ئىككىلەنمەستىن پەلەمپەيىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىشىكىنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستىم.

— مەن يارەملەشسەم بولىدىغاندەك تۇرىدۇ، شۇنداقمۇ؟

— ۋايجان...ۋايجان... — ئەر يەنە ئىڭرىغىلى تۇردى.

دولىسىغا مەلھەم دورا چاپلاپ، ئاندىن تازا قاتتىق ئۇۋۇلاپ قويسا، بىرئاز ئارام تاپقان بولاتتى. بىراق، ئۇنىڭ خوتۇنى

قوللىرى سەرەڭگىنىڭ ياغچىدەك ئىنچىكە كەلسەن ھازىرقى زامان ئايالىرىدىن ئىدى. ئۇنىڭ ئېتى ئالىيە ئىدى.

مەن ئۇنىڭ دولىسىغا ئاغرىق پەسەيتىدىغان دورىنى چاپلاپ قويۇپ، ئۇخلىغىلى چىقىپ كەتتىم.

ئالىيە تام تەرەپتە تۇرۇپ:

— سىزگە رەھمەت ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دېدى ماڭا.

— ھېچقىسى يوق، — دېدىم جاۋابەن ئۇگدىگەن ھالەتتە.

— ياخشى چۈش كۆرۈڭ!

— سىز ھەم ياخشى چۈش كۆرۈڭ!

ھېكايىدا مۇنداق دەپ يېزىلغان: بىزنىڭ تېمىمىزدا ئاۋاز ئۆتكۈزىدىغان ناھايىتى ياخشى بىر خۇسۇسىيەت بارلىقى دائىم تەبىئىي ھالدىلا، تىزىپ قويغانىدەك يادىمغا كېلىپ تۇرىدۇ، تۇرمۇشقا دائىر خىلمۇخىل ئۇششاق ئىشلارنىڭ ھەممىسى بۇنى ئېسىمگە كەلتۈرۈشكە يارىدەم بېرىدۇ.

ئالايلۇق، بىركۈنى ئەتىگەنىدە بىردىنلا قەھۋە قۇتىسىنىڭ قۇرۇغدىلىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. "قۇرۇپ كەت! — دەپ ئاغزىمنى بۇزدۇم، — تۈنۈگۈنلا سېتىۋالماقچى بولغان ئەمەسمىدىم، ھەي كاساپەت!"

شۇنىڭ بىلەن، چوكان قوشنام ماڭا بىرنەچچە قوشۇق قەھۋە ئەكىرىپ بەردى. مۇنداق ئىشلار دائىم بولۇپ تۇراتتى. تامنىڭ ئاۋاز ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى توغرىسىدا كۈندىن-كۈنگە كۆپرەك ئويلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. كىشىلەرنىڭ چوڭ شەھەر تۇرمۇشى كىشىلەرنى بىر-بىرىدىن يىراقلاشتۇرۇۋېتىدۇ، بىر كورپۇستا

ئولتۇرغانلارمۇ بىر-بىرىنى قىلچە بىلىشمەيدۇ، خۇددى ماي ياتقۇ-زۇلغان ئاسفالت يولدىكى ئىپتىدائىي ئورمانغا ئوخشايدۇ. 20-ئەسىر دېگەن ئۇنداق بولىدۇ، مۇنداق بولىدۇ دېگەن گەپلىرى ئۇستىدە ئويلانىدىم،... ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! — مەن ھېكايەمدە شۇنداق يازغان. بىزنىڭ بىنادىكىلەرنى ئالساق، ھېچقايسىمىزدا مۇنداق يىراقلىشىپ كەتكەندەك تۇيغۇ يوق، مەن قوشنامنىڭ ھەممە ئىشىنى بىلىمەن، ئۇلارمۇ مېنىڭ ھەممە ئىشىمنى بىلىدۇ. بۇنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ تېممىزنىڭ ئاۋاز ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغانلىقىدىن ئىدى.

بۇ دېگەنلىك 20-ئەسىر بىزنىڭ ئالاقمىزنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى، ئىتتىپاقلىقمىزنى تېخىمۇ چىڭىتىۋەتتى دېگەنلىكتۇر.

بۇ بىر مەسخىرە، ئەلۋەتتە. يەنى بىزنىڭ مېھرالىرىمىزنى ئەتەي ئەيىبلىگەنلىك. خېلى بۇرۇنلا بىر چاغدا، مەن راستىنلا مېنىڭ ھېكايەمنى ئۆي-ئىمارەت سېلىشقا پايدىسى تېگىدۇ دەپ قارىغانىدىم.

شۇنىڭ كەينىدىن، ھېكايىدە توپتوغرا ئون بەت ئاجىرىتىپ ئالىيەنىڭ ئېرىنى كېسەلخانىدا ياتقۇزۇپ داۋالاش كېرەكلىكىنى، قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى بولىدىغانلىقىنى بايان قىلدىم. چۈنكى ئۇ ئىسپىرت بىلەن زەھەرلەنگەن، ھېچ بولمىغاندا ناھايىتى تېز ۋاقىت ئىچىدە ئىسپىرت بىلەن زەھەرلەنگۈچى بولۇپ قالىدۇ. ئۇ كوچىدا مەسلىكتىن يىقىلىپ چۈشكەن.

ئۇنىڭ ئۆزى تۇرۇپ داۋالىنىمەن دەيدىكەن، تۇرۇپ داۋالانماي-مەن دەيدىكەن، پات-پات رۇخسەت سوراپ، كېرەكلىك نەرسە-لىرىنى يېغىشتۇرۇپ، كۆپكۆك سومكىسىغا سالىدىكەن-دە، يەنە

يالتيپ قالدىكەن. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مەن تامدىن ئاڭلىدىم. قالغانلىرىنى ئالىيە ماڭا ئېيتىپ بەرگەن. ئىشقىلىپ، قانداقلىكى بولمىسۇن، ئۇنىڭ ئېتى ھەقىقەتەن بەك چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان ئات ئىدى.

ئالىيەنىڭ ئېرىنىڭ ئېتى بولسا مېنىڭ ئېتىم بىلەن ئوخشاش ئىدى.

— ئاتىدىشىم، — دەپ يېلىندى ئۇ، — مېنى كېسەلخانىغا ئاپىرىمەن دېمەڭ.

ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولغانىدى. ئۇ داۋالىنىشتىن قورقاتتى. داۋالىنىشنى ئانچە ياخشى كۆرۈپ كەتكۈدەك ئىش ئەمەس دەپ پەرەز قىلاتتى.

— ئاتىدىشىم، — دەپ تەكرارلىدى ئۇ، — سىزمۇ تېرىك بىر ئادەم، ماشىنا ئادەم ئەمەس...

— خوپ، خوپ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا. مەن بۇ گەپنى تېلېفون بېرىۋېتىپ دېدىم. مەن دوختۇرغا ۋە قانداقتۇ باشقا بىرىگە: مەن ئاغرىق كىشىنىڭ قوشنىسى بولىمەن، مەنمۇ داۋالاش كېرەك، دەرھال داۋالاش كېرەك دەپ قارايمەن، دېدىم. دەسلەپ ئالىيە داۋالاش گۈرۈپپىسىغا شۇنداق دەپ ئېيتتى، كېيىن مەن دېدىم.

ۋىكتور كارىۋاتتا ئىڭراپ ياتاتتى، ئالىيە ھېلىقى كۆپكۆك سومكىغا چىش پاراشوكى، چىش چوتكىسى ۋە سوپۇنلارنى سالدى. كېيىن ئۇ بىردىنلا ئېرىنىڭ كارىۋىتى ئاستىدىن ئاغزى ئېچىلىغان بىر شېشە ئۇزۇم ھارىقىنى چىقاردى. بىچارە ۋىكتور ئۆزىنىڭ جېنىدەك كۆرىدىغان بۇ نەرسىگە قادىلىپ قاراپ، خۇددى بەزگەكى تۇتۇپ قالغاندەك تىترەپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئالىيە تېرىكمەي-چېچىلا-

مايى، ئەمسە مۇنداق بولسۇن، بۇ ھاراقنى ھەممىمىز ئىچىپ تۈگىتىۋېتەيلى، دېدى. ئۇ ھايال قىلمايلا، ماڭا بېلىق كۆزى قىلىپ لىق تولدۇرۇپ بىر رۇمكا قۇيۇپ بەردى. ئالىيە ماڭا قانچە كۆپ قۇيۇپ بەرسە، ئېرىگە شۇنچە ئاز قالاتتى ــ بۇ مۇرەككەپ ماتېماتىكا ئەمەس.

يېرىم سائەت ئۆتكەندىن كېيىن، كىرا پىكاپى كېلەي دېگەندە، ئۇنىڭ كېسىلى يەنە قوزغىلىپ قالدى.

ــ ياق! ــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ تاماق ئۈستىدە ئىشلىتىدىغان پىچاقنى قولىغا ئېلىپ. مەن ئۇنىڭغا قاراپ بىر قەدەم ھېڭىۋىدىم، ئۇ: "ماڭا يېقىن كەلمەڭ!" دەپ، پىچاقنى قاتتىق سىلكىدى، ئالىيە بىلەن ئىككىمىز قورقۇپ داجىپ تامنىڭ بۇلۇڭىغا بېرىپ قاپتۇق.

ئەمما كېيىن ئۇ توختىمايى جاۋراۋاتقاندا ۋاقتىنى پايلاپ تۇرۇپ، كاپ قىلىپ ئۇنىڭ قولىنى تۆتۈۋالدىم. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىنىڭ كۈچى تۈگەپ، پۈتۈن بەدىنى بوشىشىپ كەتكەنىدى ــ بارماقلىرى ئېچىلىپ، قولىدىكى پىچاق توككىدا يەرگە چۈشتى.

ــ ئاتىدىشىم، ئاتىدىشىم، ــ دەپ يىغلىدى ۋىكتور، ئۇ ئۆزىنى ماڭا تاشلىدى. دېرىزىنىڭ تېشىغا قاراپ تۇرغان ئالىيە يۈگۈرگەن پېتى كىرا پىكاپىنىڭ ئالدىغا چىقىپ كەتتى. مەن ماڭا ئېسىلىپ خىت-خىت يىغلاپ تۇرغان ۋىكتورنىڭ دۈمبىسىگە يېنىك قېقىپ قويۇپ، ئۇنىڭ سۈنۈق كۆڭلىنى ئۇنى-مۇنى دەپ ئاۋۇتۇپ تۇرماقچى بولدۇم ــ نېمە بىلەن ئاۋۇتاتتىم! مەن ئۇنىڭدىن تۆت-بەش ياش چوڭ. ئالىيەدىنمۇ شۇنچىلىك چوڭ.

ــ شۇنداق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. شۇنداق قىلمايمۇ بولمايدۇ، بۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، ــ دېدىم توختىماي.

ئالىيە بىلەن ئىككىمىز ئۇنى كېسەلخانىغا ئېلىپ كىردۇق. ئۇيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىككىمىز بىللە ئولتۇرۇپ ئۇزاققىچە چاي ئىچتۇق. كارىۋاتتا ياتمىدۇق، ھەتتا بىر-بىرىمىزگە يېقىنراقمۇ ئولتۇرمىدۇق، مەن ئۆز ئۆيۈمگە چىقىپ كەتتىم. ئالىيەمۇ ئۆز ئۆيىدە يېتىپ ئۇخلاپ قالدى، ئۇ يېنىكسىنە ئۇھ تارتىپ قويماتتى. گويا ئۇنىڭغا جاۋاب قايتۇرغاندەك، مەنمۇ بىر پەس ئۇھ تارتىپ ياتتىم. بۇ يىللىق ياز كېچىسى ئىدى.

كېيىن، ئەھۋالنىڭ تەرەققىياتى مۇنداق بولدى، يازنىڭ تازا پەيزى كۆنلىرى تۈيۇقسىزلا قاتتىق سوغۇق ئېقىم كەلدى. مېنىڭ باللىرىم — بىرى ئىككى ياش، بىرى تۆت ياش — نىڭ شامالداپ قېلىشى ياكى ئاغرىپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. مەن قېلىنراق كىيىم-كېچەك ئاپىرىپ بەرمەسەم بولمايتتى. بىراق، مەن ئاپىرىپ بېرەلمەيتتىم.

ھېكايىدە بۇ ھەممىدىن جانسىز يېرىلغان يەر ئىدى. مەن ئۆزەمنىڭ قالتىس ئادەم ئىكەنلىكىمنى، ئىككى كۈن يوقاپ كېتىش بىلەن خىزمەتداشلىرىمغا ۋە پۈتكۈل ئىدارىمىزغا قانچىلىك ئاۋارىچىلىكلەرنى تۇغدۇرۇپ بېرىدىغانلىقىمنى بىرنەچچە بەتكە تولدۇرۇپ يېزىپ كىتابخانىلارغا سۇنىدۇردۇم. مەن مۇھىم بىر باشلىق بىلەن تېلېفوندا جىددىي سۆزلىشىش يولى بىلەن بۇ مەقسەتكە يەتمەكچى ئىدىم. مېنىڭ غەزىپىم تۇتىتى، شەك-شۈبھىسىزكى، باشلىقنىڭمۇ غەزىپى ئۆرلىدى، ئىش چوڭىيىپ مىنىستىرنىڭ ئالدىغچىلىك بارغاندەك بولدى. ھەممە كىشى ئەمدى نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلمەيتتى.

"قانداق قىلىش كېرەك؟" ئىچىم تىتىلداپ كېتىپ، ئۆينىڭ

ئىچىده ئۇ ياقتىن ـ بۇ ياقتا ماڭغىلى تۇردۇم.

مېنىڭ ئايىغ تۈۋىشىمىنى تامدىن ئاڭلىغان ئالىيەمۇ قاتتىق ئازابلاندى.

ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، خىزمەتداشلىرىم مېنى كۆرگىلى كەلدى. ئۇلار قوغدانما رەڭلىك ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كەلگەندى ـــ بۇ مېنىڭ مەلۇم بىر ھەربىي سىناق مەيدانىنىڭ مال زاكاز قىلىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى ئېھتىمال بولغان كاتتا بىر ئىدارىدە ئىشلەيدىغانلىقىمنى بىلىدۇرۇپ تۇراتتى. كېچىكمىنە بىر ئىش شۇ قەدەر ئېتىبارغا ئېرىشتى.

قەدەم تەشرىپ قىلغان رەھبەرلەر ماڭا شۇنداق قاتتىقلىق قىلدىكى، ھەتتا ماڭا بىر كۈنلۈكمۇ رۇخسەت بەرمىدى.

سۆھبەت تۈگىدى. ئالىيە كىرىپ كەلدى.

ـــ ئىشقا بېرىڭ، ـــ دېدى ئۇ ھۆرمەت بىلەن سالىق ئاھاڭدا، ـــ سىز ئىشىڭىزغا كېتىۋېرىڭ، مەن بالىلىرىڭىزغا پەشمەت چاپان ۋە تۈت كۆڭلەك ئاپىرىپ بېرەي.

مەن بوش ئاۋاز بىلەن:

ـــ رەھمەت، كۆپ رەھمەت، ئالىيە، ـــ دېدىم.

ـــ كۆردىڭىزمۇ، ھەل قىلغىلى بولمايدىغان قىيىنچىلىق يوق، ـــ دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ بىزنىڭ ئىدارىدىن كەلگەن ۋەكىل. ئۇ پۈتۈنلەي ئايدىڭباش بولۇپ قالغان، بەكمۇ ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىدى.

ـــ ئايال قوشنامغا يالۋۇرسام قانداق بولغىنى...

ـــ بولدى، بۇرادەر، ـــ دەپ كۈلدى ئۇ يەنە.

ئاخشىمى ئالىيە بىلەن ئىككىمىز بالىلىرىمغا پەشمەت چاپان بىلەن

تۇت كۆڭلەكىنى تېپىپ تەيىارلاپ قويىدۇق. مەن كېيىملەرنى چامادانغا تىقتىم. بىراق، كونىراپ كەتكەن بۇ چامادان يېرىلىپ چۈۋۈلۈپ كەتتى.

ــ مەندە بىر خالتا بار، ئەسلىدە ۋېكتورنىڭ ئىدى، ــ دېدى ئالىيە.

شۇنداق قىلىپ، ئالىيە كېيىملەرنى ئاپىرىپ بەرگىلى كەتتى.

يېرىم كېچە، مەن يالغۇز ئۆزۈم قالدىم. ئالىيەنىڭ ئۆيىدىنمۇ ھېچبىر ئاۋاز ئاڭلانمايتتى، جىمجىت... بۇ يەردە، ھېكايە كۆزلىگەن تەرەپكە قاراپ غۇلاچ يايىدى. ھېكايە بىز ھەربىر سىمزىنىڭ باشقا-باشقا تەقدىرتىكى ئالىيەلىرىمىز بارلىقىدىن ئىشارەت بېرەتتى. ئەلۋەتتە، "ئالىيە" ــ گۈزەللىكىتىن، بەختىتىن دېرەك بېرەتتى. لېكىن، تۇرمۇشتىكى غەلىتە ئىش شۇ ئىدىكى، "ئالىيە" كۆزدىن يىتكەندە، ئەنە شۇنىڭغا ئوخشاش تامىدىن ئاڭلايدىغىنىڭىز تېخىمۇ كۆپىيىپ كېتەتتى. ئەقلىدىن ئاداشقان مومايىنىڭ ئۆزىنىڭ مېھرىبانلىغا تەزىيە بىلدۈرۈپ، كېچىدە چىرايلىق ۋە يېقىملىق ئاۋازى بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ بىرنېمىلەرنى دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلايسىز. بۇۋاقنىڭ يىغىسىنى ئاڭلايسىز. خوتۇنىنىڭ قانداق قىلىپ ئېرىنىڭ قولىدىن ئايلىقنى تارتىۋېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايسىز. بۇ دۇنياغا ياغدۇرۇلغان لەنەتلەرنى ئاڭلايسىز ۋەھاكازا. قىسقىسى، بۇرۇن ئاڭلاپ باقمىغان ئىشلارنى ئاڭلايسىز.

ھېكايىنى ئەنە شۇ كۆزلىگەن تەرەپىنىڭ ئاخىرىغىچە يېزىپ تۈگەتكەن ۋە پۈتۈن كۈچۈمنى چىقىرىپ يازغان بولسام، نېپىز تام ئارقىلىق ھەممە كىشى باشقىلارنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىيالايدىغان

بولسا، هېكايه چوقۇم ناھايىتى قىزىق چىقىقان بولاتتى. بەزىدە پەقەت بىر-بىرىنى چاقىرىشقان بىر خىللا ئاۋاز ئاڭلىنىدۇ، ياكى ياپراقلا چۈشكەن يامغۇر تامچىسىدەك، ھەممە كىشى توساتتىن تەڭلا ئېغىز ئاچىدۇ، ۋاراڭ-چۇرۇڭ، ئاللا-توۋا، قۇلاق يېقىشىپ شۇنىڭلا ئاڭلىنىدۇ، بۇنداق چاغدا، ئەمەلىيەتتە ھېچكىم-نىڭ گېپىنى ئېنىق ئاڭلىيالمايدۇ، چۈنكى بۇ ئاۋازلار بىرىكىپ بازار كۈنلىرىدىكى شاۋقۇنغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. 12 ئىشكىلىك يوغان بىر بىنا — مانا بۇ ھاياتنىڭ ئۆزى شۇ.

ھېكايىدە بۇ نەرسىلەر ئازدۇر-كۆپتۇر يېزىلغان. ئالايلۇق، كېچىدە قىلىنغان مۇنداق بىر پاراڭ يېزىلغان:

— ياخشىمۇسىز، — دېدى ماڭا پېترسېرگېيېۋىچ، ئۇ ئەڭ چەتتىكى ئىشىك بىلەن كىرىدىغان ئۆيلەرنىڭ بىرىدە ئولتۇراتتى، — مەن بېلىق تۇتۇشقا بېرىپ ئەمدىلا قايتىپ كەلدىم...

— مەن بېلىق تۇتۇشقا بېرىپ باقمىغان.

— ئەپسۇس. ھېنىڭ سىز بىلەن بىللە بېلىق تۇتۇپ ئوينىغۇم بار. قانداقلا دېگەن بىلەن، بېلىق تۇتۇپ ئوينىغانلار بىر-بىرىگە بىر تۇغقان قېرىنداشتەك بولۇپ قالىدۇ.

— بېلىقنى كۆپ تۇتتىڭىزمۇ؟

— ئانچە-مۇنچە.

يەنە شۇنداق جىمجىت بىر كېچە ئىدى، مەن پېتر سېرگېيېۋىچ بىلەن ئون تامنىڭ ئۇ قېتىدا تۇرۇپ پاراڭلاشتىم، مەن ئۆز ئۆيۈمدىكى كارىۋاتنا ياتاتتىم، ئالىيە ئۆيىدە يوق ئىدى. پېتر سېرگېيېۋىچ بېلىق تۇتۇپ قايتىپ كېلىپ، كۆپ ئىشكىلىك بىنانىڭ يەنە بىر چېتىدە بېلىقنى تازىلاۋاتاتتى.

كېچه، پاراڭ ئاۋازلىرى شالاڭلىشىپ قالغانسىرى، بىز خۇددى ئاسمانىدا تۇرغانىدەك، بىر-بىرىمىزنى ئاسانلا پەرق ئېتىپ ئالالايتتۇق.

— پېتر سېرگىيېۋىچ، — دەپ سورىدىم مەن، — سىز 434-ئۆيدە ئولتۇرامسىز؟

— سىز ئېلىشتۇرۇپ قويۇپسىز. 437-ئۆيدە.

— ئىشقىلىپ، ھەممىسى ئوخشاش، گەپ شۇنىڭدىكى، بەشىنچى قەۋەتتە، سىزنىڭ ئۆيىڭىزدىن ئانچە يىراق ئەمەس بىر يەردە، كېچىدە بىر بالا يىغلاۋاتقانىدەك قىلىدۇ.

— كىچىك بالا؟

— ئون ياشلاردا بار. ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىغۇدەك يىغلاۋاتىدۇ.

— مەن ئاڭلىمىدىم...

— مەن ئاڭلىدىم. تۇنۇگۈن، ئۇلۇشكۈنمۇ ئاڭلىغان.

— مەن سوراپ باقاي ئەمسە.

ئۇ بىردىنلا كۆلۈۋەتتى.

— سىز ئۆيدە ئۆزىڭىز يالغۇزمىدىڭىز؟

— ھەئە، يالغۇز ئىدىم.

— ئەمدى ئېنىق بولدى. ئېھتىمال بۇ سىزدىكى خاتا تۇيغۇ بولسا كېرەك.

— مەندىكى خاتا تۇيغۇ؟

— بۇنىسى ناھايىتى ئېنىق. بۇرادەر، سىز كېچىدە بىرئاز بىناددىل ئىچىۋەتكەن بولسىڭىز، ئۇ قالتىس پايدا قىلاتتى.

گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە، بىرىنچى قەۋەتتە ئولتۇرىدىغان بىر بوۋاي كىرىپ كەلدى، بۇ بوۋاينىڭ كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادىتى

بار ئىدى. ئۇ ئاۋۇال ئۆزىرە قويىدى، ئاندىن ئېغىر بىر تىنىپ قويۇپ، بۇ دورا ئادەمنىڭ يۈرىكىگە تەسىر قىلىدۇ، دېدى. ئۇ يەنە ماڭا تەببىي بىلىملەر توغرىسىدا ئادەمنىڭ قورقۇسى كەلگۈدەك بىرنېمىلەرنى دەپ بەردى. ئاخىردا يەنە: "كەچۈرۈڭ!" دەپ قويدى.

بىز بىردەم جىم بولۇپ قالدۇق.

— بۇ قېرى ھەمىشە بىكار ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدۇ، — دېدى پېترسبېرگبيۇنچ، — مەن ئىنتىكرەك بىر پىچاق تېپىپ كېلەي. — بىردەمدىن كېيىن پىچاق بىلەن بېلىقنىڭ قاسىرقىنى قىرىۋاتقان ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ:

— قوشنا چوكانىنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ سىزنىڭ ئالىيەڭىز قانداق؟ — دەپ سورىدى.

— باللىرىمنىڭ كېيىملىرىنى ئاپىرىپ بەرگىلى كەتتى.

— ئۇنىڭ قوينىغا كىرىپ باقتىڭىزمۇ؟

— يوقىلاڭ گەپنى قىلماڭا!

— ئەمىسە نېمە قىلىغىڭلار ئۇ؟ مەن بېلىق تۇتقىلى ماڭاي دەپ تورغىنىمدا ئاڭلىدىم — سىلەر تۆتۈش قىلىشقا تەييارلىنىپ تۇرۇپتىكەنسىلەرغۇ.

مەن ئاغزىمنى ئاچالمىدىم. يەنە جىم بولۇپ قالدۇق. ئۈيقۇم كېلىپ كېتىۋاتىدۇ. توختىماي ئەسنىگىلى تۇردۇم.

— خۇپيانە ئىش خۇپيانە بولىدۇ. مۇھەببەت دېگەن مۇھەببەتتەك بولىدۇ، — دېدى پېتر سېرگېيۇنچ.

— ھەممىسىنىڭ ئاقىۋىتى مۇشۇنداق بولىدۇ، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ يەنە.

ئۇ تازىلاپ تەييار قىلغان چورتان بىلىقنى داسقا تاشلىۋىدى، شالاققىدە چاچرىغان سۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

يىراقتىكى بىر ئۆيدە كېچىدە بالىنىڭ يىغلىغانلىقى توغرىسىدىكى ئىشنى ئەسلىدە ئايرىم بىر ھېكايە قىلىپ يېزىشقا بولاتتى. ئالىيە، ئۇنىڭ كېتىپ قېلىشى، تۇيۇقسىز غېرىبلىق يېتىش، كېچە ــ مانا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھېكايىگە تۈس بېرىش يۈزىسىدىن ئەسلى پېتىچە ساقلاپ قېلىشقا بولاتتى. بىراق، بۇنداق بولغاندا، ھېكايىدە ئاساسەن مۇھەببەت، ئالىيە يېزىلماي، بەلكى كېچىنىڭ سائەت ئۇچ-تۆت چاغلىرىدىكى جۆيلۈپ تووۇلغان ئېگىز-پەس ئاۋازلار ۋە تاراق-تۇرۇقلار ئىچىدە چىقىقان غەلىتە يىغا ئاۋازى يېزىلغان بولاتتى.

مەن مۇنداق دەپ يازاتتىم: بىر قېتىم مەن راستىنلا چىداپ تۇرالماي، كۇندۇزدىلا شۇ يەرگە باردىم. 413-ئۆيگە ــ مېنىڭ ئۆيۈمدىن سەككىز ئىشكىنى ئاتلاپ ئۆتىدىغان ئۆيگە ياكى باشقا بىر ئۆيگە بارغان بولاتتىم.

ــ سىلەرنىڭ...كەچۇرۈڭلار، سىلەرنىڭ بالاڭلار يىغلاۋاتامدۇ؟

مەن ئىشتىن چۈشۈپلا توپتوغرا شۇ يەرگە بارغاندىم، بۇ مەسىلىنى توپتوغرىسىغلا، ئۇپئوچۇق، رەسمىي ھالدا ئوتتۇرىغا قويىدۇم. ئىشكىنى بەستلىك، قوپال، خاپا ن باش بىر ئەركىشى ئاچتى.

ــ نېمە ئىشىڭ بار ئىدى؟ ــ دېدى ئۇ قاپىقىنى تۈرگەن ھالدا ماڭا سەپسېلىپ قاراپ، ھەتتا مېنى دالانغىمۇ كىرگۈزمىدى.

ــ بىر بالا ھەمىشە كېچىسى يىغلايدۇ، سىزنىڭ بالىڭىزمۇ؟

ــ سەن نېمە قىلماقچى؟

ئارقىدىنلا ئۇ يەنە:

ــ بىزنىڭ زادىلا بالىمىز يوق، ــ دېدى.

ئىككى كېچە ئۇخلىتى. بىر كۈنى كۈندۈزى مەن ئۇنىڭ ئىشىكىگە يەنە بىر قېتىم باردىم ــ راستىنلا چىداپ تۇرالمىدىم. مەن ھېلىقى خاپان باشنى بۇ چاغدا چوقۇم ئىشقا كەلتى، ماڭا باشقا بىرى جاۋاب بېرىشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلغانىدىم. لېكىن، ئىشكىنى يەنە شۇ خاپان باش ئاچتى.

ــ مەن ساڭا دېدىمغۇ، بىزنىڭ ئۆيدە ھېچكىم يېغلىغىنى يوق.

ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمەسلىكىڭ مۇمكىن ئەمەس، دېمەك، مەن ئېلىشتۇرۇپ قويۇپتىمەن.

ــ ئۇنداق بولسا نەدە يىغلاۋاتىدىغانىدۇ؟ كەچۈرۈڭ... مەن تۇنۇگۈن ئاخشامۇ ئاڭلىدىم.

ــ راست ئاڭلىدىڭمۇ؟

ــ راست.

ــ سەككىز ئىشكىنىڭ بىرىسىدىنمۇ؟ (بۇ يەردە ئەمەلىي ئىمكانىيەت رول ئوينىدى، ساڭا ھېچكىم ئىشەنمەي تۇرغان يەردە، بۇ ئىشنى تەكشۈرۈپ بېرىڭلار دەپ ھۆكۈمەتنىڭ ئالدىغا بېرىشىڭ مۇمكىن ئەمەس.)

ــ خەير، ئەپۇ قىلىڭ.

بىراق، سەن...ئېتىڭ نېمە، دوختۇرغا كۆرۈنۈپ باق: ئازراق بېناددىل ئېچۋال.

ــ قالتىس شىپالىق بېرىدۇ.

ــ شۇنداق، شۇنداق.

ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىدىن كېتىشىگىلا، ئۇ جاق قىلىپ ئىشكىنى

ياپـدۇ. ئىشكىنى يېپىـش ئالدىدىكى ئاخىرقى سېكۇنت ئارىلىقىـدا ئىشكىنىڭ ئىچىگە كۆز تاشلايدىغان بولسىڭ، تاختاي ئۈستىدە تۇرغان بالا ئويۇنچۇقى كۆزۈڭگە چېلىقىدۇ. بۇ قورچاق تىئاتىنى ياسالغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە تېخى گۈل تۇكۇلـگەن. قورچاق ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىدىغان دەھلىزدە، ھېلىـقى خاپان باش ئەرنىڭ تاپىـنى ئالدىدا تۇرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن، سەن يېرىم كېچىدە رادىئو ئىستانسىسىنىڭ ئېلانىغا ئوخشاش، بىر خىلال گەپنى قۇپقۇرۇقلا تەكرارلاۋېرىسەن. بۇ گەپ يامغۇر تامىچىسىغا ئوخشاش بىر تېمما-بىر تېممىدىن تامچىلاپ، كېچىنىڭ تۈتۈق پەردىسىگە سىڭىپ كېتىدۇ، چالا ئۈيقۇلۇقتىكى جۆيلۈشلەرگە سىڭىپ كېتىدۇ:

ـــ ھەي بالا، ھەي ئوغۇل بالا، نېمىشقا يىغلايسەن؟ گېپىمگە ئاستا جاۋاب بەرگىن.

بىر مىنۇتتىن كېيىن دەيسەنكى:

ـــ ھەي قىز، ھەي قىز بالا، نېمىشقا يىغلايسەن؟ گېپىمگە ئاستا جاۋاب بەرگىن.

جاۋاب ئالالمايسەن. شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى خاپان باش ئەرنىڭ ئىشقا كەتكەن ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ چارلاشقا كىرىشىپ كېتىسەن. ئۇ ئاپـتوبۇس بېكىتىـگە بېرىـپ، ئاپتوبۇسـقا چىقىـدۇ، ئۇ ئۇ يەرگە بارغاندا، ئۆيىدىن خوپ يىراقلىشىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا سەن ئۇنىڭ ئىشكىگە قاراپ چاپسەن-دە، ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قالىسەن. قۇلـقىنى ئىشكىنىڭ قۇلۇپىغا يېقىپ ئاندىن يەنە تۆشۈكىتىن قارايسەن. سەن يەنە تار تاختايدىن ياسالغان پولـنىڭ ئۈستىـدە تۇرغان گۈل تۇگـۈنـچەكلىـك قورچاقىـنى كۆرىـسەن. بىراق، ئۇنىڭدىن ئاۋاز

چقمايدۇ، ھېچقانداق ئاۋاز چقمايدۇ.
تۆۋەندىمۇ شۇنداق يېزىلغان...

ئەتىسى كەچقۇرۇن ئالىيە قايتىپ كەلدى. مەنمۇ دەل شۇ چاغدا ئىشتىن قايتقانىدىم.

— ئاپىرىپ بەردىڭىزمۇ؟ — بۇ ھېلىقى پەشمەت چاپانلىق بىلەن تۇت كۆڭلەكلىكنىڭ گېپى ئىدى.

— ئاپىرىپ بەردىم: قارىڭا...ئۇلار نېمىدېگەن ئوماق — ھە!

— كىم؟

— سىزنىڭ بالىلىرىڭىزچۇ.

— سىز ئۇلارنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ؟

— بەكلا ياخشى كۆرۈپ قالدىم، بولۇپمۇ كىچىكىنى.

مەن بىردىنلا ئۇنىڭ تىترەڭقاللىقىنى كۆرۈپ قالدىم.

— ئىسىتمىڭىز ئۆرلەپ قالدىمۇ نېمە؟

— ياق، ياق.

— نېمە "ياق"!

يەنە يېرىم سائەت ئۆتكەندىن كېيىن، ھەممە ئىش ئايدىڭلاشتى: ئۇنىڭغا سوغۇق ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئالىيە بۇنى چۈشەندۈرمەكچى بولدىيۇ، بىرنېمە دېيەلمىدى. چىشلىرى كاراسلاپ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلالمىدى.

مەن ئۇنى ياتقۇزۇپ قويدۇم. تەرلىتىدىغان تالقان دورا ئىچۈردۈم، ئەسىرىن يېدۈردۈم.

ئاندىن مەن ئۆيۈمگە چىقىپ كەتتىم، ئولتۇرۇپ كىتاب كۆردۈم ۋە ئۇنى ئاڭلىسۇن دەپ پلاستىنكا قويۇپ قويدۇم. ئۇ تامنىڭ

ئارقىسىدىن:

— بۇ ناخشىنى...يەنە بىر قېتىم قويۇپ بېرىڭ، — دېدى.

مەن پلاستىنكىنى باشقىدىن قويۇپ قويدۇم.

— بۇ ناخشىنى ئاڭلاۋېرىپ زېرىكمەمسىز؟

— ياق.

كېچە **شۇنداق** جىمجىت، تىنچ ئىدىكى، تۇن پەردىسىدىن (ئۇ قايتىپ كەلدى!) دېگەن ئاۋاز چىقمايتتى، ئەمما ئۇزىمىز بولساق بەك بىتاقەت بولۇپ كەتتۇق، تاقىتىمىز تاق بولدى. ئالىيە قىزىتمىسى ئېشىپ گاس-گاراخ بولۇپ كەتتى. مەنمۇ شۇنداق بولۇپ كەتتىم — چۈنكى، سەن ئاغرىقىغا قاراپ تۇرغان بولساڭ، ئىككىلاردىن باشقا ھېچ كىشى بولمىسا، سەنمۇ ئاغرىق كىشىدەك بولۇپ قالاتتىڭ.

— مەن سەل ئەجەبلىنىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ دۈدۈقلاپ، — سەل ئەجەبلىنىۋاتىمەن شۇنداقمۇ؟

مەن باشقا بىر پلاستىنكىنى قويدۇم.

— تانگو مۇزىكىسىنىڭكىنى قويۇپ قويۇڭ! — دەپ تەلەپ قىلدى ئۇ.

— تانسا ئويىنغىڭىز بارمۇ؟

— ياق. ئويىنغۇم بولسىمۇ ...مەن ئورنۇمدىن تۇرالماي.

— مەن يۆلەپ قويايلى.

— پلاستىنكىنى قويۇپ قويۇڭ. مەن يېتىۋېرەي...ئېلىشىپ قالغاندەك گەپ قىلىۋاتىمەنا.

بۇ پاراڭنى تامنىڭ ئىكىكى تەرىپىدە تۇرۇپ قىلىشتۇق. مەن ئۇنىڭدىن: "بۇ پلاستىنكىنى يەنە قويۇپ بېرەيمۇ؟"دەپ سورىدىم،

ئۇ جاۋاب بەرمىدى. مەنـدە ئۇنىڭ ئۆيـىنىڭ ئاچقـۇچى بار ئىدى. مەن زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردىـم. ئالـيە ئۇخـلاپ قاپتۇ...ھـېكايـىنىڭ مۇشۇ يېرىدە تازا ئۇيقۇغا كەتكەن چوكانىنىڭ تەسۋىرى ئېنىق بېرىلدى. ئۇ تۆگۈۋالغان قوللىرىنى ئېڭىكىگە تىرەپ، ئوڭدىسىغا يېتىپ ئۇخلاۋېتىپتۇ. مەن ئۆيـدە بىرئاز ئۇ ياق-بۇ ياققا مېڭىپ، چىراغـنى ئۆچۈرۈپ قويۇپ چىقىپ كەتتىم.

ئەتىسى چۈشـتە مەن ئۇنىڭ ئېـرىگە بىرنەرسە-كېرەك ــ ئاپپلـسىن، ئالما ۋە مېۋە شىرنىسى ئاپىرىپ بەردىم. رېتى بىلەن ئېيتىشقا توغرا كەلسە، ئىشقا كېتىۋاتقاندا بۇ نەرسىلەرنى ئېلىپ قويغانىدىم، چۈشتىكى دەم ئېلىش ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ بەردىم.

ياتاقـتا كىرگـۈزگەن ھەتـكە: ئالـيەنىڭ بۇگۈن ئىشى چىقىپ قالـدى. بۇ نەرسـىلەرنى ئۇ مەنـدىن ئەۋەتـتى. تېزرەك ساقىيـىپ كېتىشىگىزنى تىلەيمەن، دەپ ئىككى ئېغىزلا گەپ يېزىپ قويغانىدىم... ئۇ تېخىمۇ ئاددىي جاۋاب بېرىپتۇ: "ئوڭغا بۇرۇلىدىغان بۇرجەكتىكى دېرىزە قېشىدا. ئۈچىنچى قەۋەت."

مەن دوختۇرخانا بىناسىدىن ئەمدىلا ئايـلىنـىپ ئۆتۈشۈمگە، ئۇ دېرىزىسىدىن يېرىم گەۋدىسىنى چىقىرىپ مېـنى چاقىرغىلى تۇردى: "ھەي ئاتدەشىم، ئاتدەشىم! سىزگە رەھمەت!" ئۇ خۇشاللىقدا قولـلىرىنى پۇلاڭلىتىپ كەتـتى. ھاۋا سوغۇق بولغاچقا، دېرىزە چىڭ ئېتىۋېتىلـگەنـكەن. بىراق، ئۇ دېرىزىـنى ئېچىۋېتىپ، دېرىزىدىن گەۋدىسىنى چىقىرىپ ۋارقىرىغىلى تۇردى. ئۇ:

ــ ئالىيەنىڭ تېنى ساقمۇ... ئۇ قانداق تۇرۇۋاتىدۇ، سالامەتمۇ؟

سز يالغان ئېيتمايۋاتىدىغانسز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ھەئە، ياخشى.

ــ كېلەر قېتىم ئۇ كېلەمدۇ، راستمۇ؟

ــ راست، راست.

ئۇ 25 ياشلارغا كىرگەن مېھرى ئىسسىق يىگىت ئىدى، ھاۋا رايى خىزمىتىنى ئىشلەيتتى، ئانچە ـ مۇنچە شېئىر مۇ يازاتتى. 22 يېشىدا داشۇنى پۈتتۈرگەنىدىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان بىر ئاغىنىسى بىلەن تونىدرا بەلبېغىدا ئىشلەشكە بارغان. بىر قېتىمقى قاتتىق شۇرغانىدا ئۇلارنىڭ كۆپچىلىك بىلەن بولغان ئالاقىسى ئۈزاق ۋاقىت ئۈزۈلۈپ قالغان. بىراق، ئۇلار ئۇنىتۇلۇپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۆز خىزمىتىنى تاشلىماي داۋاملىق ئىشلەۋەرگەن. ئۇلار قەھرىتان سوغۇققا، توقۇز بال شامالغا بەرداشلىق بەرگەن، ناخشىلاردا ئېيتىلمىغان مەڭگۈلۈك تونىدرا بەلباغلىرىنى بوي ئەگدۈرگەن. ئەمما، ئىسپىرتنىڭ خۇمارىغا چىداشلىق بېرەلمىگەن ــ ئۇلاردا ئىسپرت دېگەن بار نەرسە ـ دە.

قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىنى ئالىيەدىن يوشۇرمىدى. ھەممە ئەھۋالنى دەرھال ئۇنىڭغا ئېيتتى ــ ھەقىقەتەن سەممىي يىگىت ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار توي قىلىشتى.

ئالىيەنىڭ كېسىلى ساقايدى، ئەمما مەن ئاغرىپ قالدىم. بەلكىم ماڭا ئالىيەدىن يۇققان بولۇشى مۇمكىن. ياكى سوغۇق تەگكەن بولسا كېرەك.

ھېكايىنىڭ مۇشۇ يېرىدىن چوڭ چاتاق چىقتى، يەنى مەن ئۆزەمنى ئاغرىق دەپ يازدىم، ھەممە كىشى مېنى تاشلىدى ۋە

ئۇنۇتتى، باشپاناھسىز قالدىم. ھەممە كىشى دېگەندە، ئالىيەنى ئۆز ئىچىگە ئالمايتتى ــ ئۇ مېنىڭ يېنىمدا ئىدى. كۆڭۈل قويۇپ ئوقۇيدىغان كىتابخان بۇ يەردىن ئەسەردىكى سەۋەبلىكىنى دەرھال بايقىغۇلىدۇ ــ نېمىشقا شۇنداق بولىدۇ؟ مەسىلە ناھايىتى ئايدىڭ: ئەسلىدە مەن ھېچقانداق مۇھىم شەخس ئەمەس. مەن ھەممە كىشىگە ئوخشاش ئادەتتىكى، ئاۋاق بىر ئادەم، چوڭ گەپ قىلىشقا ئامراق. ئەلۋەتتە، ئاۋارىچىلىك تارتىماي ۋە پۇل خەجلىمەيمۇ باشقىچە ئورۇنلاشتۇرالايتتىم، كەسپداشلىرىم بولغان ئايدىڭباش پەن ئەھلىلىرىنىڭ مېنى دائىم يوقلاپ كېلىپ تۇرىدىغانلىقىنى يازاتتىم، ئۇلار بىر باغلام گۈل سۆسەر كۆتۈرۈپ، قوغدانىما رەڭلىك ماشىنا بىلەن كېلەتتى، بەزىدە ماشىنىدىن سانىدۇق-سانىدۇق ئۇزۇملەرنى چۇشۇرەتتى. مۇشۇلارنى يازىدىغان بولسام، باشپاناھسىز قالغانلىقىم توغرىسىدا ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى، ئالىيەنىڭ ھېسداشلىقىمۇ بولمايتتى. ئەمما ئۇنىڭ ھېسداشلىقى بولمىسا بولامتى؟

كەچ كىردى. مەن ئەمدى جۆيلۈگىلى تۇردۇم. ئالىيە مالىنىدىن ئىشلەنگەن تالقان دورا ئىچۈردى، ئەسپىرىن يېگۈزدى. مەن ئەسلىدە باكتېرىيىگە قارشى تابلىتكا ئىچىشىم كېرەك ئىدى، بىراق، 15 يىلنىڭ ئالدىدا يەنى بۇ ھېكايىنى يازغان ۋاقتىمدا، مەن بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى زادى بىلمەيتتىم.

مەن كېسەل بىلەن بەك ئاجىزلىشىپ كەتتىم ــ بۇ دەل ھېسداشلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئېھتىياجى ئۇچۇن ئىدى.

دەل مۇشۇ چاغدىلا چۇشىنىپ يەتتىم: ھېسداشلىق ھېسداشلىقچە بولىدىكەن، ئەمما ئالىيە بۇ يەردىن كېتىدىغان بولۇپ قالدى،

توغرىراقىنى ئېيتقانىدا، ئۇي كۆچىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆي ئالماشتۇرۇش توغرىسىدا بىر ئۇقتۇرۇش تاپشۇرۇۋالدى. ئەسلىدە ئۇلار — ئالىيە بىلەن ۋېكتور بۇ ئىش ئۈچۈن بىر يىلدىن ئارتۇق چاپقانلىكەن، يېقىندىلا بۇ ئارزۇسى ئىشقا ئېشىپتۇ. ئالىيە نەرسە-كېرەك-لىرىنى يىغىشتۇرۇپ تەييارلىق كۆرۈۋاتىدۇ، مەن بولسام قىزىپ جۆيلۈپ ياتىمەن، قولاقلىرىم ۋېكىلداپ، ئۇنىڭ نېرىقى ئۆيدە نېمىلەرنى يىغىشتۇرۇۋاتقانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن يىغىشتۇرىدىغانلىقىنى بىلەلمەي ياتاتتىم.

— قاچا-قۇچىلارنى يىغىشتۇراي، — دەيتتى ئالىيە ئۆزىگە پىچىرلاپ.

— ئالىيە، — دەپ تامنىڭ بېرىسىدىن چاقىردىم.

ئالىيە ئېسىنى يىغىۋېلىپ:

— ھە، سىزنىڭ سۆت ئىچىدىغان ۋاقتىڭىز بولۇپ قالدى، — دېدى جاۋابەن.

— ئىچىمەن، ھازىرلا ئىچىمەن.

— ھە...قاچا-قۇچىلارنى قۇتىسىغا سېلىۋالاي.

ئاخىر ئېنىق ئاڭلىدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن نېمىنى يىغىشتۇرۇۋاتىسىز، ئەجەب تۇگىمەي كەتتى ئىشىڭىز؟ دەپ سوردىم. ئالىيە ئەتە ئۆي كۆچىمەن، دەپ جاۋاب بەردى.

— نەگە كۆچىسىز؟

— باشقا رايونغا، ئۆيىنى تېگىشتۇق.

— ئۇ ئۆي ياخشىمىكەن؟

— ئوخشاشلا ئۆي ئىكەن.

— ئۇندىق بولسا نېمىشقا تېگىشتىڭلار؟

ئالىيە چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى: ئۇنىڭ كۆيۈسى يەنى ۋېگ-تورغا يېتكىسى يەر ئالماشتۇرۇش كېرەك ئىكەن. بۇ ھەقتە ئۇلار ئاللىقاچان بىر يەرگە كېلىپ بولغانىكەن. ئەمەلىيەتتە، ئۇيغۇر ئاللىبۇرۇن تېگىشىپ بوپتىكەن ــ يولداشى كېسەلخانىدىن چىققاندىن كېيىن كۆچمەكچى بوپتىكەن. ۋىكتور كىشىلەرنىڭ ئارقىدىن غەيۋەت قىلىشنى خالىمايدىكەن، كىشىلەرنىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ، قارىغۇلار، بۇ ئادەم يېقىندا سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى دېيىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ھەتتا تېخى (توغرا نىيەت بىلەن) ئۇنىڭدىن: دوستۇم، بىر-ئىككى رومكا كۆتۈرۈۋېتەمسىز دەپ سورىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن. ئۇ ئۆزىنى باشقىلار تونۇمايدىغان يەردە ئولتۇرۇشنى خالايدىكەن. ئۇ يەردە ئۇ ھەممە كىشى بىلەن تەڭ ھوقۇقلۇق بولسام دەيدىكەن. بۇ چۈشەنىشلىك ئىش.

...يەنى بۇ ئالىيە بىلەن ئىككىمىز بىر بولغان، گويا خۇلاسە تەرىقىسىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر كېچە ئىدى. ئارىمىزدا تام بولسىمۇ، شۇ كېچىسى خۇددى مۇرىسىمىزنى مۇرىسىمىزگە يېقىپ ئولتۇرغاندەك بولدۇق.

ــ ئەتە نەرسە-كېرەكلەرنى ماشىنىغا قاچىداق باسارمىز ــ ئالىيە ئەتىكى ئىشنىڭ غېمىنى قىلىۋاتاتتى. ــ نەرسە-كېرەكنى كىم توشۇشۇپ بېرەر؟

ــ چاتاق يوق، ــ ئالىيەنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلماقچى بولدۇم، ــ شوپۇر بىلەن ئوبدان دېيىشپ قويىمىز.

ــ ماشىنىنى ئاران ئۇناتتۇق ئەمەسمۇ.

ــ چاتاق يوق. نەرسە-كېرەكنى ھەرقانداق قىلىپ بولمىسۇن ماشىنىغا چىقىرىمىز.

— بىزده مۇنچۇالا نەرسە — كېرەك بار دەپ ئويلماپتىكەنمەن.
ئالىيە ئۆھ تارتتى. مەندىن سادا چقمىغاندىن كېيىن، ئۇ:
— ياخشى چۈش كۆرۈڭ! — دېدى.
مەن ئالىيەنى ئاڭلىسۇن دەپ، پلاستىنكىنى قويۇپ قويۇپ كارىۋىتىمدا ياتاتتىم. بۇ خوشلىشىش ئۇچۇن قويۇلغان پلاستىنكا ئىدى. كەچ بولدى. بىز كۆپ ئۇخلىمىدۇق. شۇڭا مەن بۇ ھېكايىنى ياقتۇرمەن، چۇنكى ئۇنىڭدا ئادەمگەرچىلىك بار ئىدى.
بىز تامنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇپ پاراڭ سېلىشتۇق — ئالدى بىلەن ئالىيەنىڭ ئۆيى ئۈستىدە پاراڭ قىلىشتۇق.
— ۋېكتورنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ — دەپ سورىدىم مەن.
— يامان ئەمەس. داۋالاشنىڭ بىرىنچى باسقۇچى ئاياغلىشاي دەپ قالدى.
— قېنىلىۋاتامدۇ؟
— ھەئە...ئەمما ئۇ ناھايىتى چىداشلىق بېرىۋاتىدۇ.
— ياراپدۇ.
ئالىيەنىڭ ئېيتقىنچە، ئۇ ۋېكتور ئۇچۇن بەك خۇش ئىكەن — ئەمدى ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى پۈتۇنلەي باشقىچە بولۇپ كېتىدۇ.
مەن ئۇلارنىڭ ناھايىتى بەختلىك ئۆتىدىغانلىقىنى كېسىپ ئېيتتىم.
— نېمىشقا؟ — دەپ سورىدى ئۇ.
— چۇنكى ھەر ئىككىلار سۆيۈملۈك ئادەملەر. مەن راست گەپ قىلىۋاتىمەن.
— مەن بىلمەن...
— بىلىش كېرەككى، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ھەرقانداق ئايالغا

راست گېپىنى قىلىدىغان كىشى چىقمايدۇ. بەزىدە قۇلىقىغا ياقمىدىغان گەپلەرنى قىلىپ بېرىشى مۇمكىن. ئەمما ئۆزى بولسا. مەلۇم نەرسىدىن خېلى ئىشەنچ بىلەن ئۇمىد كۈتىدۇ.

— ئۇمىد كۈتىدۇ؟

— ھەئە. بىرنەرسە ئۇنداۋرمەكچى بولىدۇ.

ئەگەر ئالىيە مەندىن سىز نېمىدىن ئۇمىد كۈتىسىز؟ دەپ سوراپ قالسا، نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى زادى بىلمەيتتىم. ئەمما ئالىيە بۇ سوئالىنى قويمىدى. ياش چوكان (بولۇپمۇ ھېكايىدىكى مەن ئۇنتۇپ قالاي دەۋاتقان، مەن ياخشى كۆرىدىغان چوكان)نىڭ مۇھەببەتكە ناھايىتى ئىنچىكىلىك ۋە سەزگۈرلۈك بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغانلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ. يۈنكىغا ھېچقانداق ئامال يوق.

ئەمدى مېنىڭ ئائىلەم ئۈستىدە مۇنداق گەپلەشتۇق: سىزنىڭ ئۆيىڭىزدىكىلەر يېزىدا نېمە ئىش قىلىدۇ؟ بالىلىرىڭىزدىن ئاغرىپ قالغىنى بارمۇ؟

— يوق، — دېدىم جاۋابەن، — تېلېفونىدا سۆزلەشكەنىدىم. ھەممىسى ساق ئىكەن.

— ھاۋا قانداق ئىكەن؟

— ئاجايىب ياخشى ئىكەن.

مەن بىردىنلا بىزنىڭ تام ئارا ئەمەس، پۈتۈنلەي بىر يەردە ئولتۇرۇپ پاراڭ سېلىشۋاتقانلىقىمىزنى بايقىدىم. مەن ياتاتتىم، ئالىيە يېنىمدا ئولتۇراتتى. ئۇ ئاستاغىنا كىرىۋالغان چېغى.

چۈنكى، ھېكايىنىڭ تېمىسى بويىچە، مۇشۇنداق يېزىشقا يول قويۇلاتتى.

— ئۇلار ئاپتاپسىندۇ، — دېدىم مەن، — سۇغا چۈشىدۇ. ئوغۇل

باللار بىلىق تۇتۇشنى ئۆگىنىدۇ.

ــ خەتەرلىك ئەھۋالمۇ؟ نېمىلا دېگەن بىلەن ئۇ دەريا ــ دە.

ــ ياق.

ــ ياخشى يېرى شۇكى، ھاۋا ياخشىلىنىپ قالغان.

ــ ھاۋا ھەممىدىن مۇھىم...

پارىخمىز چىرايلىق ئۆتتى، كۆڭۈللۈك بولدى. مەلۇم تەجرىبە يۈكسەكلىكىدىن قارىغاندا، باللىق دەۋرىدىكىدەك بولدى. ئېھتىمال، مۇشۇ ۋەجىدىن بولسا كېرەك، مەن بىردىنلا باشلىقمىنى قوللىدىن ئىش كەلمەيدۇ، كىشىلەرنى قاقتى ــ سوقتى قىلىشتىن، تىللاپ ــ ھاقارەتلەشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ دەپ تىللىغىلى تۇردۇم.

مەن قولۇمنى سوزۇپ، ئۇنى سىلىماقچى بولدۇم ــ چۈنكى ۋاقتى كېلىپ قالغانىدى! دەل شۇ چاغدىلا مەن ئالىيەنىڭ مېنىڭ يېنىمدا ئەھۋالىنى سەزدىم. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيىدە ئىكەن، مەن ئۆز ئۆيۈمدە ئىكەنمەن. ئارىمىزنى تام ئايرىپ تۇرۇپتۇ.

مەن قولۇمنى سوزۇپ، تامغا چاپلانغان قەغەزنى ئاستا سىلىدىم. تام قەغەزىگە چوڭ ــ كىچىك كاتەكچە سىزىقلار سىزىلغان بولۇپ، مېنىڭ قولۇم مۇشۇ كاتەكچىلەر بويىچە ماڭاتتى. مۇشۇ چاغدا تامنىڭ نېرىسىدىمۇ بىرى شىر ــ شىر قىلىپ تام قەغەزىنى سىلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

يېقىن ئېيتقاندا مۇنداق: ۋەقە ئەۋج ئېلىپ تازا قىزىق يېرىگە كەلگەندىلا، ھېكايىدە تامنىڭ گېپى چىقىدۇ. مېنىڭ ئۇخلاپ قالغان ئاتدىشىم دوختۇرخانىدا ياتاتتى، ئۇ بەك يېقىملىق ئادەم ئىدى، بىزنىڭ ئارىمىزنى بىر تام ئايرىپ تۇراتتى. ھېكايىدە ئالىيە بىلەن ئىككىمىز ئۇتتۇرىسىدىكى ئاشكارىلىناي دەپ قالغان پاراڭلار بەتتىن

بەتكە ئۇلاشتۇرۇپ يېزىلغان. بىراق، بۇ قۇرۇق ئاۋارىچىلىك ئىدى، ئەمەلىيەتتە، ھېسسىياتىم ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشمايتتى، چۈنكى، مەن ئالىيە بىلەنمۇ ياخشى ئۆتتىم، ئوكتوبىرنىمۇ زىيان تارتقۇزمىسام دەيمەن. ئۇ زامانلاردا ھېكايە يازغىنىمدا مۇندىق ئوپئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرغان سىرلىق مۇناسىۋەتلەرنى قويۇق قىلىپ تەسۋىرلەشكە پېتىنالمايتتىم، بۇندىق مۇناسىۋەتتىن مەززە ئالغىلىمۇ بولمايتتى.

— تام قەغىزىنى سىلاۋاتقان سىزمۇ؟ — دەپ سورىدىم چىداپ تۇرالمىغاندا، — سىز قەغەزنى شىرىلدىتىۋاتامسىز؟

— قوشنىلارنىڭ ئۆيىدىكى چاشقان شىرىلدىتىۋاتسا كېرەك.

— نېمە؟

— چاشقان بولۇشى مۇمكىن. — ئالىيە "مەن" دېيىشىنى خالىمايتتى.

پاراڭ تۈگىدى.

ھەربىر كىشىنىڭ ياشلىق دەۋرىدە، ھېكايە قىلىپ يېزىلمىغىنى بىلەن، ئالىيە توغرىسىدىكى ۋەقەدەك ۋەقە بولۇپ ئۆتىدۇ، ھەتتا ھېچقاچان ھېكايە ئوقۇپ باقمىغان ئادەمىلەرمۇ بۇنىڭ سىرتىدا قالالمايدۇ. ئۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر يېتىپ باقمىغان — كېيىن ئۇ مۇندىق ئىش بولغان دەپ بىرەر يۇز قېتىم يازغان بولسىمۇ. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ بىلەن بىر ياستۇقتا ياتقان ئالىيە ئەمەس. دەرەختە قېپقالغان پالتىنىڭ ئىزى دېگەن ئەنە شۇ. ئون يىل، بەلكىم 15 يىل ئۆتۈپ كەتكەندۇ. مەنمۇ ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ھېكايە يازغان چاغلىرىمدىكىگە ئوخشاش يېزىپ تۈگەتمىدىم. قولۇم ئەپلەشمەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇرۇنقى ئىقتىدارىم قالمىدى. ھەم قىزىقمايدىغان بولۇپ قالدىم. مۇشۇ سەۋەبتىنمىكىن، بۇ ھېكايە ئالىيە بىلەن خوشلىشىشنىڭ

خاتىرىسى سۈپىتىدە ناھايىتى قەدىرلىك بىر ھېكايە بولۇپ قالدى.

بەزىدە ئالىيە بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزدىن گۆدەك چاغلىرىمىزدا توساتتىن تونۇشۇپ قالغاندىمۇ-يا دەپ سوراپ قويا تتۇق — گەرچە بۇ مۇمكىن بولمىسىمۇ.

— سىز ئورالدا تۇرغانمۇ؟

— ياق.

مەن H شەھىرىدە تۇرغان، — دەيتتىم مەن.

— H شەھىرىدە؟ — ئالىيە بۇ شەھەرنى ئاڭلاپمۇ باقمىغانىكەن.

ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىمدە مەن بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان، ھازىر بۇ ئىشلارنى ئالىيەگە دەپ بەرگۈم كېلىپلا تۇرىدۇ. جۈغراپىيە جەھەتتىن، تەن تۈزۈلۈشى جەھەتتىن ئىمكان قەدەر ئالىيەنى ئاشۇ مەكتەپ، ئاشۇ قىز بىلەن باغلىغۇم كېلىدۇ. بۇ ئىككىسىنى قوشۇپ، بىرنەرسە قىلىۋەتسەمكەن دەپ ئويلايمەن. چۈنكى، ئەمەلىيەتتە ھېكايىدە يازغىنىم ئەنە شۇ قىز ئىدى، ئەگەر ھېكايىدە كۆچۈمنىڭ يېتىشچە تىرىشىپ، ئۇسۇلۇب بىلەن چەكلەنمەي، بۇ قىزنى قۇرلار ئىچىدىن سەكرەپ چىقىپ، ئالىيەگە ھېكايىدە يېزىلغان قىز ئۇنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى توپتوغرا ئېيتىپ بېرىدىغان قىلىپ يېزىپ چىقالسام ۋە شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ مېنىڭ ئالىيەنى توقۇپ چىققانلىقىم ۋە ئۇنى تام قوشنا قىلىپ ئورۇنلاشتۇرغانلىقىمنى ئېيتىپلەپ بېرەلەسەم، ئاندىن ئۆزەمنىڭ كۆڭلىدىكىنى تولۇق ئېيتىپلەپ بەرگەن بولاتتىم.

بۇ شەھەردىمۇ ئوخشاشلا، ياشىنى كۆزدە تۇتقان تەقدىردىمۇ، مۇمكىن بولمايتتى، ئارىمىزنى بىر تام توسۇپ تۇراتتى، شۇڭا

مېنىڭ قولۇم تام قەغىزىدىكى كاتەكچىلەرنى بۇ بۇرجەكتىن ئۇ بۇر-
جەككە تىمسىقلاپ يۈرۈپ سىلايتتى.

ــ ئۇنىڭ ئېتى نېمە ئىدى؟ ــ دەپ سورىدى ئالىيە.

ــ روشا①.

بۇ ئاتنىڭ قويۇلۇشىنى كىتابخانىلاردا يېقىملىق تۇيغۇ قوزغايدىغان ۋە ئورتاق ساداپەيدا قىلىدىغان ستىلستىكا تۇرغۇسىدىن ئويلىغاندا، ئۇ ئەستايىدىللىق بىلەن چېكىپ تۇرۇپ قويۇلغان ئات ئەمەس، شۇنداقلا ئۇ پۈتۈنلەي ئەقىلغە سىغمايدۇ. خۇددى، ئالايلۇق، كىشى-لەرنىڭ ھەممىسى مېنى سولوۋېي② دېگىنىگە ئوخشاش. شۇنداقتىمۇ مەن ئۇمىدىمنى ئالىيەنىڭ چېچەنلىكىگە باغلىغان، مەن خاتا قىلمىدىم.

ــ ئەجەبمۇ چىرايلىق ئات ئىكەن...نېمىدېگەن چىرايلىق ئاڭلىنىدۇ.

ــ راست دەۋاتامسىز؟

ــ سىز قانچىنچى يىللىقتىكى ۋاقتىڭىزدا ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان؟

بۇنداق ئەھۋالدا مەن ھەرقانداق كىشىگە توقۇنچى يىللىقتا ياكى ئونىنچى يىللىقتا دەپ جاۋاب بېرىشىم مۇمكىن.

مەن بىردەم ھودۇقۇپ قالدىم ــ ئالىيە بۇ مەسىلىدىمۇ چېچەنلىك قىلارمۇ، مېنى زاڭلىق قىلارمۇ دەپ.

ــ بەشىنچى يىللىقتا، ــ دەپ جاۋاب بەردىم.

ئالىيە كۈلىمسىدى، زاڭلىقمۇ قىلمىدى. ئۇ چۈشەنگەنىدەك قىلىپ

---

① روشا ــ قىزىلگۈل.

② سولوۋېي ــ بۈلبۈل.

بېشىنى لىگىشتىپ قويىدى.

ئۇنى بەربىر مەن توقۇپ چىقىقان، شۇڭا ئۇ مېنىڭ ئورۇنلاش-تۇرۇشۇم بويىچە ھەرىكەت قىلىشى كېرەك.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇ يات كىشىلەردەك، ئىشكاپ، ئورۇندۇق، قاچا-قومۇچ قاتارلىق نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كېتىپ قالدى. دەل مۇشۇ ئەتىگەندە پاتېفونىمىنىڭ بۇزۇلۇپ قالغانلىقىنى بىلدىم. كېچىسى مەن ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن، پاتېفونىڭ يىگىنىسى توختىمايلا پىرقىراۋەرگەن پلاستىنكىنى ئاخىر تېشىپ ئۆتۈپ، ئاستىدىكى تەخسىگە تېگىپ سۇنۇپ كېتىپتۇ، ئاندىن پورۇنىسىمۇ ئۇزۇلۇپ كېتىپتۇ. ئاقىۋەت مۇشۇ بولدى. ھېكايە مۇشۇنىڭ بىلەن ئايالاشتى.

بۇنىڭ ئالدىدا يەنە بىر كۆرۈنۈش بار ئىدى. نېمىشقىدۇ ئۇنى چۈشۈرۈپ قويۇپتىمەن. بۇ كۆرۈنۈش ئالىيە بىلەن ئىككىمىز نەرسە-كېرەكلەرنى ماشىنىغا بېسىش ئۈچۈن توشۇغان كۆرۈنۈش ئىدى. چۈنكى ئۇ چاغدا شوپۇرنى ماقۇل كەلتۈرەلمىگەندۇق، ئۇنىڭ ئومۇرتقىسىدا بىر قانداق كېسىلى بار ئىكەن، شۇڭا ئىككىمىز توشۇماي بولمىدى. توشۇيدىغان ئارىلىق خېلى يىراق ئىدى. مەن ئاغرىپ قېلىپ ئاجىزلاپ كەتكەنىدىم، ئېغىر كېسەلدىن ئەمدىلا ساقايغان بولغاچقا، ئالىيەمۇ ئاجىزلىشىپ، يۈزى سارغىيىپ كەتكەنىدى، قوللىرى رەندىلىگەن تاياقتەك بولۇپ قالغانىدى. نەرسە-كېرەك-لەرنى ئۇستۇنكى قەۋەتتىن كۆتۈرۈپ چۈشكۈچە دەلدەڭشىپ كېتىپ، كۆزلىرىم تورلىشىپ، ھە دېسىلا قولۇم بىلەن شادىغا تايىنىپ تۇرۇۋالاتتىم. توپتوغرا ئىككى سائەت ھەپىلىشىپ، ئاخىر نەرسە-كېرەكلەرنىڭ ھەممىسىنى ماشىنىغا بېسىپ بولدۇق. بىزدە مۇشۇنچە-

لىك كۆچ بار ئىكەن.

بەك چارچاپ كەتكەنلىكىمىزدىن، ئالىيە بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزنى قاراپ تۇرۇپ كۆرەلمەيۋاتقاندەك، تونۇيالمايۋاتقاندەك بولۇپ قاپتۇق. شۇپۇر بىر-بىرىگە ئۇلاپ چېكىۋاتقان تاماكىسىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي، بىزنىك چۈمۈلىنىك ئۆڭي كۆچكىنىدەك تەسلىكتە قىمىرلاپ ئىشلەۋاتقانلىقىمىزغا غەمكىن نەزىرى بىلەن قارىپ تۇراتتى. ھەممە نەرسىنى توشۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ كابىنكىغا كىرىپ ئولتۇردى.

— ھەيدەك، — دېدىم مەن خىرقىراق ئاۋازىم بىلەن ئۇنىڭغا، ئىشكاپ، بەش تارتمىلىق جاۋەن ۋە باشقا نەرسىلەرنى توشۇپ بولغان چاغدا، مەن ھېرىپ دېممىنى ئالالماي قالغاندىم.

(«ھازىرقى زامان سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژۇرنىلىنىك 1987 - يىللىق 6 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: غۇلام غوپۇرى
تەرجىمە تەھرىرى: خوجائابدۇللا ئوسمان

پەيغەمبەر رەسمىنى ئوغرىلاش ئەنزىسى

ل. يۇنسنا

1. ئوغرىلىق ۋەقەسى بولغان جاي

ساقچىلار داۋېيسى كۆزىمچېۋا ئۆي ئىگىسى روگوژىنانىڭ ئەرزىنى ئاڭلىغاچ ئۆيدە ئالدىرىماي ئۇ يان-بۇ يانغا ماڭماقتا ئىدى، ئۇ تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۆينىڭ ئۇ يەر، بۇ يەرلىرىگە قارايمۇ قويياتتى. جۇڭۇېي پېتروۋ ژۇرناللار يېيىقلىق شىركىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ خاتىرە يېزىۋاتاتتى. روگوژىنا كۆزىمچېۋادىن كۆزىنى ئۆزمەي، ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە سەپسالاتتى. روگوژىنا: ئەنزىنى تەكشۈرۈشكە ساقچى ئىدارىسى ئەركىشىنى مەسئۇل قىلىپ ئەۋەتمەي، چىرايلىق ھۆسنىگە زىناقلىرى ياراشقان ئايال كىشىنى ئەۋەتكىنى قىزىق، دەپ ھەيران ئىدى. (روگوژىنانىڭ نەزىرىدە، رازۋېتكىچىلار ئەرلەردىن بولۇشى كېرەك ئىدى.)

روگوژىن ئائىلىسىدىكىلەر خىشلىق تاملىرى ئېگىز، دېرىزە تەكچىسى پارقىراق تاشتىن كەڭ قىلىپ ياسالغان، ئىشىكى دۇب تاختايلىق كونا ئۆيدە تۇراتتى، بۇ ئۆي ئۇرۇشتىن بۇرۇن سېلىنغانىدى.

— ئۆيدە سىزدىن بۆلەك كىم تۇرىدۇ؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا.

ـــ هازىر ئۆزەم يالغۇز تۇرۇۋاتسەمەن. ئېرىم سىرتقا تەكـ
شۈرۈشكە كەتتى، ئېرىم ئوكيانشۇناس. بەشىنچى ئايدا كەتكەن،
ئۆكتەبر ئىنقلابىي بايرىمىدا قايتىپ كېلىدۇ.

ـــ چۈشىنىشلىك بولدى، ـــ دېدى كۆزىمچېۋا. ئەمەلىيەتتە،
شۇبھىلىك مەسىلىلەر كۆپ ئىدى، ئەنزە ئەھۋالى نائىنىق ۋە
چۈشىنىكسىز ئىدى. ئوغرى ئىشكىنى ئاچقۇچىتا ئېچىپ، 15 مىنۇت
رۇبلى پۇل بىلەن 14ـ15ـ ۋە 15ـ ئەسىرلەردە سىزىلغان ئىككى پەيغەمـ
بەر رەسىمىنى ئوغرىلىغانىدى. ئوغرى ھېچقانداق ئىز قالدۇرمىغا
نىدى. ئۆيىنىڭ ئىگىسىمۇ قايسى كۈنى ئوغرى كىرگەنلىكىنى بىلـ
مەيتتى. ئۆي ئىگىسى ئايال 8ـ ئايىنىڭ 20ـ كۈنى داچا سېتىۋېلىشقا
ئاتاپ قويغان پۇلىنى بانكىدىن ئېلىپ چىقىپ كېرىم ئۇستىلىنىڭ
تارتمىسىغا سېلىپ قويغانىدى. ئاردىدىن ئۇچ ھەپتىدىن كۆپ ۋاقىت
ئۆتتى. بۇگۈن بىردىنلا پۇل ئېسىگە كەلگەنىدى...

ـــ ئوغرى تۇتۇلارمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى روگوژىنا، ئەمما ئۇ
ئۇمىدىنى ئۈزگەنىدى.

ـــ تۇتۇلۇشقا تېگىشلىك، ـــ دېدى كۆزىمچېۋا سوغۇققىنا، ـــ
ئېيتىڭا، بۇ ھەپتىدە بىر ياققا بارمىغانسىز؟

ـــ ياق. ئىشقا بارغان ياكى ماگىزىنغا بارغان چاغلىرىمدىلا
ئۆيدىن چىقاتتىم.

ـــ تارتمىنى ئېچىپ، قاراپ باقمىغىنىڭىزغىمۇ ماقۇل، رەسىم
يوق تۇرسا بايقىمىغىنىڭىز قانداق گەپ؟

روگوژىنا پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈپ قويدى.

ـــ شۇنى دېمەمسىز، ئاجايىپلا بىر ئىش دەڭا. ۋەقە مۇنداق:
پەيغەمبەر رەسىمى ئېرىمنىڭ ھۇجرىسىدا ئىدى، ئېرىم باشقىلارنىڭ

هۇجرىغا كىرىپ نەرسىسىگە قول تەگكۈزۈشىنى ياقتۇرمايدىغان، شۇڭا ئادەتتە ئۇ هۇجرىغا كىرمەيتتىم. قىزىم يەنە باشقا نەرسىلەرمۇ يوقغان بولمىسۇن، ئوبدانراق قاراپ بېقىڭ دېگەندىمۇ رەسىمنى خىيالىمغا كەلتۈرمەپتىمەن. ئېرىمنىڭ هۇجرىسىدىكى تامغا ئېسىلىق كۆمۈش خەنجەرنىمۇ ئوغرىلاپ كەتتىمكىن دەپ قارىسام، خەنجەر ئۆز جايىدا تۇرۇپتۇ... رەسىمنىڭ يوقلۇقىنى شۇ چاغدىلا بىلدىم...

ئۇلار روگوژىن يېتىپ-قوپىدىغان ئۆيگە كىردى. ئولگا ئىگناتىيېۋنا دېرىزىنىڭ يېنىغا كېلىپ يېنى تارتىۋىدى، ئېغىر پەردە ئىككى تەرەپكە ئېچىلىپ، سېنتەبىر قۇياشى دەرھال ئۆيگە نۇرىنى چاچتى.

ئۆينىڭ تاملىرىغا يانداپ كىتاب جازىلىرى قويۇلغان بولۇپ، جازىلارغا تورۇسقا تاقاشقۇدەك قىلىپ كىتابلار ۋە دەستىلەپ قويۇلغان قەغەز خالتىلار تىزىلغانىدى. سافا كارىۋات قويۇلغان تامىلا بوش بولۇپ، تۇركىمەن گىلىمىگە ئېسىلغان قەدىمقى خەنجەر ۋالىلداپ تۇراتتى.

يېزىق شىرەسىدە هېچنېمە قويۇلمىغان، پارقىراق شىرەنى بىرلىك توپا بېسىپ كەتكەنىدى. كۆزىمچېۋا شىرەنىڭ يېنىغا كېلىپ، تامىدىكى پەيغەمبەر رەسىمى ئېسىلغان مىخنى ئىزدىدى. ئەمما مىخ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، تورۇسقا يېقىنلا بىر يەردىكى ئىلمەكلىك مىخلارنى كۆردى، ئادەتتە رەسىم ئېسىشتا مۇزېيلاردا مۇشۇنداق مىخ ئىشلىتىلەتتى.

— رەسىم يېپ بىلەن ئېسىلغانمۇ؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا روگوژىنادىن.

— سىم بىلەن ئېسىلغان، ئامبۇر بولمىسا ئۆزگىلى بولمايدۇ.

— قارىڭا، داۋېي، كۆردىڭىزمۇ؟ يېزىق شىرەسىدە ئايىغ ئىزى

تۇرىدۇ، ــ دېدى پېتروۋ، ــ رەسىمنى شىرەدە تۇرۇپ ئاپىتۇ. تورۇس بىلەن پولنىڭ ئارىلىقى تۆت مېترچە كېلەر؟

روگوژىنا بېشىنى لىڭشتىپ تەستىقلىدى:

ــ بويى بىر مېتر 80 سانتىمېتر كېلىدىغان ئېگىز ئادەمنىڭ قوللىرى تورۇسقا يېتىدۇ.

ــ شۇنداقتەك تۇرىدۇ، ــ دېدى كۇزنىچېۋا ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، ئاندىن شىرەدىكى توپىغا سەپسېلىپ قارىدى. شىرەدە تۇرغان ھېلىقى ئادەم ئوڭ پۇتىنى مىدىرلاتقان بولسا كېرەك، شۇڭا پۈتنىڭ سۇرۇلگەن ئىزىلا كۆرۈنىدى. سول پۈتىنىڭ ئىزى بولسا خېلى ئېنىق ئىدى.

قانۇن ساقچىسى سۈرەتكە تارتىشقا باشلىدى.

ــ پەيغەمبەر رەسىمى قانچىلىك چوڭلۇقتا ئىدى؟ ــ كۇزنىچېۋا سورىدى.

ــ ماشىنكا قەغىزىدىن سەل چوڭراق كېلەرمىكىن.

ــ ئۇندىقتا، رەسىمنى كىچىك سومكىغا سېلىۋالغىلى بولىدىكەن ــ دە؟

ــ ياق. رەسىم مېتال قاپ بىلەن قاپلانغان، بىرى تېخى چوڭ كۆمۈش قاپ، ــ روگوژىنا ئىككى قولىنى بىر ــ بىرىدىن ئايرىپ، رەسىم جازىسىنىڭ چوڭلۇقىنى قولى بىلەن ئىشارە قىلدى.

كۇزنىچېۋا زوكزىيىپ، شىرەنىڭ ئاستىغا قارىۋىدى، بوشراق پۈرلەشكەن قەغەزنى كۆردى. ئۇ ئورنىدىن شاققىدە تۇردى ــ دە، قەغەزنى ئاۋايلاپ ئاچتى. بۇ كىيېۋ تۆمۈرىولى لىنىيىسىدىكى شەھەر ئەتراپى رايونىنىڭ پويىز بېلىتى ئىدى. بېلەتكە 9 ــ ئايىنىڭ

2 ـ كۈنى دېگەن چېسلا بېسلغاندى. بىلەتنىڭ ئىگىسى موسكۇاغا ئۇچىنچى رايوندىن كىرگەنىدى.

ــ بۇ بىلەت سىزنىڭمۇ؟ ــ دەپ سورىدى كۇزىمچۇا.

ــ ياق، ــ دەپ جاۋاب بەردى روگوژنا ھەيرانلىقتا. روگوژنا تا ھازىرقى مىنۇتقىچە بولۇپ ئۆتكەن ئىشنى ئوڭدا ئەمەس، چۈشدە كۆرگەندەك بولۇپ تۇراتتى. كۆرمەمدىغان، تۇيۇقسىزلا بىر پويىز بىلىتى چىقىپ قالدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە خەقنىڭ پويىز بىلىتى، بۇ ھال ئۇنىڭ ئۆيىگە بىركىمنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرسەتتى، ــ بۇ بىلەت نەدىن كېلىپ قالدىكىن. ھېچقاچان كىيىۋ لىنىيىسى پويىزىغا ئولتۇرمىغانمەن. ئېرىمنىڭمۇ ئولتۇرمىغانلىقى ماڭا مەلۇم.

ــ ئېرىڭنىڭ ئولتۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس،...بۇ بىلەتكە 9 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى دەپ چېسلا بېسلىغان. بۇ پويىزغا ئولتۇرىدىغان تونۇشىڭىز ياكى تۇغقىنىڭىز بارمۇ؟ سىز قەيەردىن داچا سېتىۋالماقچى بولغان؟

ــ كازانك تەرەپتىن...كراتوۋدىن. كىيىۋ تۆمۈريولى تەرەپتىمۇ؟... كېلىنىمنىڭ ھامىسى ژنۇكوۋودا تۇرىدۇ، ئۆيى ئايرودرومنىڭ يېنىدىلا. پويىز بىلىتى قانداق بولۇپ بۇ يەرگە چۈشۈپ قالغانىدۇ؟

ــ كېلىنىمنىڭ ھامىسى؟ ــ كۇزىمچۇا بۇنىڭغا بەك قىزىقتى، ــ ئۇ ئايال بۇ ئۆيگە پات ـ پات كېلىپ تۇرامدۇ؟

ــ ياق، كەلمەيدۇ. ئوغلۇمنىڭ تويىدا بىر كۆرگەنچە.

ــ ئۆيىدە كىملەر بار؟

ــ ئېرى بىلەن ئوغلى...

— ئېرى بىلەن ئوغلى، — دەپ تەكرارلىرى كۆزىمچېۋا، — دېمەك، ئۇلار موسكۋادىن ئايرودرومىغا بارغۇچە ئاپتوبۇسقا ئولتۇرىدىكەن - دە...

— ئايرودرومدىن ۋوگزالغىچە ماشىنا قاتنايدۇ، — دەپ لوقما سالدى ۋالېنتىن پېتروۋ. كۆزىمچېۋا ئويغا چۆككىنىچە ئۇنىڭغا يالت قىلىپ بىر قاريدى - دە، ئۆرۈلۈپ روگوزىناغا قاراپ سۆزلىدى:

— دېمەك، ئولگا ئىگناتىيېۋنا، سىز 8 - ئايىنىڭ 20 - كۈنى يەنى شەنبە كۈنى بانكىدىن پۇلىڭىزنى ئالدىڭىز، دۇشەنبە كۈنى ئەتىگەندە داچا سېتىۋېلىش ئۈچۈن رەسمىيەت ئۆتىمەكچى بولدىڭىز. پۇلنى ئالغىلى ئوغلىڭىزمۇ بىللە بارغان، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، بىللە بارغان... بانكا يېقىندىلا. شۇنچە جىق پۇلنى يالغۇز ئەكىلىشتىن سەل قورقتۇم...

— ئۇقتۇم. سىزنىڭ يېنىڭىزدا 15 مىڭ رۇبلى نەق پۇل، ئون مىڭ رۇبلى پۇلنىڭ ئامانەت كىتىشكىسى بار ئىكەن.

— پېتر نىكولايېۋىچ شۇنداق تاپىلىغان.

— بۇ داچا ساتىدىغان ئادەمسۇ؟

— ھەئە، ئۇ نوۋوسىبىرسكىدىكى پەن شەھىرىگە كۆچۈپ كەتمەكچى ئىكەن. موسكۋا شەھەر ئەتراپىدىكى داچا ئەمدى ئۇنىڭغا لازىم ئەمەس ئىكەن. ئەمما، دۇشەنبە كۈنى ئۇ مەجبۇرىم يوق تۇرىدۇ، رەسمىيەتنى بىرەر - ئىككى كۈندىن كېيىن ئۆتىمەك دەپ تېلېفون بەردى. بىرەر كۈندىن كېيىن ئىشلىتىمەنغۇ دېگەن ئوي بىلەن پۇلىنى يەنە بانكىغا سېلىپ قويۇشنى ھاجەتسىز دەپ قارىدىم. ئۇ ئادەم خېلى قاتتىق ئاغرىپ قالغان ئوخشايدۇ، بۇگۈن

تېلېفون كەلدى، ئەتە گۈڭاھچى بىلەن كۆرۈشمەن دېدى... ئەمما، پۇل قاراپ تۇرۇپ يوقاپ كەتتى.

— بۈگۈن 9-ئايغا 12، — دېدى كۈزىمچىۋا، — بۇ ئارىلىقتا ئۆيىڭىزگە كىم كەلدى؟

— ھېچكىم. ئۆيدە دائىم ئۆزۈم يالغۇز. ھە راست، قىزىم بىلەن كۈيئوغلۇم كەلگەن، ئوغلۇمۇ كەلگەن...

— پېترنىكولايېۋىچ كەلدىمۇ؟

— بىر قېتىمۇ كەلمىدى. مەن ئۇنى ئىككى قېتىملا كۆرگەن، يەنە كېلىپ داچىنى كۆرگىلى بارغانىدا كۆرگەن.

— سىلەرنى كىم تونۇشتۇرغان؟

— ھېچكىم. داچا ئالمىمەن دەپ گېزىتتىكە ئېلان چىقارغانىدىم، ئۇ ماڭا تېلېفون بەردى.

— داچىنىڭ يەر خېتىنى كۆردىڭىزمۇ؟

— كۆرمەيچۇ!

— يەنە بىر گەپ، سىز ئۆيىنىڭ ئاچقۇچىنى بىرەركىمگە بەرگەنمۇ؟ ئۆي تازىلىغىلى تازىلىقچى تەكلىپ قىلغانسىز؟

— ئۆي ئىشىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم قىلىمەن. ھازىر نەدىنمۇ ئايال خىزمەتچى تاپقىلى بولسۇن؟

— ئاچقۇچنى ئوغلىڭىز ياكى قىزىڭىزغا بەرمىدىڭىزما؟

— ئۇلاردىمۇ ئاچقۇچ بار، مەن، ئېرىم، بالىلىرىم، ھەممىزدە بىردىن ئاچقۇچ بار.

— ئېرىڭىزنىڭ ئاچقۇچى نەدە؟

— ئۆزى ئېلىپ يۈرىدۇ.

— مۇندىق دەڭ، — كۈزىمچىۋا دېمىنى ئېلىۋالىدى، — يەنە بىر

گەپ، پېترنىكولايېۋىچنىڭ فامىلىسى، ئادرېسى ۋە خىزمەت ئورنىنى ماڭا دەپ بەرسىڭىز.

ـــ فامىلىسى ئارتېۋخوۋ، كان شۆيۈەنىدە ئىشلەيدۇ، مېنىڭچە، ئۇ گېئولوگدەك كۆرۈنىدۇ.

2. ئەھۋالنى تەھلىل قىلىش

ئادەتتە كىيىدىغان كونا پوسۇندىكى كىيىملىرىنى كىيگەن، كۆك كۆزلىرىدىن ھەرقاچاندىكىدەك قەتئىيلىك نۇرى چاقناپ تۇرغان كۆزىمچىۋانىڭ ئۆدۈلدىكى ئورۇندۇقتا تىك ئولتۇرۇپ خىزمەتتىن بەرگەن دوكلاتىنى ئاڭلاۋاتقان شاڭشىياۋ كورولیوۋنىڭ قاپاقلىرى چىڭ تۈرۈلگەنىدى.

كۆزىمچىۋانىڭ دوكلاتىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان كورولیوۋنىڭ خىيالغا نېمىشقدۇ ئۆزىنىڭ يېقىنقى كۈنلەردە كۆزىمچىۋاغا ئىچى ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغانلىقى كېلىپ قالدى، بۇ بەلكىم ئۆزىنىڭ قېرىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن بولسا كېرەك. كۆزىمچىۋا داشۇنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئىدارىسىگە خىزمەتكە كەلدى، شۇ كەملەردە بۇ ئىش ئۇنى خۇشال قىلغان بولسا، بۇگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ بېشىنى ئاغرىتماقتا ئىدى. ئۇ كەملەردە كۆزىمچىۋانىڭ خاراكتېرى ۋە ئىرادىسىنى چىنىقتۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشى، ھېسسىياتىنى بېسۋېلىشنى ئۆگىنىشى، چىداملىق بولۇشنى مەشىق قىلىشى، بىر ئىشنى باشلىسا، مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاخىرلاشتۇرۇشى ئۇنى خۇشاللاندۇرغانىدى. كۆزىمچىۋا بۇ خىسلەتلىرىنى كامالىغا يەتكۈزۈشكە ئۇزلۇكسىز تىرىشقانىدى. ئۆزىنى تەربىيىلەش بىلەن

بولۇپ كەتكەنلىكتىن، ئايالالارغا خاس مىجەز-خاراكتېرنىڭ ئورنىنى ئالىيجاناب كەسپىي ئەخلاق ئالغانىدى. ئۇنىڭغا كۆزىمچېۋا ئەرگە ئايلىنىپ قېلىشقا تىرىشۇاتقاندەك سېزىلەتتى. كورولیوۋ ئايالالار ئازادلىقىنى تەشەببۇس قىلاتتى، بىراق، تەشەببۇسنىڭ ۋەزنىگە دىققەت قىلاتتى. ئۇنىڭ مۇشۇ ھەقتە كۆزىمچېۋا بىلەن سۆزلەشكۈسى بولسىمۇ، ئىشتىن بوشىيالمای، ۋاقىت چىقىرالمای كەلگەنىدى.

ــ ھازىر بۇ ئىشلار تېخى نامەلۇم سان بولۇپ تۇرۇپتۇ، پېتر ئانتونوۋىچ، ــ دېدى كۆزىمچېۋا، ــ بىرنەرسىلا بەك ئايان، يەنى بۇ ئوغرىلىق ئەنزىسى ھەرگىز تاسادىپەنلا سادىر بولۇپ قالمىغان، بىر ئادەم ئۆيگە يوشۇرۇن كىرگەن، ئەما ئىشك قوڭغۇرىقىنىڭ جىرىڭلىغىنىنى ھېچكىم ئاڭلىمىغان. ئىشك ئاچقۇچ بىلەن ئېچىلغان، ئوغرى پەلەي كىيىپ ئوغرىلىق قىلغان.

ــ ئىشكىنى ئاچقۇچ بىلەن ئاچقان دەيسىز. ئىشكىتە بىرلا قۇلۇپ بارمىكەن؟

ــ بىر قىنلاندىيە قۇلۇپى بار ئىكەن. ئاچقۇچى پوچتا سانـ دۇقىنىڭ ئاچقۇچىلىكلا كېچىك ئىكەن، ئوغرى ئۆيدە جىق پۇل بارلىقىنى بىلىدىكەن. ئوغرىنىڭ ئىكىكى رەسىمنىڭ ئورنىدىن كېچىك يەرگە پېتىپ كېتىدىغان سۆسەر جۈۋىنى ئالمىغىنى چۈشىنىپ بولمايدىغان ئىش.

ــ جۈۋىنى سېتىۋېتىش تەس، ــ گەپ قىستۇردى دېرىزە يېنىدا ئولتۇرۇپ خاتىرىسىگە قۇيرۇقىنى دىڭگايتىپ، دۇمبىسىنى تومپايتىۋالغان كۆك مۇشۇكنى گاڭبىدا سىزىۋاتقان ۋالېنتىن پېتروۋ. چارلاش باشلانغانداق مۇشۇنداق مۇشۇك سىزىش ئۇنىڭ

ئادەتتى ئىدى.

— نېمىگە سېلىشتۇرۇشقا باغلىق، — دېدى كۆزىمىچىۋا ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ، — پەيغەمبەر رەسىمىنى سېتىۋېتىشمۇ ئاسان ئەمەس...ۋىسيەي! — ئۇ بىردىنلا ۋايسىاپ، ئاغزىنى قولى بىلەن ئېتىۋالدى.

— نېمە بولدى؟ چىشىڭىز ئاغرىدىمۇ؟ — دېدى كورولیوۋ.

— ياق! ئوغرى پەيغەمبەر رەسىمىنى كۆزلىگەن، پېتر ئانتونوۋىچ. ئوغرى پەيغەمبەر رەسىمىنى ئوغرىلاشقىلا كەلگەن. پۈل ئوغرىلاشنى كۆزلىمىگەن، شۇڭا جۈۋىنى ئالمىغان، جۈۋىنى ئالسا، ئاسان تۇتۇلىدىغان گەپ. پۈلنى كۆرۈپ قالغاچقىلا ئېلىپ كەتكەن.

— ئۇنداقتا ئوغرى نېمىشقا پۈل ئامانەت كىنىشكىسىنى ئالمىغان؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىن، — كىنىشكا بىلەن پۈل بىر يەردە تۇرسا.

— بانكىدىكىلەر شۇنچە چىق پۈلنى كىمنىڭ ئېلىپ كەتكەنلىكىنى يادىدا ساقلايدۇ، بۇ پۈل ئالغۇچىنىڭ سۈرىتىنى تارتىۋالغان بىلەن باراۋەر ئەمەسمۇ؟

— بۇنى، — دېدى كورولیوۋ ئويلاپ تۇرۇپ، — بىر خىل قىياس تەرىقىسىدە ھېسابقا ئېلىشقا بولىدۇ. مەن پەيغەمبەر رەسىمىنى دەۋاتىمەن. بۇ مەقسەتلىك، پىلانلىق ئۈيۇشتۇرۇلغان ئوغرىلىق ئەنزىسىدەك تۇرىدۇ. شۇنداق بولغاچقا، ئوغرى جۈۋا بىلەن كۆمۈش خەنجەرگە تەگمىگەن.

— خەنجەر بىرىلوگرامچە كېلەر.

— رەسىمنى ئوغرىلاشنى كۆزلىگەن بولسا، چوقۇم رەسىمنى بىرىمگە سېتىۋېتىدۇ. شاۋشىياۋ گۈلىيېۋ بىلەن ئالاقىلاشتىڭلارمۇ؟

گۈلبېۋ بىزده ئاسارئەتىقچىلەرنى مەخسۇس تەتقىق قىلىدىغان مۇتەخەسسىس، ئەمما، روگوژىن ئائىلىسىنىڭ ئاچقۇچىنىڭ ئوغرىنىڭ قولىغا قانداق چۈشۈپ قالغانلىقىنى ئېنىقلاش ھەممىدىن مۇھىم. روگوژىن يېراق يەرگە كېتىپتىمۇ؟

ــ ھىندى ئوكيانىدا ئىكەن، ــ دېدى ۋالېنتىن دوكلات قىلىپ.

ــ ئۇنىڭغا تېلېگراما ئەۋەتتىڭلارمۇ؟

ــ ھەئە.

ــ تۆت ئادەمدە ئاچقۇچ بار ئىكەن. ھەربىر ئادەمدىكى ئاچقۇچنىڭ ئوغرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى بار، ــ كورولېۋ گېپىنى تۇغدىتىپ، سىگارتنى كۈچەپ شورىدى.

ــ سېسىق تاماكىڭىزنى يەنە چەككىلى تۇردىڭىز، ــ دېدى كۈزىمچېۋا قوشۇمسىنى تۇرۇپ، ــ يۈزىمىزگە زەھەرىدىن ساقلايدىغان نىقاب تارتىۋالدىڭىز يەرگە كەپقالدۇق.

ــ كۈزىمچېۋا، ۋايسايلا كەتتىڭىزغۇ، ــ كورولېۋ مۇلايىم ۋە دوستانە ھالەتتە شۇنداق دېدىيۇ، تاماكىسىنى ئۆچۈرمىدى، ــ قېنى، گېپىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇڭ.

ــ ئەمدى ۋەقەنىڭ قاچان بولغانلىقىغا كېلەيلى. نەرسىسىنىڭ قاچان يوقالغانلىقىنى ئېگىسىمۇ بىلمەيدۇ. گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا، بىز بۇنداق ئەھۋالغا تۈنجى قېتىم يولۇقۇپ تۇرۇپتىمىز، ــ دېدى كۈزىمچېۋا، ــ روگوژىنا ئوغلى بىلەن بىللە 8 ــ ئايىنىڭ 20 ــ كۈنى پۇلنى ئەپچىقىقان، بىز شىرەنىڭ ئاستىدىن تاپقان پويىز بىلىتى 9 ــ ئاينىڭ 2 ــ كۈنىدىكى بىلەت ئىكەن. ئومۇمىي ئەھۋالغا ئاساسەن پويىز بىلىتىنى ئوغرى دىققەتسىزلىكتىن چۈشۈرۈپ قويغان دەپ كېسىپ

ئىيىتىشقا بولىدۇ. دېمەك، ئەنزە 9 ـ ئايىنىڭ 2 ـ كۈنىدىن 12 ـ كۈنىگىچە ئارىلىقتا يۇز بەرگەن. ھاۋا رايى خاتىرىلىرىدىن قارىغاندا، 8 ـ ئايىنىڭ 30 ـ كۈنىدىن 9 ـ ئايىنىڭ 5 ـ كۈنىگىچە ئۇدا يامغۇر ياغقان، شىرەدىكى ئايىغ ئىزى بولسا قۇرۇق ئايىغىنىڭ...ئايىغ 43 ـ نومۇرلۇق. ئوغرىنىڭ ئېگىزلىكى بىر مېتر 80 سانتىمېتردىن كەم ئەمەس، بولمسا، ئۇنىڭ قولى پەيغەمبەر رەسىمىگە يەتمىگەن، رەسىمنى ئالالمىغان بولاتتى...بىز ئىگەللىگەن مۇشۇ ئەھۋاللاردىن قارىغاندا...

ـــ يۇزەكى ھادىسىلەرنىلا ئىگەللەپ كەپسىلەر، ـــ دەپ غۇدۇراپ قويدى كورولیوۋ.

ـــ نېمە بولسا بولسۇن، مۇشۇ ئەھۋاللاردىن قارىغاندا، ـــ دېدى كۇزىمچېۋا گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـــ ئوغرىلىق ئەنزىسى 9 ـ ئايىنىڭ 6 ـ كۈنىدىن 12 ـ كۈنىگىچە ئارىلىقتا يۇز بەرگەن دەپ جەزملەشتۈرۈش مۇمكىن، 12 ـ چېسلا ئۆيگە ئوغرى كىرگەنلىكى بايقالغان.

ـــ جىنايەتچىمۇ شۇ بىنانىڭ شۇ ئىشكىدە تۇرۇشلۇق بولىمىچۇ؟ ـــ كورولیوۋ سورىدى، ـــ شۇنداق بولسا ئۇنىڭ بەتنىكىسى قۇرۇق بولىدۇغۇ؟ بۇنىڭ ھاۋا رايى بىلەن مۇناسىۋىتى بولمايدۇ. سىز نېمىشقا بۇ ئېھتىمالنى نەزەردىن ساقىت قىلىسىز؟

ـــ شۇ ئىشكىتە تۇرۇشلۇق ئادەم بولىدىغان بولسا، پۇتىغا ساپىما كەش، ئۇچىسىغا ئاددىي كىيىم كىيىپ ئوغرىلىققا كىرگەن بولاتتى، ـــ ۋالېنتىن پېتروۋ رەددىيە بەردى، ـــ ئۇنىڭ خەنىك ئىشكى ئالدىدا تۇرغانلىقىنى قوشنىلىرىمۇ كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىن.

ـــ بۇ گەپنىڭ مەلۇم ئاساسى بولىسىمۇ، ھېچقانچە قايىل قىلارلىقى يوق، ـــ دېدى كورولیوۋ، ـــ ئومۇمەن، ئۇنى ـ بۇنى

دېدىگىلارۇ، مۇھىم يېرىنى تۇتۇۋالالمىدىگىلار. بۇ ئىشكىتە كىملەرنىڭ ئۆيى بار ئىكەن؟

پېتىرووۋ ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ئۆزى سىزغان مۇشۇكىكە يالىت قىلىپ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، خاتىرە دەپتىرىنى يېپىپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

— قوشنىلىرىنىڭ تولىسى ئۆزىنى ئۆزى سورايدىغانلاردىن. بۇ ئىشكىتە 12 ئائىلە، 30چە نوپۇس بار ئىكەن، بۇلاردىن بەش ئائىلە پېنسىيىگە چىققان مويسپىتلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ نەۋرىلىرى جىنايەت ئۆتكۈزگۈدەك چوڭ ئەمەس، ئىككىنچى يىللىقتىن تارتىپ بەشىنچى يىللىقنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئىكەن. بەزىلەرنىڭ ئىككى، بەزىلەرنىڭ بەش نەۋرىسى بار ئىكەن، بۇ بالىلارنىڭ نوپۇسى يوق ئىكەن، ئۇلارنى ئىشلەۋاتقان ئاتا-ئانىلىرى بوۋا، مومىلىرىنىڭ قېشىدا ئوقۇسۇن دەپ ئەكىلىپ بەرگەنىكەن. يەنە بىر ئۆيدە بىر ئايال ئوقۇتقۇچى دادىسى بىلەن بىللە تۇرىدىكەن، يەنە ئىككى ئۆيدە ئىرىدىن چىقىپ كېتىپ، بالىلىرى بىلەن بىللە ئۆتۈۋاتقان ئىككى ئايال تۇرىدىكەن، يەنە بىر ئائىلىدە بالا-ۋاقا كۆپ ئىكەن.

— بالا-ۋاقا كۆپ دېگىنىڭىز نېمىسى؟ — كۆزىمچىۋا شۇنداق سورىدى-دە، ھېرىپ كەتكەن ئادەمدەك ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە يۆلەندى.

— ئۈچ بالا، ئۈچىلىسى قىز. ئىرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەن ئىككى ئايال بىلەن بالا-ۋاقىسى كۆپ ئائىلىدىكىلەر ھەقىقىدە ئۇلارنىڭ ئىش ئورنى ياخشى باھا بەردى. ۋارى-ۋارى ھەممىدىن كۆپ ئائىلە 12-ئائىلە ئىكەن. بۇ ئائىلىگە ئۇزۇلمەي مېھمان

كېلىپ تۇرىدىكەن، تۇرلۇك ئولتۇرۇش-باراۋەت بولۇپ تۇرىدىكەن، مۇشۇنداق ئىشلارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەيدىكەن. بۇ ئۆيدە بىر مېھمانخانىنىڭ ئايال خىزمەتچىسى ئولتۇرىدىكەن، بۇ ئايالنىڭ ئېرى ئاشپەز ئىكەن، بۇ ئادەم بەك سېمىز ئىكەن، بۇرۇت قويۇۋالغانىكەن، «بارىۋس ئىتى» دېگەن كىنودىكى مورگۇنوۋ دېگەن ئارتىستقا ئوخشايدىكەن، قوشنىلىرى بۇلارنىڭ ياخشى گېپىنى قىلمىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ خىزمەت ئورنىنىڭ بۇلار ھەققىدىكى ئىنكاسى ياخشى. بۇ ئاشپەز 46-نومۇرلۇق ئايىغ كىيىدىغانىدەك تۇرىدۇ. مەن ئۇنىڭ پۇتىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن ئۇ ئىشلەيدىغان مېھمانخانىنىڭ ئاشخانىسىغا مەخسۇس كىردىم. روگوژىنلارنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئۆيدە ئاكا-سىڭىل ئىككىيلەن تۇرىدىكەن.

كۆزىمچىۋا بىرئاز ھاياجانلانغاندى.

— مېنىڭچە، ئۇ ئۆيدە ئادەم يوقتەك تۇرىدۇ. ئاكىسى ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوموبىل شوپۇرى ئىكەن، 9-ئايىنىڭ 1-كۈنىدىن 12-كۈنىگىچە موسكۋادا يوق، — دېدى پېتروۋ.

— تەكشۈرمەيچۇ! ئۇ ئادەم نەگە بار دېسە شۇ يەرگە بارىدىغان، باشقا يەرگە بارمايدىغان ئادەم ئىكەن، ئۇنىڭ ياردەمچىسىمۇ شۇنداق دەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، بەك ۋىجىك ئىمىش، قوشنىلىرى ئۇنى كىچىك بالا كىيىدىغان چاققان ئايىغ كىيىدۇ دەيدۇ.

— سىڭلىسىچۇ؟

— ئۇنىڭغا قوشنىلىرىنىڭ ھېچقانداق پىكرى يوق ئىكەن. ئۇ بىر "ئىسسل تاتامىلار دۆكىنى"دا ئىشلان سۈرەتلىرىنى سىزىدىكەن،

بۇ يىل 22 ياشتا ئىكەن.

— روگوژىن ئەر-خوتۇننىڭ قايسى قوشنىسى بىلەن باردى-كەلدىسى قويۇق ئىكەن؟

— ياق، — دېدى كۇزىمچىۋا، — روگوژىنا تىببىي پەنلەر ئاكادېمىيسىنىڭ دوكتورى بولۇپ، ئىشى ئالدىراش بولغاچقا، قوشنىلىرى بىلەن كىرىش-چىقىش قىلىشقا چولىسى تەگمەيدىكەن.

— تۇغقىنىمۇ؟ — دەپ سورىدى كورولیوۋ.

— يەنە بار، — دېدى كۇزىمچىۋا جاۋابەن، — داچىسىنى ساتماقچى بولغان ھېلىقى ئادەمنىڭ باشقىلار بىلەن باردى-كەلدى قىلىشىنى ياقتۇرمايدىكەن. بۇ پروفېسسورنىڭ خېلى سالاپىتى بار ئىكەن.

ئانچە كۆپ ئەھۋال ئىگەللىمەپسىلەر، — دېدى كورولیوۋ بېشىنى چايقاپ قويۇپ، — كىيىۋ تەرەپتە نېمە ئەھۋال بار ئىكەن؟

— قوشنىلىرىنىڭ بىرەرىنىڭمۇ ئۇ يەردە داچىسى ياكى ئىجارىگە ئالغان ئۆيى يوق ئىكەن...

ئىشتىن چۈشۈشتىن بۇرۇن كۇزىمچىۋا ئۆيىگە تېلېفون بېرىۋىدى، ھېچكىم تېلېفونىنى ئالمىدى. "ئەجەبا، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — ئۇلار نەگە كەتكەنىدۇ؟"

3. يەنە بىر ئاچقۇچ

— ۋىنوكوۋو تەرەپتىن نېمە خەۋەر بار؟ — كۇزىمچىۋا ۋالېنتىن پېتروۋىچنى سورىدى، — قەھۋە ئىچەمسىز؟

— ئىچەي، — ۋالېنتىن دېرىزە يېنىدىكى ئورۇنداققا كېلىپ

ئولتۇردى، ــ تاماكا چەكسەم بولامدۇ؟

ــ چېكىۋېرىڭ.

ــ ئوبدان بولدى، ئەمسە چەكتىم. روگوژىنىڭ ژنۇكوۋودا تۇرىدىغان كېلىنىنىڭ تۇغقىنىنىڭ فامىلىسى يۈرگانوۋ ئىكەن. كېلىنىنىڭ هاماماچىسى ئايرودرومدا كاسسىر، تاغىسى ئايروپلان ماڭدۇرغۇچى ئىكەن. هەممىسى ناهايىتى يۇز ـ ئابرويلۇق ئادەملەر ئىكەن، بۇلارنىڭ ئوغرىلىق ئەنزىسى بىلەن چېتىشلىقى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئوغلى...

ــ ئوغلى نېمە بوپتۇ؟

ــ ئوغلى پىيەنچۇك ئىكەن. پار قازىنى ئۆيىدە ئىشلەيدىكەن. دائىم سېمېنا ئالمىشىپ تۇرىدىكەن. برمۇنچە هەشەم بىلەن قاياناتقان قەھۋىگىز ئەمەندەك ئاچچىق تېتىيدىغۇ. شېكەر يوقمىدى؟

ــ مەن قەھۋىگە شېكەر سېلىپ ئىچمەيمەن. ــ ئىشىك چېكىلدى.

ــ كىرىڭ! ــ دەپ توۋلىدى كۆزىمچېۋا.

ئۆيگە روگوژىننىڭ قىزى كىرىپ كەلدى، ئېرىنىڭ فامىلىسى بويىچە، ئۇمۇ هازىر ئودوبيۇسكايا دېگەن فامىلىنى قوللىناتتى. بۇ قىز ئانسىغا بەك ئوخشايتتى، بولۇپمۇ يۈزى قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايتتى، قىزنىڭ قوڭۇر چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشكەن، قاپقارا كۆزلىرى ئويناپ تۇراتتى. ئەمما قىزنىڭ ئانسى ئولگا ئىگناتىيۇنانىڭ چىرايىدىن بۇ قىزنىڭكىدەك مەنمەنلىك چىقىپ تۇرمايتتى. "ئادەمـ نىڭ ئىچىنى ئېلەشتۇرۇپ، ــ دەپ ئويلىدى كۆزىمچېۋا، بىراق دەرھاللا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، تونىيادىن يىركىنگەنلىكىنى چىرايىدىن بىلىندۇرمەسلىككە تىرىشتى، ــ ئاچچىقلانما، بىر تەرەپلىمە قارىما. ئاچچىقلانما، بىر تەرەپلىمە قارىما،" ئۇ ئىچىدە بۇ لاتىنچە تەمسىلنى

تەكرارلايتتى.

— تىنچلىقمۇ؟ — دېدى تونىيا ئۇنلۈك قىلىپ، — مېنى چاقىرتىپتىكەنسىز، ئودوپيۇسكايا دېگەن مەن.

— ھەئە، ھەئە. ئامانمۇ سىز، قېنى ئولتۇرۇڭ.

ۋالېنتىن ئورنىدىن تۇردى.

— مەن چىقىپ باقاي.

كۇزمىچېۋا ئۇنىڭغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى-دە، تونىياغا بۇرۇلدى:

— ئولتۇرۇڭا.

— رەھمەت، — دېدى ئۇ ئەدەب بىلەن ۋە ئەتراپىغا قىزىقسىنىپ نەزەر سېلىپ چىقىپ ئولتۇردى. بۇ ئۇنىڭ تۇنجى قېتىم رازۋېتكىچىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشى ئىدى، ئۇ بۇ ئىشخانىنى تۇرمە ئۆيىگە ئوخشىتىپ ھەيران قالدى. ئەمەلىيەتتە، ئىشخانا پاكىز ۋە يورۇق، جاھازلارمۇ سۈرتۈپ پارقىرىتىۋېتىلگەن، دېرىزىگە پەردە تارتىلغانىدى. بۇلۇڭدىكى ئارخىپ ئىشكاپىلا بۇ ئۆيىنىڭ ئىشخانا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى.

— سىزدىن بەزى ئىشلارنى سورىماقچىدىم، — دېدى كۇزمىچېۋا، — ھەممىسى ئاتا-ئانىڭزنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىش ئەنزىسى بىلەن ئالاقىدار. ھازىر ئىشكنى ئوغرىلار ئاچقۇچ بىلەن ئاچقان دەپ ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇ.

— ئۇلار كۆپمۇ؟

— كىمنى دەۋاتىسىز؟

— ئوغرىلارنى.

— سىز نېمىشقا ئۇلارنى كۆپ دەيسىز؟

— سز "ئوغرىلار" دەپ كۆپلۈك قوشۇمچىسىنى ئىشلەتتىڭىز ئەمەسمۇ.

— بۇ بىزنىڭ پەرىزىمىز، ئۇلارنىڭ نەچچە ئادەم ئىكەنلىكى ھازىرچە بىزگە نامەلۇم. ئانىڭىز سىزدىمۇ ئۇ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى بارلىقىنى ئېيتقانىدى.

تونىيانىڭ يۈزىگە ئاچچىق تەپچىدى. ئۇ بىرنېمىلەرنى دېمەكچى بولدى، كۆزىمچېۋا ئىتتىكلا گەپنى تارتىۋالدى:

— مەن سىزدە ئاچقۇچ بولغاچقا، سىزمۇ ئوغرىلىقتا شېرىك دېمەكچى ئەمەسمەن، ئەلۋەتتە.

— مەن ئېرىم بىلەن... — تونىيا ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ سۆزلىگىلى تۇردى. كۆزىمچېۋا قولىنى بوشقىنا كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى.

— مەن گېپىمنى دەپ بولاي. مۇنداق ئەھۋال بولغانمۇ، ئالايلۇق، سىزدىكى ئاچقۇچ يوقاپ كەتكەن، ياكى ئاچقۇچنى باشقا بىركىم ئالغان ئەھۋال بولغانمۇ؟

— بۇنداق ئىش زادى بولمىغان، — ئودوييۇسكايا چىرقىراپ كەتتى، — بۇ ئاچقۇچ ئۆزەمنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچلىرى بىلەن بىر زەنجىردە.

ئۇ سومكىسىنى ئېچىپ، زەنجىرگە ئوتكۈزۈلگەن بىر تىزىق ئاچقۇچنى چىقاردى.

— كۆردىڭىزمۇ؟ كېيىنچىۇ، ئاتا-ئانام ئۆيىدە يوق چاغلاردا ئۇ ئۆيگە بارمايدىغان بولغانمەن. ئېرىم تېخىمۇ شۇنداق، ئۇنىڭ چولىسى تەگمەيدۇ، ئىككىلىمىز ئىشلەيمىز، بالىلىرىمىز بار. بۇ ئاچقۇچنىڭ بىزگە زادىلا لازىمى يوق ئىدى. ئەمما ئانام بۇ

قەدىناس ئۆينىڭ ئاچقۇچى سەندىمۇ، ئۇكاڭدىمۇ بولمىسا بولمايدۇ، دەپ تۇرۇۋالغان. دادام يىللاپ-يىللاپ سىرتقا تەكشۈرۈشكە كېتىدۇ. ئانام ئۆيدە يالغۇز، ئۆزىمۇ ياشنىپ قالدى، بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا...

— سىزدىن بىرنەرسىنى سورايمۇ، ئانتۇنىنا ۋىتالىيېۋنا، سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلارنىڭ ئىشىكىدە قانداق قۇلۇپ بار؟ سىز ئۆيگە قايتىپ كەلسىڭىز، ئىشكىنى ئىچىدىن قۇلۇپلۇۋالغىلى بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ.

— ئاچقۇچ قۇلۇپتا تۇرۇپبرەمدۇ؟

— ياق، بۇنداق سورىسىڭىز قامىلاشمايدۇ، بىزنىڭ قۇلۇپ ئەنگلىيە قۇلۇپى. ئاچقۇچ سومكامدىن ئايرىلمايدۇ.

"بۇمۇ زۆرۈرىيەتتىن-دە! — دەپ ئويلىدى كۆزىمچىۋا، — سوئالىم خاتا بوپتۇ. ماۋۇ دۆتلۈكۈمنى قارىمامدىغان."

— ئاتا-ئانىڭنىڭ داچا سېتىۋالماقچى ئىكەنلىكىنى بىلىدىڭغان تونۇشلىرىڭىز بارمۇ؟

تونيا مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

— داچا سېتىۋېلىش ئىشىنى بىز ھېچكىمدىن يوشۇرمىغان.

— پۇل توغرۇلۇقچۇ؟

— ھېچكىمگە تىنمىدىم. پۇلىنى ئۆكام بىلەن ئانام بانكىدىن ئەكەلگەن.

— ئۆكىڭىزدىمۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچى بارمۇ؟

— بولمايچۇ.

— ئۆكىڭىز ئاچقۇچنى پىششىق ساقلامدۇ؟

— بەلكىم شۇنداقتۇ.

— ئۇكىزنىڭ ئايالىنىڭ بۇ ئاچقۇچنى ئېلىشى مۇمكىنمۇ؟

— بۇنى بىلمەيمەن، ئەمما ئىلىنانى ئوغرى تۇتمايمەن. ئۇنىڭ ئىشسىزلىقى راست، ئۆيدە بىكار ئولتۇرىدۇ، پۇل تاپمايدۇ، ئۆزىنى قالتىس شائىر ھېسابلايدۇ.

— ئۇ نېمىشقا ئىش تاپمىدى؟

— ئىشلىگۈسى يوق ـ دە... دەپ بېقىڭا، ئوغرى دېگەن بارمۇ- قىسنىڭ ئىزىنى قالدۇرىدىغاندۇ! — تونىسىانىڭ ئاۋازى يوغان چىقتى.

كىنو، كىتاب، ژۇرناللارنىڭ راستلا رولى بار ئىكەن، ھازىر ھەممە ئادەم ئەنزە پاش قىلىشنىڭ ئۇسۇلىنى بىلىدىغان بولۇپ كەتتى دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن كۆزىمچېۋا كۈلۈپ قويدى.

— ئوغرى بارماق ئىزىنى قالدۇرمىغان، — دېدى ئۇ ئۇھ تارتىپ قويۇپ، — پەلەي كىيۈالغان چېغى. سىز ئېيتىپ بېقىڭا، ئۆيدە قىممەتلىك پەيغەمبەر رەسىمى بارلىقىنى كىم بىلىدىغاندۇ؟

تونىيا ئويغا چۆكتى.

— گېپىم توغرا بولماي قېلىشىمۇ مۇمكىن، — دېدى ئۇ ئاخىر، — بۇ پەيغەمبەر رەسىملىرىنى كىچىكىمدىنلا بىلەتتىم، بۇ رەسىملەر دادامغا بوۋامدىن مىراس قالغانىكەن... — ئۇ بىر دىنلا كۈلۈپ كەتتى، — ئۆيىمىزدىكى دىندار خىزمەتچى شۇرا ھەدە پەيغەمبەر رەسىمىگە چوقۇنۇش ئۈچۈن گايىدا دادامنىڭ ھۆجرىسىغا كىرەتتى...

— كىچىك ۋاقتىڭىزدىمۇ؟

— ياق، ئۇ ھەرقاچان شۇنداق قىلىدۇ. كېسەل بولۇپ قالغاچ-

قا، بزنىڭكىگە كەلمىگىلى ئۇچ يىل بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن...

— ئۇنىڭدا سىلەرنىڭ ئۇيىنىڭ ئاچقۇچى بارمۇ؟

— بولمايچۇ...ئانام بۇ ھەقتە بىرنېمە دېمىدىمۇ؟

كۆزىمچۇڭا بېشىنى چايقاپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

— ئالدىراشچىلىقتا ئۇنتۇپ قالغان بولسا كېرەك... شۇڭا ھەدىنىڭ ئۆيى يىراق ئەمەستۇ؟

— يېقىندىكى بىنادا...بەشىنچى نومۇرلۇق ئىشىكتە...ئېتى ئالپكساندرا ستېپانوۋنا...ۋىسيەي، فامىلىسى يادىمدا قالماپتۇ.

— قېيىن سىڭلىڭىزنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى قانداق ئادەم؟

— نىكولايمۇ؟ ئۇنى مەن بىر قېتىملاكۆرگەن، ئانتون بىلەن ئىلىنىنانىڭ تويى بولغان كۈنى ئۇلارنىڭكىدە كۆرگەن. مەندىن بۇنى سوراپ قالدىڭىزغۇ؟

— مۇنداقلا سوراپ باقتىم.

تونىيا بىلەن سۆزلىشىش ئۇنۇم بەردى: روگوژىن ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى بار تازىلىقچى چىقىپ قالدى. تازىلىقچى ئاچقۇچىنى ئۆيگە ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەرگەن بولسا، ئولگا ئىگناتىيېۋنا بۇ ئىشنى تىلغا ئالمغان ئوخشايدۇ.

كۆزىمچۇڭا روگوژىنانىڭ ئىشخانىسىغا تېلېفون بەردى.

— ئولگا ئىگناتىيېۋنا، — دېدى كۆزىمچۇڭا، — قىزىڭىز مېنىڭ قېشىمغا كەپتىكەن. قىزىڭىز تازىلىقچى ئايالدىمۇ سىلەرنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى بارلىقىنى ئېيتىگە ئالدى.

— مېنىڭچە، تونىيا تونۇشتۇرغان بۇ ئىش ھېچنېمىگە ئەسقاتمايدۇ. مەن قەستەن سىزگە دېمىگەن.

— بۇنداق قىلىشىڭىز توغرا ئەمەس جۇمۇ.

— مەن ئەسكەرتىپ قويايى، ئالبكساندرا ستېپانوۋنادا بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى ھازىرمۇ بار. بىزنىڭ ئۆيدىكى بىرمۇنچە ئىش ئۇ بولغاچقا ئوڭغا تارتتى، ئۇ باللىرىمنى تەربىيىلىدى، تېنى ساق چاغلاردا ئۆيىنىڭ ئىش-كۆشلىرىنى قىلىشىپ بەردى، ھازىر ئۇ ئاغرىق، كېسىلى ساقايمايدۇ، ئەمما بۇنى ئۆزى بىلمەيدۇ، كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ساقىيىپ كېتىمەن دەيدۇ. ئۇ ئاچقۇچىنى ماڭا بەرمەكچى بولغان، مەن ئالغىلى ئۇنمىدىم. مەن بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ ساقىيىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلىقىمنى، يەنە كېلىپ ساقايغاندىن كېيىن ماڭا ياردەملىشىشكە داۋاملىق ئېلىپ قالىدىغانلىقىمنى ئۇنىڭغا بىلدۈرمەكچى ئىدىم...مېنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

كۆزىمچېۋا بىر پەس توختاپ قېلىپ، ئاندىن سورىدى:

— ئاچقۇچنى باشقا بىرىمنىڭ ئوغرىلاپ كەتمىگەنلىكىگە ئىشەنچ قىلالامسىز؟

ئەمدى روگوژىنا جىمىپ قالدى.

— بۇنىڭغا بىرنېمە دېيەلمەيمەن. ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئەدەب-ئەخلاقلىق ئادەملەر. ئالبكساندرا ستېپانوۋنادىن تېرىقچە بولسىمۇ گۇمانلىنىش ھەرگىز كالامدىن ئۆتمەيدۇ.

— سىزنى چۈشىنىمەن...ئەمما، ھەممە ئېھتىمالنى بىرقۇر تەكشۈرۈش مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم. ئۇنىڭ ئادرېسىنى دەپ بېرىڭ.

— ياق، — دېدى روگوژىنا كەسكىن تۇردە، — ھاجەتسىز. بۇگۈن ئۇنىڭكىگە بارىمەن، ئۇنىڭ ئاچقۇچنى يىتتۈرۈۋەتمىگەنلىكىگە ئىشەنچىم كامىل.

روگوژىنانىڭ ئالدىراڭغۇلۇقى كۆزىمچېۋانى خۇشال قىلدى. كۆزىمچېۋا ئەمەلىي خىزمەت جەريانىدا پۇل ياكى ئېسىل نەرسىنى

يىتتۈرۈپ قويغان كىشىلەرنىڭ ھەممىدىن گۈمانلىنىپ يەنە بىر قۇتۇپقا كېتىپ قالماستىن، دەل ئەكسىچە، زىيادە گۈمانلىنىپ كەتكەندە، خەقنىڭ كۆڭلىگە كېلىپ قالارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلىپ يۈرىدىغانلىقىنى كۆپ ئۇچراتقانىدى.

شۇنداقتىمۇ، كۆزىمچېۋا روگوژىنانىڭ شۇرا ھەدىگە بولغان مىننەتدارلىقى ئەنزىنى پاش قىلىش خىزمىتىگە تەسىر يەتكۈزۈپ قويارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلىۋاتاتتى. روگوژىنا شۇرانىڭ فامىلىسىنىمۇ دەپ بەرمىدى. ئەمما تونيا ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ نومۇرىنى ئېيتىپ بەردى، بۇ بەزى ئىشلارنى سوراشتۈرۈپ بېقىشقا يېتەرلىك.

كۆزىمچېۋا زەڭگەر شامالىلقى بىلەن يۈمىلاق باشلىقىنى كېيدى-دە، كۇنلۇكىنى ئالدى: تالادا شارقىراپ يامغۇر يېغۋاتاتتى.

ھېلىمۇ ياخشى، تۇرالغۇ باشقۇرۇش ئىشخانىسىدىكى ئايال خىزمەتچى بار ئىكەن، كۆزىمچېۋا ئاھاللەر دەپتىرىنى قولغا ئالدى.

يەتتىنچى ئۆيدە ئۇچ ئادەم تۇرىدىكەن، بۇلار نازاروۋا ئالېكساندرا ستېپانوۋنا، 1915-يىلى تۇغۇلغان، ھازىر پېنسىيدە، شۇرا ھەدە مۇشۇ ئايال ئىدى؛ كۇرديۇموۋا ئانىنا لىۋوۋنا، 1932-يىلى تۇغۇلغان، تەنتەربىيە ئىلمە توقۇلما بۇيۇملىرى زاۋۇتىنىڭ ئىشچىسى؛ يەنە بىرى ئۇنىڭ قىزى گالىنا، توقۇمىچىلىق شۆيۈە-ننىڭ ئوقۇغۇچىسى.

چېچى شالاڭلاپ قالغان ئايال خىزمەتچى سېمىز ئايال بولۇپ، قۇلقىغا يېشىل كۆزلۈك ھالقا سېلىۋالغانىدى. كۆزىمچېۋا ئۇنىڭدىن بىرمۇنچە ئائىلىلەرنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى، بۇنىڭغا ئۇ قىزىقمايتتى، ئۇنىڭدىن لازىملىق بىرمۇنچە ئەھۋالىلارنى ئىگەللىدى. ئىشنىڭ

ئەپەلىشىپ كەلگەن يېرى بۇ خىزمەتچىسى ئايالىنىڭمۇ ئاشۇ بىسىنادا تۇرىدىغانلىقى بولدى، شۇڭا ھەممە ئادەمنىڭ ئەھۋالىنى ئۇجۇر-بۇجۇرىغچە بىلىدىكەن. ئالىمكاندىرا ستېپانوۋانىڭ يېقىندىن بېرى ئاغرىقچان بولۇپ قالغانلىقى، تالا-تۇزگە كۆپ چىقمايدىغانلىقى، ئۇنىڭ قوشنىسى كۆرىدىيۇموۋانىڭ پېنسىيەگە ئىتتىكرەك چىقىپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىپ تۇرۇۋاتقانلىقى، ئەمما ئۇ پىشقەدەم ئىشچى بولغاچقا، ئۇنىڭ يەنە بىرمەزگىل ئىشلىشىگە توغرا كېلىدىغانلىقى، شۇڭا زاۋۇتنىڭ ئۇنىڭغا بىر يۈرۈش ئۆي بېرىشكە ۋەدە قىلغانلىقى ئايدىڭ بولغانىدى. كۆرىدىيۇموۋانىڭ زاۋۇتى يېقىن بولغاچقا، كۆزىمچىۋا شۇ تەرەپكە يول ئالدى.

كۆنلۈك چىلىق-چىلىق سۇ بولغان، كۆزىمچىۋانىڭ شاماللىقمۇ چىلىق-چىلىق بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ شۇمشەيگىنىچە قەدىمىنى تېزلەتتى. ئۇنىڭ قەلبىنى غەم چۈلغۇالغانىدى، غەم ۋە يالغۇزلۇق ئۇنى ئەسىر قىلىۋالىدى، چۈنكى ئارکادى بىلەن ۋىكا ئۆيدە بولمىغاچقا، بۈگۈنمۇ ئۆيدە يالغۇز قالىدىغانلىقى ئۇنىڭ خىيالىنى كەزمەكتە ئىدى. ئائىلىنىڭ ئۆز تۈرمۇشىدا مۇشۇنداق زور رول ئوينايدىغانلىقىنى ئۇ نېمىشقىدۇ ھېچقاچان ھازىرقىدەك ھېس قىلمىغانىدى. ئۆيدىكىلەر جەم بولغاندا، ئۇنىڭدا بۇنداق تەسىرات بولمىغانىدى.

زاۋۇتنىڭ كادىرلار بۆلۈمىدە ئۇققان ئەھۋاللاردىن كۆزىمچىۋا شۇنىڭغا ئىشەندىكى، ئايال قوشنىنىڭ روگوژىنانىڭ ئۆيىدە بولغان ئوغرىلىق ئەنىسى بىلەن چېتىشلىقى بولۇشى ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. كۆرىدىيۇموۋا ئىلغار خىزمەتچى، ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ئوبېيكتىپ جەھەتتىن قارىغاندا، ئۇنى جىنايەتچى

بىلەن ئالاقسى بار دەپ ھېسابلىغىلى بولمايدۇ.

4. گۈمانلىق كىشى

ئىدارىگە قايتىپ كەلگەن كۈزىمچېۋا ئىشخانا يېنىدىكى كارىدور-دىكى يەلكىلىرى كەڭ، چاقماق يوللۇق كاستۇم كىيگەن كىشىنى كۆردى. "روگوژىن، ئۇ نېمىشقا بۇنداق بالدۇر كېلىۋالغاندۇ؟ ئىككى سائەتتىن كېيىن كېلىشى كېرەك ئىدىغۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ.

كۈزىمچېۋا ئىشكىنى ئاچقىلى قولىنى سوزغاندا، ئەركىشى ئولتۇرغان ئورۇندۇقتىن تۇردى.

— كۈزىمچېۋا سىز بولامسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ھەئە، — دېدى كۈزىمچېۋا ېېشىنى لىڭشتىپ.

— مەن روگوژىن بولىمەن. چاقىرتىپتىكەنسىز...بالدۇرراق كەپقالدىم...ھېچنېمە بولماس؟

كۈزىمچېۋا مۇرىسىنى بوشقىنا قىسىپ قويىدى.

— بىر قەدىناس دوستۇم كەلمەكچىدى، ئالدىغا چىقىدىغان ئىشىم بار ئىدى. ھازىر بەك ئالدىراش بولسىڭىز، باشقا بىر چاغدا كەلسەمۇ بولىدۇ...ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە كەلسەمۇ مەيلى.

"ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە، — كۈزىمچېۋا ئويلىنىۋېتىپ كۈلۈپ قويىدى، — قىزىقلا ئىشىمىز بار-دە. بىرمۇنچە ۋاقىت بىكار كەتتى، يەنە كېلىپ ۋاقىت بىكار ئۆتكەنسېرى، ئەنزىنى پاش قىلىشقا پايدىسى يوق، ئەكسىچە، ئوغرىغا پايدىلىق."

— قېنى كىرىڭ، — دېدى كۈزىمچېۋا ئىشخانىنىڭ ئىشكىنى ېېچىۋېتىپ. ئۇ ئەسلىدە ھۆل بولۇپ كەتكەن ئايغىنى دەرھال

سېلىپ ئېلېكترلىق تام مەشكە قاقلۇۋالماقچى، ئاندىن بىر پىيالە قەھۋە قاينىتىپ، ئازراق بولسىمۇ ئىسسىنۋالماقچى ئىدى، مانا ئەمدى بۇ ئويى يوققا چىقىدىغان بولدى.

كۆزىمچىۋا شاماللىقىنى سېلىپ، يۈسلاق باشلىقىنى بېشىدىن ئېلىپ، كۆنلۈكنى ئېچىپ پولغا قويدى.

كۆزىمچىۋا شىرەنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى ۋە تالاغا قاراپ قويدى: يامغۇر ئاخىر توختىغان، ھاۋا ئېچىلىشقا باشلىغاندى.

— قۇلقىم سىزدە، — دېدى روگوژىن بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ. روگوژىن ئانىسىغا ئوخشىمايدىغان، يۇزى يۈسلاق ۋە يوغان ئادەم بولۇپ، ئۇۋىستۇرۇۋەتكەن قوڭۇر چېچىلا ساقگىلاپ تۇراتتى.

— ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ ئۆيىدە بولغان ئوغرىلىق ئەنىزىسىگە قارىتا بىرەركىمدىن گۇمانلانمامسىز؟

— شۇنداق، — دېدى روگوژىن قەتئىي تۇرده.

— ئايالىڭىز سەنىئەت ھەۋەسكارىغۇ دەيمەن؟ ئايالىڭىزنىڭ رەسسام، ئاسارئەتىقىلەردىن تونۇشى بارمۇ؟

— ئايالىم شائىر، — دېدى روگوژىن سوغۇقلا، — شېئىر يازىدۇ. سىزمىچىلىقا ھەۋەس قىلمايدۇ.

— چۈشىنىشلىك بولدى، تونۇش ـ بىلىشلىرىڭىزدىن سىزمىچىلىقا، ئاسارئەتىقىسىگە ھەۋىسى بارلار... بارمۇ؟ ھازىر قىممەتلىك بۇيۇملارنى ساقلاش مودا بولۇپ كەتتى. بۇ ساقلىغۇچىلارنىڭ نەپسىمۇ يوغىناپ كېتىۋاتىدۇ، بەزىدە كىشىلەر قانۇنىي ۋاستە بىلەن قانۇنسىز ۋاستىنى ئارىلاشتۇرۇپ قوللىنىدۇ.

— مېنىڭچە، ئوغرىلىقنى قانۇنىي ھەرىكەت بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋېـ

تىشكە ھەرگىز بولمايدۇ. ئەمما، گەپ بۇ يەردە ئەمەس، دېمەكچىمەنكى، پەيغەمبەر رەسمىگە كىمنىڭ ھەۋىسى بارلىقىنى مەنمۇ بىلمەيمەن، ئايالنمۇ بىلمەيدۇ.

ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتى چەك باسمايۇاتاتتى، بۇنى كۆزىمچېۋا سەزگەنىدى.

ــ ئايالىڭىزنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى ئىكولاي يۈرگانوۋ قانداق ئادەم؟

روگوژىن مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

ــ ماڭا، سىزگە ئوخشاش ئادەم ــ دە.

ــ ئايالىڭىز ئۇنىڭ بىلەن بېرىش ــ كېلىش قىلامدۇ؟

ــ سىزگە نېمە دېسەم بولار... ئۇلار دېگەن ئۇرۇق ــ تۇغقان... ئايالىمنى ھاممىمىز بېقىپ چوڭ قىلغان... ئىلىننا يېتىم قىز ئىدى.

ــ يۈرگانوۋ سىلەرنىڭكىگە كېلىپ تۇرامدۇ؟

ــ ھەئە، كېلىپ تۇرىدۇ.

ــ ئاتا ــ ئانىڭىزنىڭكىگە بارامدۇ؟

ــ بېرىپ نېمە قىلسۇن، ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى بولمىسا؟

ــ ئۇ سىزنىڭكىگە كۆپ كېلەمدۇ؟

ــ بۇنىڭدا ئەھۋالغا قارايدىغان گەپ. ئۇنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس، ھاراق ئىچىدۇ... بۇرۇن گۈزەل سەنئەت مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا مەكتەپتىن قوغلانغان.

ــ گۈزەل سەنئەت مەكتىپىدە؟ ــ دەپ يانىدۇرۇپ سورىدى كۆزىمچېۋا، ــ ئاتا ــ ئانىڭىزنىڭ ئۆيىدىكى پەيغەمبەر رەسمىنىڭ قانداقلىقىنى ئۇ بىلەمدۇ؟

ــ بۇ گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىم. ئاڭلىمىدىم دېمەك، سىزنىڭ

ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشىڭىز قۇرۇق ئاۋارىچىلىك، ھاراق ئىچىپ مەس بولۇش، ئۇرۇشۇش-سوقۇشۇش ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. قولى ئەگرىلىك قىلىش...ياق، ئۇ بۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ!

— ئۇ ئىشلەمدۇ؟

— ئىشلەيدۇ، پارقازىنى ئۆيىدە ئىشلەيدۇ.

— ئايالى بارمۇ؟

— ئاجرىشىپ كەتكەن.

— ئانتون ۋىتالىيېۋىچ، ھەدىگىزدە ئاتا-ئانىڭىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى بولغىنىدەك، سىزدىمۇ ئاچقۇچتىن بىرى بارغۇ دەيمەن؟

— ھەئە، — دېدى روگوژىن دەرھاللا.

— ئاچقۇچنى باشقا بىركىمگە بەرمىگەنسىز؟

— ياق.

بۇ چاغدا تېلېفون جىرىڭلىدى. كۇزىمچېۋا تۇرۇپكىنى ئالدى.

— مەن كۇزىمچېۋا داۋېي بولىمەن، — دېدى ئۇ.

— سىزدىن يەنە بىر قېتىم ئەھۋال سورىماقچىمەن، كۇزىمچېۋا داۋېي، — تۇرۇپكىدىن ئاڭلىنىۋاتقان توما ھەدىنىڭ ئاۋازىنى ئۇ بىلگەنىدى، — بۇگۈن ئىشىم بالدۇر تۈگىگەنىدى، ۋىكانى يەسلىدىن ئەكەلدىم. مېنىڭچە، بالىنىڭ ئۆيىدە تۇرغىنى ياخشىراق. ۋىكا سىزگە گەپ قىلماقچى.

— ئانا! — تۇرۇپكىدىن ۋىكانىڭ ئاۋازى كەلدى، — بىز غاز كاۋېپى پىشۇرۇۋاتىمىز، ئالمىمۇ بار.

— ساڭا كېيىن تېلېفون بېرەي، — دېدى كۇزىمچېۋا ئوغلىنىڭ گېپىنى سوغۇقلۇق بىلەن بۆلۈپ، — ھازىر مەن ئالدىراش.

— سىز دەپ بېقىڭا، — دېدى روگوژىن، — سىز قانداق قارايسىز،

ئوغرىنى تاپالامسلەر؟ ئانامنىڭ روھىي ھالىتى ناچار، دادام داچا ئېلىشنىڭ كويىدىلا يۈرگەن. بىرەر نەرسە تېرىسىاق دەپ، ھازىر ھەممەيلەن ئەقلىدىن ئازغاندەكلا يەرنىڭ غېمىدە.

— بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا.

— بىلمەيمەن، بۇ مەسىلىدە پىشقان قارىشىم يوق، ھازىرقى ئەھۋالدا، شەھەر تۇرمۇشى كۆڭلۈمگە ئوبدانلا ياقمىدۇ.

— ھەركىمنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلى ھەر خىل بولىدۇ، — دېدى كۆزىمچېۋا مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ، — دەيدىغانلىرىمىنى دەپ بولدۇم، دوستىگزنىڭ ئالدىغا ئەمدى بارسىگز بولىدۇ.

كارىدوردا روگوزىنىنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانماس بولغاندىن كېيىن، كۆزىمچېۋا ئىشىك تۈۋىگە كەلدى-دە، ئاچقۇچىنى تولغاپ ئىشكىنى ئېتىپ قويدى. ئۇ بىزار بولغان ھالەتتە ھۆل ئايىغىنى سېلىپ، ئېلېكترلىق تام مەشىنىڭ يېنىغا قويدى، ئاندىن چايدانىدىن قاچىغا سۇ قۇيۇپ، سۇ قايناتقۇچنى قاچىغا سالدى-دە، ئۇلغۇچنى ئۇلىدى. ئۇ سۇ كۆپۈكىگە قارىغاچ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى-دە، ئېرى ئوپېراتسىيە قىلىش ئۈچۈن ياتقان كېسەلخانىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى چۆرىدى.

— ئەسسالام. سىز كىم بولىسىز؟ مېدۇبدىنكومۇ؟ ۋولودە، مەن كۆزىمچېۋا. ئاركادى قانداق تۇرۇۋاتىدۇ؟ نورمال دەمسىز؟ نورمال دېگىنىگزنىڭ مەنىسى نېمە؟ ھەئە! ھازىرلا چاقىراي دەمسىز؟ ماڭسا بولامدۇ؟ بولىدۇ؟ ھەيلى، ساقلاپ تۇرىمەن.

سۇ قايىندى، كۆزىمچېۋا سۇ قايناتقۇچنىڭ ئۇلىغۇچىنى ئېلىۋەتتى. ئۇ سىگار قولىدا تېلېفون تۇرۇپكىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، سىگار قولىدا تارتىمدىن ئېرىنگەك قەھۋە قۇتىسىنى ئالدى-دە، قاچىغا قەھۋىدىن

ئازراق قۇيۇپ، ئاستا ئېلەشتۇردى.

— ياخشى تۇردۇڭمۇ شور پېشانە خوتۇنۇم ئېۋروسنىيا، — تۇرۇپكىدىن ئېرىنىڭ خۇش ئاۋازى ئاڭلاندى، — تىرىك تۇرۇپ-تىمەن، قارىغىنا، يۈگۈرسەمۇ ھېچ گەپ يوق.

— قارىغىنىم بىلەنمۇ كۆرەلمەيمەن-دە. ئۇ يەردە ساڭا سوغۇق ئۆتۈپ قالماس؟ زۇكام بولۇپ قالماسمەن؟

— بۇ يەر ئوبدانلا ئىسسىق ئىكەن، پات ئارىدا مېنى ئۆيگە قايتۇرىدۇ. ئوغلىمىز قانداقراق؟

— ئۇ ھازىر توما ھەدىسىنىڭ ئۆيىدە، — دېدى كۆزىمچېۋا مەيۈس ھالەتتە.

— ئۆزەڭنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

— نېمە ئۇ قانداق-پاندىق دېگەن! — دېدى كۆزىمچېۋا ئۇرۇشۇپ-دىغاندەك، — ئۆيگە ئوغرى كىرىش ئەنزىسىنى بىر تەرەپ قىلالماي بېشىم ئوچاق بولۇپ كەتتى. توما ھەدە يارەمدە بولمىغان بولسا تۆگىشپ كېتەر ئىدىم. ئەمما، بۇگۈن قېشىڭغا چوقۇم بارىمەن.

— بۇ بەھۇدە ئىش بولار، ۋاقتىڭنى ئىسراپ قىلما. ئۆز دوختۇر-خانىمىز بولغاندىكىن، دوختۇرخانىدىكىلەر مېنى تەكشۈرۈپ، ماڭا ئاش-تاماق، ئۇسسۇزلۇق بېرىپ تۇرۇۋاتىدۇ، ئۇلار تېخى ماڭا كۆيۈنىدۇ.

— ساڭا شۇڭايمۇ ھەممىدىن بەك كۆڭۈل بۆلىدىغۇ دەيمەن، شۇنداقمۇ؟

— ئىچىڭ ئېچىشۇاتقان ئوخشىمامدۇ؟

— مېنىڭما؟ — كۆزىمچېۋا دىمىغىنى قىرىپ قويىدى، — ئەجەب ئوبدان ئويلايسەن!

ـــ ئۇنداق بولسا ياخشى، ـــ ئارکادىنىڭ سۆزى ئەمدى بايا تىنـ
قىدەك قىزغىن ئەمەس ئىدى.

كۆزىمچېۋا بۇنى سېزىپ، ئاچچىق بىلەنراق سورىدى:

ـــ ئاچچىقىڭ كەلگەن ئوخشىمامدۇ؟

ـــ نەدىكىنى. ھەي، ئۆيدىكى ئاسلان قانداق تۇردى؟

ـــ ئاسلان؟

ـــ ۋاي ئاللا! ئېۋروسىنيا، بىرەرنەرسە بەردىڭمۇ ئاسلانغا؟ ـــ دېدى ئارکادى كايىغاندەك تەلەپپۇزدا.

ـــ ئۆزى يەيمەن دېمىگەندىكىن، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلمەپتۇ. تۇنۇگۈن سېنىڭ ئاغرىپ قېلىشىڭ بىلەن كۆڭلۈم پاراكەندە بولۇپ كەتتى.

ـــ ئۇمۇ تىرىك جان، گەپنىڭ ئوچۇقىنى قىلسام، ئۇنىڭغىمۇ ئادەم غەمخورلۇق قىلىشى كېرەك.

نېمىلا دېگەن بىلەن، ئەمدى ئۇنىڭ كۆڭلى بىئارام بولۇپ قالدى، ئاسلانغا بىرنەرسە بېرىش ئەجەب يادىمغا كەلمەي قاپتۇ، دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئۇ سوۋۇپ قالغان قەھۋىنى ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، ئىسسىق ئۆتكەن، ئەمما تېخى قۇرۇمغان ئاياغقا پۈتىنى تىقتى. ئۇ ۋاقتىنى غەنىمەت بىلىپ، دوقمۇشتىكى ماگىزىندىن دەرھال بېلىق ئەكىرىشنى پىلانلاپ تۇراتتى، ئىشىك چېكىلدى. كۆزىمچېۋا ئىشىكنى ئېچىپ قارىۋىدى، ئىشىك ئالدىدا ۋالېنتىن پېتروۋ تۇرۇپتۇ.

5. رایی یانغان شائر

کۆزىمچىۋا سەھەردە ئىشخانىغا كىرىپ تۇرۇشىغا تېلېفون جىرىڭلىدى.

— مەن كۆزىمچىۋا داۋېي بولىمەن، — دېدى ئۇ تۇرۇپكىنى ئېلىپ.

— تىنچلىقمۇ، ئېۋروسنىيا ۋىكېنتىيېۋنا، مەن ئولگا ئىگناتىيېۋنا روگوژىنا بولىمەن.

— ئامانمۇ سىز. نېمە گېپىڭىز بار ئىدى؟

— تۇنۇگۈن شۇرا ھەدىسىنىڭ ئۆيىگە بارغانىدىم. ئۇنىڭدىكى ئاچقۇچ بۇرۇنقى جايىدا ئىكەن.

— قەيەردە؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچىۋا ئاڭسىزلا.

— ئىشكاپنىڭ تارتمىسىدىكى بېزەكلەر قاپچۇقىدا.

— ئاچقۇچنى ئېلىۋالدىڭىزمۇ؟

— ياق. ھازىر ئېلىۋېلىپ نېمە قىلىمەن؟

— توغرا قىلىپسىز. بۇ ئەھۋالنى مەلۇم قىلغانلىقىڭىزغا رەھمەت.

بىر سائەتتىن كېيىن تېلېفون يەنە جىرىڭلىدى. تېلېفون روگوژىننىڭ ئۆيىدىن كەلگەنىدى، تېلېفوننى ئىلىننا بەرگەن بولۇپ، كۆرۈشۈشنى ئىلتىماس قىلدى.

— مەن پەستە، مۇشۇ يەردە، — دېدى ئىلىننا.

— ماقۇل، سىزگە ھازىرلا يول خېتى كېسىپ بېرەي.

ئاردىدىن بىرنەچچە مىنۇت ئۆتتى، ئىلىننا كۆزىمچىۋانىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇراتتى.

ـــ تاماكا چەكسەم بولامدۇ؟ ـــ سوردى ئىلىنىا.

كۆزىمچېۋا ېېشىنى لىكشىتىپ قويىدى، ئۇ بۇ ئايالغا باشتىن تاپانغىچە سەپسالماقتا ئىدى: بۇ ئايال تونىيا ئودويېۋسكايغا پۈتۈنلەي ئوخشايتتى، تونيا ئودويېۋسكايا قىزلاردەك ياسىنىپ-تارىنىپ يۈرەتتى، تېنىدىن ئۇپا-ئەتىر پۇرىقى گۇپۇلدەپ كېلىپ تۇراتتى، گەدىيىپ يۈرەتتى. ئىلىنىا بولسا كونا چاپان كىيۋالغا-نىدى، يۈزى تاتىراڭغۇ بولۇپ، كۆزىدىن مەيۈسلۈك چىقىپ تۇراتتى، ئارىسالدى بولۇپ قالغاندەك قىلقىلىرى ئۇنىڭ روھىي جەھەتتىن جىددىيلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى، شۇڭا، كىشىنىڭ ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئىچى ئاغرىپ قالاتتى.

ـــ ئىنتايىن كۆڭۈلسىزلىك بولدى، ـــ دېدى ئىلىنىا، ـــ ئېرىم سىزنىڭ يېنىڭىزدا...بۇ ئىشتىن ئۇنىڭ خەۋىرى يوق. نېمە ئىش دېسىڭىز، ئولگا ئىگناتىيېۋنانىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى يوقاپ كەتتى.

ـــ قاچان؟

ـــ ئەتىيازدا.

ـــ قانداق بولۇپ؟ ـــ دەپ سوردى كۆزىمچېۋا.

ـــ ئولگا ئىگناتىيېۋنا ئۇپېراتسىيەدىن كېيىن ئېغىر نەرسە كۆتۈرەلمەيدىغان بولۇپ قالغاچقا، سەي-كۆكتاتلارنى، ئالايلۇق، ياڭيۇ، بەسەي ياكى مۇشۇ تېپتكى باشقا نەرسىلەرنى ئۇنىڭغا ئانتون ئەكىلىپ بېرەتتى. ئېرىم... ئىش شۇنداق. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتى، ئەمما مېنىڭ بىكار چاغلىرىم جىقراق بولغاچقا، كۆكتاتنى مەن ئېلىشقا ماقۇل بولدۇم، ئانتون ئاچقۇچىنى ماڭا بەردى. بىراق، ھېلىمۇ ياخشى ئولگا ئىگناتىيېۋنا ئۆيدە بولغاچقا، بۇ ئاچقۇچنى ئىشلىتىپمۇ باقمىدىم. شۇ كۈنى ئۇقماپتىمەن،

ئەتسىمۇ ئۇقماپتىمەن... ئېسىمگە كەلگەندە يانچۇقۇمنى كولىسام، ئاچقۇچ يوق تۇرىدۇ.

— بۇ ئىشنى ئېرىنگىزگە دېگەنمۇ؟

— دېمىسەڭلىكمىدىن چاتاق چىقتى ئەمەسمۇ. دەل كېلىپ قالغىنىنى دېمەمسىز، شۇ كۈنلەردە ئېرىم بىلەن غىژ-غىژلىشىپ قالغان...ئانتوننىڭ دادىسى تەكشۈرۈشتىن قايتىپ كەلسە ھەممە ئىشنى دەيمەن، ئۆزى يەنە بىرنى ياستۇالىدۇ، دەپ ئويلىۋىدىم. ئۇ ماڭا ئامراق ئىدى.

— نەدە يوقاپ كەتتى؟

— بىلمەيمەن. يەر ئاستى پويىزىغا چىقىپ، يانچۇقىتىن بەش كوپېك مېتال پۇل ئالغىنىمدا، ئاچقۇچ يانچۇقىتا باردەك قىلاتتى. يېگىلىشقان بولۇشۇمۇ ئېھتىمالغا يېقىن.

— ئېرىنگىز بىلەن سەن-پەن دېيىشىپ قالغىنىگىزنى نېمىشقا قېيىن ئانىگىزغا ئېيتمىدىگىز؟

— ئېيتماي ئوبدان قىلمىغانلىقىمنى بىلدىم. ئەمما، ئېيتسام بولمايتتى، ئېيتسام، قېيىن ئانام مېنى كەچۈرمەيدۇ. ئۇمۇ، ئانتوننىڭ ئىگىچىسىمۇ مېنى كەچۈرمەيدۇ. مېنى ئانتون بىلەن ئاجرىشىپ كەتسەكەن دەپ ئۇلارنىڭ كۆزى تۆت بولۇپ كەتكەن.

— نېمىشقا؟

— ئومۇمەن، ئۇلار يوللۇقىتەك تۇرىدۇ، — ئىلىننا يەنە تاماكا تۈتاشتۇردى، — تۇرمۇشتا مەن خاتىرجەم ئەمەس. ئېرىم مەندىن كىچىك، بىزنىڭ بالىمىز يوق، مەن بىرەر كوپېكىمۇ تاپمايمەن دېسەممۇ بولىدۇ.

— نېمىشقا؟

— يازغان شېئىرلىرىم ناچار، — دېدى ئىلىننا ئازابلىق ئۈه تارتىپ قويۇپ، — ئۆزەمنى شائىرلىق تالانتىم بار دەپ يۈرۈپتىمەن، ئەمەلىيەتتە يارىماس ئىكەنمەن. كۇنۇمنى ئەدەبىيات بەسلىھەتچىلىكى ئىشىنى قىلىپ يۈرۈپ تەستە ئۆتكۈزدۈم، 40 — 50 رۇبلى پۇل قورساق بىلەن تاماكىغا ئاران يېتىدىكەن.

ئىلىننانىڭ ئەڭ ئەرزان تاماكىلاردىن چېكىدىغانلىقىنى كۆزىمچىۋا مۇشۇ پەيتتىلا بىلدى. ئىلىننانىڭ گەپلىرى ئەنزىگە پۈتۈنلەي ئالاقىسز ئىدى، ئۇ قورسقىدىكى ھەممە گەپنى تۆكۈۋېتىدىغانىدەك تۇراتتى، كۆزىمچىۋاغا تاقەت قىلىپ ئاڭلىماقتىن باشقا چارە يوق ئىدى.

— كەچۈرۈڭ، — دېدى ئىلىننا، — ئەسلى گېپىمنى كېلەيلى. ئوغرى مەن يىتتۈرۈپ قويغان ئاچقۇچنى تېپىۋېلىپ، ئوغرىلىق قىلغان ئوخشايدۇ.

— ئاچقۇچ ئۆيدە يوقىدىمۇ يا؟

— بىزنىڭ ئۆيدە نەرسە ـ كېرەكنىڭ تايىنى يوق... شۇنداقتىمۇ ئاختۇرمىغان يېرىم قالمىدى، تېرىقچىلىك نەرسىنىمۇ ئاختۇرۇپ چىقتىم.

— مۇشۇ ئارىلىقتا سىلەرنىڭكىگە بىرىكىم كىردىمۇ؟

ئىلىننا ئويلاندى.

— ھېچكىم كىرمىدى. كىرمىدىغۇ دەيمەن... بىر نەۋرە ئىنىم كىرگەندەك تۇرىدۇ.

— ئۇنىڭ ئېتى نېمە؟

— نىكولاي نىكولايېۋىچ يۈرگانوۋ.

— ئۆزى يالغۇز كىردىمۇ، باشقىلار بىلەن بىللىمۇ؟

ـــ ئۆزى يالغۇز. ئۇنىڭغا ئاچقۇچنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى دەپ بەردىم.

ـــ روگوژىنلارنىڭكىدە قىممەتلىك پەيغەمبەر رەسىمى بارلىقىنى ئۇ بىلەمتى؟

ـــ بىلەتتى، ـــ دېدى ئىلىننا سەل چۆچۈپ، ـــ مەن دەپ قويغان، چۈنكى بۇ رەسىملەر راستلا بەك چىرايلىق ئەمەسمۇ. رەسىم تېپىلسا، راست قىممەتلىك رەسىملەر ئىكەن دەپ قالىسىز.

ئىلىننا كەتكەندىن كېيىن، كۇزنىچىۋا بېشىنى ئالقىنى بىلەن تىرەپ ئولتۇرغىنىچە ئىلىننا تونۇشتۇرغان ئەھۋاللار ئۈستىدە باش قاتۇرۇشقا باشلىدى. ئەلۋەتتە، ئىلىننا ئاچقۇچىنى ئۆيدە يوقتىپ قويغان بولسا، يۇرگانوۋ تېپىۋالغان بولۇشى مۇمكىن. يا بولمىسا، يۇرگانوۋ مەستچىلىكتە بىرەر كىشىگە پەيغەمبەر رەسىمى ۋە ئاچقۇچ ھەققىدە سۆزلىگەن بولۇشى مۇمكىن. بۇ ئېھتىمالغا يېقىنمۇ؟ ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن.

"بۇنداق پەرەز ئىشەنچلىك بولماسمىكىن،" دەپ ئويلىدى كۇزنىچىۋا، ئەمما ئۇنىڭ كاللىسىغا ھازىرچە بۆلەك ئۇي كەلمىگەندى. ئۇ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئالدى-دە، كورولیوۋ شاڭشياۋنىڭ تېلېفون نومۇرىنى بۇردى.

ـــ پېتر ئانتونوۋىچ، سىزنىڭ قېشىڭىزغا كىرسەم بولارمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ.

ـــ كېلىڭ.

كورولیوۋ ئىنچىكە بويۇنلۇق ئەينەك قاچا بىلەن كاۋچۇك دەرەخنە سۇ قۇيۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىكى ئىنتايىن چىرايلىق تەشتەكلىك كاۋچۇكنىڭ غولى ئۆينىڭ تورۇسىغا تاقىشاتتى، يوپۇر-

ماقلىرى بولسا پارقىراق خۇرۇمدىن ياسالغاندەك ۋالىلداپ تۇراتتى. موسكۋادىمۇ بۇنداق كاۋچۇكتىن ئىككىنچىسى بولمىسا كېرەك.

— روگوژىنا ئۆي خىزمەتچىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كەپتۇ، ھېلىقى ئاچقۇچ بۇرۇنقى جايىدا بار ئىكەن، — دەپ دوكلات قىلىشقا كىرىشتى كۇزىمچىۋا.

— بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغىنىمغا ناھايىتى خۇشالمەن، — دېدى كورولیوۋ پىچىرلاپ سۆزلەپ، ئاندىن بىر داسمال بىلەن كاۋچۇك يوپۇرمقىدىكى چاڭنى سۈرتتى.

— ھېلى روگوژىنانىڭ كېلىنى ماڭا روگوژىنىنىڭ ئوغلىدىكى ئاچقۇچنى يىتتۈرۈپ قويغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئۆزى يالغۇز كەپتىمۇ؟

كۇزىمچىۋا ھېشنى لىڭشتىپ قويدى.

— ئېرى نېمىشقا بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمايدۇ؟

— ئۇ ئۇقمايدىكەن. ئاچقۇچنىڭ يوقاپ كەتكىنىنى ئۇنىڭغا دېمەپتۇ.

— مۇنداق دەڭا، — ئەمدى كورولیوۋ گۈل-گىياھ بىلەن ھەپىلىشىشنى قويدى. ئۇ داسمالنى دېرىزە تەكچىسىگە قويۇپ، يېزىق شىرەسىنىڭ كەينىگە بېرىپ ئولتۇردى، — ئۇ ئايالىنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى ھەققىدە ھازىرغىچە ھېچنېمە بىلمەسلىكىمىز نېمىسى؟

— مېنى تايغان كۆرۈۋاتامسىز نېمە! — دېدى كۇزىمچىۋا ئادىيىپ، — بۇ ۋەزىيە پېتروۋغا يۈكلەنگەن.

— سىز گېپىڭىزدە مېنى چېقىۋالدىڭىز-دە، — كورولیوۋ كۈلۈپ كەتتى، — ئومۇمەن، ئاچقۇچنىڭ دېرىكسىنى قىلىش توغرا بولغان. ئاسارئەتسىقچىلەرنىڭ ئەھۋالى قانداق، 14-ئەسىردىن قالغان

پەيغەمبەر رەسمى ھەققىدە گەپ-سۆز قىلغانلار بارمىكەن، بۇ ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈپ كۆردىڭىزمۇ؟

— بۇ ھەقتە ھېچقانداق ئەھۋال كۆرۈلمىدى، پېتر ئانتونوۋىچ.

— تاموژنىغا دىققەت بولۇپ تۇرۇشنى ئۆقتۇرۇش كېرەك، ئۇقتۇردىڭىزمۇ؟

— بۈگۈن ماڭا چېچىلىپلا كەتتىڭىزغۇ، ئۇقتۇرماي قالامتىم.

6. يېڭى نىشان

ئاركادى: ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئەتە دوختۇرخانىدىن چىقىدىغان-دەك تۇرىمەن، دېگەندى. شۇڭا، كۆزىمچېۋا بىر كۈنلۈك ئىشىنى مۇڭلۇق ئورۇنلاشتۇرۇپ بولىدى، بۇنداق قىلسا، بىر سائەت بۇرۇن ئىشتىن چۈشۈپ، يېمەكلىك سېتىۋالغىلى، يەسلىدىن ۋىكانى ئېلىپ كەلگىلى، ئاندىن تاماق ئەتكىلى ۋاقىت كۆپىرەك چىقاتتى. بۇ كۈنلەردە ئۇ تاماق ئېتىپ باقمىدى، ئوغلىنىمۇ ئەكەلمىدى، ئوغلى تامارانىڭكىدە تۇردى.

سىرتقا چىقىش ئۈچۈن شاماللىقنى ئىلغىدىن ئېلىپ تۇرۇشقا، تېلېفون بىردىنلا جىرىڭلاپ كەتتى.

— مەن كۆزىمچېۋا داۋېي بولىمەن، — دېدى ئۇ.

— يولداش داۋېي، — دېگەن ئاۋاز كەلدى تېلېفوندىن، — بىر ئادەم سىز بىلەن سۆزلەشمەكچى ئىكەن. كىرسۇنمۇ؟

— نېمە ئىشى بار ئىكەن؟

— دۆلەتنىڭ چوڭ ئىشى دەيدۇ. قىسقىسى، ئۆيىگە ئوغرى كىرىش ئەنزىسىگە دائىر ئىش ئىكەن.

— كىرسۇن، — كۆزىمچۆپا ئۇلۇغ-كىچىك تىنىدى-دە، شامال-لىقنى ئىلغىغا ئىلىپ قويۇپ، شىرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قالغانىدى: ئەلۋەتتە، ئەمدى ماگىزىنغا بېرىشمۇ زادى مۇمكىن ئەمەس. خۇدا بۇيرۇسا، ۋىكانى يەسلىدىن ۋاقتىدا ئەكىلىۋالسام بولاتتىغۇ.

كۆزىمچۆپا ھەممە ئىشنى رەت-رېتى بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇشقا ھەرقانچە تىرىشسىمۇ، شەخسىي ئىشلىرىنى قىلىشقا ھېچ ۋاقىت چىقىرالمايۋاتاتتى. ھېلىقى كۆنى سېستىرالارنىڭ چىرايلىق كەلگەن ئايال باشلىقى تانىسا: "ئېرىڭىزنى يوقلامسىز؟ ئەمىسە، ۋاقىت چىقارسىڭىز بولىدۇ-دە!" دەپ تەگكۈزۈۋالدى. ۋاقىت، ئاھ ۋاقىت! ئىش سېنىڭ سۆيىكتىپ ئارزۇيۇڭغا باغلىق بولمىسا، ياخشى ئارزۇ-ئۇمىدلىرىڭنىڭ ھەممىسى يوققا چىقسا، بۇنىڭغا ئامالىڭ قانچە.

ئىشكىنىڭ چېكىلىشى بىلەن، ئۇ كۆڭۈلسىز خىيالىدىن ئازاد بولدى.

— كىرىڭ! — دېدى كۆزىمچۆپا.

ئىشخانىغا سىدام كېيىمىنىڭ مەيدىسىگە بىر قاتار مېدال تاقىغان، ھاسلىق، پاختاق ساقال قېرى كىشى كىرىپ كەلدى.

كۆزىمچۆپا ئورنىدىن تۇرۇپ بۇ كىشىنىڭ ئالدىغا باردى.

— ئەسسالام، — دېدى قېرى كىشى ئۆزىنىڭ يوغان بەستىگە زادىلا ماسلاشمىغان ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن، — كۆزىمچۆپا دېگەن سىز مۇ؟

كۆزىمچۆپا ھېيران لەكشتىپ قويدى.

— ئۆزەمنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈشۈمگە رۇخسەت قىلغايسىز، — دېدى قېرى كىشى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — مەن گېنېدكوۋ

بورس ئۇنىۋېرسىتېتىغا چىققان، ھازىر تراللېبۇس توختايدىغان گاراژدا دەرۋازىۋەن بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ــ ئۇ كۈلۈپ كەتتى.

نېمىشقىدۇ، كۆزىمچېۋا بۇ قېرى كىشىنى خېلىلا ياقتۇرۇپ قالغانىدى.

ــ ئولتۇرۇڭ، بورس ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مېنىڭ ئېتىم ئېۋروسىنىيا ئوكېنتسيۇنا، مانا بىز تونۇشۇپ قالدۇق.

ــ ئوھوي، ئېتىڭىز ئۆمىسلىلاكەنغۇ. ھازىر بۇنداق ئات قويۇلمايدىغان بولدى...

ــ بىزنىڭ ئۆيدە باللارغا بوۋا، مومىلىرىمىزنىڭ ئېتىنى قويۇش ئادەت بولۇپ قالغان.

ــ رەھمىتى ئانامنىڭ ئېتىمۇ ئېۋروسىنيا ئىدى.

ــ بۇ يەرگە بىر ئىش بىلەن كەلگەنمىدىڭىز؟ ــ دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا گېپىدىكىۋۇ ئولتۇرغاندىن كېيىن.

ــ قارىڭ، مۇندىق بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدىم، ــ قېرى كىشى ئۇچتەك ئاپئاق ساقلىنى سىلاپ تۇرۇپ دېدى، ــ بۇ ئىش بەلكى كىچىكتۇ، ياكى كىچىك ئەمەستۇ، بۇنى ئۆزىڭىز تەھلىل قىلىپ كۆرۈڭ. شۇنداقتىمۇ، سىز بىلەن پىكىر ئالماشتۇرۇش خىيالىغا كەلدىم. بىرەيلەننىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ دەپ ئاڭلىدىم، راستمۇ؟ خەتنىڭ تېپىۋالغان گېپىمۇ يا؟

ــ ياق، تاپقان گەپ ئەمەس. جامائەتنىڭ دېگىنىدەك، راستلا كۆڭۈلسىزلىك بولدى، ــ كۆزىمچېۋا پىسكىدە كۈلۈپ قويدى.

ــ ئۇ قاراقچىنى تېخى تاپالمىغانسىلەر؟

ــ ئىزدەۋاتىمىز.

ـــ هه، ـــ دېدى قېرى كىشى، ئانـدىن ئازادىـرەك ئولـتۇراي دەپ، هاسسىنى ئىككى پۇتىنىك ئارىسـغا قويۇپ، قوللىرى بىلەن هاسىغا تايانىدى، ـــ مەن، هېلى سىزگە تونۇشتۇرۇپ ئۆتكىنىمدەك، دەرۋازىنى. ئويلىمىغان يەردىـن قان بېسـمم تۇيۇقسـز ئۆرلەپ كەتتى، بۇنىڭغا نېمە ئامال، ياشىنىپ قالغانلىقىمدىن ۋە ئورۇشـنىك كاساپىتىدىن بولغان ـ دە. دوختۇر مېنى دوختۇرخانىدا يېتىـپ داۋا ـ لىنىك، هاۋاسى ساپ يەردە يۈرۈك، دېدى. ئۆيۈم شەهەر مەركىزىدە بولسىمۇ، ئەتـراپ ناهايىـتى تىنـچ، چۆپلۈك كۆپ، شۇڭا هاۋاسى بەلەن: كوچا بېغىدا ئولتۇرسىڭىز، ساپ هاۋا دىمىغىڭىزغا ئۇرۇلۇپلا تۇرىدۇ. ئەمما بۇ قېتىـم ئىـش ئوڭىـغا تارتمـىدى، يامغۇر يېـغىپلا تۇردى، كوچىغا چىقىشقا بولمىدى. قارىمامسز بۇ كېلىشمەسلىكنى. ئەمـما مەن دېـگەن كونا ئەسـكەر، بۇيرۇق چۈشـكەنسـكەن، ئىجرا قىلمىـسام بولمايـدۇ ـ دە. شۇنىك بىلەن بىر چارە ئويلاپ تاپـتىم: دېرىزىنى ئېچىۋېـتىپ، دېـرىزە يېنـىدا ئولـتۇرۇپ ساپ هاۋادىـن هۆزۈرلانماقچى بولدۇم. مېنىك ئۆيۈم ئۇچىنچى قەۋەتـتە، دېرىزەمـ نىك ئۈدۈلىدا ئوغرى كىرگەن هېلىـقى ئۆي بار بىـنانىك ئىشـكى كۆرۈنىدۇ. تېنىم ساق چاغدا دېرىزىدىن قارىـمايتتىم، دېـرىزىـدىن قاراش مومايـلارنىك قىلىقى، پاراك سېـلىشقانـدا قىلىدىغانـغا گەپ تېمىسى بولۇپ قالار دەپ، مومايلار دېرىزىدىن قاراشقا ئامراق.

كۆزىمچىـۋا ئانـچە مۇهـىم بولمـىغان بۇ تەپسىلاتلارنى قېـرى كىشىنىك گېپىنى بۆلۈۋەتمەستىن، قۇلاق سېلىـپ ئاڭلىـدى. ئۇنىك بۇ قېرى كىشىنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقى بۇ قېرى كىشىنىك مىجەزى، ئاپئاق ساقىلى ۋە شادلىق ئەكسىلىنىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئىكەنلىكى شەكسىز ئىدى.

ـــ كېسەلگە نېمە ئامال، دېرىزىدىن تالاغا قاراپ تۇرماقتىن باشقا چارە يوق. قارىمامسىز، شۇ كۈنى سەھەردە كوچىدا ئادەملەر ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، چوڭلار ئىشقا، بالىلار مەكتەپكە مېڭىشماقتا ئىدى، ھەممە ئىش ئادەتتىكىچە كېتىۋاتاتتى. بىردىنلا بىر ئەز دىققىتىمنى تارتتى.

كۆزىمچېۋا مىيقىدا كۈلدى، ئەمما بۇنى گېنېدكوۋ كۆرۈپ قالدى.

ـــ كۈلمەڭ، باشقىچە ئويلاپ قالمايسىز. دەسلەپتە ئۇ قىزنىڭ كۈنلۈكىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ كۈنلۈك ئاجايىپلا ئىكەن، بەئەينى يۈملاق بوتكىغا ئوخشايدىكەن، قىزنىڭ بېلىگىچە يېپىپ تۇرىدىكەن. بۇ سۈزۈك كۈنلۈك ئاجايىپ-غارايىپ بېلىقلارنىڭ رەسىمى بار كۈنلۈك ئىكەن. ئۆيىدە تۇرۇپ ئېنىق كۆردۈم. ئۇ قىز ئەتىگىنى ئىشقا چېپىپ كېتىدۇ، كەچتە ئىشتىن چېپىپ كېلىدۇ، بەزىدە ئۇنى بىر ئەركىشى ئۆيىگە ئەكىلىپ قويىدۇ، بەزىدە بۇ ئەركىشى ئۇنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولىدۇ.

ـــ ئۇ ئەرنىڭ كىيىمى قانداق؟

ـــ ئادەتتىكىدەك، شاماللىق كىيىۋالغان. يامغۇر يېغىۋاتقاچقا، ئۈمۈ كۈنلۈك ئېلىۋالغان. شۇ كۈنى كۆرۈپ تۇردۇم، ئۇ ئەر بىنا ئىشىكىدىن يوغان بىر سومكىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى. ھازىر بۇنداق سومكا كۆتۈرۈپ يۈرىدىغانلار يوق، ھەممەيلەن "كېس" دەمدۇ، ئەيتاۋۇر، ياپىلاق بىر خىل كىچىك سومكا ئىشلىتىدىغان بولدى. ئەمما، بۇرۇن كوچىدا ھەممە ئادەمنىڭ قولىدا مۇشۇنداق چوڭ سومكا بولىدىغان. ھېنىڭدىمۇ بىرى بار ئىدى، ھازىر قىزىم كۆكىتات-ئوتىياش ئالسا، شۇ سومكىنى كۆتۈرۈپ چىقىدۇ، بۇ

سومكىغا جىق نەرسە پاتىدۇ دەڭا. شۇ چاغدا كاللامغا باشقا ئوي كەلمىدى، نەرسە-كېرەك كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقانلار تولىسغۇ. ئەمما، ئەل-جاماەت ئوغرىلىق ۋەقەسى ھەققىدە گەپ قىلىشقاندىن كېيىن، توختىتا! ئاشۇ ئادەم ئوغرىلىسغان بولسمۇن يەنە، دەپ ئويلاپ قالدىم.

— كاللىڭىزغا بۇ ئادەم قىزغا ياخىيۇ ئەكىلىۋاتقان ئوخشايدۇ دېگەن خيال كەلمەپتۇغۇ؟

— ئۇنداقتا، ئۇ نېمىشقا كېيىن كۆرۈنمەس بولۇپ كېتىدۇ؟ ئۇنى شۇ كۈنى كۆرگەنچە ئىككىنچىلەپ كۆرمىدىم...

— شۇڭا ئۇنى ئۆيگە ئوغرى كىرىش ۋەقەسىگە ئالاقىدار دەپ ھۆكۈم قىپسىز-دە؟

— ئۇ ئىزچىل "كېس" سومكا كۆتۈرۈپ يۈرەتتى...بۇ قېتىم يوغان سومكا كۆتۈرۈۋاپتۇ...تېخىمۇ مۇھىمى، ئۇ چۈشتىن بۇرۇن ھەممەيلەن ئىشلەۋاتقاندا...

— شۇ چاغدا سائەت نەچچە بولغاندى؟

— شۇ چاغدا بالىلارغا ئاڭلىتىش بېرىلىۋاتاتتى، دېمەك، سائەت ئوندىن ئاشقاندى.

— ئۇ ئادەمنىڭ بىنا ئىشىكىگە قانداق كىرگەنلىكىنى كۆردىڭىزمۇ؟

— ياق، كۆرمىگەننى كۆرمىدىم دەيمەن.

— قايسى تەرەپكە كەتتى؟

— بۇنىڭغا دىققەت قىلماپتىمەن. ئۇ چاغدا كاللامغا باشقىچە ئوي كەلمىگەن. دوقمۇشتىن قايرىلغان بولۇشىمۇ، كەينى تەرەپكە كەتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، قايسى تەرەپكە كەتكىنى يادىمدا يوق.

— شۇ كۆنى چېسلاغا نەچچە ئىدى؟

— بۇ ھەقتە ئېنىق بىرنېمە دېيەلمەيمەن. مەندە كېسەللىك ئىسپاتى بار، 8 ـ ئايىنىڭ 20 ـ كۈنىدىن ھازىرغىچە دەم ئېلىپ كەلدىم، شۇ كۈنى يامغۇر ياغمىغانلىقىلا يادىمدا قاپتۇ. ئادەتتىم بويىچە رادىئوئىنى ئاچتىم، دېرىزىنى ئېچىۋېتىپ، بىردەم ئولتۇردۇم. كېيىن: يامغۇر ياغمىغان تۇرسا، ئۆيدە ئولتۇرۇۋېرىمەنمۇ، كوچىدىكى باغچىغا بارايچۇ، دەپ ئويلىدىم.

— ئۇنى قانداق تونۇۋالدىڭىز، بوردىس ئىۋانوۋىچ؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچىۋا.

— گېپىڭىزنى چۈشىنەلمىدىم.

— بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇ كىشىنىڭ كۈنلۈك تۇتۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەنلىكىڭىزنى ئېيتتىڭىز. دېمەك، ئۇنىڭ يۈزىنى كۆرمەگەنمۇ؟ ئۇ كۈنى يامغۇر ياغمىغان بولسا، ئۇ چوقۇم كۈنلۈكسىز دېگەن گەپ.

— قارىغا دەۋاتقان گېپىڭىزنى! ئۇلار بەزىدە كوچا تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ بىنانىڭ ئىشىكىدە پاراڭلىشىدۇ، يەنى مەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ پاراڭلىشىدۇ... ئۇلارنىڭ يۈزىنى كۆرۈپ تۇرىمەن. ئۇ ئەر كىشى قارا چاچلىق.

— كۆرسىڭىز تونۇمسىز؟

— تونارمەن، — گېپىدكوۋ ئانچە ئىشەنچ قىلالمايلا جاۋاب بەردى، — ئۆيۈمنىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ كۆرۈپ قالسام، جەزمەن تونۇۋالىمەن. ئۇ ئۇزۇنتۇرا ئادەم، قىز ئۇنىڭ مۇرىسىدىن سەللا ئېگىز كېلىدۇ.

— بۇ ئەھۋاللارنى دەپ بەرگەنلىگىڭىز ئۈچۈن سىزگە

رەھمەت، بورىس ئۇۋانوۋىچ.

ــ ئەھمىيەتلىكمۇ؟ ــ قېرى كىشىنىڭ سوئالىدىن مەلۇم ئۈمىد بىلىنىپ تۇراتتى، ــ يا بولمىسا مەن بىكارلا ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويدۇمۇ؟

ــ ھازىر سىزگە ئېنىق جاۋاب بېرىشىم تەس.

"قىز...قانداق قىز... نەدىن كەلگەن؟" كۆزىمچىۋا ئويلاۋېتىپ يەسلىگە ئوغلىنى ئەكىلىشكە بېرىشنىڭ تەرەددۇتىنى قىلدى.

ئوغلىنى ياتقۇزغاندىن كېيىن، كۆزىمچىۋا تاماقنى تەييار قىلدى، پولىنى سۈرتتى، جاھازلاردىكى چاڭ-توزانلارنى ئەرتتى، كىر يۇدى، ھېرىپ ئۆرە تۇرغۇدەك مادارى قالمىغىلى تاس قالغاندا، كارىۋاتقا چىقىپ يېتىپلا ئۇخلاپ قالدى. ئۇ چۈشىدە ئاركادىنى كۆردى، ئاركادى بىر قىز بىلەن كېلىۋاتقۇدەك، قىزنىڭ قولىدا يوغان سومكا تۇرغۇدەك، ئۇلار يېقىن كەلگەندە، كۆزىمچىۋا بۇ قىزنى تونۇۋالغۇدەك، بۇ قىز ئېرىنىڭ دوختۇرخانىسىدىكى چىرايلىق قىز، سېستىرالار باشلىقى تانيا شۇۋايىۋا ئىكەن.

7. ئاددىي قىز

ئەتىسى يۈز كۆرۈشۈپلا ۋالېنتىن پېتروۋ:

ــ چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتۇ، كۆزىمچىۋا داۋېي، كېچە ئۇيقۇڭىز قانمىدىمۇ نېمە؟ ــ دېدى.

ۋالېنتىن ياش-دە، ئاياللارغا، جۈملىدىن "داۋېي" ئۇنۇۋانلىق ئاياللارغىمۇ چىرايىڭىز سەتلىشىپ قاپتۇ دېگەنىدەك گەپلەرنى قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلمەيدۇ.

— چراي هېلمۇ تاتارمايدىكەن؟ — دەپ غۇدۇرىدى كۆزىمچە-ۋا، — ئاخشام ئۆيلەرنى تازىلاپتىمەن، سەھەر تۇرۇپ ئېرىمنى ئەكەلگىلى دوختۇرخانىغا باردىم. سىزچۇ، ئۆيگە كىرىشكىزگىلا ئانىگىز تەيىيار تاماقنى ئالدىگىزغا ئەكەلگەندۇ، قورسقىگىزنى تويغۇزۇپلا كارىڭىزغا موك چۈشۈپ ئۈيقۇغا كەتكەنسز تايىنلىق.

— يېگىلىشتىگىز، كېچە ئۇخلىمىدىم، جىق ئىشلارنى ئويلاپ كېتىپتىمەن! — دېدى پېترووۇ.

— نېمىنى ئويلىدىگىز؟

— يۇرگانوۋ بىلەن كۆرۈشكەنلىكىمنى تېخى سىزگە دېمىدىم.

— شۇنداق، شۇنداق، — دېدى كۆزىمچىۋا دەرھال، — تەپسىلىي دەپ بېقىڭا.

— ئۇ ئوغرىلىق قىلىدىغان ئادەمدەك تۇرمايدۇ.

— ئەزىزىم، بۇ پاكىت ئەمەس. تېشىدىن قارىسا سالاپەتلىك، ئەمەلىيەتتە جىنايەت ئۆتكۈزۈپ پىشپ كەتكەن ئادەملەر ئازمۇ؟

— بىر دىندار مومايىنىڭ ئۆيىدە پەيغەمبەر رەسىمى بارلىقى ھەققىدە ھېكايە ئېيتىۋىدىم، ئۇ گېپىمنى بۆلمەي جىم تۇردى. پەيغەمبەر رەسىمىنى سېتىۋالغۇچى بىلەن ئالاقىسى بولغان بولسا، بۇ مومايىنىڭ رەسىمگىمۇ چوقۇم قىزىققان بولاتتى.

— ئۇنداقتا ئۇ سىزدەك تىك-تىكلىغۇچىغا ئىشنى بىراقلا بىلىندۇرۇپ قويغان بولمامدۇ؟

— ياق، ئۇنىڭ پەيغەمبەر رەسىمى بىلەن خۇشى يوق، بۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىل.

— ئۇ بىر نەۋرە ھەدىسىنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچىنى تېپىۋېلىپ، ئاچقۇچ بىلەن ئادرېسنى خەققە ساتقان بولۇشمۇ مۇمكىن، ئۇ ئاردىدا

يول ماڭغۇچى بولسا كېرەك...

ــ ئەلۋەتتە، بۇنداق بولۇشمۇ ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس.

ــ مەنمۇ يېڭى خەۋەر ئاڭلىدىم، ــ دېدى كۆزىمچىۋا ۋە گېپىنى- كوۋ بىلەن قىلىشقان گەپلىرىنىڭ مەزمۇنىنى دەپ بەردى.

ــ ئۇ قىزنىڭ فامىلىسى لۇساكوۋا، ئىتى ماريانا.

ــ سىز ئۇنى ئىگىسىنىڭ قوشنىلىرى بىلەن سۆزلىشىپ، ئۇ قىز توغرۇلۇق نېمە ئەھۋاللارنى ئۇقتىڭىز؟ ــ دەپ سورىدى كۆزىمچىۋا.

ــ ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلىشمىدى، ئۇ ئاددىي قىز ئىكەن. ئەمما، ئۇنىڭ يۇرگانوۋ بىلەن تونۇشۇشى ناتايىن. ئىلىنىنا روگو- ژىنانىڭ ئاچقۇچى بىنا كاربىدوربىدا چۈشۈپ قالغان بولسا، لۇساكوۋا تېپىۋالغان بولۇشمۇ ئېھتىمال.

كۆزىمچىۋا مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

ــ مەنمۇ پەرەز قىلىۋاتىمەن، سىزمۇ پەرەز قىلىۋاتىسىز، خالاس، بۇ مۇھىم ئەمەس. مەن بۇ ماريانانىڭ ئەھۋالىنى ئەتراپلىق ئىگەللەپ باقاي دەۋاتىمەن. روگوژىنا بىلەن يەنە بىر سۆزلىشىپ باقمىسام بولمايدۇ.

...ئولىگا ئىگناتيېۋنا ئۈيىدە كۆزىمچىۋانىڭ يولىغا قاراپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقان بولسىمۇ، كۆزىمچىۋا كەلگەن چاغدا بېشىغا چاچ بۇدۇرلىگۈچىلەرنى قىستۇرۇۋالغان، ئۇستىگە ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى.

ــ قارىڭا بۇ تۇرقۇمىغا، خۇدا ھەققى ئەپۇ قىلىڭ، ــ دېدى ئۇ، ــ بىر خىزمەتدىشىم دىسىپرتاتسىيە ياقىلىماقچى ئىدى، مەن باھالاش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى ئىدىم. تۇزۇكرەك كىيىنىپ، تارىنىپ بارمىسام بولمايتتى، ئەمما، چېچىمنى ياسايدىغان ئۇستام ئاغرىپ

— ھېچ ۋەقەسى يوق، — دېدى كۆزىمچېۋا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، ئەمما كۆڭلىدە: ھايا تىمدا چېچىمغا بۇدۇرلىگۈچ قىستۇرۇپ قويۇپ مېھماننىڭ ئالدىغا چىقىدىغان ئىشنى ھەرقانچە بولسىمۇ قىلماسمەن، دەپ ئويلىدى، — ئازراقلا ۋاقتىگزنى ئالىمەن. ئۆيىگزنىڭ ئۈدۈلىدا لۇساكوۋ فاميلىلىك كىشىنىڭ ئۆيى بار ئىكەن. ئۇ ئۆيدىكىلەر قانداقراق؟

— ئۇ ئۆيدىكىلەر ئوبدان ئادەملەر، ئاكا-سىڭىل ئىككىسى بىللە تۇرىدۇ، بۇرۇن ئىككىسى مومىسى بىلەن بىللە تۇراتتى، مومىسى ئۆلۈپ كەتكىلى ئالتە يىل بولدى. ئۇلارنىڭ ئانىسى ئۆلار كىچىك چاغلاردىلا ئېرىدىن ئاجرىشىپ كېتىپ، كېيىن باشقا ئەرگە تېگىپتۇ، ئېرى تەرجىمان بولغاچقا، دائىم چەت ئەلدە تۇرىدىكەن، ھازىر موسكۋادا ئەمەس، ئۇلارنىڭ مومىسى ئوغلۇق ئايال ئىدى، نەۋرىلىرىنى تەربىيىلەشكە بەك ئەھمىيەت بېرەتتى، — دېدى روگوژىنا. ئۇ پەدەز ئىشكاپىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، تىرناقلىرىغا خېنە قويغىلى تۇردى. كۆزىمچېۋا يانداكى سافادا ئولتۇراتتى، — لېنىيا ئۆزىنى تۇتۇۋالغان يىگىت، ھاراق ئىچمەيدۇ، ئىشنىمۇ قىلىدۇ، ئۆگىنىشنىمۇ قولدىن بەرمەيدۇ. مارىيانا... سىزگە ئېيتسام بولار...ئوبدان قىز... ئانىسىغا ئوخشاش، چەت ئەلگە ئېلىپ چىقىپ كېتەلەيدىغان، چىرايلىق كىيىملەرنى ئېلىپ بېرىدىغان ئەرگە تېگىشنى خىيال قىلىدۇ.

— قىزىڭىز ئۇنىڭ بىلەن دوستمۇ؟

— تونىيا؟ بۇنىڭدا "دوست" دېگەن گەپنى قانداق چۈشىنىش مەسىلىسى بار. ئۇلار بىر ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان، بىر-بىرىدىن

ئايرىلماي ئۆتۈشكەن. تونىيا بالىدۇر توي قىلىپ، بۆلەك چىقىپ كەتتى. تونىيانىڭ بالىسى بولغاندىكىن، ھەۋەس-قىزىقىشلىرىنىڭ باشقىچە بولۇشى تەبئىي...بىلىشىچە، ئۇلار بەزىدە كۆرۈشىدىكەن. تونىيا ھېنى كۆرگىلى كەلسە، بەزىدە ماريانانىمۇ يوقلاپ قويىدۇ.

ــ ماريانا سىزنىڭكىگە كېلەمدۇ؟

ــ ھېنىڭكىگە كېلىپ نېمە قىلسۇن؟ كەلمىسەن، بىرنەچچە يىل بولدى، ئۇمۇ، لېنىيامۇ ھېنىڭكىگە كېلىپ باقمىدى.

ــ ئاكا-سىڭىل لۇساكوۋلار داچا سېتىۋالغانلىقىدىن خەۋەردارمۇ؟

ــ خەۋىرى بولسا كېرەك. بىزنىڭ ئۆيىدە پۇل بارلىقىنى ئۇلارنىڭ بىلىشى ناتايىن. تونىيا قۇرۇق پاراڭ سېلىشقا ئامراق ئەمەس.

ــ پەيغەمبەر رەسمى ھەققىدىچۇ؟

ئولگا ئىگناتىيېۋنا خېنە قۇتسىنى شىرەگە قويىدى.

ــ ئۇلار كۆرگەندۇ...ئەمما ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر رەسمىسىنىڭ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن.

8. قوشنا بىنادىكىلەردىن تىنىڭلاش

كۇزىمچېۋا كوچىغا چىقىپ، بىنا ئەتراپىدا خېلىغىچە تۇردى ۋە گېنېدكوۋنىڭ دېرىزىسىگە سىنچىلاپ قارىدى. قېلىن كۇزلۇك پەلتو كىيىۋالغان ئېگىز بىر مومای بىنا ئىشىكى ئالدىدا قوللىرىنى تىزلىرىغا بىخارامان قويۇپ قاتلانما ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. كۇزىمچېۋا بىرپەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن تامغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئېگىشتى-دە، ئايىغىنى

سهلىپ، پىتكىنى سىلىدى.

ــ مىخ كىردىمۇ پۇتىگىزغا؟ ــ دەپ سوردى كۆزىمچىۋاغا سەپسالغان موماي. يالغۇزلۇق تارتىپ قالغان بۇ موماي مۆڭداشقاق بولسا كېرەك.

ــ مىخ قادىلىۋاتىدۇ، موزدوزغا ئاپارمىسام بولمىغۇدەك.

ــ ئۇدۇلدىكى بىنادا موزدوز بار! بىنا ئىشكىنىڭ سول تەرىپىدىكى دېرىزە شۇ. ئىشىكنى چەكسىگىز، بىرەمدىلا جۆنىدەپ بېرىدۇ.

ــ موزدوز؟

ــ ئىسمى فېدە، فېئودور ئابراموۋىچ، يەككە تىجارەتچى. سىز ساقچى ئىدارىسىدىنمۇ؟ ئۇنىڭ تىجارەت كىنىشكىسى يوق.

ــ مەن ساقچى ئىدارىسىدىن ئەمەس، ــ مومايدىن بەزى ئەھۋاللارنى ئۇقۇشۇش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ساقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتقۇسى كەلگەن كۆزىمچىۋا مومايىنى خاتىرجەم بولسۇن دەپ ئاشۇنداق جاۋاب بەردى.

ــ دېمەك، ئۇ موزدوز دەڭ؟

ــ شۇنداق، ئۇستا موزدوز، كونا ئاياغلارنى يېڭى ئاياغدەك قىلۇېتىدۇ! ئىشنى تەرتىپلىك، ۋىجدانى بىلەن قىلىدۇ. ھازىر بۇنداق ھۈنەرۋەنلەر قالمىدى. ئۇ پېنسىيگە چىققان، ئەسلىدە ئىش قىلىش نىيىتى يوق ئىدى ــ مومىيى بىلەن ئىككىسگە يەنە پۇل تاپمىز دەپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئۇ: بولدى، قىلمايمەن! دەپ 100 قېتىم قەسەم ئىچكەن. قولۇم ــ قوشنىلار: موزدوزلۇق قىلسىگىز، دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى. فېدە كۆڭلى يۇمشاق ئادەم بولغاچقا، قوشنىلارنىڭ گېپىنى يىرالمىدى. مۇشۇ تاپتا دېرىزە پەردىسى

تېچىلماپتۇ، دېمەك، ئۇ تاماق يەۋېتىپتۇ. دېرىزە پەردىسىنى ئاچقان هامان بارسىگىز بولىدۇ. ئاۋۇال دېرىزىسىنى قاقسىز: مومىيى پولنى مەينەت قىلىۋېتىدۇ دەپ ئۆيگە ئادەم كىرگۈزمەيدۇ. موزدوزلۇقتا فىدەنىك ئالدىغا ئۆتەلەيدىغان ئادەم يوق، — موماي بىر ئۇھ تارتىۋېلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ يەردە ئولتۇرۇپ خەقلەر ئۇنى-بۇنى سورايدىغان ئادەم بولۇپ قالدىم. بۇمۇ مەيلى، بولمىسا، ئىچىم پۈشۈپ كېتىدىكەن. بالامنىك بۇرادەرلىرى كەپتىكەن، ئۇلار ۋاري-ۋاري قىلىشسا بېشىم ئاغرىيدۇ.

— بۇ بىنا ئادەتتە خېلى تىنچ ئوخشايدۇ، — دېدى كۆزىمچۈۋا.

— بىنانىك مۇشۇ ئىشكىدە ماڭا ئوخشاش قېرىلار تۇرىدۇ، نەۋرىلەر ئاز. ياشلاردىن زوسكا بىلەن نۆكزار، يەنە لېنىيا بىلەن ماريانا بار.

— ماريانا؟ قالتىس چىرايلىق ئىسمىكەنغۇ بۇ.

— ئوبدان قىز ئۆزى. ئۇ ھەقتە پاراڭ قىلساق، ئۇنىك تۇرمۇشى كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس. ئەرگە تېگىدىغان ۋاقتى بولغىلى نەۋاق، ئانىسى بولمىغاچقا، بېشىنى ئوڭشايدىغان ئادەم يوق.

— نېمە، يىگىتلەرنىك ئۇنىڭغا كۆزى چۈشمەمدىكەن؟

— بىر يىگىت دائىم كېلىدۇ... تويۇڭلارنى پات ئارىدا ئويناركەن؟ دەپ سوردىم، ماريانا: نەدىكى تويكەن، ئۇ دېگەن خىزمەتدىشىم دەيدۇ.

كۆزىمچۈۋا قولىنى يانچۇقىغا تىقىپ، كۆزىنى گېنېدكوۋنىك دېرىزىسىدىن موزدوزنىك دېرىزىسىگە يۆتكىدى. موزدوزمۇ بەزى ئەھۋاللارنى بىلدىغاندۇ دەپ ئويلىدى ئۇ.

— سىلەر فېدە دەيدىغان بۇ تاغمىز چۈشلۈك تاماقنى ئۇزاق

يەمدۇ؟

— بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ، دېرىزە پەردىسى ئېچىلىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئالدىراپ نېمە قىلاتتىڭىز. ھەي، ياشلار دېگەن چېپىپ، ئالدىراپلا يۈرگەن، ئالدىراپ نەگە بارىدىكىن؟ ھەممىزنىڭ ئاخىر بىركۈنى بارىدىغان يېرىمىز شۇغۇ.

"موزدوز بىلەن سۆزلەشكىنىمنى بۇ مومايىنىڭ كۆرۈپ تۇرۇشى پۈتۈنلەي ھاجەتسىز، — دەپ ئويلىدى كۆزىمچېۋا، — تالادا تۇرۇپ سۆزلەشسەم بىئەپ بولىدۇ، مومايغا قارىتىپ تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ سۆزلىشىشنىڭ ھاجىتىمۇ يوق."

ئەمما، موماي ئۇنىڭغا ياردەملەشتى.

— ئالدىرىسىڭىز، ئىشىك قوڭغۇرىقىنىڭ كۈنۈپكىسىنى بېسىپ بېقىڭ، مومىيى سىزنى ئۆيگە كىرگۈزى قويسۇن ئەجەب ئەمەس. يەنە بىر ئايىغىڭىزدىكى مېخنى كىرگۈزۈۋەتكۈچە كوچىدا بىر پۈتلاپ تۇرۇپ تۇرۇش سىزگە ياراشماس.

— پاھ، رەھمەت سىزنىڭ ئامال تېپىپ بەرگەنلىكىڭىزگە! — كۆزىمچېۋا شۇنداق دېدى-دە، يولدىن ئۆتۈپ، بىنانىڭ ئىشىكىگە كەلدى.

ئۇ كۈنۈپكىنى بېسۈندى، قىڭغىر ياقىلىق كۈل رەڭ كۆڭلەك كىيىۋالغان، كۆڭلىكىنىڭ پەشلىرىنى شىمىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالغان قويۇۋەتكەن، تاقىر باش، ۋىجىك بوۋاي ئىشىكنى ئاچتى.

— ئەسسالام، فېئودور ئابراموۋىچ، ئۆيگە كىرسەم بولامدۇ؟

— نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ — دەپ سورىدى بوۋاي تۇرغان يېرىدىن قىمىرلىماي.

— مەن ساقچى ئىدارىسىدىن، ئەمما، فېئودور ئابراموۋىچ،

مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىم سىزنىڭ موزدوزلۇقىڭىز بىلەن قىلچە ئالاقە-سىز. بىز سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە موھتاج.

فېئودور ئابراموۋىچنىڭ ھەم خۇشال بولغىنى، ھەم نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالغىنى چىراييدىن بىلىنىپ قالدى. ئۇ چەتكە داجىپ، قولى بىلەن كۆرسىتىپ، كۆزىمچېۋانى ئۆيىگە كىرىشكە تەكلىپ قىلدى.

ــ مەرھەمەت. مەن ساقچىدىن قورقمايمەن. كۆنىگە ھالال ئەمگىكىم بەدىلىگە ئىككى رۇبلى كىرىم قىلىمەن. قوشنىلىرىم ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئادەملىرىدىن قورقىدۇ: دۇكىنىمنى تاقايدىغان بولسام، ئۇلار ئىككى كوچىدىن ئۆتۈپ ئايىغ يامتىشى كېرەك. كىنىشكىڭىزنى كۆرۈپ باقايمۇ؟

ئۇلار ئازادە، يورۇق ۋە پاكىزا ئاشخانىغا كىردى. كۆزىمچېۋا سالاھىيەت گۇۋاھنامىسىنى ئېلىپ بوۋايىغا بەردى. بوۋاي كۆزەينەكىنى بۇرنىغا قوندۇرۇپ، گۇۋاھنامىگە قارىدى ــ دە، بېشىنى چايقاپ قويۇپ، گۇۋاھنامىنى كۆزىمچېۋاغا قايتۇرۇپ بەردى.

ــ دېمەك، داۋېي ئىكەنسىز. سىز قانداقلارچە داۋېي بولۇۋالــ دىڭىزكىن! ساقچى ئىدارىسىدە ئەرلەر كەمچىل ئوخشىمامدۇ؟

ــ نېمىشقا مۇنداق دەيسىز؟ ــ دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا نېمە قىلارىنى بىلمەي.

ــ خوتۇن خەقنىڭ ئىشىنى قىلماپسىز.

كۆزىمچېۋا گەپ ــ سۆز قىلمىدى.

ــ خوش، نېمە تاپشۇرۇقىڭىز بار، قۇلىقىم سىزدە، داۋېي، ــ دېدى فېئودور ئابراموۋىچ.

ــ سىزدىن بەك نازۇك مەسىلەرنى سوريمىقچى، نېمىلەر

هەققدە سۆزلەشكەنلىكىمزنى ھېچكىمگە تىنماڭ. ئۇدۇلدىكى بىناغا ئوغرى كىرگەنلىكىنى ئاڭلىغانسىز بەلكىم؟

— ئەل- جامائەت شۇنداق دېيىشۇاتاتتى، — دېدى فېئودور ئابراموۋىچ.

— كۇن بويى دېرىزە يېنىدا ئولتۇرىدىكەنسىز... بىرەر گۇمانلىق ئىش كۆزىڭىزگە چېلىقمىدىمۇ؟

— دېرىزە تۇۋىدە ئولتۇرغىنىم بىلەن ئاياغقا قارايمەن. كوچىدا بولغان ئىشنى كۆرەلمەيمەن.

— بەك چىرايلىق كۇنلۇك ئېلىشۇالغان قىز بىلەن بىر يىگىت دەققىتىڭىزنى تارتمىدىمۇ؟

— ماريانانى دەۋاتامسىز؟ ئۇ دائىم ئاياغ ياماتقىلى مېنىڭ ئالدىمغا كېلىدۇ. ئۇنىڭغا دەققەت قىلىپ نېمە قىلاي؟

— يېقىندىن بۇيان ئۇنى كىم ئۆيىگە ئەكىلىپ قويۇۋاتىدۇ؟

— كۆرمىدىم.

— يوغان سومكا كۆتۈرۈۋالغان بىرەيلەننىڭ ئەتىگىنى بىنا ئىشىكىدىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقى تاسادىپىي كۆزىڭىزگە چېلىقتىمۇ؟

— بۇ ئادەمنى مەن كۆرگەن... تېرە سومكىنى نەدىن تاپتىكىن دەپ ھەيران قالغانىدىم. خۇرۇمى جىگەر رەڭ بۇنداق سومكىنى ئاللىبۇرۇنلا ھېچكىم تىكمەيدىغان بولدى، بۇنداق سومكىنىڭ تاسمىسى بار، ئۆزى چەت ئەل مېلى، خۇرۇمى بەك ياخشى. ماريانا- نىڭمۇ مۇشۇنداق سومكىسى بارلىقىنى كۆرگەنىدىم. ماريانا: ئانام چەت ئەلدىن ماڭا ئەۋەتىپتۇ دەپ داڭلاپ بەرگەنىدى.

— ئۇ ئادەمنىڭ رەڭگىرويى قانداقراق؟

— ئۇ ئادەمنىڭ چىرايىغا دەققەت قىلماپتىمەن.

— ئۇنى كۆرسىڭىز تونۇمسىز؟
— ئۆزىنى تونۇيالمايمەن، سومكىسىنى تونۇيمەن.
— ئۇنى قاچان كۆرگەنلىكىڭىز ئېسىڭىزدىمۇ؟
9 — ئاينىڭ 5 — كۈنى.
— نېمىشقا 9 — ئاينىڭ 5 — كۈنى دەپ چورتلا ئېيتالايسىز؟
— شۇ كۈنى ئاڭلىغۇچىلارنىڭ تەلىپى بويىچە مۇزىكا ئاڭلىتىلغان. مەن تەلەپ قىلغان "پايانسىز دالا" دېگەن رۇس خەلق ناخشىسىنىمۇ ئاڭلاتتى.
— رەھمەت، — دېدى كۆزىمچېۋا، — مېنى نېمىشقا كەپتۇ دەپ بىرەر كىشى سىزدىن سوراپ قالسا، ئايىغىغا مىخ قاقتۇرغىلى دەپ قويارسىز.
— ھېچكىم سوراپ يۈرمەيدۇ. خوتۇنۇم بىلەن قىزىم سىرتقا چىقىپ كەتكەن، ئاخشاملىققىمۇ يېنىپ كەلمەيدۇ.
كۆزىمچېۋا بىنادىن چىققىنىدا، قېلىن كۆزلۈك پەلتو كىيىۋالغان موماي كېپتىپ قالغانىدى. كۆزىمچېۋا تېلېفون بوتكىسىنى كۆرۈپ، بوتكىغا كىردى ۋە يانچۇقىدىن بىر دانە مېتال پۇل تېپىپ، تېلېفون نومۇرىنى چۆرىدى.
— ۋاھ، — دېدى ئۇ ۋە ئۆتۈندى، — دەرھال لۇساكوۋا ئىشلەيدىغان "ئېسىل تاتامىلار دۇكىنى"غا بېرىپ، قارا چاچلىق بىر يىگىتنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىشلەيدىغان-ئىشلىمەيدىغانلىقىنى، بۇ يىگىتنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ باقسىڭىز.
— ماقۇل، — دېدى ۋالېنتىن جاۋابەن، — گېنېدكوۋ كېلىپ كەتتى، يۈرگانوۋنىڭ سۈرىتىنى كۆرسەتتىم، تونۇمايدىكەن.
كۆزىمچېۋا يولدا كېتىۋېتىپ مۇنۇلارنى ئويلىدى: "تەكشۈرۈش

نەتىجىسى ئىشكىنىڭ يېڭى ئاچقۇچتا ئەمەس، كونا ئاچقۇچتا ئېچىلغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ، بۇنىڭغا قىل سىغمايدۇ. قۇلۇپتا جىجىلغان ئىز يوق. ھېلىقى ئاچقۇچنى... ئىلننا كاردىوردا چۈشۈرۈپ قويغان بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ لۇساكوۋا ئۇنى تېپىۋالغان.

پېتروۋ "ئېسىل تاتامىلار دۇكىنى"دىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كۆزىمىچۈۋاغا ئۇ دۇكاندا قانداقتۇ قارا چاچلىق ئەرنى ئۇچراتمىغانلىقىنى، يېشى چوڭراق ئەرمەن جىگلى، بىر قاسساپ ۋە قاچىلاشچۈشۈرۈش ئىشلىرىنى قىلىدىغان، دائىم ھاراق ئىچىپ مەست يۈرىدىغان ئىككى ئىشچىدىن باشقا، ئۇ دۇكاندا ئىشلەيدىغانلارنىڭ پۈتۈنلەي ئايال ئىكەنلىكىنى دوكلات قىلدى.

ــ تەھلىل قىلىپ كۆرەيلى، ــ دېدى كۆزىمىچۈۋا، ــ ئۇ يىگىت قىزنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويغان بولسا، دېمەك، ئۇ يىگىت يېقىن بىر يەردە ئىشلەيدۇ، يا بولمىسا، قىزنىڭ ئۆيىگە مەخسۇس كەلگەن دېگەن گەپ. ئۇنىڭ ئۇستىگە گېنېدكوۋ ئۇلار بەزىدە ئۆيگە كىرمەيلا ئايرىلىدۇ، بەزىدە بىناغا بىللە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۈردى.

ــ شۇنداق قىياس قىلىشقا بولىدۇ، ــ دەپ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ۋالېنتىن.

ــ ئەتراپتا قايسى ئورۇنلار بار؟

ــ ھېچقانداق ئورۇن يوق، ھەممىسى تۇرالغۇ جاي.

ــ ئۇلار يولدا كۆرۈشۈپ تۇرامدۇ يا؟

ــ مۇمكىن، ــ دېدى پېتروۋ خۇش ياقمىغاندەك. ئۇ خاتىرىسىنى ئېچىپ، مۇشۇك سىزىشقا كىرىشتى. ئۇ سىزغان مۇشۇكنىڭ دۇمبىسى تۆپتۇز، قۇيرۇقى يەر بىلەن پاراللېل ئىدى.

ــ مېنى نېمە دەپ قالىسىز قېنى، ــ دېدى ۋالېنتىن، ــ

مېنىڭچە، تونىيا روگوژىنانىڭ ھەر ھالدا بۇ ئەنزىگە چېتىلىدىغان يېرى يار.

كۆزىمچۇڭ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۇنىڭغا تىكىلدى.

ــ ئاساسىزنى دەپ بېقىڭا قېنى!

ــ لۇساكوۋا پەيغەمبەر رەسمىنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى نەدىن بىلسۇن؟ بۇ ھەقىتە ئۇ ساۋاتسىز. ئۇ پەيغەمبەر رەسمىنى نېمە قىلىدۇ؟ تونىيا پەيغەمبەر رەسمى توغرۇلۇق بىرەر ئادەمگە گەپ ئاچقان، بۇ ئادەم لۇساكوۋانى قولغا كەلتۈرگەن.

ــ دەۋاتقان گېپىڭىزنى قارىغا! ــ دېدى كۆزىمچۇڭ، ــ روگوژىنا پەيغەمبەر رەسمى بىلەن پۈتۈن ئۆزى ئوغرىلىغان دېسىڭىزمۇ بولىدۇ.

ــ ئىككىلىمىز ئىلىننا يوقاتقان ئاچقۇچ بىلەن چەكلىنىپ قېلىۋاتىمىز. ئۆي خىزمەتچىسىدىمۇ بىر ئاچقۇچ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالمايلى. بىز بۇ ئەھۋالنى ئوبدانراق تەھلىل قىلىپ باقمايلا روگوژىنانىڭ گېپىگە ئىشەنمەيلى.

ــ تۈخۈمنىڭ توخۇغا ئۇستاتلىق قىلىپ كەتكىنى نەدە بار؟ ــ دەپ سوربىدى كۆزىمچۇڭ.

ــ چېچىلمايلى، ئېۋروسىنىيا ۋىكىپىدىيۇنا. ھەربىر ئائىلىنىڭ ئەھۋالى بىر ــ بىرىگە ئوخشايدۇ. ئائىتون ئىلىننانىڭ ئاچقۇچىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى بىلىدۇ دەپ كىمىسىپ ئېيتالايمەن، بولمىسا، ئاچقۇچنى سىزگە كۆرسەتكەن بولاتتى. ياكى بولمىسا، روگوژىنا ئازراق يالغانچىلىق قىلغان، ئۇ شۇنا ھەددىدىن زىيادە ئىشىنىپ كېتىپتۇ.

ــ ئۇنى بۇ قىممەتلىك نەرسىنى تېپىپ كېلىشنى ئويلىمايدۇ دەپ قارىسىڭىزمۇ بولىدۇ، ــ دېدى كۆزىمچۇڭ ئالېنتىنىڭ گېپىگە

ئانچه ئىشەنمەي.

— بۇ جاھاندا نېمە ئىش بولمايدۇ، — پەلسەپىۋى قائىدىلىك بۇ گەپنى دەپ بولغاندىن كېيىن، ۋالېنتىن خاتىرىسىنى قويۇپ، سىزغان مۇشۇكلىرىگە قاراپ تۇرۇپ كەتتى-دە، يەنە سىزغىلى تۇردى.

— قېنى، — دېدى كۆزىمچېۋا ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئويلىغانلىرىڭىزنى ئىسپاتلاپ باقايلى. مەن ھازىرلا تەنتەربىيە ئىلمە توقۇلما بۇيۇملىرى زاۋۇتىغا بېرىپ، شۇرا ھەيئىتىنىڭ قوشۇنلىرى بىلەن سۆزلىشىپ باقاي.

...ئۇلار زاۋۇتنىڭ پلاكاتلار ئېسىلغان، تارغىنا ئىشخانىسىدا ئولتۇراتتى. كۆرىيۇموۋا چىرايىدىن كۆلكە كەتمەيدىغان، ياشراق چوكان بولۇپ، قارا كۆزلىرى ئويناپ تۇراتتى.

— ئانىنا لۇۋۇنا، — دېدى كۆزىمچېۋا، — سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىملەرنىڭ كېلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئۇقۇپ باقاي دېۋىدىم.

— كېلىدىغانلار جىق، — كۆرىيۇموۋا كۈلۈپ كەتتى، — بىر مۇنچە ئايال دوستلىرىم بار، دائىم مېنى دەپ ياكى قىزىمنى دەپ بارىدۇ.

— قىزىڭىزنىڭ دوستلىرى قانداق ئادەملەر؟

كۆرىيۇموۋا سەگەكلەشتى.

— مەن قىزىقىدىغان ئىش قىزىڭىز بىلەن ئالاقىسىز.

— ئاساسەن داشۆدىكى ساۋاقداشلىرى.

— مەكتەپتە ئوقۇمايدىغان دوستلىرىمۇ بارمۇ؟

— ھە، ۋالە پېتروۋسكايا دائىم ئۇنى ئىزدەپ كېلىدۇ. ئىككىسى ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چاغلىرىدىن تارتىپ يېقىن ئۆتۈشىدۇ. يەنە زىنامۇ بار.

— ماریانا لۇساكوۋاچۇ؟ ئىسمى ئاشۇنداق قىزمۇ كېلەمدۇ؟

— كەلمەمدىغان، دائىم كېلىدۇ، ئۇ گاھ بىلەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ساۋاقداش، بىراق سىنىپداش ئەمەس. بۇرۇن ئىككىسى ئانچە يېقىن ئەمەس ئىدى. يېقىندا ماریانا بىزنىڭكىگە بىر كەلدى، بىر چاپان پىچپ بەرسىڭىز دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭدىن كېيىن پات-پات كېلىپ تۇرىدىغان بولدى. ئۇ كەلگەندە بىز ئۆيدە بولماي قالساق، قوشنىمىز شۇرانىڭكىدە ئولتۇرۇپ كېتىدىكەن. بەزىدە ماریانا شۇراغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ماگىزىندىن ئەكلىپ بېرىدىكەن، شۇرانىڭ ئۆيىنى تازىلاپ بېرىدىكەن. ماریانا ئەدەبلىك، ئوبدان قىز. كىچىكىدىن تارتىپ ئانىسى يوق، شۇ چاغقىچە ئانىسز ئۆتكەن، ئۇنىڭغا بەك ئىچىم ئاغرىيدۇ.

— سىلەرنىڭكىگە ئاخىرقى قېتىم قاچان كەلدى؟

— قاچان؟ بۇنىڭدىن ئىككى كۈن بۇرۇنغۇ دەيمەن، ئېسىمدە ئېنىق قالماپتۇ.

9. ساتىراشخانىدا

كۆزىمچېۋا كورولیوۋنىڭ ئىشخانىسىغا ئۇچقانىدەك كىرىپ كەلىگىنىدە، كورولیوۋنىڭ تاماكىنى كۆچەپ شوراۋاتقانلىقىغمۇ دىققەت قىلمىدى.

— پېتر ئانتونوۋىچ، كۆز قارىشىڭىز توغرا ئىكەن، — دېدى كۆزىمچېۋا ھاسىراپ تۇرۇپ، — بۇ ئەنزىگە يۈرگانوۋنىڭ ئالاقىسى يوق ئىكەن.

— بۇرگانوۋنىڭ ئالاقىسى يوق دەپ قاچان مۇئەييەنلەشتۇرۇپ-

تىكەنمەنكىن، ــ دېدى ھەيرانۇھەس بولغان كورولېۋۇ.

ــ بۇنداق قىياس قىلىشقا قوشۇلمايدىغانلىقىڭىزنى پەملىگەنىدىم. ئىشكىنى ئۆي خىزمەتچىسىدىكى ئاچقۇچ بىلەن ئاچقانلىقى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. ئۇ ئاچقۇچنى ئەكىتىپ، ئالدىغىنىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ئورنىغا قويۇپ قويغاندۇ.

ــ ئۇ دېگىنىڭىز كىم؟

ــ ماريانا لۇساكوۋا، روگوژىنانىڭ قوشنىسى، ھېلىقى كۇنىلۇك تۇتۇۋالغان قىز.

ــ شۇنداق، ــ كورولېۋۇ بۇ ئەھۋالغا قىزىقىپ قالدى، ــ سومكا كۆتۈرگەن ھېلىقى ئادەمنىڭ كىملىكىنى ئېنىقلىدىڭلارمۇ؟

ــ ھازىرچە ياق. ماريانا ئىشلەيدىغان "ئېسىل تاۋىلار دۇكىنى"دا ئۇ ئادەم يوق ئىكەن. ئەمدى ماريانانىڭ قىز دوستلىرى بىلەن سۆزلىشىپ بېقىشقا توغرا كېلىۋاتىدۇ، ئۇ ئەركىشىنى تونۇيدىغان بىرەر ئادەم چىقىپ قالار... ھە! ــ ئۇ تام سائىتىگە قاراپ قويۇپ توۋلىۋەتتى، ــ سائەت سەككىز بوپتۇ، يەسلىگە كېيىن قالسام، تەربىيىچى ماڭا كايىپ كەتمىسۇن.

كۆزىمچېۋا ھاپىلا ــ شاپىلا ئىشك تەرەپكە ئېتىلدى.

ــ ماشىنىدا ببرىنك! ــ دەپ توۋلىدى كورولېۋۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن، ئەمما ئۇ بۇ ئاۋازنى ئاڭلىمىغاندى.

كۆزىمچېۋانىڭ تەلىيى بار ئىكەن، بىنانىڭ يېنىدا تۇرغان كىرا پىكاپىدىن بىر يولۇچى چۈشتى.

ــ ئىتتىكرەك ھەيدەڭ، ئوغلۇمنى ئەكەلگىلى ۋاخ قالىدىغان بولدۇم.

شوپۇر بىر ئۇھ تارتىۋېتىپ، مۇساپە دەپتىرىنى ئاچتى.

ۋىكا قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلغىنىچە پەلەمپەيدە تۇراتتى.

— كەچۈرگىن، ئاپىئاق بالام، — دېدى كۆزىمچېۋا ئاغزىنى ئۇچلاپ.

— دادام چوقۇم يولىمىزغا قاراپ قالدى، — ۋىكا چىرايىنى پۈرۈپ جاۋاب بەردى.

بىر كۈن ئالدىراش ئۆتكەن بولسىمۇ، كۆزىمچېۋاغا ئاخشىمى هارغىنلىق بىلىنمىدى. ئۆيدىكىلەر جەم بولۇپ، كەچلىك تاماق يېيىشكە باشلىدى. بىر بۇلۇڭدا ئاسلان تۈگۈلۈپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۆڭي ئىسسىق، جىم ۋە يورۇق ئىدى.

كۆزىمچېۋا تونىيا ئۇدويېۋسكايا‌غا كېلىپ كەتسىڭىز دەپ تېلېفون بېرىۋىدى، تونىيا هايال قىلمايلا كەلدى.

— سورايدىغان ئىشلار بار ئىدى، — دېدى كۆزىمچېۋا، — سىزنى ئاۋارە قىلدىم، ئەپۇ قىلىڭ.

— هېچ ۋەقەسى يوق. ئاتا-ئانامنىڭ پۇلى بىلەن پەيغەمبەر رەسمى تېزرەك تېپىلسىلا، هەرقانداق ئىش بولسىمۇ قىلۇبرىمەن.

— بىر سوئال سورىسام هەيران قالارسىز بەلكىم... سىزدىن ماريانا لۇساكوۋانىڭ ئەهۋالىنى تەپسىلي بىلىپ باقاي دېگەن.

— ماريانانىڭ ئەهۋالىنى؟ — تونىيا بىردىنلا كۈلۈپ كەتتى، — نېمە بولدىڭىز، ماريانانى بىزنىڭ ئۆيگە ئوغرىلىقچە كىرگەن دەپ ئويلاۋاتامسىز؟

— سىزنىڭچە، ئۇ مۇمىن قىزمۇ؟

— شۇنداق بولمايچۇ، ئۇ پۈل ئۈتنە ئالسا تولۇق قايتۇرىدۇ، يەنە كېلىپ...

— "يەنە كېلىپ" نېمە؟

— ماريانادىن گۇمانلىنىش بەك كۆلكىلىك ئىش.

— ئۇ توي قىلىش خيالىدىمۇ؟

— توي قىلىشنى خيال قىلمايدىغان قىز يوق. گەپ يارايدىغان يىگىتنىڭ چىقىشى-چىقماسلىقىدا. ئۇ ئۆزى ھەر جەھەتتىن شەرت ھازىرلىغان قىز، ئەمما تېخى لايىقى يوق.

— ئۇ ھېچكىم بىلەن بېرىش-كېلىش قىلمامدا؟

تونىيا ئويغا چۆمدى.

— بۇنى ئانچە ئۇقمايدىكەنمەن. يىگىت تېپىۋالغان بولسا، ماڭا دەيتتى، بۇ مېنىڭ ئويۇم. ئومۇمەن، ماريانا خەق بىلەن ئويناشقاندەكلا توي قىلمايدۇ. ئۇ چەت ئەلگە چىقىپ كەتمەكچى، دېمەك، مۇشۇ شەرتى توشىدىغان ئەر كېرەك. ھە راست، ئۇ بىركۈنى: ئۆزۈم يالغۇز چىقىپ كېتەلىسەمۇ، چەت ئەلگە چىقىپ كېتسەمەن، دېگەن. ئۇنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ كەتكەن بىر قىز دوستىدىن تۇرمۇشۇم ناھايىتى ياخشى ئۆتۈۋاتىدۇ، قانائەتلىنەرلىك ئۆتۈۋاتىدۇ دەپ خەت كەپتۇ.

— داچا سېتىۋېلىش، پەيغەمبەر رەسىمى ۋە ئۇنىڭ قىممىتى ھەققىدە بۇرۇن ئۇنىڭغا گەپ-سۆز قىلغانمىدىڭىز؟

— نەدىكىنى! بۇ ھەقتە پاراڭ قىلىش نەدە دەيسىز! پاراڭلىرىمىز ئاساسەن تونۇش-بىلىشلەر، ئايالالارنىڭ كېيىنىش-ياسىنىشلىرى ھەققىدىكى، پالانى يەردە ئۇنداق بىرنېمە سېتىپتۇ دېگەندەك گەپلەر. بۇنىڭدىن باشقا، بىز بەزىدە ساتىراشخانىدا ئۇچرىشىمىز.

— ساتىراشخانىدا؟

— ھەئە، چېچىمىزنى ياساپ قويىدىغان بىر ئەر ساتىراش بار.

كېزى كەلگەنلىكىتىن دەپ قويماي، بۇ ساتىراش ماربىيانانى قولغا كەلتۈرمەكچى بولۇپ يۈرىدۇ، ئەمما، ئۇنىڭ پۇلى كۆپ بولغىنى بىلەن، خۇددى كىشىلەر ئېيتقاندەك، "ئۇسۇلۇڭ توغرا بولمىسا، ھەممە ئىشىڭ بىكار."

— نېمىشقا ئۇنىڭ پۇلى شۇنداق جىق؟

تونيا ئىختيارسىزلا ئەپسۇسلانغاندەك كۆزىمچىۋاغا يالت قىلىپ قاراپ قويدى.

— بىر قېتىم چاچ ياسىسا ئون رۇبلى ئالىدۇ، يەنە كېلىپ بىر ئاي بۇرۇن دېيىشىپ قويۇش كېرەك.

— سىزنى ئۇنىڭغا كىم تونۇشتۇرغان؟ لۇساكوۋامۇ؟

— نەدىكىنى، ياقەي! كونا خېرىدارلار تونۇشتۇرمىسا، ئۇ چاچ ياسغىلى ئۇنمايدۇ. ماربىيانانىڭ ئۇنىڭغا چېچىنى ياسىتىپ تۇرغۇدەك نەدە ئۇنچە پۇلى بولسۇن.

— سىز ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇنلا تونۇشامتىڭىز؟

— ياتلىق بولۇپ بۆلەك ئۆيى تۇتقىنىمدىن تارتىپ تونۇش، بەش يىل بولدى. ساتىراشخانا بىزنىڭ ئۆيى بار بىنادا.

"ھە، 'ئېسىل تاتامىلار دۇكىنى'نىڭ يېنىدا ئىكەنغۇ، — دەپ ئويلىدى كۆزىمچىۋا، — ئەركىشىنىڭ ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇشى تامامەن مۇمكىن ئىكەن."

— ئۇ ھەر كۈنى ئىشلەمدۇ ياكى سىمپا ئالمشامدۇ؟

— ئالماشمايدۇ، ھەر كۈنى سائەت توققۇزدىن ئالتىگىچە ئىشلەيدۇ. شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى دەم ئالىدۇ... جىڭلى ئۇنى ئىختيارىغا قويۇۋەتكەن.

— ئېتى نېمە؟

— ژولوده.

— سىز نېمىشقا ئۇنىڭ ماريانانىڭ كەينىدىن پايپاسلىشىنى "ئۇسۇلى توغرا بولمىغاندىكىن، هەممە ئىشى بىكار" دەيسىز؟

— ئۇ دېگەن ساتىراش! ماريانانىڭ ئىزدەيدىغىنى دىپلومات، يا بولمىسا چەت ئەللىك.

— مۇنداقلا سوراپ باقاي، ئۇ ساتىراشقا چاچ ياساتقىلى باريدىغان چەت ئەللىك بارمۇ؟

— بولمامدىغان. ئۇ تېخى بىر چەت ئەللىك ئايال بىلەن خېلى يېقىن ئۆتىدۇ. ئۆيىگىمۇ بارغان...بىر قېتىمدا ماريانانىمۇ ئاپىرىپتىكەن.

— ئۇ ساتىراش پەيغەمبەر رەسىمى توپلىمامدۇ؟

— نېمە دەۋاتىسىز! ئۇ دېگەن تېخىمۇ بىلەن هەپىلىشىدۇ. ئۇ ساتىراشلىقتا كېرەك بولىدىغان ئۇسكۇنىلىرىنى ئالماشتۇرۇپلا تۇرىدۇ، بىر قېتىمقىسىدىن يەنە بىر قېتىمقىسى مودا ئۇسكۇنىلەر. مېنىكچە، بىر خىل ئۇسكۇنىنى هېلىقى چەت ئەللىك ئايالنىڭ ئېرى ئۇنىڭغا چەت ئەلدىن ئەكىلىپ بەرگەن...

— ساتىراشخانىدا پەيغەمبەر رەسىمى توغرىسىدا هېچقاچان ئېغىز ئاچمىغانسىز؟

— هەممە ئىش ئېسىمدە قالىدۇ دەمسىز، بىكار ئولتۇرغاندىكىن، ساتىراش بىلەن پاراڭلاشمايدىغان ئادەم بولامدۇ؟ ئېغىز ئاچقان بولسام ئاچقاندەمەن.

— داچا سېتىۋېلىش توغرۇلۇقچۇ؟

— بۇ هەقتىمۇ گەپ قىلغان. هەممەيلەنگە داچا تېپىشپ بېرىشنى ئېيتقان، ژولوده‌دىنمۇ سورىغان. ئۇ ماڭا راستلا يارده‌مىلەشمەكچى

بولغان، پىلىدىركنودا ئۇنىڭ بىر تۇغقىنى بار ئىكەن، ئۇ تۇغقىنىنىڭكىگە بېرىپ تۇرىدىكەن، يەنە شۇ يەردىنمۇ تىڭ-تىڭلاپ باققان...

تونيا بىلەن سۆزلىشىپ بولغاندىن كېيىن، كۆزىمچىۋانىڭ بېشى لوقۇشۇپ ئاغرىپ كەتتى. ئۇ بىر تال ئانالگىن يېدى، ئاندىن يەنە بىرنى يېدى، بىر ئىستاكان ئىسسىق قەھۋەئىچتى، شۇنىڭدىن كېيىنلا سەل يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى.

نىشان ناھايىتى ئېنىق بولغانىدى.

10 توپتوغرىسىنى ئېيتىش

كورولىيوۋنىڭ ئىشخانىسى. كۆزىمچىۋا ئىشىدىن دوكلات بېرىۋېتىپ مۇنداق دېدى:

— گېنېدكوۋ سۈرەتىنى كۆرۈپلا ساتىراش ۋلادىمىر شاروۋنى تونۇدى.

— يېگىلىشمىغانىدۇ؟ ھېلىقى كۈنى دېرىزىدىن كۆرۈۋاپتىكەن جۇمۇ.

— ئۇ تاغمىز ئىشتا بىخەستىلىك قىلمايدىكەن، بۇرۇن رازۋېتكىچى بوپتىكەن. ئۇنىڭغا ئادەملەر ئەتىگەنىدە ئىشقا كەتكەندە ساتىراشخانا ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرسىگىز دەپ ئىلتىماس قىلسام، ئۇ قىلچە سۆرەلمىلىك قىلمايى باردى، شۇڭا شاروۋنى تونۇۋالدى.

— ئۇنىڭ ساتىراشخانا ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرۈشى سۈرەتىنى كۆرۈشتىن بۇرۇن بولغان ئىشمۇ، سۈرەتنى كۆرۈشتىن كېيىن بولغان ئىشمۇ؟

— سۇرەتنى كۆرۈشتىن بۇرۇن. لېكىن بۇ ھېچقانداق مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدۇ. شاروۋا بىنادىن سومكا كۆتۈرۈپ چىقىقان تەقدىردىمۇ ھېچقانداق ئىش ھەل بولمايدۇ. ئۇ سۆيگىنىمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇردۇم دەيدۇ-دە.

— ئۇچىنچى رايونغا باردىغان پويىز بېلىتى ھەققىدىكى ئىشنىڭ ئاخىرىنى چىقاردىڭلارمۇ؟ — سوردى كورولیوۋ، — پېلېدىركنودىكى ھېلىقى تۈغقىنىنىڭ ئەھۋالى ئېنىق بولدىمۇ؟

— ھازىرچە ئېنىق ئەمەس. ئومۇمەن، بىر بېلەتتىن باشقا ماددىي ئىسپات يوق. ئاساسلىقى لۇساكوۋانىڭ بۇ ئەنزىگە قانداقلارچە چېتىلىپ قېلىشى كاللامدىن ھېچ ئۆتمەيۋاتىدۇ. ئۇنىڭ مۇددىئاسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ. قىلغان ئىشى ئۇچۇن ئۇنىڭغا پارىژغا باردىغان ئايروپىلانىنىڭ بېلىتىدىن بىرنى بەرگەن بولسا، بۇ چۈشىنىشلىك بولاتتى.

— بىركىم ۋەدە بەرگەن بولۇشى مۇمكىن، — دەپ ئولتۇرغانلارنىڭ سەمىگە سالدى پېتروۋ.

— كىم؟ ساتىراش شاروۋامۇ؟ ئۇ كونسۇلخانىنىڭ ئادىمى بولمىسا.

كۇزنىمچىۋانىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان، پارقىراق رەختتىن كىيىم كىيىۋالغان سارغۇچ چاچلىق قىز قورقۇمسىراپ تۇرسىمۇ، يۇز-كۆزىگە كۇچەپ كۈلكە يۈگۈرتەتتى. سول قولىدىكى ئۈزۈكىنى ئوڭ قولىدا ھە دەپ تاتىلايتتى.

— لۇساكوۋا ماريانا ئالېكسېيېۋنامۇ سىز؟ — دەپ سورىدى كۇزنىمچىۋا.

ماريانا بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— سز كۆرديۇموۋا گارىننانى تونۇمسز؟
ماريانا يەنە بېشىنى لىڭشىتتى.
— تونۇيدىكەنسز — دە؟
— ئوتتۇرا مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان.
— پات — پات كۆرۈشۈپ تۇرامسلەر؟
— خېلى كۆپ كۆرۈشۈپ تۇرىمىز.
— نازاروۋا ئالېكساندرا ستېپانوۋنانى تونۇمسز؟ ئۇنىڭ قوشنىسى بولىدۇ.
— تونۇيمەن، — دېدى ماريانا پىچىرلاپ.
— ئۇنىڭ يېنىدىن روگوژنىلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچىنى نېمىشقا ئېلىپ كەتتىڭىز؟
— ئالمىدىم.
— ئالدىڭىز، يەنە كېلىپ سىزئاچقۇچنى ۋالادىمىر شاروۋغا بەرگەن.
— ھېچنېمە ئالمىدىم مەن.
قىزغا يالتتىدە بىرقارىغان كۆزىمچېۋانىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ قالغىلى تاسلا قالدى. بۇ قىزنىڭ نېمىنى كۆزلەپ جىنايەت يولىغا ماڭغانلىقىنى كۆزىمچېۋا ھېلىغىچە بىلمىگەنىدى.
9 — ئاينىڭ 5 — كۈنى ئەتىگەنىدە شاروۋ سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بارغانمۇ؟
— ئۇ چاغدا مەن ئىشتا ئىدىم.
— دۇرۇس، سىزنىڭ ئىشتا ئىكەنلىكىڭىز راست، بىراق، سائەت ئوندىن ئۆتۈشىگىلا شاروۋ يوغان سومكا كۆتۈرۈپ بىنادىن چىقتى.
ماريانا دولىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى.
— بۇنى مەن ئۇقمايمەن. تاماكا چەكسەم بولامدۇ؟

— بولمايدۇ، — دېدى كۆزىمچىۋا، — مەن تاماكا ئىسى بار يەردە تۇرالمايمەن.

"پەرزىمدىكىدىنمۇ كاجراق قىز ئىكەن. ئەسلىدە ئىسپات بولالىغۇدەك پاكىتمۇ راستلا ئازراق بولۇپ قالسىدى" دەپ ئويلىدى كۆزىمچىۋا.

— ماريانا ئالېكسىيېۋنا، يالغان گۇۋاھلىق بەرگەنلەرنىڭ جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى سۈرۈشتۈرۈلىدىغانلىقىنى بىلمىسىز. شۇنداق تۇرۇپ، نېمىشقا گەپنىڭ راستىنى دېمەيسىز؟ ئۆيگە كىرىپ نەرسە ئوغرىلاشقا راست قاتناشقانلىقىڭىزنى بىلمەيدىغان يەردە ئەمەس.

— ھېچكىمنىڭ بىرنېمىسىنى ئالغىنىم يوق، — دېدى ماريانا، ماريانانىڭ كالپۇكلىرى تىترەيتتى.

— بولىدى! — كۆزىمچىۋا كۆنۈپكىنى بېسۋىدى، نۆۋەتچى كىردى، — بۇ ئايالنى ئېلىپ چىقىپ كېتىڭ، دېمىنى ئېلىۋالسۇن، تاماكىسىنى چېكىۋالسۇن، شاروۋنى بۇ يەرگە كىرگۈزۈۋېتىڭ.

بىردىنلا، ماريانانىڭ يۈزى تاتىرىپ كەتتى، ئۇ بىرنېمىنى سوراشقا تەمشىلىپ، ئۆزىگە ھاي بەردى-دە، ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

شاروۋ ئېگىز بويلۇق، ئورۇق-ئاۋاق، قارا چاچلىق كىشى ئىدى. "چىرايلىق يىگىت ئىكەن" دەپ ئويلىدى كۆزىمچىۋا. ماريانا ئۇنىڭغا تەگكەن بولسا ئوبدان بوپتىكەن، ئۇنىڭدا پۇل دېگەن بار، ماريانانى قونچاقتەك ياسۇۋېتەتتى. شاروۋمۇ كۆزىمچىۋاغا سەپسالدى، ساتىراشلارغا خاس ئادەت بويىچە كۆزىمچىۋانىڭ چېچىنىڭ پاسۇنىنى يارىتمىدى. بەزى ئايالىلار چېچىمىنى ئوبدان ياساپ قويامدىكىن دەپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ناينىقلاپ ھالى قالمايتتى.

بۇنداق ئايالالارنىڭ چىرايلىق گەپلىرىنى تولا ئاڭلاپ پىشىپ كەتكەن شاروۋ ئايالالارغا مەنىستىمەسلىك نەزىرى بىلەن قارايتتى.

— 8 - ئاينىڭ 2 - كۈنى نېمە ئىش قىلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچۆۋا.

— 2 - كۈنى؟ يادىمدا يوق.

— يادىڭىزغا كەلتۈرۈپ بېقىڭ.

— 2 - چىسلا؟ شۇ كۈنى دەم ئالغان ئوخشايمەن. بىر ئىش قىلغىنىم يادىمدا يوق، دەم ئالدىم.

— كېيىۋ ۋوگزالدا نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

— ھە، راست، داچىغا بارغان!

— مېھماندارچىلىققىمۇ؟

— شۇنداققۇ دەيمەن، تۇغقانلارنىڭكىگە ئولتۇرۇپ كەلگىلى بارغان.

— نەگە باردىڭىز؟

— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز؟

— بۇ ئىشخانىدا سوئال سوراشقا مېنىڭلا ھوقۇقلۇق ئىكەنلىكىم سىزگە مەلۇمدۇ؟ نەگە باردىڭىز؟

— پېلىدىركىنوغا باردىم.

"پويىز بېلىتى مۇشۇنىڭ ئىكەن، — دەپ ئويلىدى كۆزىمچۆۋا، — يەنە بويىمۇ توغرا كېلىدىكەن."

— 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

— ئىشقا باردىم.

— ئەتىگەندىن باشلاپ ئىشلىدىڭىزمۇ؟

— ياق، مەن ئىككىنچى سمېنىدا ئىشلىدىم.

— ئەتىگىنى نېمە قىلدىڭىز؟

— ئۇخلىدىم، مەن ئۈيىقۇچان. — شۇنداق دەۋېتىپ كۇلۇپ كەتتى ئۇ چىشىنىڭ ئېقىنى كۆرسىتىپ.

— 9 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى سائەت ئوندىن ئۆتۈشىگە سىز تونۇشىڭىز ماريانا لۇساكوۋالارنىڭ بىناسىدىن چىقتىڭىز.

— ئۇقۇشماسلىق بولۇۋاتىدىغۇ دەيمەن. مېنى بىركىمگە ئوخشتىپ قالغان ئوخشايسىز.

— ئىككى ئادەم گۇۋاھ.

— ماريانانىڭكىگە بارغان بولسام بارغاندىمەن.

— نېمە قىلغىلى باردىڭىز؟

شاروۋ كۈلدى.

— قۇرۇق پاراڭ سېلىشقىلى.

— ئەمما، بۇ چاغدا ئۇ ئىشتا تۇرسا.

— ھە راست...ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشەلمىگەندىن كېيىن كېتىپ قالدىم.

— كۆتۈرۈۋالغان سومكىڭىزدا نېمە بار ئىدى؟

— سومكىدا؟ ھە، توغرا، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. ئارقىدىنلا كىرخانىغا بېرىشنى ئويلىغانىدىم.

— باردىڭىزمۇ؟

— بارمايچۇ.

— قايسى كىرخانىغا؟ ئورنى نەدە؟ نېمە يۈدۈردىڭىز؟

— بىزنىڭ ساتىراشخانىنىڭ يېنىدا بىر كىرخانا بار.

— سىزنىڭ دېگەنلىرىڭىزنى تولۇق تەكشۈرۈپ، راست ـ يالغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىقىمىز. سومكا ئۆزىڭىزنىڭمۇ؟

— خەقنىڭكىنى ئىشلىتىپ نېمە قىلاي.

— سومكا هازىر نەدە؟

— بىر يەردە قويۇپ قويدۇمغۇ دەيمەن. ئىشلىگەن پېرىمدە قالغان چېغى.

— شۇ كۈنى روگوژىنىلارنىڭكىگە ئوغرى كىرگەن. ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈدۈلىدىكى ئۆي لۇساكوۋانىڭ ئۆيى ئىكەن.

— ئۇلارنىڭ نەرسىسىنى سەن ئالدىڭ دەپ مېنى ئوغرى كۆرۈۋاتامسز؟ — شاروۋ تەھدىت سالغاندەك سۆزلىدى.

— هەئە. بۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى لۇساكوۋا سىزگە بېرىپتىكەن.

— يالغان ئېيتىدۇ، مەن دېگەن ياۋاش بىر ئادەم.

— نەچچىنچى نومۇرلۇق ئاياغ كىيىسز؟

— 43 ـ نومۇرلۇق. بۇنى سوراپ نېمە قىلىسز؟

— خۇپسەنلىك قىلىش يارىمايدۇ. — كۆزىمچېۋا تۈرۈپكىنى ئېلىپ، نومۇرنى چۆرىدى. — پېتروۋا! ساتىراشخانا يېنىدىكى كىر ـ خانىدىن ئۇقۇشۇپ بېقىڭ، گىراژدان شاروۋ 9 ـ ئايىنىڭ 5 ـ كۈنى نېمىلەرنى يۇيغۇزدىكىن.

— كىرخانىدىكىلەر تونۇش بولغاچقا، ماڭا هۇججەت بەرمىدى.

— ئەمىسە، كىيىمنى كىمگە بەردىڭىز؟ — دەپ سورىدى كۆزىمچېۋا سوغۇقلا.

— ئېتىنى بىلمەيمەن. دائىم ماڭا چېچىنى ياستىدىغان بىر ئايال كىرلىرىمنى ئېلىپ قالغان...ئۇ ئايال خەق بىلىپ قالمىسۇن دەپ هۇججەت بەرمەيلا ئېپقالدى.

كۆزىمچېۋا يەنە تۈرۈپكىنى قولىغا ئالدى.

— پېتروۋا! تېخى ماڭماپسىزغۇ؟ هۇججەت بەرمەيلا كىرنى

ئېيقاپتۇ. شاروۋ، سومكىدا نېمە بار ئىدى؟

شاروۋ قاپىقىنى تۇرۇپ قويۇپ جاۋاب بەردى:

— چاپان بىلەن پەلتو.

— چاپان بىلەن پەلتو، — دەپ تەكرارلىدى كۇزىمچېۋا تۇرۇپكىغا.

11. ئەنزىنىڭ ئېنىقلىنىشى

— مۇنداق گەپ، لۇساكوۋا، — دېدى كۇزىمچېۋا، — شاروۋ ئوغرىلىق ئەنزىسى كۆرۈلگەن كۇنى ئەتىگەندە يەنى 9 — ئاينىڭ 5 — كۇنى سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بارغىنىدىن تېنىۋالمىدى.

— ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟

— سىزنىڭ ئىشتا ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپ، سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بارغىنى نېمىسى؟

— مەن نەدىن بىلەي؟

— نېمە بولدى، ئۇرۇشتۇڭلارمۇ؟

— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز؟

— شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپمۇ قويىمايدىغان، ئۆيىڭىزگە بېرىپ ئولتۇرۇپمۇ كەلمەيدىغان بولدى.

— بۇ ھېچ گەپ ئەمەس.

— نېمىشقا سىزنىڭ سومكىڭىز ئۇنىڭدا تۇرىدۇ؟

— نېمە ئۇ سومكا دېگىنىڭىز؟

— ئۇ بىنادىن ئېلىپ چىقىپ كەتكەن سومكىچۇ.

— سىز نېمىگە ئاساسەن بۇ سومكىنى جەزمەن مېنىڭ دەيدىڭىز؟

— موزدوز فېئودور ئابراموۋىچ تونۇۋالدى.

— مەن ھېچنېمە بىلمەيمەن، ...ئۇ كۈنى مەن ئىشتا، ...نەدىن بىلەي...

— ئەمما سىز ئاچقۇچنى نازاروۋانىڭ ئۆيىدىن ئوغرىلىغان.

ماريانا بىردىنلا ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتى، كۆزلىرىدىن ئاققان ياش ئىز قالدۇرۇپ مەڭزىدىن سىرغىپ چۈشمەكتە ئىدى. ئۇ يۈزىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن سۈرتۈشكە باشلىدى، تېنى دىر-دىر تىترەيتتى.

— يېشىڭىزنى سۈرتۈڭ... قول ياغلىقىڭىز بارمۇ؟

ماريانا كېچەك سومكىسىدىن قول ياغلىقىنى چىقاردى. كۆزىنىچۇۋا ئۇنىڭغا چاي قۇيۇپ، شىرەگە قويدى-دە، گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— سىز ماسلاشمىسىڭىز، شاروۋ ئۆيگە كىرەلمەيتتى، ئۆيگە كىرگەن ئادەم شاروۋ. ئۆيدە ئۇنىڭ ئايال ئىزى قالغان، يەنە كېلىپ پويىز بېلىتىمۇ قالغان. ئۇنىڭ بىنادىن چىقىۋالغىنى كۆرگۈچىلەر بار. ئۇ سومكىدا كىرخانىغا ئاپىرىپ بېرىدىغان كىرچاپ بار ئىدى دەپ تۇرۇۋالدى. ئەمما، ئۇ ھېچنېمە يۇيغۇزمىغان. ئۇ نېمىشقا راست گەپ قىلمايدۇ، بۇنىڭغا سىز قانداق قارايسىز؟

— مەن نەدىن بىلەي؟ — ماريانانىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى.

— سىز ئىشقا كەتكەن، ئۇ بولسا سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە قالغان... ئاندىن ئۇ روگوژىننىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ كىرگەن... پەيغەمبەر رەسمىنى ۋە پۇلنى ئېلىپ چىقىپ، سىزنىڭ سومكىڭىزغا سالغان، روگوژىننىڭ ئۆيىنىڭ ئاچقۇچىنى سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە قويۇپ قويغان. ئاخشىمى، سىز ئاچقۇچنى نازاروۋانىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ، ئۆز جايىغا قويۇپ قويغان.

— مەن روگوژمننىڭ ئۆيىگە كىرگىنىم يوق.
— ئاچقۇچنى ئۇنىڭغا سىز بەرگەنغۇ؟
— شۇنداق قىلغىنىمغا نېمە چارە كۆرىسىلەر؟ — قىزارغان ۋە نېمىشقىدۇ ھازىر بۇرۇنقىدىن چىرايلىق كۆرۈنگەن يۈزىنى يۆتكىرى قىلىپ سورىدى ماربيانا.
— سىز مۇشۇنداق قىلىپ نېمە مەقسەتكە يەتمەكچى، ماربيانا؟
— ۋولودەنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن، بىر چەت ئەللىك ئايال بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدىم... بۇ ئايال دائىم ۋولودەگە چېچىنى ياستىدىكەن. تونىيا ئۇچرىغانلا ئادەمگە: ئاتا-ئانامدا پەيغەمبەرنىڭ 14-ئەسىردىكى رەسىمى بار... ئىنتايىن تاتۇشۇق رەسىم، دەپ يۇردى. ئۇنىڭدا پەيغەمبەر رەسىمنىڭ سۈرەتكە ئېلىنغان نۇسخىسىمۇ بار ئىكەن، ھەممەيلەنگە كۆرسەتتى. ماري ئىسمىلىك بۇ چەت ئەللىك ئايالنىڭ ئۆيىگە بىركۈنى ۋولودە ئىككىمز مېھمان بولۇپ بارغاندۇق، ئۇ ئايال: "ھەي، مۇشۇنداق پەيغەمبەر رەسىمى مەندە بولسا دەپ يۈرەتتىم، سىلەر دەپ باقساڭلار، ماڭا سېتىپ بېرسە. نېمە دېسە تارتىشماي بېرىمەن" دەپ يالۋۇردى. مەن: ماڭا ھېچنېمە لازىم ئەمەس، ئۇلارنىڭ ساتمايدىغانلىقىنىمۇ بىلىمەن، دەپ جاۋاب بەردىم. كېيىن ۋولودە ماڭا: ماري پەيغەمبەر رەسىمىنى قولىغا كەلتۈرۈشۈمگە ھەـھۇ دېيىشىشەڭلار، چەت ئەلگە چىقىشقا ۋىزا ئۆتۈپ بېرىمەن، چەت ئەلدە تۇغقىنىڭلار بار بولىدۇ، چەت ئەلگە چىقالايسىلەر، دېگەنىدى دېدى. ۋولودە: چەت ئەلگە چىقسام، ساتىراشخانا ئاچىمەن دېدى...دەسلەپتە ئىشەنگۈم كەلمىدى، ئەمما ماري تولۇق ئىشەنچ بىلەن ۋىزىنى چوقۇم ئالسىلەر دەپتۇ، تېخى جىق پۇل بەرمەكچىمۇ بوپتۇ. ئەمما، روگوژنىلارنىڭ

پەيغەمبەر رەسمىنى ساتمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم، شۇڭا...

— شۇڭا نېمە قىلدىڭىز؟

— شۇرا ھەدىدە ئاچقۇچ بارلىقىنى بىلەتتىم...شۇنىڭ بىلەن... بولغان ئىشنىڭ ھەممىسى شۇ... ئىشقىلىپ، روگوژىن ئەر-خوتۇنىغا پەيغەمبەر رەسمى لازىم ئەمەس... ۋولودەنىڭ پۇلىنى ئالغانلىقىنى بىلمەيمەن، پۇلنى ئېلىش ياخشى ئەمەس، ئەلۋەتتە.

— پۇل ئوغرىلاش ياخشى ئەمەس ئىكەن، پەيغەمبەر رەسمىنى ئوغرىلىسا بولاتتىمۇ؟

— بۇ خۇراپاتلىق. پەيغەمبەر رەسمىگە ئەخمەقلار چوقۇنىدۇ ياكى كۆزىنى قىزارتىدۇ.

— بۇ دېگەن دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت مىراسى. روگوژىن بۇ رەسمىنى تېرىدياكوۋ كۈزەل سەنئەت سارىيىغا بېرىشلار دەپ ۋەسىيەت قالدۇرغان.

— نېمىشقا دەرھال بېرىۋەتمەپتۇ؟

— پەيغەمبەر رەسمىگە قاراشنى ئاتا-ئانىسىنى خاتىرىلەش دەپ ھېسابلىغاچقا، — كۆزىمچىۋا بىرپەس سۈكۈتتىن كېيىن سورىدى، — رەسىم نەدە؟ شاروۋ رەسمىنى ھېلىقى چەت ئەللىك خوتۇنىغا بەردىمۇ؟ بۇنى بىلەمسىز؟

ماريانا ېپشىنى چىڭ چايقىدى.

— ياق. ئۇ خوتۇن كۆرۈپ باقتى. بىز ئۇ خوتۇن بۇ ئىشكى رەسمىنى ياراتمىسا، روگوژىننىڭ ئۆيىگە چاندۇرماي قايتۇرۇپ ئاپىرىپ قويايلى، دەپ كېلىشكەن.

— ئۇنىڭغا ياردەمۇ؟

ماريانا ېپشىنى لەشتى.

— ئەمما ۋولوده: ۋنزىنى كۆرمەي تۇرۇپ رەسىمنى ھەرگىز بەرمەيمىز، رەسىمنى چەت ئەلگە مېڭىش ئالدىدا بېرىمىز دېگەن...

— پەيغەمبەر رەسىمى نەدە؟

— ئۇ توغقىنىنىڭ داچىسىغا سۇقۇپ قويدى...

— پىلىدىر كىنودىمۇ؟

— ئۇ سىزگە دېدىمۇ؟

كۆزىمچېۋا ئۇن چىقارمىدى.

— ئېيتىڭا، — دېدى ماريانا كۆلمەكچى بولۇپ، ئەمما ئۇنىڭ چىرايى پۈرۈشۈپ كەتتى، — مېنى نېمە قىلاي دەيسىلەر؟ قولىغا ئالمايدىغانسىلەر؟

كۆزىمچېۋا جەينىكىنى شىرەگە تىرەپ، مۇشتۇمىنى تۇگۈپ، مۇشتۇمىنى لېۋىگە تەگكۈزۈپ ئولتۇراتتى.

— ئەجەبا سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىز ناچارمىدى، ماريانا؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئىچى سېرىلىپ.

— مەن ھەقىقىي تۇرمۇش پەيزىنى سۈرمەكچى، — دېدى قىز قورساق كۆپىكىنى چىقىرىپ، — بىلمەمسىز، مەن كەڭ-كۇشادە، چوڭ ئۆيدە ئولىتۇرسام، سەيلى-ساياھەت قىلىپ تۇرۇشقا پۈزۈر پىكاپىم بولسا دەيمەن... ئەمما، بۇ يەردە بۇ نەرسىلەرگە ئېرىشكىلى بولامدۇ؟ ئىش مەززىسىز، ئۆي ئەبجەق، سەرەمجان ناچار، ئاياللار كىيىدىغان ئىشتانىپاقنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ...

— چەت ئەلدىمۇ ساياھەت قىلىش، ئۆي-جاي سېتىۋېلىش، پىكاپ سېتىۋېلىشقا پۇل بولمسا بولمايدۇ.

— ئۇ يەردە نەرسە-كېرەك بەك ئەرزان ئىمىش، ئۇقتىڭىزمۇ؟ ئىشسىز بىر ئادەمگە ئېيىغا بېرىلىدىغان قۇتقۇزۇش پۇلىغا "ئايال

غەۋۋاس" مارکسلىق كىيىمدىن يۇزنى ئالغىلى بولىدىكەن. ئانام مۇشۇنداق دەپ بەرگەن، گېزىتتىنمۇ كۆرگەنىدىم... — قىز راسا بىر ئۇھ تارتىۋېلىپ، ئورۇندۇقتىن تۇردى، — كەتسەم بولامدۇ؟

كۆزىمچېۋا ياق دېگەن مەنىدە بېشىنى چايقىدى.

— گۇناھكىز ئېغىر، لۇساكوۋا، سىزنى سولاشقا توغرا كېلىدىغۇ دەيمەن.

(«روسىيە — سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژۇرنىلىنىڭ 1987 — يىللىق 5 — سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇللا ئابلىز
تەرجىمە تەھرىرى: ئوسمان موللاك

لیۇباۋا

ۋ. سۇكاچېۋ

1

ئاخىرقى ياز كۈنلىرى. ئاق تېرەكلەرنىڭ ئۈچىلىرى بىرىنچى بولۇپ يېقىملىققىنا سۇس سېرىق رەڭ ئالىدى، ئۈنۈك كەينىدىنلا ئوتتۇرا مەكتەپ قورۇسىدىكى ئاق قېيىنلارمۇ گويا قىزىق قويۇش نۇرى تەپتىدىن يالقۇنجاۋاتقاندەك ۋالىلداپ پارقىراشقا باشلىدى. خىزمەتتىن چۈشۈپ ئۆيىگە قايتىقان لیۇبوكا① يول ئۈستىدە كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىلەرگە ئانچىكىلا سەپسېلىپ كېلەتتى، ئۈنۈك قەلبىنى قانداقتۇ بىر قايغۇ قاپلىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا — دەل مۇشۇ كۈنلەردە دادىسى بىلەن بىللىق تۇتقىلى بارغانلىقىنى ئىختىيارسىز ئەسلەپ قالىدى. ئۇ شۇ قېتىم دادىسى، دادىسىنىڭ ئاغىنىسى — ئورمانچىلىق شىركىتى ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ۋىياچېسلاۋ ئىۋانوۋىچ كۇدىلكوۋ بىلەن بىللە ئورمانچىلىق شىركىتىنىڭ كېمىسىگە ئولتۇرۇپ، ئامۇر دەرياسىدىن ئۆتۈپ، دەريانىڭ بىر شاخاپچىسىغا بارغانىدى. ساپسېرىق لاي سۇ يۇزىدە

① لیۇباۋا، لیۇبوكا ۋە كېيىنكى بەتلەردە ئۇچرايدىغان لیۇبا دېگەنلەر ھېكايىمىزنىڭ ئايال باش قەھرىمانى لیۇبوۋنىڭ ئەركىلەتمە ۋە كىچىك ئىسىملىرى.

سۆگەت يوپۇرماقلىرى مغلىداپ خۇددى ئالتۇن رەڭلىك قولۇاق-لاردەك لەيلىشپ يۇرەتتى. ئۇلار كېمىنىڭ كەينى تەرىپىدە ئولتۇ-راتتى، ليۇبوكانىڭ دادىسى ۋىياچېسلاۋدىن سورىدى:

— سلاۋا①، بىلەمسەن، يوپۇرماقلارنىڭ بىر اقىلا تۆكۈلۈشىكە باشلىغانلىقى نېمىدىن بېشارەت؟

ۋىياچېسلاۋ سۇدا لەيلەپ يۈرگەن يوپۇرماقلارغا قارىغىنىچە بىر پەس ئويلاندى، ئاندىن خىجىل بولغان قىياپەتتە كۆلۈپ قويۇپ بېشىنى چايقىدى.

— بۇ بۇ يىل قىشنىڭ بالدۇر كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت، — دېدى ليۇباۋانىڭ دادىسى ئۇنىڭغا قاراپ، — بىلىق تۇتىدىغان ئادەم بۇ ساۋاتتىن خەۋەردار بولۇشى كېرەك.

كېيىن ئىككىيلەن ئورمانچىلىق شىركىتىنىڭ كەسپىي ئىشلىرى ھەققىدە پاراڭلاشتى. دادىسى ۋىياچېسلاۋغا ئورمانچىلىق ساھەسىگە دائىر بەزى بىلىملەردىن ساۋاق بەرگەندەكمۇ قىلدى، بىراق ئۇنىڭ ئېنىق مەزمۇنى ليۇبوكانىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدى. يوپۇرماقنىڭ تۆكۈلۈشى، قىشنىڭ بالدۇر كېلىشى ھەققىدىكى گەپلەر بولسا ئۇنىڭ خاتىرىسىدە چىڭ ساقلىنىپ قالغانىدى، ئۇ بۇ گەپلەرنى ھامان ئېسىدە ساقلاپ كېلىۋاتاتتى، ھەتتا دادىسىنىڭ شۇ چاغدىكى قىياپىتى، ۋىياچېسلاۋنىڭ ئوڭايسىزلىنىپ بېشىنى چايقىغانلىقىمۇ ھېلىغىچە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى. ئۇ مۇشۇ تەپسىلاتلارنى ئېسىدە نېمىشقا شۇنچە چىڭ ساقلاپ كەلدى؟ بەلكىم بۇ ئۇنىڭ شۇ يىلى كۆزدىن باشلاپ ھاياتىدا تۇنجى قېتىم ئوقۇشتىن قالغا-

① ۋىياچېسلاۋنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

لمقدىن ۋە ياكى شۇ بېلىق تۇتۇشنىڭ دادىسى بىلەن بىللە ئاخىرقى قېتىملىق بېلىق تۇتۇش بولۇپ قالغانلىقدىن بولسا كېرەك...

لىۋبوكا ئۆيگە كىرىش ئالدىدا، تېپتىنچ ئېقىۋاتقان كەڭ ئامۇر دەرياسىغا غەمكىن نەزەر تاشلاپ، پەلەمپەيدە بىر پەس تۇرۇپ قالدى. كۆز يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى، دەريادا سۇ سۈزۈلۈپ قالغاندى، ھاۋانىڭ تىنچلىقىدىن يىراق-يىراقلاردىكى مەنزىرە-لەرنىمۇ ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى، يىراقتىكى تاغلار كىشىنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىپ، ئەينى ھالىتىدە ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى...

لىۋبوكا ھۆل دەسمال بىلەن نەرسە-كېرەكلەرنى سۈرتۈشتۇرۇپ كېلىپ، مىڭبىر خىياللار ئىچىدە مەرھۇم ئانىسىنىڭ سۈرىتى ئالدىدا تۇرۇپ قالدى. توساتتىن كىمدۇ بىرى ئىشىكنى چەكتى. ئۇ سۈرەتتىن تەستە كۆزىنى ئۈزدى-دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ: "كىرىڭ!" دېدى.

— ياخشىمۇسىز؟ — لىۋبوكانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋاقتىدىكى ئوقۇتقۇچىسى ماريە ئىئوسىفوۋنا تۇراتتى. ئۇ سۈرلۈك، ئەمما كېلىشكەن ئايال ئىدى. لىۋبوكا دەرسخانىدا ئۇنىڭ قاتتىق تەلەپ بىلەن باشقۇرۇشى ئاستىدا قورۇنۇپ-قىسىنىپ ئېھتىيات بىلەن توپتوغرا بەش يىلنى ئۆتكۈزگەنىدى. بۈگۈن ئۇ ئوقۇتقۇچىسىنى كۆرۈپ، يەنە ئەينى يىللاردىكىدەك قورۇنۇپ كەتتى.

— ياخشىمۇسىز، ماريە ئىئوسىفوۋنا، — دېدى لىۋبوكا بوش ئاۋازدا.

— سىزنى ئىزدەپ كېلىپ قالدىم، بوپتۇمۇ؟

— ئەلۋەتتە، — لیۇبوكا ئېسىنى يىغىۋالدى-دە، ئاشخانىغا كىرىپ پايپىتەك بولۇشقا باشلىدى. ئۇ كىچىك ئورۇندۇقتىن بىرنى ئېلىپ چىقىپ مېھمانغا قويۇپ بەرگەندىن كېيىن، شىرەدىكى ئاش-تاماق قالدۇقلىرىنى سۈرتتى، ئۈنىڭدىن كېيىن ئۆزىنى تۆتۈۋېلىش ئۈچۈن يەنە نېمىلەرنىدۇ قىلماقچى بولدىيۇ، قىلارغا ئىش تاپالمای قالدى.

— گەپ باشلاشقا ھېچلا تىلىم بارمای تۇرىدۇ، — دېدى ئوقۇتقۇچى ئورۇندۇقنىڭ قىرىدا يېنىچە ئولتۇرۇپ. ئۇ بېشىدىكى یاغلىقنى ۋە چاپىنىنىڭ يۇقىرىقى تۈگمىسىنى ئاستا يەشتى. سېرىلىپ دولىسىغا چۈشكەن یاغلىقنى بىر بۇرجىكىدىن تۇتۇپ ئېلىپ تىزىغا قويۇۋالدى. ئوقۇتقۇچى قويۇق قوڭۇر چېچىنى رەتلىك قىلىپ چىڭ تۈگۈۋالغاندى؛ چېچىنىڭ بۇنداق تۈگۈلۈشى ئۇنى سۈرلۈك، ئۇقۇمۇشلۇق ھەم بىرئاز غەمكىن كۆرسىتەتتى. ئۇ مۇشۇ ھالىتىدە باشقا كىمدۇ بىرگە ئوخشاپ قالغاندى. زادى كىمگە ئوخشاپ قالغان؟ لیۇبوكانىڭ بۇ ھەقتە ئويلىنىشقا چولىسى تېگەتتىمۇ، شۇ تاپىتا ئۇنىڭ كۆزى ئوقۇتقۇچىنىڭ چېچىدىكى بوشاپ يېرىمى كۆتۈرۈلۈپ قالغان تارغاقتا چوشۇپ تۇراتتى. لیۇبوكا ئۇ تارغاقتىن بۇ ئايالنىڭ نەقەدەر قاتتىق بىئاراملىق ئىچىدە قالغانلىقىنى بايقىدى؛ ئادەتتە لیۇبوكا كىچىك ئورۇندۇقتا ئولتۇرسا بەكمۇ راھەتلىنىپ كېتەتتى. بىراق، ئوقۇتقۇچىسىغا ئۈنىڭدا ئولتۇرۇش تولىمۇ بىئەپ بولۇۋاتقاندەك ئىدى...

— بىراق، قانداقلا بولمىسۇن ھەممە گېپىمنى دەۋېلىشىمغا رۇخسەت قىلىڭ.

— ماقۇل، ماريىە ئىئوسىفوۋنا، دەۋېلىڭ، — دەپ جاۋاب بەردى

لیۇبوكا ئوقۇغۇچىلاردەك ئىتائەتمەنلىك بىلەن.

— سىزمۇ ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئوقۇتقۇچى ۋە بىر ئوھسىنئۇالىدى، — بولمىسا، مەن ئولتۇرۇپ، سىز ئۆرە تۇرسىڭىز سەت تۇرىدىكەن.

لیۇبوكا ئىچكىرىكى ئۆيدىن بىر يۆلەنچۇكلۇك ئورۇندۇق ئېلىپ چىقىپ ئولتۇردى. ئۇ مېھمانىنى كىچىك ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزىنىڭ خېنىملاردەك يۆلەنچۇكلۇك ئورۇندۇقتا ئولتۇرغىنىدىن ناھايىتىمۇ ئوڭايسىزلاندى. ئەسلىدە ئۇلار ئالمىشىپ ئولتۇرۇشنا بولاتتى. شۇڭا لیوبوكا ئىككى قولىنى ئىككى تىزىغا ئالماشتۇرۇپ قويۇپ، بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئوقۇتقۇچى ئالدىدا ئەدەب-ئىكرام بىلەن ئولتۇردى.

— ۋىياچېسلاۋ ئىۋانوۋىچ سىزنىڭكىگە پات-پات كېلىپ تۇرامدۇ؟ — ماريە ئىئوسىفوۋنا لیۇبوكانىڭ ئوچۇق جاۋاب بېرىشىگە تۇرتكە بولسۇن دەپ، گەپنى ئاددىي ھەم تەبىئىي قىلدى. بىراق ، ئۇ يەنە ئۆزەمدىن توپتوغرا ئون ياش كىچىك قىزغا بۇنداق سوئالنى قويۇشۇم ئابرويۇمنى چۈشۈرىدىغان ئىش بولماسمۇ دېگەن ئويغا كەلدى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۆزىنىڭ گېپى ئۆزىگە قوپال ھەم سوغۇق بىلىنىپ كەتتى. لیۇبوكاغا بولسا بۇنداق تۇيۇلمىدى ۋە بۇنى ئۇ بايقىيالمىدى. چۈنكى ، شۇ تاپتا ئۇنىڭ كالىسى مەن بۇ ئايالغا يۇز كېلەلمەيدىغان نېمە ئىش قىلىپ قويغان بولغىيدىم، ئۇنىڭ ئالدىدا بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغانمىدىمنمۇ؟ دېگەن ئويلار بىلەن بەنىد ئىدى، ئۇ ئويلاپ-ئويلاپ ئۆزىدىن ھېچقانداق بىرەر سەۋەنلىك تاپالمىدى-دە، بۇنىڭدىن ھەم ھەيران، ھەم خۇشال بولدى.

تۇقۇتقۇچى بىلەن كۆرۈشۈشتىن ئىلگىرى ئۇ مۇشۇنداق تۇيغۇلاردا بولغانىدى، مۇشۇنداق خىياللار ئۇنىڭ كاللىسىدىن كەچكەنىدى، ھەتتا ئۇ بۇنىڭ بىلەن ئازابلانغانمۇ بولىدى. ئەمما ھازىر بۇنداق تۇيغۇلار نەلەرگە كەتتىكىن.

ــ ھەئە، ــ لىۋبوكا ئارانلا ئاغلانغۇدەك بوش ئاۋازدا جاۋاب بەردى ــ دە، بېشىنى كۆتۈرۈپ، مېھمانىنىڭ سۈرلۈك كۆزلىرىگە تىكىلىدى، ئاندىن تېخىمۇ بوش ئاۋازدا، ــ ئۇ پات ــ پات كېلىپ تۇرىدۇ، ماريىە ئىئوسىفوۋنا، ــ دېدى. ئۇنىڭ قىياپىتى ۋە ئاۋازىدىن گويا ئۇنىڭ ئۆزى ئېتىراپ قىلغان پاكىتتىن ئاغرىنىۋاتقاندەك ئىكەنلىكى، بۇنداق ئاغرىنىشنىڭ سەۋەبى ئاغرىنىش ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. لىۋبوكانىڭ جاۋابىنى ئاڭلىغان ماريىە ئىئوسىفوۋنا تەمتىرەپ قالدى. ئۇ چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، ھېلىقى يېرىمى كۆتۈرۈلۈپ قالغان (لىۋبوكا كۆرۈپ قالغان) تارغىقنى چىڭ قىلىپ قىستى، ئاندىن بايا يېشىۋەتكەن تۇگمىلىرىنى ئەتەي تارتىپ تولغىغلى تۇردى. بىراق ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يامان ئادىتىنى دەرھال بايقاپ قالدى ــ دە، قولىنى ئىتتىك چۈشۈرۈۋالدى، ئاندىن بىرھازاغىچە جىمىپ كەتتى.

ئۆيىنى جىمجىتلىق باستى، بىراق ھەر ئىككىلەن بۇ ھالەتتىن نېمە ئۈچۈندۇ ئۇقايسىزلانىماياتتى. ماريىە ئىئوسىفوۋنا مۇشۇ جىمجىتلىق ئىچىدە، لىيوبوكانىڭ تۇرمۇش جەھەتتە ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوقلۇقى، ھەم ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى تونۇپ يەتمەگەنلىكى، ھەم باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى بىلمەيدىغانلىقى، شۇنداقتىمۇ قۇربى يەتمەيدىغان ئېغىر روھىي يۈكنى زېمىستىگە ئېلىۋالغانلىقى ئۈستىدە ئىختىيارسىز ئويلاپ كەتتى. لىۋبوكا

بولسا ئۆزىنىڭ باشقىچە بىر ئوبرازىنى ــ روھىي جەھەتتە بەردەس كەلگەن، ئەمما يەنە ھەسرەتكە تولغان چوڭ ياشلىق بىر ئايالنى كۆردى، يەنە كېلىپ بۇ ھەسرەت ئۆز كۆڭلىدىكى ھەسرەت بىلەن دەل بىر يەردىن چىقىپ قالغانىدى. ئۆزىدىن يىراق ھەم ناتونۇش بولغان لیۇبوكانىڭ ئالدىدا بولسا ئۇچىسىغا ئاددىي كۆڭلەك، پۇتىغا پاشنىسى مايماق توپلى كىيگەن، ماڭلىيىنىڭ ئوڭ يېقىغا بىر تۆتام قاپقارا چاچ ساڭگىلىغان بۇگۈنكى لیۇبوكا تۇراتتى، بۇ ئىككى لیۇبوكانىڭ ئوبرازى قىزنىڭ كاللىسىدا بىرھازاغىچە تەڭ ساقلىنىپ تۇردى.

ماريە ئىئوسفۇۋنانىڭ لیۇبوكادىن سورايدىغان نۇرغۇن ئىشلىرى بار ئىدى؛ ئۇزاقتىن بۇيان بەزى پىتنە ـ پاسات گەپلەر تارقىلىپ يۈرەتتى، ئۇ باشتا بۇ گەپلەرگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمىدى، بىراق كېيىنكى كۈنلەرگە كەلگەندە ئىشىنىپ قالدى ـ دە، ئۇنى بىر سۇرۇشتۇرۇپ تېگىگە يەتمەكچى بولدى. ئۇنىڭ بۇ ياش قىزنىڭ ئەخلاق ـ پەزىلىتىنى، ۋىياچېسلاۋغا بولغان پوزىتسىيىسىنى بىلگۈسى كېلەتتى. بىراق، ئۇ بۇ ئەھۋاللارنى ئىگىللەپ كېتەلمىدى، ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇگۈنكى كۈندە يەنە كوچىلاپ يۈرۈشنىڭ ۋاقتى ئۆتكەنىدى. لیۇبوكادىن سوراپ يۈرۈشنىڭ زۆرۈرىيىتى قالمىغانىدى، چۈنكى ئۇ بۇ قىزنى جاۋاب بېرىشتىن باش تارتارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلمايتتى، بەلكى ئىچىنى پۈشۈرۈپ كېلىۋاتقان مەسىلىلەر ئەھمىيەتلىكتە كۆڭلى ـ كۆكسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەھۋالنى بارا ـ بارا چۈشىنىپ قالاتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇ لیۇبوكانىڭ غېرىبلىق تۇيغۇسىنى ۋە شۇ غېرىبلىق تۇيغۇسى ئويغاتقان ساددا، گۈزەلكەرچە مۇھەببەتنى ئاللىقاچان

بىلىپ يەتكەنىدى. شۇ ئاندا ئۇ لىيۇبوكاغا زەن سېلىپ بىر پەس قارىۋالغاندىن كېيىن ياغلىقىنى چىگدى-دە، سورىدى:

— ئۆيىڭىزدە ئەينەك بارمۇ؟

— بولمامدىغان، — بۇ سوئالدىن خۇشال بولغان لىيۇبوكا لىككىدە ئورنىدىن تۇردى، — بىر چوڭ، بىر كىچىك ئىككى ئەينەك بار، چوڭى ئانامدىن قالغان، كىچىكىنى بۇلتۇر ئۆزەم سېتىۋالغان، ھېلىقى بىز شەھەرگە ئېكسكۇرسىيگە بارغانىدا ئالغان، ئېسىڭىز دەبارمكىن؟... — لىيۇبوكا شۇنداق دەپ كېلىپ ئالاقزادىلىك بىلەن بىردىنلا توختاپ قالدى، ئۇنىڭ يۈزى ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى، چۈنكى ئۇ ئۆز ئۆيىدە ۋە كۆز ئالدىدا نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئەمدى تولۇق بىلىپ يەتكەنىدى.

ئۇ ئاستا قەدەم تاشلاپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردى-دە، تامدىن ئەينەكىنى ئېلىپ، ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە مېھمانلىك ئالدىغا كەلدى.

— رەھمەت، — دېدى ماريە ئىئوسىفوۋنا لىيوبوكاغا، — مېنى كەچۈرۈڭ... بۇ قېتىم كېلىشىم ...

— مەن ...مەن ... — لىيۇبوكا نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولدى، بىراق مېھمان بىردىنلا ئۇنىڭغا قاراپ بىر خىل ھەسرەتلىك ۋە كەچۈرۈم قىلغان قىياپەتتە كۈلۈمسىرەپ قويدى-دە، ئۆيدىن جىم - جىملا چىقىپ كەتتى.

لىيۇبوكا ئەينەكنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە مىدىر-مىدىر قىلماي ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ قالدى. قولىدىكى ئەينەكتىن ئالاقزادىلىك ئەكس ئېتىپ تۇرىدىغان، بالىلارغا خاس بىر جۇپ كۆز ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى.

2

بۇ ئالەمدىكى ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كەتتى. بۇرۇن لىۋبوكا خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمىغان ئىشلار ئەمدىلىكتە ئۇنى بىئارام قىلماقتا ئىدى. ماريىە ئىئوسىفوۋنا گۈمانلىنىپ قالغان ھېلىقى ئىشنى ھەممە ئادەم دېگۈدەك بىلىپ كەتكەنىدى.

ئەتىسى ئىش ۋاقتىدا لىۋبوكانىڭ خىزمەتدىشى ــ مال ساتقۇچى ياش ئايال ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

ــ بۇ يەرگە كەلگەن كىشى كىم ئۇ! لىۋبوكا، قارىغىنا، تالادىن كۆزۈڭنى ئۈزمەيالمايسەنغۇ! ئۇ ئادەم سېنى ئىزدەپ كەلگەن.

ئەمەلىيەتتە لىۋبوكا كەلگەن كىشىنى ئاللىقاچان كۆرگەنىدى. ئۇنى يولنى كېسىپ ئۆتۈپ، كىنو ئېلان تاختىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۇرغان چېغىدىلا كۆرگەنىدى. بۇ كىشى ۋىياچېسلاۋ ئىدى. بىر-ئازدىن كېيىن ئورمانچىلىق شىركىتىنىڭ جىڭلىسى گىرىخوۋسكى يېتىپ كەلدى. ئىككىيلەن نېمىلەرنىدۇ دېيىشىپ قىسقا پاراڭلاشتى. پاراڭ داۋامىدا ۋىياچېسلاۋ نېمە ئۈچۈندۇ ھەم خۇشال بولغان، ھەم ئەجەبلەنگەن ھالدا، ئۆزىگىلا خاس قىياپەت بىلەن كۈلۈمسىرىدى. لىۋبوكا ئۇنى كۆرۈپ شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتتىمۇ، بۇ خۇشاللىقنى ئاشكارىلاشنى خالىمىدى، ھەتتا ئۇ بۇ خۇشاللىقنى ئۆزىدىنمۇ يوشۇرماقچى بولدى. بىراق ئۆزىدىن قاچاقمۇ يوشۇرۇپ قالالمىدۇن؟ ئۇنىڭ يۈرىكى گۈپۈلدەپ قاتتىق سوقۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ پۇكەيدىن ئېتىلىپ چىقىپ ۋىياچېسلاۋ-

نىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە، كىۋلۇمسىرەپ تۇرغان چىرايىغا قارىغۇسى كەپكەتتى. ئەمما لېۋبوكا ئۇنداق قىلمىدى، ئەكسىچە كەينىگە ئۆرۈلۈپ تۇرۇۋالدى؛ ئۇنىڭ قەلبىنى ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان بىر خىل قورقۇنچ قاپلىدى، ئۇ خىزمەتداش قىزلارنىڭ، ئايال ھەمراھلىرىنىڭ ۋە رازدورنويېدىكى ھەممىلا ئادەمنىڭ ئۆزىگە خۇددى ماريە ئىئوسفۇۋناغا ئوخشاش قاراۋاتقانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلىنىۋاتقان ئەڭ قىممەتلىك ۋە ئەڭ مۇقەددەس سىرنىڭ ئۇلار ئالدىدا قىلچە قىممىتى يوق ئىدى، بۇ سىر ئۇلار ئۈچۈن سۆز-چۆچەك قىلىدىغان ۋە گۈمان قوزغايدىغان دەستەكتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. لېۋبوكا مۇشۇلارنى ئويلاپ قورقتى. ھەم قورقتى، ھەم خىجالەت بولدى. بىراق، ئۇنىڭدىكى بۇ خىجالەتچىلىك بىرنەچچە مىنۇتقا بارمايلا يۇقالدى-دە، ئۇنىڭ ئورنىنى بىردىنلا ئاچچىق بىر ئاغرىنىش ئالدى: ئۇ ئۆزىدىن ئاغرىندى، ھەمراھلىرىدىن ئاغرىندى، ئىشقىلىپ، دۇنيادىكى ھەممە نەرسىدىن ئاغرىندى، ئۇنىڭ باشقا بىر يەرگە، ئادەمزات بارمايدىغان، ھېچقانداق گەپسۆز ئاڭلىمايدىغان، قايسىسى قۇرۇق گەپ، قايسىسى ياپتا گەپ، قايسىسى دارتما گەپ ئىكەنلىكىنى ئېنىقلايمەن دەپ ئاۋارە بولۇپمۇ يۈرمەيدىغان ئاللىقانداق بىر يەرگە قېچىپ كەتكۈسى كەلدى. لېۋبوكا بەزى گەپلەرنى بۇرۇنلا ئاڭلىغان بولسىمۇ پەرۋايىغا ئالماي يۈرگەنىدى، ئەمدىلىكتە بۇ گەپلەرنىڭ تېگىدە نېمە بارلىقىنى بىلىپ يەتسە، قاتتىق ھارسىنماي قالمايدۇ، ئەلۋەتتە...

لېۋبوكا بۇگۈن ئۆزىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلەلمەي قالدى. ئۇ ۋىياچېسلاۋنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە كۆزىنىڭ قىرىدا سەپ-

سېلىپ تۇراتتى: ۋىياچېسلاۋ باشتا دۇكانىنىڭ ئايىغ كىيىم بۆلۈمىگە كىردى، ئاندىن فوتو ئاپپاراتلار سايمانلىرى بۆلۈمىگە كىرىپ، ئۇ يەردە ۋېركا پېتروۋا بىلەن بىرنەچچە ئېغىز پاراڭلاشقاندىن كېيىن، كىيىم ـ كېچەك بۆلۈمىنىڭ پۈكىيى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۇ بەستلىك ئادەم بولۇپ، تەن قۇرۇلۇشى خۇددى ياش باللارنىڭكىدەك كېلىشكەنىدى، ئۇچىسىغا سۇس رەڭلىك شاماللىق كىيىپ، چېچىنى تازا كېلىشتۇرۇپ تارىۋالغانىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق تۇرقى بىلەن باشقىلاردىن پەرقلىنىپ تۇراتتى. ئەمما شۇ تاپتا لىيۇبوكا ئۇنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قېلىشتىن قورقاتتى، ئۇ ئالدىغا كېلىپ نېمىلەرنىدۇ سوراپ قالسا، ئۇنىڭغا جاۋاب بېرەلمەي سەتچىلىكتە قالسام قانداق قىلارمەن دەپ قورقاتتى.

ئۇ ئىچىدە قانداقتۇ بىر قارارغا كېلىپ قويدى، بايا، ۋىياچېسلاۋغا ئالاقىزادىلىك بىلەن قايغۇلۇق هالەتتە قاراپ تۇرغان چېغىدىلا قەتئىي نىيەتكە كېلىپ بولغانىدى؛ ئۇ ماريە ئىئوسفۇۋنانىڭ ئۆزىنى توساتتىن ئىزدەپ كەلگەنلىكىدىن ۋىياچېسلاۋنىڭ خەۋىر تاپماسلىقى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېنىق بىلەتتى. ۋىياچېسلاۋنىڭ دۇكانغا بەلكىم دەل مۇشۇ ئىش تۈپەيلىدىن كەلگەنلىكىنى، لېكىن دەرھال ئالدىغا كېلىپ قەلبىنى ئىزھار قىلىشقا ياكى باشقا پاراڭلارنى سېلىشقا پېتىنالمايۋاتقانلىقىنىمۇ بىلەتتى. لىيۇبوكا قانداقتۇ بىر خىل يوشۇرۇن ئازاب ئىچىدە ۋىياچېسلاۋغا لاپپەدە يەنە بىر قارىدى ـ دە، گويا ئۆزىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىنى بىلىپ يەتكەندەك، چوڭقۇر بىر ئۆھ تارتتى، ئاندىن ئاستا بېسىپ باشقا بىر دۇكانغا كىرىپ كەتتى.

3

كۆز، تاڭ سەھەر، ھاۋانىڭ سۈزۈكلۈكىدىن يىراقتىكى مەنزىرە-رىلەرنىمۇ ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى. ئاسمان تىنىق ھەم كۆپكۆك ئىدى. سارغايغان يوپۇرماقلار ئاستا-ئاستا يەرگە چۈشمەكتە. كۆكتاتلىقنىڭ كەينىگە دۆۋىلەپ قويۇلغان ئوت-چۆپلەر ئاپتاپتا سارغىيىپ بارا-بارا ئولتۇرۇشۇپ باراتتى، ئۇنىڭ ئوتىنۇرا قىسمىدىلا ئەلۋەك ياز كۈنلىرىدىن قالغان يېشىللىق ساقلىنىپ قالغانىدى.

بىركۈنى گۈگۈمدە بىر بۇغا كەنتكە يېقىنلاپ كېلىپ، زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇ ئېقىۋاتقان دەريا بويىدا توختىدى-دە، قويۇق ھاۋانى قانغۇچە سۈمۈردى. ئۇ كېلىشكەن، گۈزەل بوينىنى ئۇزۇن سوزۇپ، دەريا بويىدا خېلى ئۇزاق تۇرغاندىن كېيىن قويۇق ئورمان ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئورمان ئۇنى جىم-جىمغىنا قويىنىغا ئالىدى. ئۇۋ مىلتىقى ئاسقان بىرنەچچە يىگىت ئۇنى قوغلاپ ئارقىدىن كەتتى، ئەمما ئۇزاققا قالماي قۇرۇق قول قايتىپ چىقىشتى — ئورمان ئۇلارنى قارشى ئالمىغانىدى. ئورمان بۇغىنى باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان، كۆچلۈكلىرى غالىب كېلىپ ئەۋلاد قالدۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولىدىغان كەسكىن ئۇسۇشۇش جېڭىگە قاتناشسۇن دەپ قوغداپ قالغانىدى.

لېيۇبوكا سەھەر ئويغاندى. ئۇ كۆزىنى ئېچىپ، مىتكانىڭ تەكشى ئېلىۋاتقان نەپەس ئاۋازىنى ئاڭلاپ خېلى ئۇزاق ياتتى. ئانىدىن ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ ئاشخانىغا كىردى. ئۇ قانداقتۇ بىر خىل غەمكىنلىك ئىچىدە يىراقتىكى قويۇق ئورمانىغا قارىغىنىچە، تاماق شىرەسى يېنىدا ئولتۇردى، ئۇ جۇدەپ بۇرۇنقى گۈزەللىكىدىن قالـ

غاندى، بىراق ئۇ بۇ ھالەتنى سەزمەيتىتى، سەزگەندىمۇ كۆڭلىنى يېرىم قىلمايتتى. تېخى خۇشال بولۇشمۇ مۇمكىن ئىدى.

ئۇ ئەتىگەندىلا ھارغىنلىق ھېس قىلدى، ئۆيدىن چىقىپ، يەنە يىراق-يىراقلارغا نەزەر تاشلاپ ئېگىز پەلەمپەيدە ئولتۇردى.

مىتكامۇ پەلەمپەيگە كەلدىيۇ، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي، ئەيمەنىپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇردى. لىۋبوكا ئۇنىڭ ئۆيدىن چىققانلىقىنى، پۇتۇن ۋۇجۇدىنى تىترەك باسقانلىقىنى بىلىپ تۇردى. مىتكا بولسا لىۋبوكانى چۆچۈتۈۋەتمەي، خاپا قىلىپ قويماي دەپ، ئۇنىڭغا ئار-قىسىدىن ئوغرىلىقچە بىر پەس قاراپ تۇردى. ئاندىن ئېھتىيات بىلەن پەلەمپەيدىن چۈشتى-دە، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ، قولىغا پالتىنى ئالدى.

مىتكا ئوتۇندىن بىرنەچچە تال يېرىپ تۇرۇشىغا ئانسى ئويغاندى. ئانسى دەرھال ئورنىدىن تۇردى-دە، كېينىپ، پەشتامسىنى تارتىپ، ئىدىشتىن ئالدىراش بىرنەچچە ساپلىق سۈنى ئېلىپ يۇز-كۆزلىرىنى يۇدى-دە، سىيرىنى سېغىشقا ماڭدى، ئۇ پەلەمپەيدە كېلىنىنى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى، ئاندىن ھەم ھەيران بولغان، ھەم ئېچىنغان ھالدا بېشىنى چايقاپ قويۇپ، كېلىنى بىلەن ئېھتىيات ئىچىدە سالاملاشتى:

— ياخشىمۇسەن، قىزىم.

— ياخشىمۇسىز پىراگىيە ئىلىنىچنا، — دېدى بوش ئاۋاز بىلەن لىۋبوكا تۇرغان يېرىدىن قىمىرلىمايلا يىراقتىكى كۆك بوشلۇققا كۆزىنى تىكىپ.

— ئەجەبسىمۇ سەھەر تۇرۇپ كېتىپسىلەرغۇ، — دېدى پىراگىيە ئەجەبلىنىپ، — تېخى سائەت بەشمۇ بولمىسا.

لیۇبوکا زۇۋان سۇرمىدى، مىتكا قېيىن ئانا بىلەن كېلىن ئىكىلىكىدە سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئانىسىغا دەرھال جاۋاب قايتۇردى:

— سەھەر تۇرسا، خۇدا بەخت ئاتا قىلىدۇ.

— خۇدا بەخت ئاتا قىلارمىش، — دېدى پراگىيە ئۇھسىنىپ، — بىزنىڭ قولىمىزدىن تارتىۋالغانلىرىنى ئۇ تېخى ئۇنتۇمىغاندۇ.

ئانا پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، ئوتۇن يېرىۋاتقان مىتكاغا قاراپ تۇردى، مىتكا يوغان-يوغان قارىغاي ياغاچلىرىنى يېرىپ پارچە-پارچە قىلىپ تاشلىدى، ئۇ ئىشنى تېز ھەم پۇختا قىلاتتى. ئانا مىتكاغا قاراپ بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن، بېرىپ توخۇ كاتىكىنى ئېچىپ، ئۆزى بىر چەتكە ئۆتۈپ تۇردى. توخۇلار قاقاقلىشىپ كاتەكتىن ئېتىلىپ چىقىشتى، بىر قېرى خوراز كاتەكتە بىرھازا تۇرۇۋېلىپ، قىپقىزىل چوغدەك قانات‌لىرىنى كېرىپ، بوغۇق ئاۋازى بىلەن تازا بىرنى چىللىۋېتىپ، ئاندىن كاتەكتىن چىقتى.

لیۇبوکا بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا دىققەت قىلمىدى، ئۇ كۆزىنى قىسقىنچە، ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياشقا قاراپ تۇراتتى.

پراگىيە سۇتنى سۇزۇپ، ئىستاكانغا قۇيدى ۋە مىتكاغا:

— ئۇنى قىچقارغىن، سۇتنى ئىچىۋالسۇن، — دېدى.

مىتكا ئىش كىيىمىنى يەڭگۈشلەپ، چېكىسىگە چۈشۈۋالغان قوڭۇر چېچىنى قولى بىلەن بىر تەرەپكە قايرىۋېتىپ، پەلەمپەيگە چىقىپ تۇرۇپ لیۇبوکانى چاقىردى.

— لیۇباۋا، ئانام سېنى سۈت ئىچىۋالسۇن دەيدۇ.

— ئىچكۈم يوق، — مۇندىقلا جاۋاب بەردى لیۇبوکا، پەلەمپەيىنىڭ ئاپتاپ تەپتىدىن ئىسسىپ كەتكەن ياغىچىنى سىلاپ تۇرۇپ.

مىتكا ئۆيگە كىرىپ كېتىپ، پەلەمپەيدە تۇرغان لىيۇبوكاغا بىر ئىستاكان سۇت ئەپچىقتى.

— ئىچىڭ الغىن، — دېدى ئۇ، — يېڭى سۇت.

لىيۇبوكا ئىستاكاننى ئېلىپ، سۇتتىن بىرلا ئوتلاپ، جايىدا قىمىر قىلماي ئولتۇرۇۋەردى. ئۇنىڭ كۆڭلى سۇنۇق ئىدى، بۇ ئائىلىدە ئۇ بەئەينى يات ئادەمگە ئوخشايتتى.

— ئۇنىڭغا نېمە تاماق ئېتىپ بەرسەم يەيدىكىن-تاڭ، ھېچ بىلمىدىم، — دېدى پراگىيە، — ئۇ يېمەيدۇ، ئىچمەيدۇ، شۇ تاپتا خۇددى كۆيۈپ مېيى تۆگىگەن جىنچىراغقىلا ئوخشاپ قالدى.

— ئۇنى زورلىمىغىن، — دېدى مىتكا ئانىسىغا، — ئوبدان دەم ئېلىپ، بىزنىڭ بۇ يەرنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن قانغۇچە نەپەس ئېلىۋالسۇن.

— مەن ھەتتا ئۇنىڭغا قاراپ دېمەمدىنى چىقىرىشتىنمۇ قورۇندىم، — دېدى ئانا ئاغرىنىپ، — ئۇ ئۆيىمىزدە چۈشكەپ ئۆگزىگە چىقىپ قالغان، ۋاراقراپ قويسىلا ئۇ يەردىن يىقىلىپ چۈشىدىغان ئادەمدەكلا يۈرۈۋاتسا. ئۇنىڭغا دېسەڭ، ئورمانىنى ئايلىنىپ ئىچىقارنىنى ئېچىپ كەلسىمۇ بولاتتىغۇ. شۇ كۈنلەردە ئورماندا نېمە كەم دەيسەن! ياۋا مېۋە، موگۈ دېگەن نېمىلەر تولۇپ يېتىپتۇ، قىسما-قىسما ئۇششاق ھايۋانلار ماڭدامدا بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ.

بىراق، مىتكا ئۇنىڭغا ھېچنېمە دېمەستىن، ئۆز ئىشىغا كەتتى.

4

پراگىيە ھەر كۈنى كەچتە ئورمانچىلىق شىركىتىنىڭ ئىشخانىسىنى

تازىلايتتى. ئۇ ئىشنى ئەستايىدىل ئىشلەشىنى كېچىكتۈرمىگىلا ئادەت قىلىۋالغانىدى، شىرە-پىرە، قاچا-قۇچا دېگەنلەرنى سۇرتۇپ پار-قىرىتىۋېتەتتى، ئىشقا كىرىشىپ كەتسە، ۋاقىتنىمۇ ئۇنتۇپ، يېرىم كېچىلەرگىچە ئىشلەپ كېتەتتى. ئۇ ھەمىشە ئىش ئۈستىدە خىيالغا كېتەتتى، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. بۇنداق قىلىش كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭغا ئادەت بولۇپ قالغانىدى. مىتكا رايون مەركىزىدىن تۈيۇقسىزلا بىر قىزنى باشلاپ كەلگەن كۈندىن باشلاپ، ئۇنىڭ كۆڭلى نېمىشقىدۇ زادىلا تىنچلىنالمىدى. بىرىنچى كۈنى پراگىيە كىلىنىنى كۆرۈپ ھەقىقەتەن خۇشال بولدى، چۈنكى مىتكا تۇرمۇشلۇق بولۇشقا تېگىشلىك چوڭ يىگىت بولۇپ قالغانىدى-دە. بىراق ئىككىنچى كۈندىن باشلاپ ئۇنىڭ كەيپىسى ئۈچۈپ كەتتى. مانا توپىتوغرا بىر ئايمۇ ئۆتتى، ئۇنىڭ قايغۇسى كۈچەيمە كەتتى. ئۇ مىتكانىڭ كۈنلەرنى خوتۇنى بىلەن مۇشۇنداق ئۆتكۈزىدىغانلىقىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. ئۆز ئۆيىدە نى-نى تۇرمۇشلارنى كۆرگەن بولسىمۇ، مىتكانىڭكىدەك تۇرمۇشنى ئەسلا كۆرۈپ باقمىغانىدى. كەنتتە ئەرلەر خوتۇننى دۇمبالايدىغان ياكى خوتۇنلار ئائىلىدىكى خوجايىنلىقى بىلەن ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان ئىشلار ئادەتتىكى ئىش قاتاردا دائىم ئۇچراپ تۇراتتى.

مىتكا ياراملىق يىگىتلەردىن ئەمەسمۇ-يە؟ ئۇ ئورمانچىلىق شىركىتى ئوۋچىلىق كوپىراتىپىنىڭ ئېغىزغا بىر كېلىدىغان ئەزالىرىدىن ئىدى. ئۇ تېخى كىچىك بولسىمۇ، ھېچكىم ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيتى. مىتكادىن بۇرۇن كوپىراتىپتا ستىپان ماتۋىيېۋ ئون يىلغىچە بىرىنچىلىكنى قولدىن بەرمەي كېلىۋاتاتتى، مىتكا يېتىلىپ ئوۋچى-

لىق سېپىگە قېتىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىرىنچىلىك ئورنىنى بىر يولىلا تارتىۋالدى. شىركەتتىن متكاغا بېرىلگەن تەقدىرنامىلەرنىڭ سانىنى ئېلىپ بولمايتتى، ھەتتا بۇلتۇر ئۇنىڭغا موسكۋادىنمۇ ئۇر-دېن ئەۋەتىلدى. متكا شانىنوتروسوۋۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكى مۇئۇنىڭدىنلا بىلىنىپ تۇرمامدۇ. ئۇنىڭ دادىسى قازانغان شان-شەرەپنى كىشىلەر پاتلا ئۇنىتۇپ قېلىشتى. مىتكا بولسا ئۇ شان-شەرەپكە تولۇق ۋارىسلىق قىلدى. ھازىر ھەتتا موسكۋامۇ شانىنوت-روسوۋلارنى بىلىپ قالدى. دېمىسىمۇ بۇ ئانا شەھەر ئۇلارنىڭ نام-شەرىپى بىلەن خېلى بۇرۇندىنلا تونۇش ئىدى. ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىن ئۈچ كىشى موسكۋانى قوغداش ئۇرۇشىغا قاتناشقان، ئۇلاردىن ئىككىيلەن ئالدىنقى سەپتە باتۇرانە جەڭ قىلىپ، مەرت-لەرچە قۇربان بولغان. كىشىلەر ئۇلارنى قانداقمۇ ئۇنىتۇپ قالسۇن؟ ئۇلار فىئودور، پېترو ۋە ئۇلارنىڭ دادىسى گرىگورى ماركىلوۋىچ شانىنوتروسوۋ ئىدى. ئاتا-بالا ئۇچەيلەن ئېگىز بويلۇق، قەددى-قامەتلىك كىشىلەر ئىدى. متكامۇ ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىكى يارامىلىق بالا ھېسابلىناتتى. ئۇ شۇنداق ياۋاش ئىدىكى، ئادەتتە چۈشىنىمۇ ئازار بەرمەيتتى، بىراق ئاچچىقى كېلىپ قالىدىغان بولسا، يالماۋۇز-نىڭمۇ مۇڭگۈزىنى يۇلۇۋالالايتتى. شانىنوتروسوۋلار ئاتا-بوۋىسى-دىن تارتىپ بىر ئادەمنى تاك ئېتىپ چېكىپ باققان ئادەملەر ئەمەس ئىدى. متكادەمۇ ئەنە شۇنداق خىسلەت بار ئىدى. ئۇنىڭ بىھاجا ئانىسى ئۇنى دادىسىنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرى بىلەن تەربىيىلەپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆمرى جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە ئۆتكەنىدى. ئۇنىڭ ئۇرۇش يىللىرىدا تارتقان جەبر-جاپالىرىلا يېتىپ ئاشاتتى. ئۇنى ئاز دەپ، ئۇرۇشتىن كېيىن 1947-يىلى بىر قېتىم قاتتىق

قەھەتچىلىك بولدى، 1950-يىلى كەنتته بولغان ئوت ئاپىتىدە ئۆيى كۆيۈپ كېتىپ، ئائىلىسىدىكىلەر قىشنى گەمدە ئۆتكۈزدى. ئۇ ئۇنىڭ-دىن باشقا مۈشەققەتلەرنىمۇ ئاز تارتمىدى. ئىشقىلىپ، ئۆمرىدە كۆرمىگەن مۇشكۈللۈك، تارتمىغان جاپا قالمىدى.

راستىنى ئېيتقاندا، ئۇلار ئەسلىدە مۇنداق دەردلەرنى تارتمىسا بولاتتى، بىراق، بەزىدە ئويلاپ كۆرسە ئەمىز، ئۇلارنىڭ ئۆيىدىكى ئەركەكلەرنىڭ كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك ئىش-لىرىنى ئەسكە ئالالايسىز: ئۇلار ئۆز بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلىپ، ۋەتەن ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلىپ، شان-شەرەپ قازىنىپ، ھۆكۈ-مەتنىڭ مۇكاپاتىغا، قىسسم باشلىقلىرىنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەن. خوش، ئايالىلارنىڭ تۆھپىسىگە كىم باھا بېرىدۇ؟ ئۇلارغا نېمە مۇكا-پات بېرىشكە توغرا كېلىدۇ؟ دۇرۇس، ھەر قېتىم 8-مارت بايرىمى كەلگەندە، ئايالىلار بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش يىغىنىغا تەكلىپ قىلىنىدۇ. يىغىندا ئۇلارنىڭ خىزمىتىگە توغرا باھالار بېرىلىدۇ، بىراق ئۇنىڭدا تولىراق ئىشلەپچىقىرىش ئورۇنلىرىدىكى خىزمەت ئىلغارلىرى تىلغا ئېلىنىدۇ. ئائىلە ئايالىلىرىچۇ؟ ئۇلار كۆن بويى ئاددىي ئۆي ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش ئوتتىدۇ، ئۇنىڭ تىلغا ئال-غۇدەك نېمىسى بار. بىراق، ئۇي ئىشىنى قىلىشمۇ ئايالىلارنىڭ تۆھپىسى-دە!

مىتكا ئائىلىدە كەنجى ئوغۇل بولۇپ، ئۇنىڭ دۇنياغا كېلىشى دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ خىيالىغمۇ كىرىپ چىقمىغانىدى. مىتكا پرا-گىيەنىڭ 40 ياش ۋاقتىدا بويىدا قالدى. مىتكا ئىككىنچى ئاكىسى پېترودىن 13 ياش كىچىك ئىدى. دادىسى خوتۇنىنىڭ ئېغىرىبوي بولۇپ قالغانلىقىنى ئۇققاندىن كېيىن، خېلى ئۇزاققىچە ئىشەنمەي

يۈردى، ئاخىر ئىشىنىپ مۇنداق دېدى:

ــ سادىغاڭ كېتەي پراگىيە، سەندىكى چىدامىنىڭ چوڭلۇقىنى قارا، بالدۇرراق ئۇققان بولسام ئۆي سالدىغان ئىشنى كېچىكتۈرۈپ تۇرساق بولماسمىدى.

دېمىسىمۇ، ئۆينىڭ ئۈلى ئاللىقاچان سېلىنىپ، تامىلارنىڭ يېرىمىغا قوپۇرۇلۇپ بولغان، ئەمدى مەھەللىدىكى جامائەتنى چاقىرىپ، ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن تامىلارنىڭ ھەممە يېرىنى قوپۇرۇپ، ئۆينىڭ ئۇستىنى يېپىۋېتىدىغان ئىش قېپقالغانىدى.

ــ مەن پار مۇنچىسىغا بېرىپ يۇيۇنۇپ كېلەيمىكىن؟ ــ تۇيۇقسىز سوراپ قالدى پراگىيە ئېرىدىن. بىراق كۆتمىگەن يەردىن ئېرى قاتتىق خاپا بولىدى ــ دە، ئۇنىڭغا كۆزلىرىنى نەشتەردەك سانجىپ ئالىيىپ، ئۇن چىقارماي تالاغا چىقىپ كەتتى. پراگىيە ئېرىنىڭ بۇنداق قاتتىق خاپا بولغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى، ئۇ خجالەتچىلىكتە ئۆزىنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدى. بۇ ئىش ئۆمۈر بويى ئۇنىڭ ئېسىدىن كەتمىدى.

ئۆي سېلىشتىكى قېينىچىلىق ئۇلارنى قورقىتالمىدى، خۇداغا شۆكۈر، ئۇلار ئىككى يىل جاپا تارتىپ يۇرۇپ ئاخىرى ئۆيىنىمۇ يېپىۋالدى. مىتكانىكىمۇ سرلانمىغان يېڭى پول ئۇستىدە ئايىغى چىقىپ قالدى.

ئۇ چاغدا فىئودور تېخىنكۇمدا ئوقۇش ئۈچۈن شەھەرگە كەتكەنىدى. ئۇ كېچىكىپىلا ئوقۇشقا ئامراق ئىدى. پېترو ئۇنىڭغا ئوخشىمايتتى، ئۇ دادىسىدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولماي ئويناپ يۈرەتتى. بەزىدە ئۆيىدىكىلەرنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، كونا مىلىتقىنى ئاساتتى ــ دە، ئۆيدىن غىپپىدە چىقىپ كېتىپ، ئورمانغا كىرىپ

كېتەتتى. يۇگۇرگەنـده ملتىقـنىڭ پاينىكى هه دەپ سوڭغالچىـقىغا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

ـــ ئۆيمىزدىن سوڭغالچىقى تۆمۈردىن قاتتىق بىر يـسگىت چىقـدىغان بولدى، ـــ دېگەنىدى دادىسى قاقاقلاپ كۈلۈپ.

دېمىسمۇ پېترو راستلا پېشانىسى كەڭ، قوڭۇر چاچلىـرى بۇجـغۇر كەلگەن تەمبەل يىگىت بولۇپ پېتىلدى. ئۇ ئىچ مايماق بولۇپ، شانىوتروسوۋلار ئۇرۇقىـنى تارتـقانـىدى. ئۇ 15 ياش ۋاقتـىدا بىر ئېيقنى ئۆلتۈرگەن. ئېيىق ئۆلتۈرۈش دېـگەن ئوينىشدىـغان ئىـش ئەمەس. ئۇ ئۆڭـكۈر ئېـغـزىـدا ئوت يېـقـىپ، ئېـيـىقنى ئىـستا بۇرۇختۇم قىلىپ، ئۆڭكۈردىن چىقىشقا مەجبۇر قىلغان، ئېيىق يېقىـلاپ كېلىپ ئىككى ـ ئۈچ قەدەم قالغاندا، ئۇنىڭـغا قارىتىپ بىر پاي ئوق چىقارغان. ئېيىق پېتـروغا ھەيرانـلىق بىلەن بىر قارىۋېـتىپ، گۈپپىدە يىقىلىپ تىن تارتـماي جان بەرگەن. ئۇنىڭ زېـرەك ھەم چەبدەسلىكىنى دادىسىمۇ ئىختىيارسىز ماختاپ كەتكەن...

1946 ـ يىلى يازدا پېتـرونىڭ بىر ئاغىنىسى پراگـىيەنى يوقـلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا پېترونىڭ قانـداق قۇربان بولغانلىقىـنى سۆزلەپ بەردى. پېترو قۇربان بولغاندا، ئۇرۇشنىڭ ئاياغلىـشىشغا ساناقلىقلا كۈنلەر قالغانىدى. دۇشمەن ئۇنى تولىمۇ قەبىھ يول بىلەن ئۆلتۈرۈ ـ ۋەتكەنىدى. پېترونىڭ ئاغىنىسى بايان قىلىپ كېلىپ مۇنداق دېدى: شۇ چاغدا بىزنىڭ كوماندىر ـ جەڭچىلىرىمىز نېمىـس ئالۋاسـتىلىرىغا چىقىش يولى بەرمەكچى بولدى (پراگىيە بۇ ئىشنى ھەر قېتىم كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە، ئۇنى زادىلا كاللىـسىدىن ئۆتكـۈزەلمەيتتى: قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىغان، يىرتقۇچتىنـمۇ ۋەھـشىي نېمىس ئال ـ ۋاستىلىرىغا رەھىمدىللىك قىلىپ نېمە قىلىدۇ؟ دەيتتى). بىز ئۇلارغا

شەرت قويدۇق. پېترو بۇيرۇققا بىنائەن تىنچلىقنى ئىپادىلەيدىغان ئاق لاتىنى ئېلىپ، ئۇلار بىلەن سۆزلىشىشكە باردى. ئۇنىڭ شۇ كەتكەنچە كەلمەيدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن. ئۇ ھېچقانداق قورال ئالماي كەتكەنىدى، قولىدا قورال بولمىغان بولسا، دۈشمەنگە ھەرگىز ئۆزىنى تۇتۇپ بەرمەيتتى!

پېترو ۋاقتىسىز قازا تاپمىغان بولسا، ھاياتىنى نەقەدەر بەختلىك ئۆتكۈزگەن بولاتتى ـ ھە! ئۇ ئۇرۇشنىڭ ئالدىدا تازا تولغان، كېلىشكەن يىگىت بولۇپ يېتىلگەنىدى. كۈن بويى ئورمانىنى كېزىپ يۈرۈپ چارچاپ ھالىدىن كەتكىنىگە قارىماي، ئاخشىمى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىدىن قالمايتتى. كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى ھەم ئۇنىڭسىز ئۆتمەيتتى. گارمون تارتىشقا شۇنداق ئۇستا ئىدىكى، ئۇنى سايرىتىپ تىلغا كىرگۈزۈۋېتەتتى، تانسا ـ ئۇسسۇل دېگەنلەردىن ئوت چىقىرىۋېتەتتى. ئۇ تېخى بارانغا يەتمەي تۇرۇپلا، قىزلار كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ چۆرىسىدە پىرقىراشقىلى تۇردى. ئۇنىڭ تۇنجى سۆيگىنى داكا ھېلىمۇ پراگىيە مومايىنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىدۇ. ئۇ ئۆيگە پۈتۈنلەي غەمكىن چىراي كىرىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىدىكى ھەسرەت پراگىيەنىڭ قەلبىدىمۇ ھەسرەت قوزغايدۇ. ئىككىلەن بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشىدۇ، پېترونى ھېچقاياسىسى تىلغا ئالمىسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە ئۇنىڭ ئۇچۇن جىسم ـ جسم ماتەم تۇتۇشىدۇ. داكا بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن توساتتىن ئەنسىزلىككە چۈشىدۇ ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ ئالمان ـ تالمان چىقىپ كېتىدۇ. ئۇ ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن پىنھان يەردە بۇقسۇپ ـ بۇقسۇپ يىغلىۋا ـ لىدۇ. ئۇنىڭ تەگكەن ئېرى شۇنداق يامان ئادەمكى، پېترو ئۇچۇن ياش تۆككىنىنى بىلىپ قالمىغان بولسا، ئۇنى جېنى چىقىقچە دۈمە ـ

بالايدۇ...

پېتروغا قارىغاندا متكا ئورۇقراق بولۇپ، چوڭ ئاكىسى فىئو-دورغا بەكرەك ئوخشايتتى. بىراق ئۇ ئاكىلىرىغا سېلىشتۇرغاندا شۇنداق بولغىنى بىلەن، كەنتتىكى باشقا يىگىتلەرگە سېلىشتۇرغاندا، بەست-قامەتتە ھېچكىم ئۇنىڭغا يېتەلمەيتتى. ئالدىنقى يىلى 1-ماي بايرىمىدا فېرمىدا چېلىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. ئۇنى كورکا رازۋارىخىن باشقۇردى. ئۇ ئۆزىنىڭ شەھەردە چېلىش بويىچە مەخسۇس تەربىيە كۆرگەنلىكى بىلەن ماختىناتتى. ئۇ كونا-يېڭى چېلىشچىلارنى بىر-بىرلەپ يەنتتى. چېلىش ماھىرى، بويىنىڭ تومۇلۇقىدىن خۇددى چېلەككىلا ئوخشاپ قالغان ستېپان ماتۋىيېۋمۇ ئۇنىڭدىن يېڭىلىپ قالدى. كۆرەڭلەپ خۇددىنى يوقاتقان كورکا متە-كانىڭ ئالدىغا كەلدى:

— قانداق ئۇكا، مەن بىلەن چېلىشىپ باققۇڭ بارمۇ؟

— ياق، چېلىشمايمەن.

— تەڭ كېلەلمەيمەن دەۋاتسەنغۇ دەيمەن؟ — دېدى كورکا قىستاپ كېلىپ.

— ھەئە، شۇنداق دېگەنمۇ بولاي، — دەپ جاۋاب بەردى متكا.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان ئانىسى ئۆزىنى باسالماي قالدى، ئۇ خەۋپكە قارىماي متكانى دەي-دەيگە سالدى: "ئائىلىمىزنىڭ يۈزىنى چۈشۈرۈۋاتسەنغۇ متكا؟ ئۇنداق قىلما، بالام، چۈشكىنا، ئۇنى كېلىشتۇرۇپ راسا بىر ئېتىۋەت، شۇنداق قىلمايدىغان بولساڭ، ھەددىدىن ئېشىپ كەنتنى بېشىغا كىيىدۇ، ئۇ".

متكا مەيدانغا چۈشتى. ئۇ كورکانى بەشىدىن ئېگىز قىلىپ دەس كۆتۈردى. چېلىشىش ماھارىتى نەلەرگىدۇ ئۇچۇپ كەتسەكەن كورکا

هاۋادا پۈتلىرىنى ئارۋاڭ-دارۋاڭ پۈلاڭشىتىپ تاماشىچىلارنىڭ كۆلكىسىگە قالدى. مىتكا ئۇنى بىر پەس كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، يەرگە ئەپچىللىك بىلەن ياتقۇزۇپ قويدى. مىتكا ئۆزىنىڭ ئۇستىلىقىنى قالتىس كۆرسىتۈەتتى. ئەپسۇسكى، دادىسىغا ئوغلىنىڭ بۇ كارامەتىنى كۆرۈش نېسىپ بولمىغانىدى. شۇ تاپتا دادىسى ھايات بولىدىغان بولسا، ئادەتتە ئادەمنى ئوڭايلىقچە ماختىمايدىغان بولۇشىغا قارىماي، ئوغلىنى راسا بىر ماختاپ قويغان بولاتتى.

بوغالتىرنىڭ قىزى ژاركا مېيتىركىنىنانىڭ كۈن بويى مىتكانىڭ ئەترايىدا چۆرگىلەپ، ئۇنى ئۆزىگە مايىل قىلۈبلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقانلىقىنى پراگىيە بايقاپ قالدى. ئۇ مىتكانىڭ ئۆز كۆڭلىدىكىدەك بىر قىزغا ئۆيلىنەلمەي قېلىشىغا رازى ئىدىكى، مېيتىركىنىنانىڭ ئائىلىسى بىلەن قۇدا چۈشۈشكە رازى ئەمەس ئىدى. ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ خۇيى-مىجەزى ئوچۇنغۇ بالا ئەيىبلىك ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئائىلىدىن ئۆزىمىزنى نېرى تۇتقىنىمىز ياخشى. مەنغۇ بۇ چاغقىچە بوغالتىر كاراسكانىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ باقمايتىمەن. ھەر قانچە خۇشامەت قىلىپ كۈچۈكلىنىپ كەتكىنى بىلەنمۇ بۇنىڭدىن كېيىن ھەم ھەرگىز ئاتلاپ سالماسمەن...دەپ ئويلايتتى.

پراگىيە شۇ خىيالىلار بىلەن بەند بولۇپ كېتىپ، قىلىدىغان ئىشنى تۈگىتىپ قويغانلىقىنىمۇ تۈيماي قالدى، ئۇ ئۆزىنىڭ شىركەت ئىشخانىسىدا ھاڭۋاقىقىنىچە جىمجىت تۇرۇپ قالغىنىنى ئەمدى بىلدى. ئۇ خىيالغا چۆكۈپ كېتىپ خۇددىسى يوقىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ئۆزى مازاق قىلىپ قويدى، ئاندىن ئىشخانىسىنى بىر ئايلىنىپ، قىلغان ئىشلىرىنى بىر-بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقتى.

پراگىيە ئىشىنى تۈگىتىپ ئىشخانىدىن چىقتى. بۇ چاغدا ئازراقلا

ئۆيلەرنىڭ دېرىزىسىدىن چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، كۆپچە-لىك ئۆيلەرنىڭ دېرىزىسىدىن تېلېۋىزور ئېكرانىدىن چىقىۋاتقان كۆكۈش نۇر كۆرۈنەتتى. ئۇ شىركەتنىڭ ماشىنىسى بۆزۈۋەتكەن يول بىلەن بىر-بىر بېسىپ، ئىككى قاتتىكى قاپقاراڭغۇ ئۆيلەرگە سەپسالغاچ، ئوت ئاپىتىدىن كېيىن ھەرقايسى ئائىلىلەرنىڭ ماتېرىيال غەملەپ ئۆڭي سالغانلىقىغا دائىر ئەھۋاللارنى ئەسلىگىنىچە ئاستا كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئۆمرىدە تۆغۇتتىن باشقا ھېچقانچە ئاغرىق ئازابى تارتمىغاندى، ئەمدىلىكتە بولسا پۈت ئۇگىلىرىنىڭ غىرىسلاۋاتقانلى-قىنى سېزىپ، قېرىپ، يىلدىن-يىلغا ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئويلىدى. پۇتلىرىغا بارا-بارا كېسەل دارتۇاتقانلىقىدىن كۆڭلى يېرىم بولاتتى. پۇتلىرى يەڭگىللىشىپ كەتكەندەك، يەرگە دەسسىمەي-ۋاتقاندەك بىلىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ، ئەمدى ئىككى قولۇمغا دەرد كەلمىسە بولاتتى، قولۇمغا دەرد كەلدىمۇ، بولىدى، تۇغەشكىنىم شۇ، ئۇ چاغدا ئىشمۇ قىلالمايمەن، ئۆز كۈچۈم بىلەن ياشىيالمايمەن، بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر نەرسە ئىش بولامدۇ دەپ قاتتىق ئەندىشە قىلاتتى.

پراگمېيەنى ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى ئوي-خىياللار تېخىمۇ قاتتىق چىرمۇالدى. ئۇ ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ كېلىننىڭ چۈشىنىپ يېتەلمەيە-تى. ئۆزى ھەممىلا ئادەمنىڭ زوقى كەلگۈدەك شۇنداق چىرايلىق، شۇنداق ئەقىللىق بىر قىز. نېمىشقا بىز بىلەن كۆڭۈلدىكى-دەك ئۆتەلمەيدىغاندۇ؟ مىتكانىڭ ئەيىب-قۇسۇرى جەمئىي-يە؟ ئۇنىڭدا نېمىمۇ ئەيىب بولسۇن؟ يەنە نەدىمۇ بۇنداق ئوبدان يىگىت بولسۇن؟ مىتكا بۇ قىزنى نەدىن تاپقانلىقى، قانداق قىلىپ توي قىلغانلىقى ھەققىدە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىپ بەرمىدى. مىتكا ئۇنى

رايون مەركىزىدىن ئۆيگە باشلاپ كەلدى، ئىشك ئالدىغا كەلگەندە، ئانىسىغا، جېنىم ئانا، كېلىنىڭىزنى قارشى ئېلىڭ، دېدى. ئانا نېمىشقىمۇ قارشى ئالمىسۇن، ئۇ كېلىنىنى ئۆيگە باشلىدى، بىراق، كۆتەمگەندە ئىشىنىڭ ئاخىرى مۇشۇنداق كۆڭۈلسىز بولۇپ چىقتى. يېزا تۇرمۇشى ئۇنىڭ دېتىغا ياقمايمۇ قالدىمۇ-يە؟ ئۇنداق دېمەسە، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ شەھەرلىك ئەمەسقۇ، رازدورنويې بازىرىنىڭ ئاۋاتلىشىپ قالغىنىغمۇ ئانچە ئۇزاق بولمىدىغۇ، ئۇ بازار مۇشۇ ماكاروۋكادىن ھېچقانچە چوڭ ئەمەسقۇ.

پراگىيە ئاستا مېڭىپ پەلەمپەيگە چىقتى، كاتەكتىكى توخۇلارنىڭ قۇر-قۇر قىلغان، قوتاندىكى سېيرىنىڭ پۇشۇلدىغان ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ بىر پەس تۇردى، ئاندىن ئۆتۈكىنى پولىغا سۈرتۈپ-سۈرتۈپتىپ، ئويگە يېنىپ كىردى.

مىتكا ئاشخانىدىكى شىرە تۇۋىدە ئولتۇرۇپ قىشلىق ئوڭچىلىق ئۇچۇن مىلتىق ۋە ئوق-دورا تەييارلاۋاتاتتى. ئۇ ئانىسىنى كۆرۈپ تەبەسسۇم بىلەن:

— لېۋباۋا ئۆخلاپ قالدى، بەك ھېرىپ كېتىپتۇ، — دېدى.

ئانا نېمىندۇ چۈشەنگەندەك قىلىپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى-دە، دەم ئېلىش ئۈچۇن ئۆز خانىسىغا كىرىپ كەتتى.

5

نېمىدېگەن ئۇنىتۇلماس كۈن-ھە! مىتكا تاسادىپىي پۇرسەت بىلەن رازدورنويې بازىرىغا كېلىپ، لېۋبوكا بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشتى. ئالدىنقى كۈنى ئاخشىمى ئورمانچىلىق شىركىتى ئوڭچىلىق

كوپىراتىپنىڭ جىڭلىسى متكا بىلەن كوركانى بىلىق سۈرلەيدىغان ئايالالارغا ماخ بىلىقنى ئاپىرىپ بېرىش ئۈچۈن تۈزلاش-سۈرلەش سېخىغا ئەۋەتتى. ئەتىسى بىلىق تۈگى توشۇيدىغان چاتما كېمىنىڭ رايون مەركىزى رازدورنويبغا باردىغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر كېلىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن جىڭلى ئۇلارنى رايون مەركىزىگە ئەۋەتتى.

كۈزدە يول بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكتىن متكا بىلەن پېتكا 40 كىلومېتر يولنى قارا ماشىنا بىلەن توپتوغرا ئىككى سائەتتە بېسىپ بولدى. يولدا ماشىنا ئۈچ قېتىم پېنچە قالدى، ئۇلار ماشىنىنى لوم تۆمۈر، پالتىلارنى ئىشقا سېلىپ يۇرۇپ مىڭبىر تەسلىكتە چىقىرىشتى. شۇنداق قىلىپ چۈشكە يېقىن پرىستانغا يېتىپ كېلىشتى. بۇ چاغدا پرىستانغا بېنزىن بېسىلغان بىر كېمىنىڭ كېلىپ توختايدىغانلىقى، شۇڭلاشقا چاتما كېمىنى پرىستاندىن ھەيدەپ چىقىپ يېراقتىراق لەگگەر تاشلاپ توختىتىپ تۇرۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا بۇيرۇق كېلىپ قالدى.

پېتكا ئاچچىقىدا ئاغزىنى بۇزۇپ بىر ئېغىز تىل ياندۇردى-دە، قايتىپ كېتەيلى دەپ تۇرۇۋالدى. متكا قايتمىقىمىز تەس گەپ ئەمەس، بىراق بۇنداق ئوبدان پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىق كېرەك دەپ ئويلاپ، پرىستان مۇدىرىنى تېپىپ، بۇ يەرگە بىرەر قېتىم كېلىشىمىز ئوگاي ئەمەس، بىر ئامال قىلىپ بىزنى يولغا سېلىۋەتسىڭىز ئىكەن، دەپ ئۆتۈندى. مۇدىر ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل كېلىپ، چاتما كېمىنى قىرغاققا يېقىنلاشتۇرۇش توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈردى.

ئۇلار تۈگلارنى قاچىلاپ، يۈك تالونىنى تولدۇردى-دە، ماشىنىنى ھەيدەپ بىر ئاشپۇزۇلغا باردى. ھەربىرى ئىككى ئىستاكاندىن

پۇا ۋە ئاز-تولدىن يېمەكلىك ئېلىپ، بىر ياندىكى كاۋچۇك دەرەخنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. بىردەم يەپ ئىچىشكەندىن كېيىن، پېتكانىڭ ئاغزى ئېچىلدى:

— بىلەمەن مېتكا، — دېدى ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى مېتكاغا تىكىپ، — بۇ يەردە چىقىشىپ قالغان بىر قېرىچىقىم بار. ئىسمى دىنا، كېلىشكەن قىز دېگىنە، مەن ئۇنى بۇلتۇر تۇزغا كەلگەن چېغىمدا ئىسكىلاتتا كۆرۈپ قالغان. ئۇ مېنى بىللە تاماشا قىلىشقا تەكلىپ قىلدى، يەنە تېخى چايغا تەكلىپ قىلماقچىمۇ بولدى، ھەي، چايغا تەكلىپ قىلغانلىكى تېگىدە گەپ بار دېگىنە، — پېتكا خىرىلداپ كۈلۈپ قويدى ۋە نېمىشقىدۇ قورۇنۇپ ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ دېدى، — بىز بۇگۈن كېچە مۇشۇ يەردە قونۇپ قالساقچۇ؟ يېرىم يولدا ماشىنا بۇزۇلۇپ قېلىۋىدى، كېچىچە ھەپىلىشىپ يۈرۈپ، ئەتىگەندە ئاران ئوڭشىدۇق، دېسەك ئىش تۈگەيدۇ، قانداق ؟

— مەن تاغقا بۇلغۇن تۇتقىلى بارىمەن، — دېدى مېتكا بېشىنى چايقاپ، — بىر كۈنمۇ ھايال بولۇشقا بولمايدۇ، شۇ تاپتا تۇرلۇك ئاللار دۇكىنىغا بېرىپ ئۇۋچىلىققا كېرەكلىك ئوق-دورىغا قارىۋاقمەن، ئاندىن شۇ يەردىن قايتىمىز.

— ئۇ قىز ئانچە چىرايلىقمۇ ئەمەس، — دېدى پېتكا بايىقى گېپىدىن يېنىپ، — يۈزلىرى ساپلا سەپكۈن، بىراق ئۇنىڭ چېچىزە بەك پەيزى جۇشۇ.

مېتكانىڭ ئاياللارغا مۇشۇنداق شىلاپچىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان ئادەملەر بىلەن خۇشى يوق ئىدى. بىرەركىشى مۇشۇنداق تېتىقسىز گەپلەرنى قىلغۇدەك بولسا، ئۇنىڭغا يىرگىنىش ئىچىدە غەزەپ بىلەن ئالياتتى-دە، شۇ كىشىنى تىلىنى تارتىشقا مەجبۇر

قىلاتتى.

متكا كۆلۈبىنىڭ ئويۇن-تاماشىلىرىدىن قالمايتتى، شۇنداق بولسىمۇ تېخىچە ئۆزىگە لايىق بىرەر قىز تاللىمىغانىدى، بۇ ئىش ئۇستىدە ھەتتا تۆزۈكرەك ئويلىنىپمۇ باقمىغانىدى. بۇنىڭغا ئالدىراپ نېمە قىلاتتىم، شۇ تاپتا خويىما ئەركىن-ئازادە يۈرۈۋاتىمەنغۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇ ھەربىي خىزمەت ئۆتەۋاتقان چېغىدا بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپمۇ قالغان. قىزغا قانداق قىلىپ يېقىنلىشىشنىڭ ئامالىنى ئىزدەۋاتقاندا، ئۇ قىز توساتتىن قوشنا رايونلۇق گارنىزوندىكى بىر ئوفىتسېرگە ياتلىق بولۇپ كەتتى. متكانىڭ پۈتكۈل رومانتىكىسى ئەنە شۇ ئىدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ مۇھەببەت بابىدا ئىقتىدارسىز يىگىتمۇ ئەمەس ئىدى، شۇغىنىسى، ھېسسىياتقا بەك بېرىلىپ كېتىپ قالارمەنمىكىن، پىشانەمگە پۈتۈلگەن قىزنى ئۈچراتقىنىمدا، قەلبىمدىكى مۇھەببەتنى قويماي ئىزھار قىلۇېتىپ، ئاشۇرۇۋېتىپ قالارمەنمىكىن دەپمۇ قورقۇپ يۈرەتتى...

متكا تۇرلۇك مالىلار دۇكىنىنىڭ يوغان ھەم ئېغىر ئىشكىنى ئاچتى ۋە ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ تۇرۇپ، ئۇستىگە ئاقۇچ رەڭلىك شامالنى كىيگەن بۇغداي ئۆڭلۈك، قارا چاچلىق بىر يىگىتكە يول بەردى. يىگىت متكاغا تەبەسسۇم بىلەن ھۇرمەت بىلدۇرۇپ — سالام بېرىپ ئۆتتى. ئادەم تونۇشقا ماھىر متكا يىگىتكە قىزىقىش ئىچىدە ئوبدان بىر سەپسېلىۋالغانىدىن كېيىن، ئۇۋچىلارغا خاس ئۆتۈكى بىلەن غارس-غارس دەسسىگىنىچە دۇكانغا كىرىپ كەلدى. ئۇنى سوغدىاپ پېتكامۇ كىرىپ كەلدى.

ئىككىيلەن ئۇۋچىلىق سايمانلىرى پۈكىينىڭ ئالدىدا توختىدى. متكا خېلىغىچە ئۇنى-بۇنى كۆرگەندىن كېيىن، ملىتقىنىڭ خۇرۇم

قېپىدىن بىرنى، ئەپس سوقۇلغان ئوۋچى پىچقىدىن بىرنى تالىلىدى. ئوۋچىلىق كىنىشكىسىنى كۆرسىتىپ، كاسسىرغا پۇل تاپشۇرۇپ، مال ئېلىش تالۇنىنى كەستۈردى. مال ئېلىش ئۇچۇن پۈكەيگە قاراپ كېتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆزى توساتتىن قاندىقتۇ مۇڭلىنىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز قارتتىدە قىلىپ قالدى ـ دە، قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېردە نېمە ئۇچۇندۇ باشقىچىلا بىر خىل غەشلىك پەيدا بولدى. ھېلىقى كۆز ئۇنىڭغا قانچە قاتتىق تىكىلگەنسېرى، ئۇنىڭدىن ئەكس ئېتىۋاتقان ئازاب مىتكانىڭ قەلبىگە شۇنچە چىڭ ئورنىشىپ، ئۇنىڭدىمۇ شۇنداق قاتتىق ئازاب قوزغاشقا باشلىدى، بۇ ئازاب مىتكاغا گويا ئۇزاقتىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقاندەك، قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېردە ئۇزاقتىن ساقلىنىپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ مال ئېلىشنى ئۇنتۇدى، دۇكاندا ئاستا چامدىغىنىچە بىر ئۇ يان، بىر بۇيان مېڭىشقا باشلىدى. ئۇ ھېلىقى ئەلەملىك كۆزلەرنىڭ ئۇزىنى تەشنالىق بىلەن چاقىرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ـــ بۇ قىز مېنى ئويلىنىۋاتامدۇ نېمە، ـــ دەپ ئويلىدى مىتكا ئەنسىزلىك بىلەن، ـــ ئۇ ئۆزىنىڭ سەھرىي كۈچىنى سىناپ بېقىۋاتسا كېرەك.

مىتكا بەلكىم بۇ قىز مېنى راستلا چاقىرىۋاتسا كېرەك دەپمۇ ئويلىدى. ئۇ كۆزى قىزنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان مىنۇتتىن باشلاپلا قىزنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ باقماقچى بولدى. ئۇزىنىڭ قىزغا قاندىق قارىشتا ئىكەنلىكى ئۆزىگە ئايان ئىدى. ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن قىشلايدىغان كىچىك كەپىدە يېتىپ، ئۇزاق ـ ئۇزاق قىش كېچىلىرى ئاشۇ بىرجۈپ كۆزنى ئەسكە ئالغىنىدا، كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ،

ساراسىملىق ۋە تىت-تىتلىق ئىچىدە ئۇ بۇلۇڭدىن بۇ بۇلۇڭغا توختىماي مېڭىپ چىقىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. شۇ تاپتا ئۇ بۇ ئىشنىڭ گويا بىر ئۆمۈر بېشىنى قاتۇرىدىغان ئىش بولۇپ قالغانلىقىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتتى.

مۇبادا مىتكا دۇكاندىن چىقىش ئالدىدا ئارقىسىغا قايرىلىپ قارىمىغىنىدا، بەلكىم شۇنداقلا كېتىپ قالغانمۇ بولاتتى. ھېلىقى كۆزلەر مىتكاغا تەلمۈرۈپ تىكىلىپ تۇراتتى. ئۆتكۈر نۇرلۇق ھەم ئىنتايىن غەملىك بۇ كۆزلەردىن شۇنداق بىر بېشارەت كېلەتتىكى، قىز گويا مىتكانى تۆتۈپ قالماقچى بولۇۋاتقانىدەك، ئۇنى قايتىپ كېلىشكە ئۇندەۋاتقانىدەك، ئۇنىڭغا نېمىنىدۇ دېگۈسى بارىدەك قىلاتتى. مىتكا ئارقىغا ئۆرۈلدى-دە، خېلىدىن بېرى ھەيرانلىقتا تۇرغان پېتىكاغا سوقۇلۇپ كەتتى ۋە ئېغىر قەدەم تاشلاپ پۈكەي ئالدىغا كەلدى. پېتىكا بىر چەتتە داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. مىتكا كۆزلىرىنى قىزنىڭ مۈڭلۈق كۆزلىرىگە تىكتى ۋە ئۆز ۋۇجۇدىنىڭمۇ خۇددى شۇنداق مۇڭلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇنىڭ قىزغا بىرنەچچە ئېغىز سەمىمىي گەپ قىلىپ تەسەللى ئېيتقۇسى، ئىلھام بەرگۈسى ھەتتا ئۇنىڭ باش-كۆزلىرىنى سىلىغۇسى كەلدى، شۇ چاغدا پېتىكا توساتتىن گەپ باشلاپ قالدى:

— پۈكەيدە تۇرۇپ مال سېتىش تەس كېلىدىغاندۇ-ھە؟ — دېدى ئۇ توغرىدىن توغرا.

— تەس كەلمەيچۇ، — دېدى لېۋبوكا ئۇھسىنىپ.

— بۇ يەردىن چىقىپ كەتسىڭىز بولمامدۇ؟

— بارارغا باشقا جايىم يوق.

— بولمىسا بىز تەرەپكە بېرىڭ، — دېدى پېتىكا كۈلۈپ، —

قاراڭ، مىتكا ھازىر بويىتاق، شۇ تاپتا جۆرە تېپىشىنىڭ كويىدا يۈرۈپتۇ. تويۇڭلارنى قىلىپ قويمايلىمۇ!

پېتكانىڭ يەڭگىللىك بىلەن قىلغان بۇ گېپىنى ئاڭلىغان مىتكا قاتتىق چۆچۈپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ بېقىنغا ئاستا جەينەكلەپ قويدى، بىراق پېتكا ئۇنداق قىلىشلارغا پەرۋا قىلمىدۇ دەمسىز.

— قانداق؟ زادى بارامسىز - بارمامسىز؟

— نەگە؟ — قىزنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم پەيدا بولدى، مىتكا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ھەم ھۇدۇقۇش، ھەم قەتئىيلىك ئالامەتلىرىنى بايقىدى.

— بىزنىڭ ماكاروۋكا كەنتىگە، — دېدى پېتكا قولىنى پۇلاڭشىتىپ، — بىزنىڭ كەنتىمىز دېگەن شۇنداق چوڭ دەڭا، ئۇ يەردە موگۇلار دېگەن دەرەختە ئۆسىدۇ. ئىشەنمىسىڭىز ئورمانغا بېرىپ كۆرۈپ باقارسىز.

— سىلەر تەرەپكە راستلا بارسام ئۇ يەردە قېپىقالمەنمۇ؟ — دەپ سورىدى قىز ۋە جاۋاب كۈتمۈپ پېتكاغا ئەمەس، مىتكاغا قارىدى. مىتكاغا بۇ سوئال مەسخىرىلىك سوئالدەك بىلىنىپ كەتتى.

— مەرھەمەت، كەنتىمىزنىڭ قۇچىقى كەڭ...

مىتكا كۆز ئالدىدا نامايان بولۇۋاتقان بۇ ئىشتىن ئىسەنكىرەپ قالدى، ئۇ روي بېرىۋاتقان بۇ ئىشقا ئىشىنەلمەيۋاتاتتى، ئۇنىڭغا بۇ ئىش ئۆزىگە ئەمەس، خۇددى باشقا بىر ئادەمگە مۇناسىۋەتلىكتەك تۇيۇلاتتى. ئۇ، قىزنىڭ كاپىنكىغا چىقىپ ئىشكىنى تاقاپ ئولتۇرۇشىغا تەمكىنلىك ۋە قىزىقىش بىلەن قاراپ تۇردى؛ قىزنىڭ ماكاروۋكاغا بېرىپ باقمىغانلىقىدىن، بىر بېرىپ ھەققىي ئۇۋچىنىڭ قانداق بولىدى-

غانلىقىنى كۆرۈپ باققۇم بار دېگەن گېپىنى ئاڭلىدى. ئۇنىڭ كاللا-سىدا: "ئۇ ئۆزگىرىۋالمىسا بولاتتىغۇ، بارغاندىن كېيىن يېنىپ كېلە-مەن دەپ تۇرۇۋالمىسا بولاتتىغۇ..." دېگەن بىرلا ئۇي پىكىرايتتى.

كەنتكە بارغاندىن كېيىن ئىش قانداق بولىدۇ؟ ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ بۇلار متكاغا نامەلۇم.

6

ئۇچ كۈندىن كېيىن متكا بىلەن لىيۇبوكا يېزىلىق سوۋېتقا بېرىپ توي خېتى ئالدى. كەنتتىكىلەر بۇ خەۋەردىن ھەيران قېلىشتى. ھەي، بۇنداق ئىشنى كورکاغا ئوخشاشلار قىلىپ قويغان بولسىغۇ بىرگەپ ئىدى، متكانىڭ قىلىپ قويغىنىنى دېسە. مۇشۇ ئىككى-ئۇچ كۈندىن بۇيان متكالارنىڭ دەرۋازىسى يېپىلىپ باقمىدى. كەنتتىكىلەر متكانىڭ باشلاپ كەلگەن قىزىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن ھەر سەۋەب-ھەر باھانىلەر بىلەن ئايىغى ئۆزۈلمەي كىرىپ تۇردى. متكا بولسا لىيۇباۋانى قانداقتۇ تىل تەگمەسۇن، كۆز تەگمەسۇن دەپ قوغداۋاتقاندەك، ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمىدى.

توي شەنبە كۈنى كەچ سائەت ئالتىدە ئادەتتىكىچە تەييارلىق بىلەن ئۆتكۈزۈلدى، پراگىيە سېمىز توخۇدىن بىرقانچىنى ئۆلە-تۇردى. متكا خىزمەت ئورنىدىن توڭلىتىلغان چورتان بېلىق ۋە ئېيىق جىگىرى ئېلىپ كەلدى. شىرە ياڭيۇ ئارىلاشتۇرۇپ قورۇلغان توخۇ گۆشى، بېلىق سامسىسى، شىرنىلىك ئېيىق جىگىرى ۋە قىسما-قىسما چىلانغان خام سەيلەر بىلەن تولدى.

مىتكانىڭ ھەرگىزمۇ توي قىلىپ بەرگۈسى يوق ئىدى. پىشانە-سىگە پۈتۈلگەن جۆرىسى، گۈزەل لىيۇباۋا قېشىدا بولسىلا شۇنى ئەڭ چوڭ خۇشاللىق، ئەڭ چوڭ توي دەپ بىلەتتى. ئۇ لىيۇباۋانى پۈكەيدە كۆرۈپ قېتىپ قالغان مىنۇتتىن ئېتىبارەن ئۇنىڭدىن بىر-دەمۇ ئايرىلمىدى. ئۇنىڭ لىيۇباۋاغا ئۆز مۇھەببىتىنى ئىختىيارسىز ئىزھار قىلغۇسى كېلەتتى. لىيۇباۋانىڭ مۇرىلىرىنى سىلىغۇسى، ئۇنى قۇچاقلىغۇسى، كۆزلىرى ۋە لەۋلىرىگە سۆيگۈسى كېلەتتى. بىراق قانداقتۇ بىر خىل سىرلىق كۈچ ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىغا يول قويمايتتى. ئۇ لىيۇباۋانىڭ ئالدىدا ھامان قورۇنۇپ-تارتىناتتى. ھەتتا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. ئۇنى قۇچاقلاپ باغرىغا بېسىشتىن بولسا ئەسلا سۆز ئاچقىلى بولمايتتى.

مېھمانلار ماكاروۋكانىڭ قەدىمدىن قالغان ئادىتى بويىچە بولۇشغا يەپ-ئىچىشتى، ئۇلار شىركەيپ بولۇشلىرىغا قارىماي، ئۆزلىرىنى ئەدەب بىلەن راۋرۇس تۇتۇشاتتى. ئۇلار قائىدە بويىچە قىز بىلەن يىگىتنىڭ سۆيۈشۈشىنى تەلەپ قىلدى. مىتكا قورۇنۇپ تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، سۆيۈشۈش مىنۇتلىرىنىڭ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ لىيۇباۋانى تېخىچە بىر قېتىمۇ سۆيۈپ باقمىغان، ھەتتا سۆيۈشىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلىپمۇ باقمىغاندى، مانا ئەمدى ئۇنى توي سورۇنىدا سۆيۈش ئالدىدا تۇراتتى.

مىتكا ئورنىدىن تۇردى، لىيۇباۋامۇ ئورنىدىن تۇردى. ئۇلار بىر-بىرىگە قارىشىپ ئۆدۈلىمۇئۈدۈل تۇرۇشتى. شۇ چاغدا مىتكا نېمىشقىدۇ بىردىنلا چۆچۈپ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى، ئۇ ئۆز ئايالىنىڭ كۆزلىرىدىن شۇ قەدەر قاتتىق ئازاب ۋە ھەسرەت، شۇ قەدەر چوڭقۇر ئەلەم ۋە غەم يېغىپ تۇرغانلىقىنى بايقىدى.

ئۇ لیۇباۋانی سۆیۇش ئورنىغا، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قانداقتۇ بىر سېھىر ئىشلىتىپ، ئۇنى ئاشۇ يوشۇرۇن ئازاب ۋە بەختسىزلىكتىن خالاس قىلىش كېرەك دەپ ئويلىدى. مىتكا بۇنىڭ ئۇچۇن ھەممىنى قىلىشقا تەييار ئىدىيۇ، قانداق قىلىشنى بىلمەيتتى. لیۇباۋامۇ ئۆزىنى قانداق قىلغاندا ئازابتىن قۇتۇلدۇرغىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئۇنىڭغا ھېچنېمە دېمىگەنىدى.

مىتكا ئۇنى سۆیۇشكە ئاخىر جۇرئەت قىلالمىدى، لیۇباۋا چىرايى تاتارغان، كۆزلىرى يوغناپ كەتكەن، ئوڭ پېشانىسىگە بىر تۇتام چېچى چۈشۈپ تۇرغان ھالەتتە مىتكاغا يېقىنلىشىپ لېۋىنى ئۇنىڭكىگە شۇنچىكلا تەگكۈزدى ـ دە، ئۆزىنى شارتتىدە تارتىۋالدى.

ـــ خالايمۇ، شۇنداق قىلسا بولامدۇ، ـــ دەپ ۋارقىرىدى ستېپان ماتۋىيېۋ دەل جايىدىن تۇتۇۋېلىپ. ئۇ ھاراقنى جىق ئىچىپ خېلىلا قاتتىق كەيپ بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ پىشقان ئۇۋچىغا خاس ئۆتكۈر كۆزلىرى يەنىلا چاقناپ تۇراتتى.

ـــ بولدى قىلىڭلار، ئەمدى، ـــ دېدى پراگىيە ئارىلىشىپ، ـــ كېلىنچەكنى كۆرسەڭلار، تاماشايىڭلارنى قىلساڭلار بولمىدىمۇ. ئۆيۈڭلەردە ئۆزەڭلەرنىڭ سۆيىدىغان ـ كۆيىدىغىنىڭلار تۇرۇپتۇغۇ، ئەمدى بولدى قىلىڭلارچۇ.

ـــ ئۆرپ ـ ئادەتىمىز يول قويمايدۇ ـ دە، ـــ دېدى ستېپان ئۇنماي.

ـــ ئۆرپ ـ ئادەتىمىز بويىچە يەنە كېلىن بېشىغا ياغلىق ئارتىشى كېرەك ئىدى، ـــ دەپ غوتۇلداپ قويدى پراگىيەنىڭ ھەمراھى سامسانىخا موماي.

ـــ ئەتتىكەي، مېنىڭ مۇشۇنداق خوتۇنۇم بولىدىغان بولسا، ـــ

دېدى كوركا كۆزىنى قىسىپ، ــ قانغۇدەك سۆيۈۋالغان بولاتتىم- دە، ــ ئۇ شۇنداق دەپ تەمبەل يەلكىسىنى قېقىپ قويدى. شۇ تاپتا گارمون بولسا، گارموننى راسا سايرىتىپ، مىتكانى مۇشكۈل ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇپ قويغان بولاتتى.

مىتكانىڭ ئۈچى ھەمراھلىرى بىر-بىرىگە يېقىن ئولتۇرۇشاتتى، ئۇلارنىڭ رومكىلىرىغا تولدۇرۇپ ھاراق قۇيۇلدى. مىتكا دەسلەپ كۆپچىلىككە، ئاندىن گارمون تەڭشەۋاتقان كوركاغا قارىدى، ئۇنىڭ قەلبىنى قانداقتۇ بىر غەم-قايغۇ قاپلىغاندى...

ئۈچى يىگىتلەر ئۈسسۈلغا چۈشتى، ئۇلار كەيپىلىكىدىن پۈتلىرىنى ئېغىر-ئېغىر ئالاتتى، بىراق ناھايىتى ئەستايىدىل دەسسەيتتى. ئۇلار شۇنداق ھەۋەس بىلەن ئويناندىكى، پول غىچىلداپ، شىرە- دىكى رومكىلار جىرىڭلاپ كەتتى، تورۇسقا ئېسىلغان چىراغ گويا يەر تەۋرەۋاتقاندەك پۇلاڭلايتتى. يىگىتلەر لېۋباۋانىمۇ ئۈسسۈلغا تارتتى، لېۋباۋا خۇش ياقمىغان قىياپەتتە ئوتتۇرىغا چۈشتى. يىگىت- لەر ئۇنىڭ چىرايلىق، لەرزان ئويناشلىقىدىن بەك رازى بولۇپ كەتتى.

ــ نېمىدېگەن چىرايلىق قىز-ھە، ــ دەپ ماختايتتى سامسانىنغا موماي، ــ بىراق، ئۇ نېمىشقا ئۇنداق غەمكىندۇ؟

ھەۋەس بىلەن بېرىلىپ ئۈسسۈل ئويناۋاتقان لېۋباۋانىڭ مەڭز- لىرى قىپقىزىل قىزىرىپ، كۆزلىرىدىن خۇشاللىق نۇرلىرى چاقنىدى، بىراق بۇ نۇرلار يەنە بىردىنلا خىرەلىشىپ كەتتى. ئۇ ئۈسسۈل ئويناۋاتقانلار ئارىسىدىن چېقىپ تالاغا ماڭدى. مىتكا ئىككىلىنىپ بىرەم تۇرۇپ قېلىپ، ئاندىن ئۇنىڭ كەينىدىن چېقتى. ئۇ ماكا- روۋكا كەتمىنىڭ ئاسمىنىنى قاپلىغان يۇلتۇزلارغا، ئاسمانىنىڭ بىر

قىرىدا پارلاپ تۇرغان يېڭى ئايغا نەزەر سالدى. شۇنداق قىلىپ ئۇ پەلەمپەيدە ئولتۇرغان لىيۇباۋانى باشتا كۆرمەي قالدى، كۆرگەندىن كېيىن بولسا ئۇنىڭ كەينىدىن چىقىساممۇ بوپتىكەن دەپ پۇشايمان قىلدى. بىراق، كۆرگەنىكەن، ئەمدى گەپ قىلماي كېرىپ كەتسە بولمايدۇ.

كەڭ زېمىن ئۇستىنىڭ كېچىلىك مەنزىرىسى نېمىدېگەن گۈزەل-ھە! ئەتراپ ھەتتا قۇلاقنىڭ زىڭىلداشلىرىنمۇ ئاڭلىغىلى بولىدىغان دەرىجىدە جىمجىت ئىدى. كۆز كەلگىنىگە خېلى بولۇپ قالغان بولسىمۇ، سوغۇق تېخى ئادەم مۆزلايدىغان دەرىجىگە بارمىغانىدى. ھەۋزۇر بەخش بۇ سالقىن ھاۋا كىشىدە شۇنداق بىر ئۇمىدنى يەنى بېغايان كەڭ زېمىنىدا ئىشەنچ بىلەن ئالغا چاماداپ مېڭىۋەرگەندەك، نېمىنىدۇ تاپقىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدىكى بىر ئۇمىدنى پەيدا قىلاتتى.

— مۆزلىدىڭمۇ، لىيۇباۋا؟ — دەپ سورىدى متكا ئېھتىيات بىلەن.

لىيۇباۋا ئۆزاقىچە جاۋاب قايتۇرمىدى. شۇ تاپتا متكاغا ئۇ ئۆزاق بىر يەردىن، ئۇنىڭ ئۆزى تۇغۇل، ھەتتا ئۇنىڭ ئوي-خىيالىمۇ يېتىپ بارالمايدىغان چەكسىز ئۇزاق بىر يەردىن بۇ پەلەمپەيگە كېلىپ قالغاندەك بىلىنىپ كەتتى.

— ياق، مۆزلىمىدىم، — جاۋاب بەردى لىيۇباۋا.

— تېخى سوغۇق چۈشىدىغان ۋاقىت كەلمىدى، — دېدى متكا ئېغىر بىر ئۆھ تارتىپ، — 11-ئايدىن تارتىپ قاتتىق سوغۇق بولۇشقا باشلايدۇ.

متكا بىر قۇر يېڭى كىيىم كىيگەن بولۇپ، ئاق نىلۇن كۆڭلىكى-

نىڭ تۆگمىسىنى تولۇق ئېتىۋالغاندى، بۇ ھال ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈن قانداقتۇ بىر خىل سۈنئىيلىك بولۇپ تۇيۇلاتتى.

لېۋباۋا گەپمۇ قىلمىدى، كەينىدە قورۇنۇپ تۇرغان مىتكاغا بۇرۇلۇپ قاراپمۇ قويمىدى. بۇ چاغدا ھاراق ئىچىپ راسا قىزىۋالغان كورکا ئۆيدىن گارمونىنى چالغىنىچە ئۆچقاندەك چىقىپ پەلەمپەينىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ گارمون چېلىپ بەللىرىنى شۇنداق كېلىشتۇرۇپ تولغىدىكى، ئۆگە ـ ئۆگىلىرى گويا چاك كەتكەن چىرىمدان مۇزدەك غىرسلاپ كەتتى. ئۇ قىزىقچىلىق قىلىپ دېدى:

ــ ھەي، ئېغىز تەگكىن سۈت قۇيۇلغان تاتلىق نانغا، قىزچىقىڭنى باشلىمامسەن ئىسسىق كاڭغا.

ــ بوشراق، ــ دېدى مىتكا ھۇش ـ ش قىلىپ، ــ سەتلەشمە ـ سەڭچۇ!

كورکا ئۈن چىقارمىدى، تاماكا تۈتاشتۇرۇپ چەكىتى ۋە بىردەم ـ دىن كېيىن بوش ئاۋاز بىلەن:

ــ پات ئارىدا تاغقا ئوۋغا ماڭمىز. ئەمدى كېچىدە سوغۇق بولىدىغان بولۇپ قاپتۇ، ــ دېدى.

ــ يەنە ئىككى ھەپتىلەردىن كېيىن كېتىپ قالىمىز، ــ دېدى مىتكا جاۋابەن، ــ مەن ۋېرخودىنسكا دەريا‌سى مۇز تۈتقىچە سۇ يولى بىلەن بېرىۋالسامىكىن دەۋاتىمەن.

ــ كېمەڭگە دەريا قىنىدىكى خادا تاشلار توسالغۇ بولماسمۇ؟

ــ ياق، بۇ يىل دەريادا سۇ ئۇلۇغ، خادا تاشلار چوڭقۇردا قالىدۇ.

ــ ئېھتىمال، ــ دېدى كورکا قوشۇلۇپ، ــ دەريادا كېتىۋاتقىنىڭدا مەن ئۇۋچىلىق قىلىدىغان رايوندا قىرغاقتا يېقىنلىشىپ قالغۇدەك

بولساڭ مېنى ئىزدىگىن.

ــ مەن قىرغاقتا چىقىدىغان جاي يېقىندىراق، رۆكادا چىقىمەن.

ــ ئۇ يەرمۇ مەن بار يەرگە يىراق ئەمەس.

ــ ماقۇل. سېنىڭكىگە بېرىپ قېلىشىمۇ ئېھتىمال، قېنى ئەھۋالغا قارايمەن.

مىتكا ئايالىنىڭ رېتىمسىز نەپەس ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ تېخى ئۇخلىمىغانلىقىنى جەزملەشتۈرۈپ ئوڭدىسىچە ياتاتتى. ئۇ ئايالىغا ھەتتا شۇنچىكى تېگىپ كېتىشكىمۇ پېتىنالمايتتى. ئۇ قانداقتۇ بىر قورقۇنچلۇق نەرسىنىڭ ئۆزىگە تەھدىت سېلىۋاتقانلىقىدىن، ئۆزىنى قورقۇتۇۋاتقانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆزىدىكى قورقۇنچىنىڭ غەلىتىلىكى ۋە چۈشىنىكسىزلىكىدىن ئەجەبلىنەتتى. لېيۇباۋانى قۇچاقلاشقۇ ئوڭاي ئىش، بىراق، مىتكا ئۇنداق قىلالمايتتى. ئۇنىڭ قوللىرى گويا مۈز تاڭغاندەك سوغۇق، قوغۇشۇن قۇيغاندەك ئېغىر ئىدى. قانداقتۇ بىر خىل ئەلەملىك تۇيغۇ ئۇنى پاراكەندە قىلاتتى، بۇ تۇيغۇ ئۇنىڭغا گويا يىراقتىكى قىرغاقتىن كۆرۈنۈۋاتقان سۈس ئوتتەك غۇۋا مەلۇم بولۇپ تۇراتتى.

ــ مىتا①، رەنجىمىگىن، ــ دېدى بىردىنلا لېيۇباۋا بوش ئاۋازدا تەمكىنلىك بىلەن، ــ مېنى كەچۈر.

ــ رەنجىمىدىم، ــ جاۋاب بەردى مىتكا ھەسرەت ئارىلاش، ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ لېيۇباۋا.

ــ مەن تۇرمۇشۇڭغا زامىن بولدۇم، مىتا، ــ دېدى لېيۇباۋا ئۇھ

① مىتا، مىتكا دېگەنلەر مىخائىلنىڭ كىچىك ۋە ئەركىلەتمە ئىتى.

تارتىپ، ــ ئۆز ۋاقتىدا بۇنداق بولارىنى ئويلىماپتىكەنمەن، ئەمدى بولار ئىش بولدى، كېچىكتىم...

ئىككىيلەن ئۇن-تىن چىقارماي يېتىشتى. سائەتنىڭ چاكىلدىغان، سۇنىڭ سۇ كۆلچىكىدىن قۇرۇق داسقا تامچىلاۋاتقان ئاۋازى بىلەن نېرىقى ئۆيدىن پراگمېيەنىڭ ھېلىدىن-ھېلىغا چوڭقۇر ئۇھ تارتقان ئاۋازى ئاڭلىناتتى.

ــ لىۋباۋا، ــ دەپ چاقىردى مىتكا ئاستا، ــ ھەممە ئىش ئۆز يولىدا ئۆتۈپ كېتىدۇ. تولا پۇشۇقمىغىن.

ــ مەن پۇشۇقمايمەن، مىتا، ــ دەپ جاۋاب بەردى لىۋباۋامۇ ئاستا.

شۇ چاغدا بىر ئاقار يۇلتۇز كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆچىدىغان كۆكۈش يايسمان نۇر ھاسىل قىلىپ، كېچە ئاسمىنىنى ئاستا يېرىپ ئۆتتى-دە، يېراقتىكى تاغ ئارقىسىغا ئۆتۈپ غايىب بولدى.

7

لىۋبوكا 16 ياشقا كىرگەن چاغدا تۇرمۇش كۈلپەتلىرى ئۇنىڭغا تۇيۇقسىزدىن شىددەتلىك چاڭ سالدى. 10-سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا، دادىسى بىلەن ئانىسى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى قازا قىلىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر يىلنىڭ ئىچىدىلا باشقا دوستلىرىغا قارىغاندا خېلىلا پىشىپ قالدى، مىجەزىمۇ ئۆزگىرىپ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى.

ئۇنىڭ ئانىسى بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇن 12-ئاي كۈنلىرى ئۇشتۇمتۇت قازا قىلىپ كەتتى، ئاخشىمى لىۋبوكا تاپشۇرۇق ئىش-

لەپ ئولتۇراتتى. ئانسى بولسا يېتىپلا ئۇيقۇغا كەتتى، شۇ ئۇيقۇغا كەتكەنچە ئىككىنچى ئويغانمىدى، ئۇ مەڭگۈگە ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. ئانسىنىڭ جان ئۈزگىنىنى ھەتتا دادىسىمۇ سەزمەي قالدى. دادىسى ئانسى ياتقان كارىۋات تۈۋىدىكى سافادا يېتىپ قالغان، ئەتىسى ئورنىدىن تۇرۇپ بىر تال تاماكا چەكتى، بۇ چاغدا بەلكىم ئانسى ئاللىقاچان جان ئۈزۈپ بولغان بولسا كېرەك. دادا بۇ ئىشتا قاتناقلا قىلغان بىلەن ئۆزىنى ئەپۇ قىلالمايتتى. ئۇ ئىككىنچى يىلى ئەتىيازدا كاچكۇلغا چۈشۈپ كېتىپ قازا قىلدى، شۇنىڭ بىلەن لیۇبوكا دادىسىدىنمۇ ئايرىلدى. ئۇ ھەسرەت ئوتىدا ئۆرتىنەتتى، قايغۇ ئىچىدە ئازابلىناتتى، بىراق ئۆزىنىڭ نەقەدەر ئېغىر بەختسىزلىكىگە ئۇچرىغانلىقىنى دەمالىسىقتا ھېس قىلىپ كېتەلمەيتتى. ئۇ دوستلىرىدىن يىراقلاشتى، بىردىنلا ئۆلاردىن كۆپ چوڭ بولۇپ كەتتى، مىجەزىمۇ ئۆزگىرىپ غەلىتە بولۇپ قالدى. ۋىياچېسلاۋ غەمخورلۇق قىلمىغان بولسا قانداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالاتتىكىن-تاڭ. ۋىياچېسلاۋ لیۇبوكانىڭ ئۆز بېشىغا كەلگەن بالايىئاپەت ۋە قايغۇ-ئەلەملىرىنىڭ توساقلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتۈشىگە ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئاۋايلاپ ياردەم بەرمەكتە ئىدى. لیۇبوكا باشتا ۋىياچېسلاۋنىڭ ياردىمىنى تەرسالىق بىلەن رەت قىلدى. ئۇنىڭ ھېسداشلىقىنى بىر خىل ئىچ ئاغرىتىش دەپلا ھېسابلاپ، چىن كۆڭلىدىن قوبۇل تاپمىدى. ۋىياچېسلاۋچۇ، ئۇ بۇنى بايقىماي، لیۇبوكانىڭ دەردىگە ئەدەب بىلەن دەرمان بولۇپ كەلدى. لیۇبوكا ئانسىنىڭ قازا تاپقىنىغا بىر يىل تولغان كۈنى كېچىچە بۇقسۇپ-بۇقسۇپ يىغلاپ چىقتى، ئەتىسى ئىشقىمۇ بارالمىدى. ئۇنىڭ ئۆيىي سوغۇق، جىمجىت ۋە كۆڭۈلسىز ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئور-

نىدىن تۇرۇپ، ئوت يېقىپ، چاي راسلاپ ئىچىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى. بىراق، ئۇ ئورنىدىن تۇرمىدى، كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، تورۇسقا قارىغىنىچە ئۆزاق ياتتى. ئۇنىڭ كۆز يېشى تۆكۈلۈپ تۇگىگەنىدى، بېشى يېرىلىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق ئاغرىيتتى، يۈرىكى يالغۇزلۇق ئازابىدىن ئۆرتىنەتتى. ئۇ جەمئى ئىنسانىيەتنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللادىن ئۆزىگە نېمە ئۈچۈن شۇنداق ئازابلىق تەقدىر بەخشىدە قىلغانلىقىنى تالاي قېتىملاپ سورىدى. دېمىسىمۇ بۇ دۇنيادا نېمە ئۈچۈن پەقەت لېيۇبوكالا شۇنداق يېتىم-يېسىگانە قالىدۇ؟ ئۇ ئۆزىنى ئازابلاپ قينىۋاتقان ئاچچىق دەرد-ئەلەملىرىنى كىمگە تۆكۈپ بېرىدۇ؟ ئۇنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ؟ ئۇنىڭ قولىدىن ئىش تاشلاشتىن ئۆزگە ھېچنېمە كەلمەيتتى. شۇڭا ئۇ ئىشقا بارمايلا قويدى.

ھاۋا سوغۇق، تالادا بوران ھۇشقىتماقتا. قايسىبىر يىلى گۈللۈككە لېيۇبوكانىڭ دادىسى ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە ئاتاپ تىكىكەن ئاق قېينىلار بوراندا قاتتىق لىگشىيتتى. ئۇلار بۇ شىددەتلىك بورانىنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەيۋاتقانىدەك، نابۇت بولۇپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى.

لېيۇبوكا بېشىنى يوتقانغا تىقىپ ئۇيقۇغا كېتىش ئالدىدا تۇرغاندا، كىمدۇ بىرى ئىشكىنى يېنىككىدە چەكتى. بىردەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن ئىشك يەنە چېكىلدى. لېيۇبوكا ئىداردىن ئەۋەتىلگەن ئادەم بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. ئۇنىڭ ئورنىدىن تۇرغۇسى يوق ئىدى. شۇ مىنۇتتا ئۇ ھېچكىم بىلەن سۆزلىشىشنى، ھېچكىمنىڭ ئىچ ئاغرىتىپ قارىغان، ھېسداشلىق قىلىپ ئاھ ئۇرغان ھالەتلىرىنى كۆرۈشنى خالىمايتتى. بىراق ئىشك ئۇچىنچى قېتىم چېكىلدى.

لیۇبوکا سوغۇق پولنی یالىڭایاغ دەسسەپ ببرىپ ئىشكنى ئاچىتى- دە، تېڭىرقغىنىدىن قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئارىلىقتا ۋىياچېسلاۋ تۇراتتى. ئۇ لیۇبوكانىڭ چالا-پۈچۈق كىينىگەنلىكىنى كۆرۈپ سەل ئوڭايسىزلاندى-دە، قۇرۇق يۆتىلىپ قويۇپ كەينىگە چېكىندى.

ــ هوي، ۋىياچېسلاۋ ئۇۋانوۋىچقۇ، ــ دېدى لیۇبوكا قوللىرىنى كۆكرىكىگە ئېلىپ ئالاقزادە بولۇپ، ــ مانا، مانا، مەن هازىرلا چىقىمەن، ۋىياچېسلاۋ ئۇۋانوۋىچ، هازىرلا...

ئۇ ياتقىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئالمان-تالمان كۆڭلەكىنى ئىز- دىدى. كۆڭلەكنى تەستە تېپىپ ئالدىراپ كىيىپ، تۇگمىسىنى ئەتتى.

ــ مەرھەمەت، ۋىياچېسلاۋ ئۇۋانوۋىچ، ــ دېدى ئۇ بىردەمدىن كېيىن.

ۋىياچېسلاۋ خۇددى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدەك قورۇنۇش ئىچىدە ئۆيگە كىردى ۋە بىر قۇلاقلىقنى تۇتۇۋېلىپ تۇرۇپ، بېشى- دىن تۇمىقنى ئالدى.

لیۇبوكا بۇ چاغدا ئۆزىنى خېلى تۇتۇۋالغان ۋە بايا تىنىقى هەس- رەتلەردىن خالاس بولۇپ قالغانىدى، ئۇ ئۆزىنى هايا تىدا قانداقتۇ بىر ئەهمىيەتلىك ئىش يۈز بېرىدىغاندەك سېزىپ، خېلى خۇشال بولۇپ قالدى.

ــ بۇ ياققا كېلىپ ئولتۇرۇڭ، ۋىياچېسلاۋ ئۇۋانوۋىچ.

ــ ئۆيۈڭ ئەجەبمۇ سوغۇق ئىكەن، لیۇبا، ــ ۋىياچېسلاۋنىڭ هۆۋۈ قىلىپ چىقارغان تىنىقى تۇمانغا ئايلىنىپ ئۆيگە تارقالدى، ــ قارىغاندا، ئوتۇندىن قىسىلۋاتقان ئوخشايسەن.

— ئوتۇن بار، ۋىياچىسلاۋ ئىۋانوۋىچ، مانا ھازىر...ئولتۇرۇ-ۋېرىڭ...تۇرماڭ...

ئوچاقتا يالقۇنجاپ ئوت كۆيۈشكە باشلىدى، ئوتنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى ھۇشقىتىپ چىقىۋاتقان بوران ئاۋازىنى نەلەرگىدۇ قوغلىۋەتتى، ئوت يېقىشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە لېيۇبوكانىڭ يۈزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ بىردىنلا چوڭقۇر خىيالغا پاتتى ۋە خىيال سۈرۈۋېتىپ ئۆزىنى باشقىچە ئادەم بولۇپ قالغانىدەك ھېس قىلدى. شۇ بىرنەچچە مىنۇتتا ئۇنىڭ ھاياتىغا مىسلى كۆرۈلمىگەن يېڭى مەزمۇن قوشۇلىدى. ئۇنىڭ ئۆزى ئۇچۇن ئوت يېقىشى ۋە ئۆي يىغىشتۇرۇشى بىر ئىش بولسا، ۋىياچىسلاۋنىڭ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ ئىشلىرىغا نەزەر سېلىپ تۇرۇشى پۈتۈنلەي باشقا بىر ئىش ئىدى. ئۇ بۇنى تۇنجى قېتىم بىلىپ يەتتى. ئۆزىدە شۇنداق ئوي پەيدا بولغانلىقىنى سەزگەندە بولسا ئىختىيارسىز چۆچۈپ كەتتى ۋە ۋىياچىسلاۋ مېنىڭ نېمىنى خىيال قىلىۋاتقانلىقىمنى بىلىۋالدى بولغاي دەپ بەك ئوڭايسىزلاندى.

— ھەي، لېيۇبا، — دېدى ۋىياچىسلاۋ بىر خىل تەشۋىشلىك ئاۋازدا، — ئۇنداق قىلما...ئادەم يالغۇز ئۆزىنىڭلا كۆچىسى بىلەن ھېچ ئىش قىلالمايدۇ، سەنمۇ شۇنداق. دەرۋەقە، ئاتا-ئانىدىن ئايرىلىش كىشىگە بىر ئازاب، ئىنتايىن ئېغىر ئازاب. لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن كىشىلەرگە ئەرىلاشماي، دەردىڭنى ئىچىڭگە يۇتۇپ يۇرۇۋەرگەن بىلەن بولمايدۇ، ئويلاپ باققىنا، دادامڭ ھايات ۋاقتىدا تۇرمۇشىنى نەقەدەر سۆيەتتى، نەقەدەر ئۇمىدۋار ئىدى، ئەگەر ئۇ سېنىڭ مۇشۇنداق ئەھۋالدا يۇرگىنىڭنى بىلىدىغان بولسا، سەندىن رازى بولمايدۇ. بەلكىم گېپىم خاتادۇ لېيۇبا، بىراق مەن سېنىڭ

روهلۇق يۇرۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىمەن. گېپىمنى چۈشىنىۋاتامسەن؟ — ئۇ سوئال نەزىرى بىلەن سەل خىجىل بولغان قىياپەتتە ئۇنىڭغا قارىدى.

— چۈشىنىۋاتىمەن، ۋىياچېسلاۋ ئىۋانوۋىچ.

لىۋبوكا ۋىياچېسلاۋنىڭ گېپىنىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشەندى. ئۇ ۋىياچېسلاۋدىن ھەرگىز ئۆزەمنى قاچۇرمايمەن دەپ ئويلىدى. ئۇ ۋىياچېسلاۋ بىلەن بىللە بولسا ئۆزىنى يېنىڭ ۋە خۇشال ھېس قىلاتتى، ئۇنىڭ بىلەن، پەقەت ئۇنىڭ بىلەنلا كېچە-كۈندۈزلەپ مۇڭداشقۇسى كېلەتتى، باشقىلار بىلەن مۇڭدىشىشنى بولسا پۈتۈنلەي مەنىسىز ھېس قىلاتتى. بۇ ئۇنىڭدىكى سەۋەنلىكمۇ؟

— ماقۇل، لىۋبا، سېنى پات-پات يوقلاپ تۇرىمەن، خالامسەن؟ — سورىدى ۋىياچېسلاۋ ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك. لىۋبوكا بۇ سوئالدىن باشتا ئوڭايسزلاندى، كېيىن ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى-دە، ئاستا دېدى:

— ھەئە، خالايمەن.

ۋىياچېسلاۋ لىۋبوكانى بۇنداق جاۋاب بېرەر دەپ ئويلىمىدى بولغاي، ھەيرانلىق ۋە تىڭىرقاش ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدى. ئۇنىڭ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ مۇڭلىنىپ ئولتۇرغان ھالىتىنى كۆرگىنىدە ئىچى سېرىلىپ كەتتى.

— ماقۇل، مەن پات-پات كېلىپ تۇرىمەن، — دېدى ۋىياچېسلاۋ بىر-ئىككى يۆتىلىپ، — سېنى تېخى بىلىق تۆتقىلى ئېلىپ بېرىشىمۇ مۇمكىن.

— ھە، بىلىق تۇتقىلى دەمسىز! — لىۋبوكا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، — مەن بارىمەن، مېنى ئالغاچ بېرىڭا، ۋىياچېسلاۋ

ئۇۋانوۋدچ، ئالغاچ بېرىڭ، ماقۇلمۇ؟

لېۋبوكانىڭ چىرايىدىكى قايغۇ ئالامىتى بىردەمدىلا قاياقلارغىدۇ يوقالدى. مەڭزلىرىگە قىزىللىق يۈگۈرۈپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېچىلىپ-يايراپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن ۋىياچېسلاۋ يىللىق بىر كۈلۈپ، كېسىپ جاۋاب بەردى:

— جەزمەن ئاپىرىمەن.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلار دېگەندەك بېلىق تۇتقىلى باردى. ئوچۇق ۋە گۈزەل ئەتىگەن. ئامۇر دەرياسىنىڭ ئۈستىنى خۇددى شايىدەك ئاق تۇمان قاپلىغان، تۇمان مەيىن شامالدا دەريانىڭ تۆۋەن ئېقىنىغا قاراپ ئىس-تۈتەكلەرگە ئوخشاش ئۆزۈپ باراتتى. كۆپكۆك ئاسمان يۇيۇپ قويغاندەك سۈزۈك ئىدى، ئەتىگەنكى قۇياش تاغ كەينىدىن ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى. بۇ گۈزەل ئەتىگەن بېلىق تۇتۇش ھەۋىسىدىن كېلىۋاتقان لەززەت بىلەن قوشۇلۇپ لېۋبوكانى باشقىچىلا خۇشال قىلىۋەتكەنىدى. لېۋبوكا سازاڭ قاچىلانغان ئېغىر چېلەكنى كۆتۈرۈپ، قەدەملىرىنى چوڭ-چوڭ ئېلىپ ۋىياچېسلاۋنىڭ كەينىدىن خۇشال كېلىۋاتاتتى. ئۇلار ماتورلۇق كېمىگە ئولتۇرۇپ دەريا شاخاپچىسىدا ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. كېمە قۇياشنىڭ دەريا يۈزىگە سەپكەن ئالتۇن نۇرلىرىنى يېرىپ، ئارقىسىدا بۈرۈغۇنلاپ تۇرغان دولقۇنلىرىقا ئېقىم قالدۇرۇپ ئۆزۈپ باراتتى. تەبىئەت بەكمۇ گۈزەل ئىدى، لېۋبوكا شادلىقىتىن يايراپ كەتتى. ۋىياچېسلاۋ ئۇنىڭ چېچىنى ئىختىيارسىز بوش سىلاپ قويدى. شۇ دەقىقىدە ئۇ رولنى قويۇۋېتىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن كېمە بىر تەرەپكە قىيسىيىپ كەتتى-دە، ۋىياچېسلاۋ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يان تەرەپكە يىقىلدى، شۇ چاغدا كېمىنىڭ يان تەرىپىدىن

ۋاششىده بۇزغۇن كۆتۈرۈلدى. لىيۇبوكا چۆچۈپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئىختىيارسىز ۋىياچېسلاۋغا چىڭ چاپلىشىۋالدى. خەتەر كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆتۈپ كەتتى، كېمە ئۇچقاندەك كېتىۋەردى، ئىكىلەننىڭ قەلبىدىكى قورقۇنۇش ۋە ئوڭايسىزلىقمۇ نەلەگىدۇ غايىب بولدى. شۇ تاپتا لىيۇبوكانىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە قانداقتۇ بىر ئۈمىد پارلايتتى. ئۇنىڭ نېمىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقى ئۆزىگە نامەلۇم ئىدى. بەلكىم ئۇ قانداقتۇ بىر مۆجىزىنىڭ روي بېرىشىنى ئۈمىد قىلسا كېرەك. ئادەمنىڭ ياشلىقى ئۈرغۇپ تۇرغان مەزگىلدە ھەممىدىن بەك خىيالچان بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلىڭىز كېرەك.

سەپەر بىكارغا كەتمىدى، ئۇلار نۇرغۇن بېلىق تۇتتى. ۋىياچېسلاۋ چوڭ بىر تاپان بېلىقنى تارتىۋېتىپ خۇشاللىقىدىن لىيۇبوكاغا قاراپ ۋارقىرىدى:

— تۇتتۇم! بۇ كەپسىز جۇۋاينىمەك قارماقنى چۇشتى.

— مەنمۇ تۇتتۇم! بۇ يەردىمۇ بىرى قارماقنى چۇشتى، — دەپ ۋارقىرىدى لىيۇبوكامۇ ۋىياچېسلاۋغا.

چۇشتىن بۇرۇن سائەت 11 بولدى، ئەتىگەنلىك بېلىق تۇتۇش مەشغۇلاتى ئاياغلاشتى. ۋىياچېسلاۋ كەپىي ئۇچقان ھالدا دېدى:

— ئەپسۇس، لىيۇبا، قازان ئالغاچ كەلمىگىنىمىزنى قارا، قازان بولغان بولسا، يېڭى بېلىق شورپىسى ئىچەتتۇق دېگىنە.

— كېلەر قېتىم جەزمەن ئالغاچ كېلەيلى، — دەپ قويدى لىيۇبوكا ئانچىكىلا.

كېيىنكى قېتىمدا ئۇلار راستلا بېلىق شورپىسى ئىچتى. شورپا ناھايىتىمۇ ئوخشىغان بولۇپ، كىشىگە ئۆزگىچە لەززەت بېرەتتى. ئۇلار جاھان جىمىقىپ، ئاسمانىنى يۇلتۇز قاپلىغان چاغدا ئاندىن

قايتىشتى. جىمجىتسلىقتا ماتورنىڭ تەكشى گۇركىرىسىگەن ئاۋازىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. ئۇششاق-ئۇششاق بۇزغۇنلار ھېلىدىن-ھېلىغا كېمىگە چاچرايتتى. يىراقتىكى قىرغاقتا رازدورنويې بازىرىنىڭ ئارا-ئارا يېنىۋاتقان چىراغلىرى كۆرۈنەتتى. لېيۇبوكا ھەم شۇ چىراغلارغا تەلپۈنەتتى، ھەم نېمىشقىدۇ ئۇلاردىن يىراقلاپ كەتكۈسى كېلەتتى. ئۇنىڭ ئۆڭىگە قايتقۇسى يوق ئىدى، ئۇنىڭ قەلبىدە كىمە بىرنى ئېلىپ توختىماي ئۇزسە، ژىياچېسلاۋنىڭ سەل قورۇنۇش چىقىپ تۇرغان ئويىچان چىرايى بىلەن مۇڭلۇق ۋە سەمىمي كۆزلىرىگە مەڭگۈ ھەمراھ بولسام دېگەن ئارزۇ-ئۈمىد ئوت بولۇپ ياناتتى. ئۇنىڭ قەلبىنى ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل تېپىنچ بەخت تۇيغۇسى بىلەن ئۆز تۇرمۇشىدىكى قانداقتۇ بىر كەم نەرسىنى تولدۇرۇش تۇيغۇسى چۇلغۇالغانىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ خۇشاللىقىدىن ياڭرىتىپ ناخشا ئېيتقۇسى كەلدى، يەنە بىردىنلا نېمە ئۈچۈندۇ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلغۇسى كەلدى.

ماتورنىڭ ئوتى ئۆچتى. ژىياچېسلاۋ تاماكا تۈتاشتۇردى. سەرەڭگە ئوتىنىڭ قىسقا نۇرى ئۇنىڭ ياداڭغۇ يۈزىنى، مۇلايىم كۆزلىرىنى، سەل ئېچىلغان لەۋلىرىنى يورۇتتى. لېيۇبوكانىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە قانداقتۇ بىر خىل تەمكىن ۋە سېھرىلىك بەخت تۇيغۇسى مەۋج ئۇردى، ئۇ ئۆزىنى ئۇنتۇغاندەك بىر ھالەتتە لەۋلىرىنى قىمىرلىتىپ، بوش ئاۋاز بىلەن چاقىردى:

— ژىياچېسلاۋ ئۇڭانوۋېچ...

ئۇ جاۋاب كۈتمەيلا، تىزىنى ئاستا پۈكتى-دە، بېشىنى جىم-جىم پەسلىتىپ ژىياچېسلاۋغا يېقىنلاشتى.

— نېمە بولدۇڭ، لېيۇبا؟ — سورىدى ژىياچېسلاۋ مۇلايىملىق

بىلەن.

— ۋىياچېسلاۋ ئۇنانوۋىچ، — دەپ يەنە چاقىردى لېۋبوكا ۋە تار يەلكىسىنى تىترىتىپ بۇقسۇپ يىغىلدى. ۋىياچېسلاۋ يىرىك قوللىرى بىلەن لېۋبوكانىڭ چاچلىرى ۋە مەڭزلىرىنى سىلىدى. لېۋبوكا ئۇنىڭ قولىدىكى بېنزىن پۇرىقى دىمىغىغا ئۇرۇلغاندا ئۆزىنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلدى.

كېمە دەريادا يېنىككىدە ئۇزۇپ باراتتى، ئاسماندىكى تولۇن ئاي شولىسىمۇ تىنىمسىز دولقۇنغا ئەگىشىپ بىر خىلدا ئۇزۇپ باراتتى. لېۋبوكا چايقىلىپ تۇرغان ئاي شولىسىغا قېتىپ قاراپ قالدى، پۈتكۈل دۇنيا ۋە دەرد-ئەلەملىك تۇرمۇش ئۆزى ئۇچۇن شۇنىڭ بىلەن ئايانغلاشتىمۇ، ياكى بولمىسا ئۆزى مۇشۇ دۇنيادا ۋە دەرد-ئەلەملىك تۇرمۇش ئىچىدە غايىب بولدىمۇ، لېۋبوكا بۇنى بىلىپ يېتەلمەيتتى.

8

جىمجىت، ئاسايىشلىق كۆز. كېچىلىك قىرودىن كېيىن، يىراق-تىكى نەرسىلەر ئادەتتىن تاشقىرى ئېنىق كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى، زېمىن شامال چىقىپ يوپۇرماقلارنىڭ تۆكۈلۈشىنى كۈتمەكتە ئىدى. شالاڭ ئاق قېيىن ئورمانلىقىنى سېرىقلىق قاپلىغان، تېرەك ئورمان-لىقى ئوتقاشتەك قىزارغانىدى. كەچ كۈزدە گۈللەر تېخىچىلا پورەك-لەپ ئېچىلىۋاتسا، دەرەخلەردە يوپۇرماقلار بارا-بارا شالاڭلاپ كېتىۋاتاتتى. بىر تال يوپۇرماق شېخىدىن ئايرىلىپ، لەپەڭشىپ ئۇچقىنىچە يەرگە چۈشتى، ئاندىن يەنە بىرى چۈشتى، كۈن نۇرىدا

ئۇنىڭ تومۇرلىرى ئېنىق كۆرۈنەتتى. يەرگە چۈشۈۋاتقان يوپۇرماقلا
ئالقىنىڭىزنى تۆتۈپ تۇرسىڭىز، يوپۇرماقنىڭ ئالقىنىڭىزدا بوش
تىترەۋاتقانلىقىنىلا سېزىپ، ئېغىرلىقىنى سېزەلمەيسىز، شۇ ئاندا
كۆڭلىڭىزنى قانداقتۇ بىر غەشلىك قاپلايدۇ، يوپۇرماقنى قويۇۋەتـ
كىنىڭىزدە، ئۇ شامالدا ئۇچۇپ نەلەرگىدۇ كېتىدۇ.

كۈز. كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان پەسل. بۇ غەشلىك ھەممە
كىشى ئۈچۈن ئايان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىكى يوشۇرۇن مەنىنى تىل
بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدۇ. بەزىدە سىزنى توساتتىن
قانداقتۇ بىر غەم چىرمىۋالىدۇ-دە، سىزدە تۇنۇگۈن خىيالىڭىزغىمۇ
كەچمىگەن بىر ئوي — ئاللىقانداق بىر يىراق جايغا كېتىش ئويى
تۇغۇلىدۇ. سىز بۇنداق ئويىنىڭ تېگىگە ھەرقانداق ۋاقىتتىمۇ
يېتەلمەيسىز.

كۈز. كۆك ئاسمانىنى ياڭراق سادا قاپلايدۇ. قۇشلار قاتار-قاتار
سەپ تۈزۈپ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى سايراشقىنىچە ئۇچۇپ
ئۆتىدۇ. ئارقىدىن شىمال تەرەپتىن ساۋام-ساۋام بۇلۇتلار ئۆزۈپ
كېلىشىدۇ، ئۇلار باشتا ئېگىزدىرەك، شالاڭراق بولسا، كېيىنچە
پەسلەپ قويۇقلىشىدۇ، بۇلۇتلار ئارىسىدىكى ئوچۇقلۇقلاردىن كۆپكۆك
ئاسمان كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. كەچقۇرۇنلۇقى كۈز شامىلى چىقىپ،
دېرىزىلەرنى تاراقشتىپ، قۇرۇق چېلەكلەرنى ئۆرۈپ-دومىلىتىپ،
بىرپەس چۈقان-سۇرەن كۆتۈرۈۋېتىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ. يېرىم
كېچىدە قانداقتۇ بىر ئالۋاستىنىڭ قىچقىرىۋاتقانلىقىنى، ئۇڭراۋاتـ
قانلىقىنى، يىغا-زار قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغانىدەك بولۇپ، چۈچۈپ
ئويغىنىپ كېتىسىز، شۇنىڭ بىلەن يوپۇرماق تۆكۈلىدىغان ۋاقىت
بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ يېتىسىز. ئەتىسى دېرىزىدىن تالاغا قارىغـ

نىڭزدا تەبىئىي ئورمانىنى تونۇيالمايى قالمىسۇن. ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرىدىن ئايرىلىپ، رەڭدىن مەھرۇم بولۇپ، يالىڭاچلىنىپ سەتلىشىپ كەتكەن، ئۆزىنىڭ بېشىلىقىنى نامايىش قىلىۋاتقان بىكىنە يوپۇرماقلىق دەرەخلەرگە قاراپ ئازابلىنىۋاتقان ھالىتىنى كۆرۈپ، كۆڭلىڭىز غەشكە تولىدۇ. مانا بۇ كۈزنىڭ ئايانغىلىشىۋاتقانلىقىدىن بېشارەت...

ماكاروۋكا كەنتى چۆقان-سۈرەنگە تولۇپ، قاينام-تاشقىنلىقتا چۆمدى. ئۇچىلار ئۈچ ئۈچۈن ئورمانىغا يۈرۈش قىلىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلماقتا. ئايالار كوچىدا ئۈچقاندەك چېپىپ يۈرىدۇ. خۇشاللىقتا چۆمگەن ۋە ھاياجانلانغان ئەرلەر سەپەر ھارپىقى ئىچىشىنمۇ قويۇپ، ئۈچىلىق كوپىراتىپى ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا يىغىلىشتى. بۇ ئۇلارنىڭ يىلدا بىر قېتىم بولىدىغان يىغىلىشى ئىدى. كۆپچىلىك قىسما-قىسما ئىشلار ئۈستىدە سۆزلىشەتتى. ھەربىر ئۈچى ئۆزىنىڭ ئۈچىلىق بابىدىكى كارامەتلىرىنى بايان قىلىش ئۈچۈن سۆز قىستۇرۇشقا ئىنتىلەتتى.

ئۈچىلىق كوپىراتىپىنىڭ ياش جىڭلىسى بېگور ئىۋانوۋىچ ئالىي مەلۇماتلىق ئادەم ئىدى. ئۇ يىگىتلەرنىڭ پىكىر-تەكلىپلىرىگە خۇش خۇيلۇق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ قۇلاق سالاتتى، يىگىتلەرمۇ ئۇنىڭ خۇش خۇي مىجەزىنى، قەيسەر پەزىلىتىنى ياخشى كۆرگەچكە ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى ۋە كۆڭلىدىكى گەپنى ئۇنىڭدىن ئايمايتتى. ئىش كۆنگەن ئادەت بويىچە داۋام قىلماقتا: ئايالار ئۆيلىرىدە ئەرلىرىنىڭ ئوزۇق-تۈلۈكلىرىنى ۋە لازىمەتلىكلىرىنى تەييارلىماقتا. ئەرلەر بولسا ئۈچىلىق كوپىراتىپىنىڭ ئىشخانىسىغا يىغىلىپ، قىزىق-قىزىق پاراڭلارنى سېلىشماقتا. بىر-بىرىدىن ئۆۋ مەزگىللىدە نېمىلەرنى

قىلىدىغانلىقلىرىنى، بۇلغۇن تېرىسىنىڭ باھاسىنى سوراشماقتا. يەنە بۇ يىل بۇلغۇنلارنىڭ كىم-كىملەرنىڭ ئوۋچىلىق رايونىدا پەيدا بولىدىغانلىقى، كىمنىڭ ئامىتى كېلىپ ئۇنى جىقراق قولغا چۈشۈرىدىغانلىقى ئۇستىدە پىكىر قىلىشماقتا ئىدى.

پەقەت مىتكالا چەتتە قانداقتۇ بىر خىل ھەسرەت ئىلكىدە ئۇن چىقارماي ئولتۇراتتى. تۇمان ئاستىدا ياتقان يىراقتىكى تاغلار، سوغۇق قارامتۇل دەريا سۈيى ۋە ساپ ھاۋا ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ، كۆڭلىنى بىئارام قىلاتتى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا تىك ئۆچار ئايروپىلانىنى كۆتمەيلا، ئۆزىنىڭ يىراقتىكى ئوۋچىلىق رايونىغا كەتكۈسى كېلەتتى. ئۇ ئۇ يەرگە جىق بارغان، كۆنۈپ قالغاندى، ئۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى بەش قولدەك بىلەتتى. ھەتتا ئۇ يەرنىڭ قىش ئالدىدىكى غەمگە پاتقان چوڭ-چوڭ دەرەخلىرىمۇ يالىڭاچلىنىپ قالغان شاخ-لىرىنى ئاسمانغا سوزغىنىچە ئۇنى كۈتۈۋاتقاندەك قىلاتتى. يىگىتلەر ئۇنىڭ قەلبىنىڭ قانداقتۇ بىر يوشۇرۇن ھەسرەت ۋە تايىنى يوق ئازاب ئىچىدە ئۆرتىنىۋاتقانلىقىنى بىلگەن بولسا كېرەك، ئۇنى چۆچۈتۈۋەتمەسلىككە تىرىشاتتى، ئۇنىڭغا ئىلگىرىكىدەك چاقچاقمۇ قىلمايتتى...

شۇ چاغدا لىيوبوكا ئورماندا ئۆزى يالغۇز كېتىۋاتاتتى، ئۇنىڭ قۇلىقىغا تاپىنىدىكى قىرو باسقان غازاڭلارنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى بىلەن مۇزلاپ قاتقان يەرگە دەسسەپ كېتىۋاتقان ئايىغ ئاۋازىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. ئۇ ئالدىنى توسقان شاخلارنى ھېلىدىن-ھېلىغا قايرىپ ئالغا باراتتى. كىچىكىنە بىر قۇشقاچ شامالدا يىقىلىپ چۈشكەن قاخشال دەرەخ ئۈستىگە بەھۈزۈر قونىدى-دە، بىر كۆزىنى قىسىپ، يەنە بىر كۆزى بىلەن باشقا ياققا بۇرالغان

لیۇبوكاغا بىر پەس قاراپ تۇرغانىدىن كېيىن، شاختىن-شاختا سەكرەپ نەلەرگىدۇ ئۇچۇپ كەتتى.

لیۇبوكا دەريا قولتۇقىغا كېلىپ توختىدى، ئۇنى كۆز ئالدىدىكى گۈزەل مەنزىرە مەپتۇن قىلىۋالدى. شاۋقۇنلاپ تۇرغان دەريانىڭ ئۇ قېتىمدا سارغۇچ كەڭ سايى، سايىنىڭ ئايىغىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان تاغلار، تاغلارنىڭ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتلار كۆرۈنەتتى. كۆكۈش جىلغىنى تۇمان باسقان، ئېگىز تۆپىلىكىنى كۆمۈچ رەڭلىك يالتىراق قار قاپلىغانىدى. بۇ چىرايلىق مەنزىرىدىن لیۇبوكانىڭ كۆڭلى يايراپ، قەلبى هاياجانغا تولدى. ئۇ ئالغا قاراپ يەنە بىرنەچچە قەدەم چامداپ توختىدى-دە، قورام تاشلىق تۆپىلىكىنىڭ يېنىدا بىر پەس جىمجىت تۇرۇپ قالدى. تۆپىلىكىنىڭ باغرىدا ئېقىۋاتقان دەريادىن سوغۇق هاۋا ۋە بىر خىل سىرلىق تۇيغۇ كېلىپ تۇراتتى. قورام تاشلار هېلىدىن-هېلىغا دەريانى دوملاپ چۈشەتتى. شىددەت بىلەن ئېقىۋاتقان سۇ تاشقىن مەزگىلىدە قىرغاقتا دۆۋىلەنگەن ياغاچلارنى ئېقىتىپ كېتەتتى.

لیۇبوكا هەم مەپتۇنلۇق، هەم قورقۇنچ ئىچىدە كەينىگە بىر-نەچچە قەدەم چېكىندى، بىراق شۇ چاغدا قانداقتۇ بىر يوشۇرۇن كۈچ ئۇنى ئالغا قاراپ مېڭىشقا ئۈندىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ تىك يار لېۋىگە قاراپ يەنە بىر قەدەم تاشلىدى. ئۇ يۇرىكى سوقۇشتىن توختاپ، كۆزلىرى تورلىشىپ، بېشى قېيىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ، ئۇ ئالغا قاراپ يەنە بىر قەدەم تاشلىسا ئىشنىڭ ئاسانلا تۈگۈشىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكەنىدەك قىلدى.

بىرەمدىن كېيىن ئۇ كەينىگە يېنىپ، قانىتىق ئۈيقۇدا ياتقان ئورماننى بىر پەس ئايلاندى. ئۇ ئورمانىدىن چىقتى-دە، كەنتنى

تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقانىدەك، چۆچۈپ قەدىمىنى توختاتتى. ئۆيلەر-نىڭ تۇرخۇنلىرىدىن قويۇق ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى، ئۆي-ئۆيلەردە ئىتلار ئىگىلىرىگە تارتىشىپ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن قاۋۇشىپ قوياتتى. ئورمانچىلىق شىركىتى ئوۋچىلىق كوپېراتىپىنىڭ ئىشخانىسى ئالدىغا ئادەملەر ئولاشقان بولۇپ، دۆكان ئالدىدا پاڭ-پۇڭ، پاراس-پۇرۇس ئاۋازلار توختىماي ياڭرايتتى. بۇ قاينام-تاشقىنلىق مەنزىرىنى كۆرگەن لیۇبوكا نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى، ئاندىن بۇگۈن ئوۋچىلار سەپەرگە ئاتلىنىدىغان كۈن ئىكەنلىكىنى بىردىنلا خىيالىغا كەلتۈردى. ئۇ بۇ ئىشنى ئۆزى بىلەن ئالاقىسز ئىشتەك كۆرۈپ، ئۇنىڭغا سۇس قارىدى. بىراق بىر دەقىقە ئىچىدە ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا چىرايىدىن ھەسرەت ۋە تەشۋىش يېغىپ تۇرغان مىتكا كەلدى. مىتكا ئۇنىڭدىن نېمىنىدۇ كۈتۈۋاتقانىدەك قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەلبىنى مىتكاغا بولغان قاتتىق ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسى قاپلىدى. ئۇ ساقايماس كېسەلگە دۇچار بولغان ئادەمگە ئىچ ئاغرىتقانىدەك مىتكاغا قاتتىق ئىچ ئاغرىتىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۇ يەنە مىتكاغا يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئوڭايسزلاندى، كۆڭلى يېرىم بولۇپ كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى. ئەگەر ئۇ تۇغۇلۇشتىلا يولسز، ئۆكتەم، قوپال مىجەزلىك بولىدىغان بولسا، بۇگۈنكىدەك كۈندە مىتكا ھەقىقىدە ئويلىمايلا قوياتتى-دە، خۇددى بايرام قىلغاندەك خۇشال بولۇپ، ئۇنى پاتراق يولغا سېلىۋېتىشكە ئالدىرىغان بولاتتى. بىراق شۇ تاپتا ئۇنىڭدا خۇشاللىق دېگەندىن ئەسەر يوق ئىدى...

— قىزىم، سارىڭ بولدۇڭمۇ نېمە؟ — دېدى پراگىيە ئۇنى كۆرۈپ كەسكىنلىك بىلەن، — يولدىشىڭنىڭ ھازىرلا سەپەرگە ماڭىدىغانلىقىنى

بىلمەمسەن؟ خەقنىڭ خوتۇنلىرى ئەرلىرىنى ئۆزىستىش ئۈچۈن كوچا ئاغزىغا يىغىلغىنلى نەكەم، بىراق مىتكا خۇددى بويتاق كىشىدەك ئۆزى يالغۇز تۇرىدۇ. بۇ ئىشنىڭ بولمىدى، لېۋباۋا، بىزنىڭ ئۆيىمىزدە ئاتا-بوۋىمىزدىن تارتىپ بۇنداق ئىش بولغان ئەمەس. تاغقا چىقىپ ئۇ ئۆۋلاش دېگەن ياسىنىپ بازار ئويىنىغانىدەك ئىش ئەمەس. بۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ، لېۋباۋا. بۇ ئادەمگەرچىلىك ئەمەس.

خىجالەتچىلىكتە لېۋبوكانىڭ يۈزى ئاناردەك قىزىرىپ كەتتى، ئۇ كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياش تۆككىنىچە كوچىغا قاراپ ئۆچقانىدەك يۈگۈردى. ئۇ قولىلىرىنى كۆكسىگە تۇتۇپ پۈتۈن كۈچى بىلەن يۈگۈرەتتى، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى. ئۆچىلىق كوپىراتىپىنىڭ ئىشخانىسىدىن 500 مېتىرمۇ كەلمەيدىغان ئارىلىق ئۇنىڭغا گويا بەش كىلومېتردەك بىلىنىپ كەتتى. لېۋبوكا ئۇلگۈرەلمىدى، ئۆچىلار چۈشكەن ماشىنا قوزغىلىپ كەتكەنىدى، ماشىنىدىكى ئۆچىلار خۇشال كەيپىياتتا خوتۇنلىرىغا نېمىلەرنىدۇ دەپ ۋارقىراشاتتى. لېۋبوكا مىتكانىڭ چىرايىنى بىر كۆرۈۋېلىشقا جېنىنىڭ بارىچە تەمشىلىدى، ئۇ نېمىشقىدۇ شۇنداق قىلماي بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. بىراق، ئۇ مىتكانى ئاخىر كۆرەلمەي قالدى.

9

مىتكا ئۇۋغا كەتكەندىن كېيىن شانىنوتروسوۋلار ئائىلىسى جىمجىت بولۇپ كەتتى. مىتكانىڭ تەقدىرىدىن ھەسرەت چېكىپ يۇرگەن پراگىيە قەلبىنى ئۆرتەۋاتقان ئازاب دەستىدىن كېسەل

بولۇپ يېتىپ قالدى. ئۇ لىۋبوكانىڭ ئوغلىنى ياراتمىغانلىقىنى ئىختىيارسىز ھېس قىلاتتى، ئوغلىنىڭ كېلىنگە ياقمايۋاتقان ئەيىب-قۇسۇرلىرىنى ھەرقانچە ئىزدەپمۇ زادىلا تاپالمايتتى. ئۇ ئوغلۇم ھەر جەھەتتىن كۆزگە كۆرۈنگەن يارامليق يىگىت، پەقەت بىتەلەي چىقىپ قالدى دەپ ئويلايتتى. ئانا ئۇچۇن بۇ كۆڭۈلسىزلىكنى خىيالىغا كەلتۈرۈشنىڭ ئۆزىلا يېتىپ ئاشقۇدەك ئازاب ئىدى، ئۇ بۇنداق كۆڭۈلسىز ئىشلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئازابىغا قانداقمۇ بەرداشلىق بەرسۇن؟ پراگىيە ئېرىنىڭ يوقلۇقىغا قاتتىق ئېچىندى. ئۇ، ئېرىم ھايات بولدىغان بولسا، ھەممە ئىش شۇنىڭ سىزىقى بويىچە بولاتتى، ئەر ئۇۋۇغا ماڭغاندا، ئايال ئۇنىڭغا قۇتلۇق تىلەپ، ئۇنى قىزغىن مۇھەببەت بىلەن ئۇزىتىپ قويماي باقسۇنچۇ، ئۇ بۇنداق ئىشقا مۇتلەق يول قويمايتتى دەپ ئويلايتتى.

ئۇ ئەينى يىللاردا ئېرىنى ئۇۋۇغا ئۇزاتقانىدىكى ئەھۋالىنى ئەسلىدى، ئېرى ئۇۋۇ ئۇچۇن ئورمانغا بىر كەتسە، ئۇ يەردە پۈتۈن بىر قىش — نەچچە ئايلاپ تۇرۇپ قالاتتى؛ سەپەر ئالدىدىكى كېچىسى ئۇ ئېرىگە پەۋقۇلئاددە ئامراقلىق قىلاتتى. ئېرى ئۇۋۇدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىنكى كۇنلەرنىڭ شېرىنلىكىچۇ تېخى. بۇنداق خوتۇنلار بۇ كەنتته شۇ بىرلىمۇ، كەنتتىكى ئائىلىلەرنىڭ يېرىمى ئۇۋچى ئائىلىسى دەڭە.

"كېلىنىمگە مىتكانىڭ زادى نەرى ياقمىغاندۇ-ھە؟ — دەپ ئويلايتتى پراگىيە لىۋباغا قاراپ تەئەججۇپ بىلەن، — ئۆزەمنى بېسۇبلىپ تۇرۇپ ئويلاپ باقاي، ئۇنىڭ بۇ ئىشى ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا دېگەندەك ئىش ئەمەسمۇ؟ بۇ كۇنىدە ئۇنى ئەرگە تەگكىن دەپ كىم زورلىيالايدۇ؟ ئۇلار ئۆز ئەركى

بىلەن توي قىلغان تۇرۇقلۇق، تۇرمۇشى نېمىشقا بۇنداق كۆڭۈلسىز..."

11-ئايىنىڭ 20-كۈنى ئاخشىمى تۇنجى قار ياغدى. گۈگۈم ۋاقتىدىن تارتىپلا قار چۈشۈشكە باشلاپ، ئۇزاق ئۆتمەيلا كەڭ زېمىن ۋە ئورمانلار ئاپئاق تون كىيدى. پراگىيە پەلەمپەيگە چىقىپ، خۇشاللىقىدىن پاھ، پاھ، دەپ ۋارقىرىۋەتتى. ئاپئاق قار زېمىنغا گۈزەللىك ۋە پاكلىق بەخش ئەتكەندى. پراگىيە ھاياجانىنى باسالماي پەلەمپەيدىن چۈشتى. ئۆز ھويلىسى، ھەممە خەنىڭ ئۆگزىلىرى، كوچا-كويلار قار شەرىپىدىن كۆمۈشتەك يالتىرايتتى.

— قار يېغىپتۇ، كۆردۈڭمۇ لیۇباۋا، — دەپ سورىدى پراگىيە ئۆيدىكى لیۇباۋادىن.

— كۆردۇم، — دەپ جاۋاب بەردى لیۇباۋا.

— ياخشىمۇ بىلەن نېمە تاماق قىلاي دەيسەن؟

— قورداق قىلاي دەيمەن، — دېدى لیۇباۋا پېشانىسىگە چۈشۈ-ۋالغان چېچىنى جەينىكى بىلەن بىر چەتكە قايرىۋېتىپ.

— ماقۇل، ئەمسە مەن گەمگە چۈشۈپ، ئاق موگۈدىن ئازراق ئەچىقاي، — دېدى پراگىيە ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، — بۇگۈن ئوخشىتىپ بىر ۋاخ كەچلىك تاماق يەيلى. ئۆتمۈشتە كىشىلەر چار پادىشاھ بولكا يېمە، پۇقرالار زاغرا يېيدۇ دېيىشەتتى، بۈگۈنكى كۈندە يەۋاتقىنىمىز چار پادىشاھنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ.

كەچقۇرۇنلۇقى رادىئو سائىتىنىڭ ئون بولغانلىقىدىن مەلۇمات بەرگەندە ئۇلار كەچلىك تاماقتا ئولتۇرۇشتى. پراگىيە بىردىنلا مۇغەمبەرلىك بىلەن كۈلدى-دە، ئۆز خانىسىغا قاراپ ماڭدى.

— بىزنىڭ ئەرلەردىن نەرسىمىز كەم ئىدى، — دېدى ئۇ بىر

بوتۇلكا هاراق ئىچىچقىپ، — لىۋباۋا، قېنى هاراقنى قۇي، ئىككىمىز خاسىيەتلىك قارنى قۇتلۇقلاپ بىر روملىدىن ئىچىشەيلى.

لىۋباۋا لىق بىر روملا هاراقنى گۇپپىدە ئىچىۋەتتى ۋە پراگىيە سۇنغان موگۇنى ئاغزىغا سېلىپ، خۇشاللىقىدىن كۈلۈپ قويىدى. پراگىيە هاراقنى ئازراقلا ئوتلاپ لېۋىنى تامشىدى ۋە بۇ هاراق بەك كۈچلۈك، ئىچىپ كۆنمىگەن كىشىنىڭ گېلىنى ئېچىشتۇرۇپ، يۆتەلدۇرۇۋېتىدۇ دېگەندەك قىلىپ، مەزۇزلۇق بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ قويىدى.

— قانداق، قىزىم، يەنە بىر روملا ئىچەمسەن، — دېدى پراگىيە كېلىنىگە چاقچاق قىلىپ.

— ئەمدى بولدى، — دېدى لىۋباۋا بېشىنى چايقاپ، — بۇ هاراق راستلا كۈچلۈك ئىكەن.

— باشقا هاراق بىزنىڭ ئۆيدىكى ئەرلەرنى مەس قىلالمايدۇ. ئېرىم بەزىدە ئۆزى يالغۇز بىر شىشە ئىچىۋەتسىمۇ هېچنېمە بولمايتتى، تېخى كارىۋاتتا يېتىپ تۇرۇپ گېزىت كۆرەتتى. مەن: ئاتىسى، قانداقراق، هاراقنىڭ جېنى بارمىكەن؟ دېسەم، ئۇ كۈلۈپ: "مەن تېخى گېزىتتىن ماڭا ئوخشاش ئەركەكلەرنى يەنە ئىچىسە بولىدۇ دەپ دەۋەت قىلىدىغان بىرەرگەپ بارمىكىن دەپ ئىزدەۋاتىمەن" دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن بەزىدە ئۇنىڭغا يەنە بىرنەچچە روملا قۇيۇپ بېرەتتىم.

— سىز ئۇ كىشىگە ئامراقمىدىڭىز، — لىۋباۋا توساتتىن سوراپ قالدى ۋە ئويلىمىغان يەردىن بۇ گەپنى قىلىپ سالغىنى ئۈچۈن خىجالەت بولدى.

— ئۇنى بىر دېمە، — سالماق جاۋاب بەردى پراگىيە ۋە قولى

بىلەن بېشىنى تىرەپ ئولتۇرۇپ بىرھازاغىچە چوڭقۇر ئويغا كەتتى، ــ ئۇنىڭغا بولغان ئامراقلىقىنى تەسۋىرلەشكە ئاجىزمەن. باشقا ئەر-خوتۇنلار ئۇرۇش-جىدەل دېگەندىن خالىي ئەمەس ئىدى. مەنچۇ، ئۇنىڭ تالادىن كىرىپ كېلىۋاتقان ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلىساملا خۇشاللىقىمدىن ئورنۇمدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتەتتىم-دە، ئۇنىڭ ئوچۇن پايپېتەك بولۇپ كېتەتتىم. خۇدا ھەققى، ئۇنىڭ ئەلپازى بەك يامان ئىدى. قىز ۋاقتىمدا ئۇنىڭ ئالدىدا قورۇنۇپ-تارتىنىپلا يۈرەتتىم. ئۇ شۇڭ داق بىر قاراپ قويسىمۇ ئەيمىنىپ قورقۇپ كېتەتتىم. كېيىن ئىككىمىز توي قىلدۇق، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلىشىنىڭ ئېپىنى مەنمۇ بىلىپ قالدىم... مىتكا ئاتىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ، بىرلا يېرى ئۇ ئاتىسىدىن مۇلايىم ۋە ياۋاشراق، بۇ جەھەتتە ئۇ ماڭا ئوخشايدۇ، بىراق...

پراگىيە گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېمىدى، لاپپىدە لیۇباۋاغا بىر قارىۋېتىپ، ئالدىغا قارىغىنىچە تۇرۇپلا قالدى. شىرەدىكى ياڭيۇ ئاللىقاچان سوۋۇپ كەتكەن بولۇپ، شۇ پېتىچە تۇراتتى.

ــ چوڭ ئوغلۇم فىئودورنىڭمۇ مىجەزى ئوبدان ئىدى، ــ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى پراگىيە خېلى بىرھازادىن كېيىن، ــ ئىككىنچى ئوغلۇم پېترو كىچىكىدىنلا ئۇۋۇ سلىتىقىنى ئېسۋېلىپ كۈن بويى ئورمانىدا چېپىپ يۈرەتتى. فىئودور ئۇنداق قىلمايتتى، ئۇيى ئىشلىرىدا ماڭا ھەمدەم بولاتتى. دەرسلىرىنى بېرىلىپ مەشق قىلاتتى، ئالدىمدا ھەمىشە خۇش خۇي ئوياپ يۈرەتتى... بىز ئۇنى بىرنېچچە بولۇپ ئالدىنقى سەپكە ئۇزاتتۇق. ئۇ چاغ دادىسىنىڭمۇ، مېنىڭمۇ ساغلام ھەم تىمەن ۋاقتىمىز ئىدى. بىز ئۇنى تەنتەنە بىلەن يولغا

سالدۇق. مېڭىش ئالدىدا ئۇ ماڭا: "ئۆزەڭنى ئاسرىغىن، جېنىم ئانا، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن توي قىلىمەن. كەلگۈسىدە نەۋرىلىك بولۇشنى خالاميمەن، ئانا؟" دېدى. مەن "خالىمامدىغان" دېدىم. مەن شۇ چاغدا تۇرۇپ كۈلۈپ، تۇرۇپ يىغلاپ، ئۇنىڭ سۆيگىنىنىڭ كىملىكىنى ۋە قەيەرلىكلىكىنى سورىۋېلىشىمۇ خىيالىمىغا كەلمەپتۇ. ئادەم قېرىغاندا مېڭىسى گاللىشىپ كېتىدىكەن. ئۇ قىزنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە ھازىرغىچە بىرەر خەۋەر ئالالمىدىم.

— شۇنداق قىلىپ ئىئودور سىلەرگە خەتمۇ يازمىدىمۇ؟

— ياق، قىزىم، يازمىدى، — دېدى پراگىيە ئۇھسىنىپ، — ئۇ كېتىپ بىر ئايدىن كېيىن باشقا بىر كىشىنىڭ ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇرۇپ يازغان بىر پارچە خېتىنى ئالدۇق. لەنىتى ئەزرائىل بىزنىڭ ئۆيىنىڭ يولىنى پىشىق بىلىۋالغان چېغى، ئەجەل چاڭگىلىنى توپتوغرا بىزنىڭ ئۆيىمىزگە سالدى، شۇ سالغانچە ئۇرۇشنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىگىچە قولىنى تارتمىدى... مەن نەۋرە كۆرۈشنى ھېلىمۇ تەشنالىق بىلەن كۈتىمەكتىمەن... ھەي، قىزىم، يەنە بىر ـ ئىككى رومكىدىن ئىچەيلىچۇ، بۇگۈن نېمىشقىدۇ كەيپىم كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ، — پراگىيە لیۇباۋاغا بىر رومكا ھاراق قۇيدى، ئاندىن رومكىدىكى يالتىراپ ھەم يېنىك چايقىلىپ تۇرغان ھاراقتا ئۆزاق قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— تامامقا بېقىڭ، — دېدى لیۇباۋا ئەسكەرتىپ، — بولمىسا تېخىمۇ سوۋۇپ كېتىدۇ.

— سوۋۇپ قالسىمۇ كېرەك يوق، بۇزۇلمايدۇ، — دېدى پراگىيە كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، — كېرەك يوق. مۇشۇ كۈنلەردە تامامقا رەغدىم تارتمايدىغان بولۇپ قالدى. ماڭا قارىمای يەۋەرگىن.

پراگىيەنىڭ يۇپيۇملاق يۈزلىرىنى قورۇق باسقانىدى. ئۇ خۇددى تالاغا قاراپ يۈگۈرىدىغاندەك، شىرە تۈۋىدىكى ئورۇندۇقتا ناھايىتى دەردلىك بىر قىياپەتتە يېنىچە ئولتۇراتتى. لىۋباۋانىڭ ئۇنىڭغا قاراپ ئىچى سىرىلىپ يىغلۇۋەتكۈسى كەلدى. ئۇ بۇ مومايغا چىن كۆڭلىدىن بىرنەچچە ئېغىز تەسەللى ئېيتقۇسى كەلدىيۇ، گەپ تاپالمىدى. ئۇ ھاراقنىڭ تەسىرىدىنمىكىن، پراگىيەنىڭ قېشىدا ئولتۇرغانلىقىدىن قانداقتۇ بىر خىل خاتىرجەملىك ھېس قىلاتتى. ئۇنىڭدا مۇشۇنداق تۇيغۇ پەيدا بولمىغىنىغا ئۇزاق ۋاقىت بولغانىدى.

ــ مەن باللارنىڭ دادىسىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتەتتىم، ــ دېدى پراگىيە ئۇرۇق قوللىرى بىلەن داستىخانىنى سىلاپ ۋە ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئىختىيارسىز ئۇنىڭ يېپىنى سۈغۇرۇپ، ــ ئۇنى نېمىسىلارنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتمەس دەپ ئويلايتتىم. بىراق ئۇ بىستەلەي بولۇپ چىقتى، 1943 ـ يىلى ئۇنىڭ قازا قىلغانلىقى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالدىم. ھەي قىزىم، ھەي قىزىم، بۇ ئىشلارنى ئويلىسام يۈرىكىم قانداقمۇ ئۆرتەنمەسۇن. سەنزە مېنى بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدۇ، قايغۇ ـ ھەسرەت كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدۇ دەپ قارايدىغانسەن، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس... قارىغاندا ئۆلگۈچە دەرد تارتىدىغان ئوخشايمەن...قانداق لىۋباۋا، ئەمدى داستىخانىنى يىغىشتۇرۇپ ئۇخلاپ قالايلىمۇ؟

ــ بىلمىدىم، سىز دەڭ.

ــ ئۇخلاپ قالايلى، كەچ بولۇپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قورساقتىكى گەپنى بىر يوللا دەپ تۈگەتكىلمۇ بولمايدۇ. مىتكا ئورماندا كۈن بويى چېپىپ يۈرۈپ، ھېرىپ ھالى قالماي، شۇ تاپتا

ئۇيقۇغا كەتكەن بولسا كېرەك...

ئۇي جىمجىت. قېلىن ياغقان قاردىن كېيىن ئەتراپ بۆلەكچە يورۇپ كەتكەندى. دېرىزىدىن چۈشكەن يورۇقلۇق تام-تورۇسىنى تەكشى يورۇتۇپ تۇراتتى، لېۋباۋا كارىۋاتتا يېتىپ شۇ يورۇقلۇق ئىلكىدە خىيالغا كەتتى.

10

ماكاروۋكىلىق قېرىنداشلار ۋىرخوزىنكا دەرياسىنى تىلغا ئالغاندا دەريا ياقلاپ ماڭىدىغان ئايىغىڭ پايلىماس، كېمە بىلەن ماڭىدىغان پالىقىڭ پايلىماس" دېيىشىدۇ، دېمىسىمۇ راست. دەريا خۇددى چاتقاللىقتا چېپىپ يۈرگەن توشقاندەك، تاغ ئارىسىدا ئايلىنىپ-تولغىنىپ ئاقىدۇ. ئۇنىڭ ھەربىر ئايلانمىسىنى يا يېقىلغان دەرەخ، يا خادا تاش توسۇپ تۇرىدۇ. بىراق، دەريا مەنزىرىسىنىڭ گۈزەللىكىنى بىر دېمەڭ. قىرغاقتىكى يوغان-يوغان تال-دەرەخلەر-نىڭ باراقسان شاخلىرى دەريا يۈزىگە غۇلاچ يايغان. دەريانىڭ تار جايلىرىدا ئىككى قىرغاقتىكى تال-دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن. تال-دەرەخ يوق جايلىرىدا شالاڭ-شالاڭ چىگىلىكەر ۋە مۇخلار ئۆسكەن تىك قىيالار قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ، ياز كېلىش بىلەن بۇغا-ماراللار پاشا-كۆمۈتلەردىن قېچىپ مۇشۇنداق قىيالار ئۈستىگە كېلىۋالىدۇ. ئەنە، تىك يار تۆپىسىدە چىرايلىق بىر بۇغا شاخلاپ كەتكەن مۇڭگۈزلۈك بېشىنى مەغرۇرانە كۆتۈرۈپ ئاللىنەرگىدۇ نەزەر تاشلاپ تۇرماقتا، بۇنداق مەنزىرىنى بىر كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ، مەڭگۈ يادىڭىزدىن كەتمەيدۇ. باھار كۈن-

لىرى دەريانىڭ بەزى جايلىرىنىڭ ئىككى قېتىنى پورەكلەپ ئېچىلغان رەڭگارەڭ گۈللەر قاپلايدۇ، كۆز كۆنىلىرى بۇ يەرلەردە ھىمالايا ئېيىقلىرى ئۇچراپ تۇرىدۇ.

دەريا سۈيى سۈپسۈزۈك بولۇپ، تۆۋەن تەرەپكە قاراپ شىددەت بىلەن ئاقىدۇ. كۆز كۆنلىرى ئۇنىڭ يۇزىنى تۆكۈلگەن يوپۇرماقلار قاپلاپ كېتىدۇ. ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان سۇ دەريانىڭ كەڭرەك جايلىرىدىن ئۆتۈپ، قولتۇقلارغا كەلگەندە قايىنام ھاسىل قىلىدۇ، خەتەرلىك دۆمبەللەردە ۋاشىلداپ بۇزغۇن چېچىپ، ئىككى قاشتىكى تاشلارغا ئۆزىنى زەرب بىلەن ئۇرىدۇ. ئۇ شۇنداق ئېقىپ شىخوت-ئالىن تاغلىرىغا كەلگەندە سەل ئاستىلايدۇ.

كېمىنىڭ ئارقا تەرىپىدە ئولتۇرغان متكا رولىنى چىڭ تۇتۇپ، قىرغاقتىكى مەنزىرىنى تاماشا قىلىغاچ، دەريانىڭ ئەگرى-بۈگرى قولتۇقلىرىدىن ۋە خەتەرلىك دۆمبەللىرىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتتى. دەريانىڭ تىك كەتكەن قىرغىقىدا بىر قاراشتا ھېچقانداق تىرىكلىك يوقتەك قىلاتتى، بىراق ئۇنىڭ سىرىنى پىششىق بىلىدىغان ئادەم ئۇنىڭدا ھايات-ماماتلىق جۇش ئۇرۇپ تۇرغانلىقىنى ۋە ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ئۆزلۇكسىز تەرەققىي قىلىپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋالالايتتى. قىرغاقتىكى سۇنىڭ ئۇرۇشى بىلەن يالىڭاچلىنىپ قالغان دەرەخ يىلتىزلىرى ئارىلىقىدا ئۆسكەن چىملىقتا قاپقارا بىرنەرسە غىل-پال كۆرۈنۈپ قالدى. متكا ئۇنىڭ قۇندۇز ئۆۋىسى ئىكەنلىكىنى بىر قاراپلا بىلىۋالدى. يازدا دەريانىڭ تۆۋەنكى ئېقىمىغا كېلىپ قالغان بۇ قۇندۇز مۇشۇ ئەپلىك جايىنى تاللاپ ماكانلاشقانىدى. متكا قۇندۇز مۇشۇ يەردە بەھۇزۇر كۆپىيىپ ئەۋلاد قالدۇرۇپ سۇن دەپ ئويلىدى. كېمە يەنە بىر دۆمبەل ۋە قولتۇقتىن ئۆتۈپ،

سۆپسۈزۈك سۈنى ئىككىگە يېرىپ، سۇ بۇزغۇنلىرىنى چاچرىتىپ تېز ئىلگىرىلەپ كەتتى.

مىتكا كېتىۋېتىپ، يوغان تۇمشۇق، قىسقا قۇيرۇقلۇق بىر يېشىل قۇشنى كۆرۈپ قالدى-دە، ئۇنىڭغا ناھايىتى ئىجىلى كېپىكەتتى. بۇ قۇش كېلىۋاتقان كېمىدىن ئۇرۇكۇپ، خۇددى بىر پارچە كۆكۈش يالقۇنىدەك، قونغان يېرىدىن ئۇچۇپ، بىر دەمدىلا نەزەرگىدۇ غايىب بولدى.

"ئاپلا، ئۇنىڭ ھېلىق تۇتۇشىغا كاشىلا قىلىپ قويدۇم-دە، — دەپ ئويلاپ قالدى مىتكا ئەپسۇسلىنىپ، — بۇ قۇش بۇ يەردە خويمۇ سەمرىگەنكەن، ئەمدى قىشلاش ئۈچۈن باشقا يەرگە كەتتى. دېمەسمۇ كېتىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى-دە. مانا، كېچىلەردە قۇرۇق دەريا قىنلىرىمۇ مۇز تۇتىدىغان بوپتۇ، ۋىرخوزىنكا دەرياسىنىڭ قاشلىرىمۇ مۇز تۇتاي دەپ قاپتۇ."

مىتكا چوڭ ئورماندا ئۆزىنى خاتىرجەم، ئەركىن-ئازادە ھېس قىلاتتى. ئۇ بۇ يەردە كىشىنى بىئارام قىلىدىغان خىيالىلار ۋە ئىچ پۇشۇرىدىغان ئىكىر-چىكىرلەردىن خالاس بولۇپ، غەمسىز ۋە چەكلىمسىز تۇرمۇشتىن خالىغانچە بەھرىمەن بولالايتتى. ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىسىدىن تارتىپ يىلتىز تارتقان بۇ يەرگە كەلگەندە خۇشال بولماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ شانىوتروسوۋلار ئائىلىسى بۇ يەردە قەدىم-قەدىمدىن ئۇۋچىلىق قىلىپ كەلگەن. مىتكانىڭ دادىسى بۇ يەرنى ئالا قويماي كېزىپ چىققان، پېتروموۋ بۇ يەردە ئۇۋچىلىق قىلغان، ئۇلار بۇ يەرگە يۈز يىللاپ چىدايدىغان قىشلىق ئۆيى سېلىپ خاتىرە قالدۇرۇپ كەتكەن. دەرەخلەردە دادىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ ئېيىق ئۆڭكۈرىگە باربىدىغان يولنى كۆرسىتىدىغان بەلگىلىرى قالغان، بۇ

بەلگىلەرنىڭ بەزىلىرى پۈتۈپ پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ قالغان، بەزىلىرى رەڭگى ئۆزگىرىپ تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن. بىراق، مىتكا ئۇلارنى ئېنىق كۆرەلەيتتى ۋە ئۇلارنىڭ يېنىغا كېيىن كىلەر پايدىلانسۇن دەپ يېڭى بەلگە سىلىپ قويغانىدى. شانىوترو-سوۋلار ئائىلىسى بۇ ئورمانىدا مۇشۇ بەلگىلەر كۆرسەتكەن يول بىلەن ئەۋلادمۇئەۋلاد مېڭىپ كەلدى: مىتكانىڭ دادىسى مىتكانىڭ بوۋىسى سالىغان بەلگە بويىچە ماڭىدى، بوۋىسى ئۇلۇغ بوۋىسى سالغان بەلگە بويىچە ماڭىدى، قاراپ تۇرۇڭ، مىتكانىڭمۇ ئۆزى سىلىپ قويغان بەلگە بويىچە ماڭىدىغان ئوۋچى ئەۋلادلىرى بولىدۇ، ئۆز نۆۋىتىدە ئۇلارمۇ كېيىنكى ئەۋلادلىرى ئۈچۈن بەلگە قالدۇرۇپ كېتىدۇ... بۇ ئۇنچىۋالا چوڭ ئىشمۇ ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ بۇ بەلگىلەر خۇددى مۇشۇ بىسپايان ئورمانغا، مۇشۇ ئەزىم دەريانغا ۋە مۇشۇ ھەيۋەتلىك تاغلارغا ھەممىدىن ئۇستۈن تۇرىدىغان مۇشۇ ئالەمگە ئوخشاش مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.

مىتكا دادىسىنىڭ تەقى-تۇرقىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. دادىسىنىڭ كۆلۈپ تۇرىدىغان يىللىق چىرايى، مېڭىش-تۇرۇشلىرى، تۇرمۇش ئادىتى، قىسقىسى، ھېچنېمىسى، ئۇنىڭ ئېسىدە قالمىغانىدى. ھازىر ئۇ دادىسىنىڭ قانداق ھالەتتە ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلغىنىدا، ئۆزىنى قانداقتۇ بىر خىل ھىمات ئاستىدا تۇرغاندەك ھېس قىلاتتى، يەرنى چىڭ دەسسەپ مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇرغانىدەك تۇيغۇغا كېلەتتى، قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان بۇ تۇيغۇ مۇشۇ بىسپايان ئورمانغا كەلگەندە تېخىمۇ كۈچەيىپ كەتتى. دادىسى قۇربان بولغاندا مىتكا تۆت ياشقىمۇ كىرمىگەن تۇرسا، ئۇنىڭ قەلبىگە قانداق قىلىپ مۇشۇنداق تۇيغۇ ئورنىغان؟ بۇنى مىتكا بىلمەيتتى، بىلمىشىمۇ خالى-

مايتتى. ئۇ دادىسىدىكى مۇشۇنداق قىممەتلىك مەنىۋى كۆچىنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەنلىكىنى بىلگىنىدە، كۆڭلى ئېچىلىپ، دىلى يايراپ كېتەتتى...

ۋىرخوزىنكا دەريانىڭ سۇيى يۇقىرى ئېقىنىغا يېقىنلاشقانسېرى ئۆركەش ياساپ تېخىمۇ شىددەت بىلەن ئاقماقتا ئىدى. مىتكا بىر دۆمبەلگە كەلگەندە قىرغاققا يېقىنلاشتى. ھېرىپ كەتكەنلىكىدىن كېمىدە ئولتۇرۇپ بىردەم دەم ئالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن قىرغاققا چىقىپ ئەپچىللىك بىلەن گۈلخان ياقتى-دە، ئۇستىگە چۆگۈن قويدى...

گۈلخان كۆپىكۈك ئىس چىقىرىپ لاۋۇلداپ يانماقتا. ئورمان ئاسمىنىدا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە. بىر چىپار تىنىن يەرگە ئۆرۈلۈپ چىرىپ كەتكەن دەرەختىن غىپپىدە ئۆتۈپ، بىر دەرەخنىڭ كامىرىغا كىرىپ كەتتى، ئاندىن يەنە بېشىنى چىقىرىپ مىتكاغا قىزىقسىنىپ قارىدى. ئۇ مىتكانى ئېنىق كۆرەلمىگەنلىكى ئۈچۈنمىكىن ياكى باشقا سەۋەبتىنمىكىن، كامارىدىن لىككىدە چىقىپ، دەرەخ شېخىغا ياماشتى-دە، بېشىنى تۆۋەن قىلىپ، ئالدىدا تۇرغان ناتونۇش ئادەمگە قورقماي قاراپ تۇردى. مىتكا كۈلۈپ قويدى ۋە يەردىن چىرىپ كەتكەن ياغاچ پارچىسىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئاتتى. تىنىن مىتكاغا ئەزەپلىك كۆزلىرى بىلەن بىر قارىۋېتىپ، شاخنى بويلاپ ئۇچقاندەك قاچتى.

"ئۇخلىيالمايۋاتقان ئوخشىمامسەن؟ — دېدى مىتكا، — ئىش بىلمىدىغان تىنىلار قىشلىق ئۇيقۇغا كەتكىلى نەكەم، سەنزە ياز بويى لاغايلاپ يۈرۈپ، قىشنىڭ تەييارلىقىنى ئەمدى قىلىۋېتىپسەن-دە، ئاچچىقىڭدىن ئۆرگىلەي."

تىين گويا ناتونۇش كشىنىڭ ئۆز يېغىرىنى ئېچىۋەتكەنلىكىنى چۈشەنگەندەك، يېنىدىكى دەرەخكە ئەپچىللىك بىلەن سەكرەپ ئۆتتى. ئاندىن دەرەختىن-دەرەخكە سەكرەپ، قىشلىق تەييارلىق ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى. مىتكامۇ ئورنىدىن قوپتى، چۈنكى، بۇ يەردىن قىشلايدىغان ئۆيگە يەنە 20 چاقىرىم① بارئىدى...

11

ئات قارغا پېتىپ قالدى، ھارۇنىڭ شىرشىم شوتىسى ئېگىلىپ كەتتى، ئات ئاستا بىر تەرەپكە يېقىلدى. ئاتنىڭ بوغسى ئاجىراپ كېتىپ، بوينىنى سقىۋالدى، قورققىنىدىن تىترەكىكە چۈشكەن ئات تاقىلانغان پۇتلىرىنى كۆتۈرۈپ تېپىچەكلەشكە باشلىدى. پراگىيە چاتاق چىققانلىقىنى بىلىپ، ئاتنىڭ قېشىغا ئىتتىك كەلدى-دە، ئۇنىڭ بوينى ئاستىدىكى تۇڭۇنچەكنى يېشىشكە كىرىشتى، خۇداغا شۈكۈر، ھېلىمۇ ياخشى ئېرى ھايات ۋاقتىدا ئۇنىڭغا تۇڭۇنچەكنى چېگىش-يېشىشنى ئۆگىتىپ قويغانىكەن، شۇڭا ئۇ تۇڭۇنچەكنى تېزلا يېشىۋالدى. بوغنىڭ بالدىقى بوشىدى، ئات ئېچىگە كىرىپ كەتكەن بېقىننى ئاران-ئاران مىدىرلىتىپ، ئېغىر پۈشۈلدايىتتى. پراگىيە ئاخىر ئۆزىمۇ قار دۆۋىسى ئۈستىگە يىقىلدى، يۈزى مۆزدەك سوغۇق قارغا پېتىپ كەتكىنىدە، ئۇ يىغلىۋەتتى. ئاتىمۇ، پراگىيەمۇ قار ئىچىدە يېتىپ قالدى. بۇ، جاھاننى دەھشەت باسقان 1943-يىلى ئىدى. يۇقىرىدىن تاپشۇرۇلغان "مۇشكۈل ۋەزىپە" پراگىيەنى

① رۇسلاردا بىر چاقىرىم 1.06 كىلومېترغا تەڭ.

مۇشۇ ئاتقا باغلاپ قويغاندى. يولدا بىرەرمۇ يولۇچى كۆرۈنمەيتتى، پراگىيە يارەمگە ئادەم چاقىرىپ كانىيى يىرتىلىغۇدەك ۋارقىراپ ھېچ نەتىجە چىقىرالماي، ئاخىر ئۆزى بىر ئامال قىلىشقا مەجبۇر بولدى.

پراگىيە ئاستا ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن ياشلىرىنى سۈرتتى، ياغاچلارنى چۈشۈرۈۋاتقىچى بولۇپ ھارۋا قېشىغا كەلدى. ئۇ ئارغامچىنى يېشىپ ئەڭ تۆۋىدىكى ياغاچنى ئىتتىردى، بىراق بۇ نەس ياغاچ مىدىرلاپمۇ قويمىدى، چۈنكى ئۇ توڭلاپ ئاستىدىكى ياغاچقا چىڭ چاپلىشىپ كەتكەنىدى. ياغاچلار ئۈستىدە خۇددى سېمىزلىكىدىن ئۆزىنى كۆتۈرەلمەس بولۇپ قالغان چوشقىدەك ياتقان بۇ ياغاچنى مىدىرلاتماش ھەقىقەتەن مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھېچ ئىلاج قىلالمىغان پراگىيە بەلگە كەلگۈچە قار كېچىپ، مەڭ مۇشەققەتتە قېپىنىزارغا كىرىپ، قومۇرغۇچ قىلىش ئۈچۈن كىچىكرەك قېپىنىدىن بىرنى كەستى. قومۇرغۇچ بولسا ئىش ئاسان بولاتتى.

پراگىيە ياغاچلارنىڭ يېرىمىنى چۈشۈرۈۋېتىپ، كاروخا ناھىلىق ئېتىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئاتنىڭ خېلى ھاردۇقى چىقىپ قالغان بولۇپ، چىلىق ـ چىلىق تەر باسقان قورسىقىنى قىرو قاپلىغان، بەزى يەرلىرىنى بولسا مۈز باسقانىدى. كاروخا خۇش بولغانىدەك ئورنىدىن تۇردى. پراگىيە بوغىنى تىزى بىلەن تىرەپ تۇرۇپ، تۇگۈنچەكنى چىگدى.

"ئەمدى ماڭايلى، ئەزىزىم، ــ دېدى پراگىيە ئېتىغا يېقىنلىق بىلەن، ــ ماڭايلى، كاروخا، بۇ بىز تۇرىدىغان يەر ئەمەس، مۇشۇنـ چىلىك قۇرىمىزنىڭ باردا تېزرەك كېتىۋالايلى، قارا، كۈنمۇ بىر

يەرگە بېرىپ قاپتۇ."

كاروخا ئوڭۇشلۇق يۈرۈپ كەتتى. هارۇنغا ئىشلىتىدىغان سېرىلما ياغاچ ئاستىدىكى قاردىن غاچىلداپ ئاۋاز چىقاتتى، هارۇا ئالغا ماڭماقتا ئىدى، پراگىيە چۈۋ، چۈۋ دەپ ئاتنى ھەيدىگىنىچە يۇگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ هارۇنىڭ لايغا پېتىپ قالغان يان شېلىنى پوتۇن كۈچى بىلەن ئىتتىرەتتى ياكى تارتاتتى. شۇنداق قىلىپ پراگىيە بىلەن كاروخا ھەمكارلىشىپ، هارۇنى ئاخىر تاراڭشىپ قېتىپ كەتكەن چوڭ يولغا ئېلىپ چىقتى. پراگىيە سەل ئارامنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، هارۇنىدىكى ياغاچلارنى چۈشۈرۈۋېتىپ، يولدا قالغان ھېلىقى يېرىم هارۇا ياغاچنى بىسىپ كېلىش ئۈچۈن ئاتنى كەينىگە يانىدۇردى. ياغاچنى چۈشۈرۈش ئوڭاي بولغان بىلەن بېسىش ئۇنداق ئوڭاي ئەمەس ئىدى. پراگىيە خېلى ئۇزاق ھەپىلەشىپمۇ ھېچ ئامال قىلالمايى، هارۇنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرۇپ قالدى.

ئۇ هاۋانىڭ سوغۇقلۇقىنى ئانچە ھېس قىلمايتتى، ئورمانلىقتىكى دەرەخلەرنىڭ چاراسلاپ يېرىلىۋاتقان ئاۋازى بىلەن ئاغزىدىن چىقىۋاتقان قويۇق هوردىنلا هاۋانىڭ قاتتىق سوغۇق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ مۇزلىغانلىقى ئۇستىدە باش قاتۇرۇشقا چولىسى يوق ئىدى، ئۇنىڭ كاروخا بىلەن بىر هارۇا ياغاچ ئەكەلمىشى ئوڭايغا توختىدى دەمسىز. يول بويى گاھ كاروخا يېقىلاتتى، گاھ پراگىيە دومىلايتتى. پراگىيە ئىككى قېتىم توشۇشقا تېگىشلىك ياغاچنى بىر قېتىمدىلا توشۇپ كېتىمەن دەپ نەپسى بالالىق قىلغاندىن ئۆزىنى كايىدى. ئۇ بىر قېتىمدىلا توشۇۋالسام، ئۆيگە بالدۇرراق قايتىپ، ئۇزاقتىن يۆتەل بىلەن قينىلىپ كېلىۋاتقان مىتكانى ئىسسىق بىر يۇيۇندۇرۇۋالالايمەن دەپ ئويلىغانىدى.

ئۇنىڭدىن باشقا يۇيۇشقا تېگىشلىك كىيىم-كېچەكلەرمۇ بار ئىدى، گەمىدىكى ياڭيۇنىمۇ جايلاشتۇرۇۋېلىشقا توغرا كېلەتتى. كالا ئېغىلى تازىلانمىغانلىقتىن، قىغ ئېگىزلەۋېرىپ، كالىنىڭ دۇمبىسى تورۇسقا تېگىپ قالاي دەپ قالغاندى. ئۆيىنىڭ جىمى ئىشى بىر پىراگىيە-گىلا قاراشلىق ئىدى. ھەرنېمە بولسا خۇدانىڭ كۆزى بار ئىكەن، ئۇرۇش بولۇۋاتقان ئۇچ يىل مابەينىدە ئۇنى ئاغرىق-سىلاقتىن ساقلاپ كەلدى، بولمىسا ئۇ تۆگىشىپ كەتكەن بولاتتى.

پراگىيە خىيال بىلەن بەند بولۇپ، بىر تاغىل ئاتنىڭ تالدا توقۇلغان يېنىككىنە چانىنى بىمالال سۆرەپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزمەي قالدى. ئۇ كاروخانىڭ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ، بوش كىشنەپ بېشارەت بەرگىنىدىن كېيىن ئاندىن ئېسىگە كەلدى.

تاغىل ئات قەدىمىنى بىر دىنلا توختاتتى-دە، كەينى پۇتىنى ئېگىپ زوڭزىيىپ قويۇپ، ياشلىق باھارىغا خاس ئېتىخارىنى نامايان قىلىپ پۇشقۇردى. ھارۇنكەش كاراسكا مېتىركىن چۇلۇۋۇرنى تاشلاپ، ھارۇدىن كالامپايلىق بىلەن چۇشۇپ كەلدى.

ــ خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي، پراگىيە، ــ كاراسكا پراگىيە بىلەن سالاملاشتى ۋە كالتە جۇۋۇسىنىڭ يانچۇقىدىن تاماكا خالتىسىنى چىقاردى.

ــ خۇدادىن پاناھلىق تىلەشمىغۇ ئوبدان ئىش، بىراق، خەق قىينىچىلىقتا قالغاندا ياردەم بېرىشمۇ كېرەكقۇ دەيمەن، ــ دېدى پراگىيە قوشۇمسىنى تۇرۇپ، ــ ئۆيدە ئېرىم بار چاغدا ياردەملەشپ تۇراتتىڭ، بۈگۈنكى كۈندە ئۆيدە ئەر خەق يوق، خۇدادىن تىلىسەم، خۇدامۇ ياردەم بەرمەيدۇ.

ــ ئۇنى ئۆزەڭنىڭ سەمىمىيەتسىزلىكىدىن كۆر، ــ دېدى

كاراسكا پراگىيەنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، ئۇ سېرىق بۇرۇتلىرى ئارىسىدىن پۈرقىرىتىپ ئىس چېقىرىپ تاماكا چېكىشكە باشلىدى. پراگىيە موخۇركىنىڭ پۈرىقى بىلەن كاراسكانىڭ تەمبەل ۋە كېلىشكەن بەستىدىن چىقىۋاتقان پۈراقتىن ئەرلەرگە خاس بولغان، ئۆزى بىلمەيدىغان ھەم ئامراقلىقى كېلىدىغان قانداقتۇ بىر خىل جۇشقۇنلۇق ۋە مەردانىلىقنى ھېس قىلغاندەك بولدى. پراگىيەنىڭ ئېرى ھايات ۋاقتىدا ھەمىشە ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ تورۇسقا قارىتىپ پۈر-پۈر ئىس چېقىرىپ تاماكا چېكەتتى، پراگىيە شۇنداق مىنۇتلاردا ئايالدەك شادلىقنى ھېس قىلاتتى، قانداقتۇ بىر يىمىرىلمەس كۈچىنىڭ ئۆزىگە مەدەتكار بولۇۋاتقانلىقىنى، ھەرقاچان، ھەر قەيەردە ئۆزىگە تايانچ بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى، شۇنىڭ بىلەن يۈرىكى خۇشاللىقتىن ئۈيناپ كېتەتتى.

ــ ھارۋاڭ قانداق قىلىپ ئاغدۇرۇلۇپ كەتتى، ــ دەپ سوردى كاراسكا ئاق چۈشكەن كۆزىنى قىسىپ. شۇ چاغدا پراگىيە كىچىك ۋاقتىدا ئۇنى يەكچەشمە دەپ مازاق قىلغان ئەھۋالنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى؛ كېيىن قىز بالا ۋاقتىدا تانسىدا ئۇ پراگىيەگە ئېسىلىۋالغاندا، پراگىيە ئۇنى قارىغۇ دەپ تىللىغانىدى.

ــ كاروخا تارتالماي قالدى، شۇنىڭ بىلەن ھارۋا ئۆرۈلۈپ كەتتى.

ــ ئازراق باسساڭ بوپتىكەن، بەك جىق بېسۋېتىپسەن.

ــ ئازراق بېسىشنى ئۆزەمۇ بىلەتتىم، بىر قېتىمدىلا تۆگىسىتەي دەپتىمەن. بولار ئىش بولدى، ئەمدى گەپ قىلىپ يۈرۈشنىڭ ئورنى يوق، ــ دېدى پراگىيە ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ ئېرى بول، ئىككىمىز گەپ بىلەن بولۇپ كەتسەك كەچكىچىمۇ يولغا چىقىپ

كېتە لمەيمىز.

پراگىيە قومۇرغۇچنى قولىغا ئالدى، كاراسكانىڭ مىدىر-سىدىر قىلمايى چەتتە قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ غۇرۇرىدە ئاچچىقى كەلدى؛ يوغان بىر تال ياغاچنىڭ چوڭ بېشىنى كۆچەپ تۇرۇپ تەستە هارۇنغا چىقاردى، يەنە بىر بېشىنى چىقراي دېگۈچە چىقىرىلغان بېشى يەنە چۈشۈپ كەتتى.

ــ هۇ، مەلئۇن، ــ دەپ تىللۇەتتى پراگىيە ئاچچىقىنى باسالماي، ــ شورى قۇرىغۇر جۇۋاينىمەك! ــ ئۇ ئۇن سېلىپ يىغلۇەتكىلى تاس قالدى، بىراق كاراسكانىڭ ئالدىدا بوش كەلمەي دەپ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

ــ بۇنداق كۆچەپ كەتسەڭ كېيىن پەرزەنت كۆرەلمەيسەن، ــ كاراسكا شۇنداق دەپ كۈلدى-دە، تاماكا كۆتىكىنى قارغا تاشلاپ ئۈستىگە دەسسىدى.

ــ مېنىڭ ئەمدى تۇغىدىغان نېمىتىم يوق، ــ دېدى پراگىيە كاراسكانىڭ كۆزىگە قاراپ، ئاندىن غەزەپ بىلەن ياغاچ يېنىغا باردى.

ــ توختاپ تۇر، ــ كاراسكا جۇۋىسىنى سېلىپ ياغاچقا يېقىن كەلدى، ــ نېرى بول، بولمىسا راستلا پەرزەنت كۆرەلمەيسەن.

پېردىم سائەت ئىچىدە ياغاچلار هارۇنغا بېسىلىپ، چىڭ تېڭىلدى.

ــ رەھمەت، كاراسكا ۋاسلىيېۋىچ، ــ دېدى پراگىيە ئۇنىڭغا، ــ ئەمدى مەن مۇنچا ئىسسىتىشقىمۇ ئۇلگۈرەلەيدىغان بولدۇم.

ــ سەن ئەجەب هەپتە ئارىلىقىدا مۇنچا ئىسسىتماقچى بولۇپ قاپسەنغۇ؟ ــ دەپ سوردى كاراسكا جۇۋىسىنى كىيىۋېتىپ، ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ.

ــ متكا قاتتىق يۆتىلىپ تۇرىدۇ، ئۇنى بىر يۇيۇنىدۇرۇپ تەرلىتىپ باقاي دەيمەن.

ــ شۇ باھانىدە مەنمۇ يۇيۇنۇۋالسام قانداق؟ ــ كاراسكا شۇنداق دەپ ھارۇنغا چىقتى ــ دە، مۇزلاپ كەتكەن ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

ــ كەلسەڭ كەلگىن، ــ دېدى پراگىيە كۆلۈپ، ــ ۋاراقشىپ قاياپ تۇرغان قاينىاق سۇنى ئۇستۇڭدىن بىر قۇيۇپ تازا بىر پىشرىپ قويماي، ــ شۇ گەپتىن كېيىن ئىككىيلەن ھارۇلىرىنى ھەيدەپ ئۆز ئۆيلىرىگە يول ئېلىشتى...

پراگىيە مۇنچىسىغا ئوت يېقىپ قويۇپ، كالا ئېغىلىدىن قىغ چىقىرىشقا كىرىشتى. متكا ياردەم بېرىمەن دەپ ئاتىسىنىڭ ئەترايىدا پىرقىراپ يۈرەتتى. ئۇ بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە بولغانلىقىدىن تولىمۇ خۇشال ئىدى. پراگىيە ئۇنى ئۆيىگە كىرگۈزۈپ كېتىشكە شۇنچە ئۇندىگەن بولسىمۇ، ئۇ يىغلاپ ئۇنىماي تۇرۇۋالدى. متكا 2 ــ ئايدا ئۇچ ياشقا كىرگەنىدى، ئۇ ھازىر بوي تارتىپ تېز ئۆسۈۋاتاتتى. پراگىيە ئوغلىنىڭ شۇنداق تېز چوڭ بولۇۋاتقانلىقىغا قالتىس خۇشال بولۇۋاتاتتى! ئۇ تەلىيىگە خەنىڭ سىيرىنى سېتىۋېتىش ھەققىدىكى مەسلىھىتىگە قۇلاق سالماي، سىيرىنى ساقلاپ قېلىپ ياخشى قىلغانىدى، متكا ئەنە شۇ سىيرىنىڭ سۈتىنى بىلەن بىر ئوبدان چوڭ بولۇۋاتاتتى. بىراق سىيرنى بېقىش پراگىيە ئۈچۈن تولىمۇ قىيىنغا چۈشتى، ئۇ كېچىلىرى ئايدىڭدا ئوت ــ چۆپ ئورۇپ كۆكتاتلىقىغا توشۇپ كېلىپ، سىيرنى ئۈچۈن يەم ــ خەشەك تەييارلىدى، ساماننىخانىڭ ياردىمىدە برنېمىلەر قىلىپ ئوت ــ چۆپلەرنى توشۇپ دۆۋىلىۋالدى.

ئۇ كۈنى پراگىيە ياڭيۇنى يىغۇبلىشقا ۋاقىت چىقىرالمىدى. ئېغىلدىكى قىغىن چىقىرىپ بولغۇچە مۇنچىمۇ ئىسسىپ قالدى. ئۇ مەشتىن ئوتنى تارتىۋەتكەندىن كېيىن پولنى پاكىز سۈرتىتى، بېگى شەمشاد شېخىدىن بىر قولتۇق شاخ ئېپكېلىپ مۇنچىنىڭ كېيىم يۆتكەش بۆلۈمىگە سالدى.

ــ كەل، مىتكا، ئىككىمىز ئىسسىققىنا بىر يۇيۇنۇۋالايلى، ــ دېدى ئۇ ئوغلىغا، ئاندىن يۇيۇش ئۈچۈن كىر كېيىملەرنى يىغىشتۇردى.

ــ دادام پار مۇنچىسىدا يۇيۇنغانمۇ؟ ــ دەپ سورىدى مىتكا قوشۇمسىنى تۇرۇپ.

ــ يۇيۇنغان، مىتكا، يۇيۇنغان، تازا قانغۇدەك يۇيۇنغان دېگىنە. بىز ئۇنىڭغا يېتەلەمدىغان.

ــ ئىككىنچى ئاكامۇ يۇيۇنغانمۇ؟

ــ ئىككىنچى ئاكاڭمۇ يۇيۇنغان.

ــ شەھەردىكى چوڭ ئاكامۇ يۇيۇنغانمۇ؟

پراگىيە بىر ئاھ ئۇرۇۋېتىپ، مىتكانىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ غەشلىك بىلەن دېدى:

ــ چوڭ ئاكاڭمۇ يۇيۇنغان، مىتكا. يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى پار مۇنچىسىدا يۇيۇنۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، سەنمۇ ئائىلىمىزنىڭ يىگىتى-دە؟

ــ ھەئە، ــ مىتكا سەل ئويلاپ تۇرۇۋېتىپ كەسكىن جاۋاب بەردى، ــ مەنمۇ كېيىن چوڭ بولىمەن.

ــ ناۋاتتەك گەپ قىلدىڭ. چوڭ بولغاندىن كېيىن كىمە ھەيدەپ مەن بىلەن ئويناپسەن، ماڭا ناخشا ئېيتىپ بېرىسەن.

پراگىيە مىتكانى يۇيۇندۇرۇپ بولۇپ ئۇخلاتقاندىن كېيىن ئۆزى

يۇيۇنۇشقا باشلىدى. ئۇ پارنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ، تەرلىنىش كارىۋىتىغا چىقتى-دە، راھەتلىنىپ ياتتى، شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئۇستەخان-ئۇستىخانلىرىغچە ئىسسىق ئۆتكەندەك تۇيۇلدى. دېرىزە تەكچىسىدىكى چىراغ سۇس يېنىپ تۇراتتى، بارا-بارا سوۋۇپ بېرىۋاتقان تاش پاراس-پاراس قىلىپ ئاۋاز چىقىراتتى. ھېرىپ كەتكەن پراگىيە ئۆگدەك بېسىپ ئىختيارسىز ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ ئىشكىنىڭ توساتتىن غىچ قىلىپ ئېچىلغان ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغاندى-دە، كۆزىنى ئېچىپ ئىشىك تەرەپكە قاراپ قېتىپلا قالدى: كاراسكا قىپيالىڭاچ ھالەتتە خۇددى ئورماندا ھىجايغاندىكىدەك ھىجىيىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ پراگىيەنىڭ شۇ تاپتا ماڭا ھاجىتى چۈشۈۋاتقاندۇ، مېنىڭ يارىدەمىنى رەتمۇ قىلماس دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك ئەتمالىم.

ــ سەن تەييارلىغان پاردا مەنمۇ ھوردىنىپ يۇيۇنۇۋالسام بولامدۇ، پراگىيە؟ ــ ئۇ شۇنداق دەپ ئاستا سورىدى-دە، پراگىيە يەگە يېقىنلاپ كەلدى.

پراگىيە دەرھال ئېسىگە كېلىپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرماقچى بولدى. بىراق كاراسكا چاقىقان كېلىپ ئۇنى كارىۋاتقا چىڭ بېسۋالدى ۋە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ كۆكسىنى مۇجۇقلاشقا باشلىدى. پراگىيە ئۇنىڭ ئالدىدا بوش كېلىدىغۇ دەمسىز، ئۇنىڭ جان يېرىگە كېلىشتۇرۇپ بىرنى تەپتى. كاراسكا كارىۋاتتىن دومىلاپ چۈشۈپ يىرتقۇچ ھايۋانىدەك چىرقىراپ كەتتى. پراگىيە لىق قاينىاق سۇ قاچىلانغان كورىنى كۆتۈرۈپ كەلدى-دە، كاراسكانىڭ ئۇستىگە قاينىاق سۇ قۇيماقچى بولدى. كاراسكا ئۆملىگىنىچە كىيىم يۆتكەش بۆلۈمگە قېچىپ كىرىۋالدى. پراگىيە ئۇنىڭ كىيىملىرىنى

سوراپ یالۇرۇپ كەتكەن بىچارىلەرچە قىياپىتىنى كۆرگىنىدە كۆلۈۋەتكىلى تاس قالدى. كېيىن ئۇ: ئەتتىگەي، ئۇنىڭ كېيىمىنى بېرۈپتىپ ئەجەب ئەخمەقلىق قىلىپتىمەن دېسە، ئۇنى يالىڭاچ قوغلۇۋەتسەم، ئۆيدىكىلەرنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ قەيەردە مېھمان بولۇپ، قانداق كۆتۈلگەنلىكىنى ۋە قانداق قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئۆز ئاغزى بىلەن سۆزلەتكۈزسەم بولماسمىدى دەپ پۇشايمان قىلدى.

ئەتىسى پراگىيە بىلەن ئوغلىنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈلپەت كەلدى — پراگىيە ئېرىنىڭ قۇربان بولغانلىقى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالدى. خۇدا بۇ بەختسىز مىنۇتلارنى ئەسلەشنى مەڭگۈ نېسىپ قىلمىسۇن. ئۇ ئۇقتۇرۇشنى ئالغاندا پوچتىكەشىنىڭ نېمە خەۋەر ئېيتقانلىكىنى ئۇنىڭ چىرايىدىنلا بىلگەنىدى. بىراق ئۇ بۇ ئۇقتۇرۇشنىڭ زادى كىمنىڭ قۇربان بولغانلىقى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش ئىكەنلىكىنى تېخى بىلمەيتتى...

...ھويلىنىڭ شادا ئىشكىنىڭ تاراققىدە ئېچىلىشى بىلەن پراگىيە ئىختىيارسىز شۇركىنىپ كەتتى — دە، قاتتىق ئويۇ ئىلكىدىن قۇتۇلۇپ ئېسىنى تاپتى، قۇلاق سېلىپ ئاڭلاپ تالادىن لېيۇباۋانىڭ ئىتتىك قەدەم تاشلاپ كىرىۋاتقانلىقىنى بىلدى.

لېيۇ باۋا ئۆيگە كىرىپ كەلدى. سوغۇقتا ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى ئاناردەك قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ، بېشىدىكى يۇڭ ياغلىقى بىر تەرەپكە چۈشۈپ قالغان، بىر ئۆرۈم قارا چېچى ئوڭ مۇرىسىگە ساڭگىلغانىدى. ئۇنىڭ ئادەتتە ھەمىشە غەمكىن كۆرۈنىدىغان چىرايىدىن بۇگۈن باشقىچىلا خۇشاللىق يېغاتتى، زىلۋا بەستىدىن رۇس قىزلىرىغا خاس سەھرىي كۈچ ۋە زىبالىق چىقىپ تۇراتتى،

پراگىيە ئۆز كۆڭلىدە كېلىنىڭ كېلىشكەن قامىتىدىن ئىختىيارسىز زوقلىنىپ كەتتى.

— قىزىم، سائا بىرەر خۇش خەۋەر بارمۇ نېمە؟ — دەپ سورىدى پراگىيە شىرەگە ئۇدۇلمۇئۇدۇل تۇرغان لیۇباۋادىن.

— سىزگە قانداق يەتكۈزسەم بولىدىكىن، پراگىيە ئىلئىنچنا؟ — دېدى لیۇباۋا جۇۋۇسى بىلەن ئۆتۈكىنى سالغاچ.

— گەپنىڭ ئەينىنى دېگىن.

— مەن خىزمەت تاپتىم، — لیۇباۋا ئىشىك تۈۋىدە پراگىيەدىن جاۋاب كۈتكەندەك ئۇنىڭغا قاراپ تۇردى. ئۇ يېڭى پوسۇندا تىكىلىگەن بەلپۇرمە كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى، كۆڭلەكنىڭ ياقىسى بەكرەك ئويۇلغان بولغاچقا، ئۇنىڭ خۇددى ئويۇتۇلغان قۇيرۇق مېيىغا ئوخشايدىغان ئاپئاق كۆكسى سەل كۆرۈنۈپ تۇراتتى. "پاھ، بۇ قىزنىڭ يايراپ كەتكىنىنى قارا، — دەپ ئويلىدى پراگىيە خۇشاللىقىدا، — ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇ ئۆيىمىزگە كۆنۈپ قالىدىغاندەك، قەلبىدىمۇ خۇشاللىق ئوتلىرى يانىدىغاندەك تۇرىدۇ، شۇنداق قىلىپ، ئۇ مىتكانىڭ پەزىلىتىنى جەزمەن كۆرۈپ يېتىدىغان ئوخشايدۇ..."

— راستمۇ؟ — سورىدى پراگىيە ھەيران بولۇپ، — قەيەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ؟

— ئورمانچىلىق شىركىتىگە.

— نېمە ئىش قىلىدىكەنسەن؟

— گۈرۈپپا باشلىقى بوپتىمەن، تۆۋەن ئېقىندىكى ياغاچ ماتېريال لاپىسىدا ئىشلەيدىكەنمەن.

— ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ قالغىنىڭ نېمىسى — دېدى پراگىيە بىر-

دىلا ئاچچىقلانغاندەك قىلىپ، بىراق ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن خۇشاللىق، مەمنۇنلۇق ۋە ھەيرانلىق يېغىپ تۇراتتى. ئۇ كېلىنىدە بۇنداق چوڭ ئۆزگىرىش بولارىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ باشتا لىيۇباۋا بازارغا قايتىپ يەنە مال ساتقۇچى بولىدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى. ئەلۋەتتە ھەممىلا خىزمەت ھۆرمەتلىنىشى كېرەك، خىزمەت دېگەن بەرىبىر خىزمەت-تە. بىراق، بۇگۈنكى كۈندە مال ساتقۇچىلار ئانچە ھۆرمەتلىك ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ھۆرمەت قىلمايتىتى. ئور-ماندا ئىشلەش دەرۋەقە جاپالىق ئىدى، بىراق ئېغىر ئىش بىلەن شوغۇللانغاندا كىشىنىڭ روھى كۆتۈرەڭگۈ بولاتتى.

— قىزىم، ئۇ يەردە ئىشلەيمەن دېگىنىڭ بىلەن ھاۋا ھەرقانچە سوغۇق بولسىمۇ كۈن بويى ئۆرە تۇرۇپ ئىشلەيدىغان گەپ، جاپادىن قورقمامسەن؟

— ياق، پراگىيە ئىلئىنىچنا، — لىيۇباۋا خۇشاللىق بىلەن جاۋاب بەردى، — قورقمايمەن.

12

ئۇزاق داۋام قىلغان قەھرىتان سوغۇقتىن كېيىن، ھاۋا بارا-بارا ئىسسىپ، يىللىق شامال چىقىشقا باشلىدى. كۆچمە ئۆيىنىڭ ئۆگزە-سىدىكى قار ئاستا-ئاستا ئېرىپ يەرگە تامچىلىماقتا ئىدى. ئىشىك لەمپىسى ئۈستىدىكى قارمۇ ئېرىپ، ئۇنىڭ قاپقارا ماي قەغىزى يالتىراچلىنىپ قالدى. بىراق ئىككىنچى كۈنى شامالنىڭ يۇنلىشى ئۆزگىرىپ، دەريانىڭ تۆۋەنكى ئېقىندىن چىقىپ، شىمالنىڭ ئىزغە-

رىن سوغۇقنى ئېلىپ كەلدى. لەمپىدىن چۈشۈۋاتقان تامچىلار سوغۇق تەپتىدىن بىردىنلا قېتىپ، كۈموشتەك يالتىراق مۇز چوكىلىرىغا ئايلاندى، مۇز چوكىلىرى ئېسىلىپ تۇرا-تۇرمايلا ئۇشقىرتىپ چىقۋاتقان شامالنىڭ ئۇرۇشى بىلەن يەرگە چۈشۈپ، پارچە-پارچە بولۇپ، ئاللىنەلەرگە دومىلاپ كېتەتتى. چۈشلۈك تاماق ئالدىدا توساتتىن قار يېغىشقا باشلىدى، قار تۈگىۈرچەكلىرى لېيۇبوكانىڭ يۈزىگە قاتتىق ئۇرۇلاتتى، شامال ئۇنىڭ مەزمۇت دەسسەپ تۇرۇشىغا ئىمكان بەرمەيتتى.

لاپاستىكى ئىشداشلار لېيۇبوكانى قىزغىن قارشى ئېلىشتى. ژاركا مېتركىننالا ئۇنىڭغا تۈنجى كۈنلا تەنە قىلىۋالدى:

ــ ھە، سەنزە بىزنىڭ يېگىتىمىزنى ئۇندەككە كەلتۈرۈۋاپسەن-دە؟

ئۇنىڭ چىرايلىق قارا كۆزلىرىدىن بىر قاراشتا ئۆچمەنلىك چىقىپ تۇرغاندەك، بىر قاراشتا بىشەملىك چىقىپ تۇرغاندەك قىلاتتى. لېيۇبوكا ئۇنىڭ قاراشلىرىنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى-دە، سورىغان سوئالىغا پەرۋا قىلمىدى. ژاركا كەينىگە بىر قەدەم چېكىنىپ تۇرۇپ، خودىدى چەت ئەلدىن كېلىپ قالغان غەلىتە بىرنەرسىگە قارىغاندەك، لېيۇبوكاغا بېشىدىن ئايىغىچە بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنى خىجالەتتە قويىدىغان بىر گەپنى قىلدى:

ــ ما كاساپەتنىڭ چىرايلىقلىقىنى! ئادەمنىڭ كۆزىنىڭ يېغىنى يەپ، يۈرىكىگە ئوت سالىدىكەنغۇ...

ئۇ شۇنداق دەپلا كەينىگە بۇرۇلدى-دە، غادايغىنىچە ياتىقى تەرەپكە كەتتى. ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن لېيۇبوكاغا خۇددى بۇ يەردە ئۇنداق ئادەم يوقتەك، ئىككىنچى قارىمايلا قويغاندى. بىراق

بۇگۈن چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن بىر ماشىنا ياغاچ كېلىپ قالدى، لىيۇبوكا ياغاچلارنى ساناۋاتاتتى، ژاركا لاپاسقا قويۇندەك كىرىپ كەلدى ـ دە، بوسۇغا تۈۋىدە ئۆتۈكىدىكى قار ـ لايلارنى سۈرتىۋېتىپ، ئاندىن مەشنىڭ يېنىدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى، خېلى ۋاقىت ئۇن چىقارماي ئولتۇرغاندىن كېيىن سورىدى:

ـــ سەن بىزنىڭ بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ؟

لىيۇبوكا باشتا بۇ سوئالدىن تەمتىرەپ قالدى، كېيىن ئۇنىڭغا تەنە بىلەن جاۋاب قايتۇردى. ئۇ مۇشۇنداق غەلىتە سوئالنىڭ قويۇلىدىغانلىقىغا كاللىسىدا ئاللىقاچان تەييارلىق كۆرۈپ قويغاندەك قىلاتتى.

ـــ مىتانى سەندىن تارتىۋالغىلى كەلدىم.

ـــ ھىم، قارا سېنى، ـــ ژاركا سوغۇق كۈلدى ۋە كۆڭلىدە نېمىلەرنىدۇ ئويلىغاچ ئۇنىڭغا ئۇزاققىچە تىكىلىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن زەردە بىلەن، ـــ سەن ئۇنى ھەرگىزمۇ سۆيمەيسەن، مىتانى سۆيمەيسەن، ـــ دېدى.

ژاركانىڭ گېپى لىيۇبوكاغا قاتتىق ھار كەلدى، ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئاللىقانداق بىر مەخپىي سىرغا بېرىپ تەگدى، ئۇ ئادەتتە ئۆزىنىڭ غەمگە پېتىپ يۇرۇشىگە يول قويمايتتىيۇ، غەمدىن بىر مىنۇتمۇ خالاس ئەمەس ئىدى. شۇ تاپتا ژاركانىڭ گېپىدىن ئۇنىڭ يۈرىكى قات ـ قېتىدىن ئېچىشىپ كەتتى. ئۇ ژاركاغا قەلبىدىكى ھەممە دەرد ـ ئەلەمنى بىر ـ بىرلەپ تۆكتى، ئۇنىڭ قاتتىق ئەلەم ئىچىدە ئازابلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلگەن ژاركا داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. لىيۇبوكا كۆزلىرىنى گۈركىرەپ شامال چىقىۋاتقان تالاغا تىككىنىچە بۇقۇلداپ يىغلايتتى ۋە ياشلىرىنى كېچىك بالدەك ئېچىگە

يۇتاتتى. ژاركا ھېچنېمىلا دېمەي ئاستا چىقىپ كەتتى. لىۋبوكا ماغدۇرسىز قوللىرىنى شىرەگە تىرەپ، قاتتىق پەرىشانلىق ئىچىدە ئۇزاققىچە ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىدى. ئۇ ئۆزىنى گويا ھاياتىنىڭ تۈۋرۈكىنى كىمدۇ بىرى يۇلۇۋالغاندەك، كۆڭلىدە غەم يەپ كېلىۋاتقان ھەممە نەرسىنى كىمدۇ بىرى تارتىۋالغاندەك، شۇنىڭ بىلەن قەلبىدە قانداقتۇ بىر خىل سىرلىق سوغۇق ھاۋادىن باشقا ھېچنېمە قالمىغاندەك سېزەتتى.

ئۇنىڭ قەلبىدە مىتكا يوق ئىدى، ئۆزىنى قايىل قىلىشقا ھەرقانچە تىرىشىپ باقسىمۇ قەلبى مىتكاغا زادىلا ئورۇن بەرمەيتتى. ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ ئۇنىڭغا قاراڭغۇ ئىدى. ئۇ ئۆزىنى نەقەدەر چۈشەنمەيتتى ـ ھە، ئۇ ئۆز قەلبىدە قانداقتۇ بىر يېڭى سىر پەيدا بولغانلىقىنى سەزگىنىدە ھامان ساراسىمىگە چۈشۈپ كېتەتتى. ئۇ ئىشقا چۈشكىنىمدىن كېيىن يەڭگىلىپ قالارمەن، ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتەرمەن دەپ ئويلىغانىدى، بىراق ئۇ خاتا قىلغانىدى، ئۆزىنى ئۆزى ئالداپ قويغانىدى. بۇنداق ئالدامچىلىق زادى قاچانغىچە داۋاملىشار؟ بۇنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

مەشتە ئوت گۈركىرەپ كۆيمەكتە، تالادا بوران تېخىمۇ ئەدەپ دەھشەت سالماقتا ئىدى، دېرىزىنىڭ نېپىز، ئاجىز ئەينىكى بوراندا ھېلىدىن ـ ھېلىغا جاراڭ ـ جۇرۇڭ قىلىپ، تەبىئەتنىڭ شىددەتلىك ھۇجۇمىغا قەيسەرلىك بىلەن تاقابىل تۇراتتى. تالادا ياغاچ سۆرەپ كەلگەن پاراۋوزنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى، لىۋبوكا ياغاچلارنى ئۆلچەش ئۈچۈن تالاغا ماڭدى. ئۇ ئۆيدىن چىقىپ تۇرۇشىغا توساتتىن ئۇرغان قاتتىق بوران دەستىدىن سەنتۈرۈلۈپ يىقىلىپ

كەتكىلى تاس قالدى. ئۇ سەنتۇرۇلۇپ يۇرۇپ مىڭ تەسلىكتە ئالغا ماڭدى. شامال يۆنىلىشى بىلەن كېتىۋاتقاندا توساتتىن كىمدۇ بىر كىشىگە قاتتىق سوقۇلۇپ كەتتى. ئىككىيلەن تۇرالماي قارغا تەڭلا يىقىلدى. شۇ دەقىقىدە لیۇبوكانىڭ ئالدىقاچان غايىب بولۇپ كەتكەن بالىلىق مەجەزى قايتا بىرخ ئۇردى-دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇ باياتىنقى يىغلاشلىرىنى ئۇنتۇپ، قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. يىقىلغان شوپۇر پېتىكامۇ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە لیۇبوكانى قاردىن يۆلەپ تۇرغۇزدى. ئۇ ئاغزىنى لیۇبوكانىڭ قۇلىقىغا يېقىن قىلىپ، بوران ئاۋازىنى بېسىپ چۈشكۈدەك ئاۋاز بىلەن ۋارقىردى:

— بەللى، لیۇباۋا، مېتكا ساڭا قانداقمۇ تەڭ كېلەلىگەندۇ-ھە؟ مېنى سوقۇپ جېنىمنى ئالغىلى تاس قالدىڭ.

لیۇبوكامۇ جاۋابەن ۋارقىردى:

— تۆپە-تۆپىلەپ كېسىنۇۋېرىپ پومزەككىلا ئوخشاپ قاپسەن، سوقۇپ جېنىڭنى ئالغىلى بولامدىغان...

كېچە، لیۇبوكا ئۆزى يالغۇز ياتاتتى، ئۆتكەن ئىشلار ئۇنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا بىر-بىرلەپ ئەكس ئېتىشكە باشلىدى.

...ئىككىيلەن كىچىككىنە بىر تۆپىلىككە چىقتى، ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان كەڭ دالا ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى، دالانىڭ نېرىقى چېتىدىكى ئۆيلەرنىڭ تۇرخۇنلىرىدىن ئىس كۆتۈرۈلەتتى. بار-يوقى 30 نەچچە ئۆيلۈك بۇ كىچىككىنە كەنتكە ئۇ يەر، بۇ يەر-دىكى قار دۆڭلىرى بۆلەكچە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى. كەنتكە يانداشقان بىپايان ئېپتىداسىي ئورمان تەبىئەتكە ئاجايىپ گۈزەللىك بەخش ئېتەتتى. كەنتتىكى ئۆيلەرنىڭ تۇرخۇنلىرىدىن چىقۋاتقان

تۇرۇم-تۇرۇم ئسلار، ئۇچ كىلومېتر نېرىدىكى كەنتتىن ئاڭلىنىۋاتقان ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرى، تېتىنچ ياتقان تاغ ئارقىسىغا ئاستا-ئاستا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان نۇرلۇق قۇياش — مانا بۇ مەنزىرە كىشىدە گويا چۆچەكلەردە تەسۋىرلەنگەن دۇنيادا تۇرغاندەك تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى. كۆز ئالدىدىكى گۈزەل مەنزىرىگە مەپتۇن بولۇپ يايراپ كەتكەن ليۇبوكا بىردىنلا بۇ مەنزىرىنى قاچانلاردىدۇ بىر كۆرگەندەك، كېيىن بولسا پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندەك ھېسسياتقا كەلدى. ئۇ بۇ مەنزىرىنى قەيەردە كۆرگەنلىكىنى، مۇشۇنداق تەسىراتقا قاچان كەلگەنلىكىنى ئويلاپ كۆپ باش قاتۇردى.

— ليۇبا، ئەمدى ماڭايلى، — ۋىياچىسلاۋ شۇنداق دەپ چاڭغا كالتەكىنى يەرگە قاتتىق بىر تىرىدى-دە، كەك قارلىق دالانىڭ چېتىدىكى كەنتنى كۆزلەپ تېپىلىپ كەتتى. ليۇبوكا بىر خىلدا كۆلەتتى، ئۇنىڭ قەلبىنى بىر يېڭىچە خۇشاللىق قاپلىغاندى، شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىدە غايەت زور شادلىق ھېس قىلدى-دە، يۈرىكى ئويناپ يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى. ئۇ چاڭغا كالتەكىنى يەرگە كۆچەپ بىر تەرەپ، ۋىياچىسلاۋ ئاچقان يول بىلەن ئوچقاندەك سېرىلدى. ئاخىرقى پەللىدە ۋىياچىسلاۋدىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدىيۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆتۈپ كېتەلمەي، ئىككىيلەن سوقۇلۇپ تەڭلا موللاق ئېتىپ كەتتى. قار يۆمشاق ھەم يىللىق ئىدى.

ۋىياچىسلاۋ تىزلىنىپ تۇرۇپ ئۆرە بولدى. ئۇنىڭ چاڭغا تېيىلغاندا كىيىدىغان باش كىيىمى نەلەرگىدۇ ئۇچۇپ كەتكەن بولۇپ، سەل بۇدۇر كەلگەن قارا چېچى پاخپىيىپ، ئادەتتە بىر خىلدا رەتلىك تاراقلىق تۇرىدىغان ھالىتىنى يوقاتقاندى. شۇ تاپتا ئۇ بەئەينى بىر كىچىك بالىغا ئوخشاپ قالدى. بۇ كىچىك بالا ليۇبو-

كاغا ئەجەبلىنىش نەزىرى بىلەن قارىدى، تەئەججۇپ بىلەن كۈلۈمسىرىدى. لىۋبوكامۇ ئۇنىڭغا هاياجان بىلەن قارىدى، ئۇ ۋىياچېسلاۋنىڭ تەبەسسۇم بىغىپ تۇرغان كۆزلىرىگە خۇددى شۇنداق تەبەسسۇم بىلەن جاۋاب قايتۇرماي تۇرالمايتتى.

ئۇلار بىپايان قارلىق دالىدا خۇددى سۇنىڭ ئېقىشى بويىچە كېتىۋاتقان قېيىقتەك تېز تېيىلاتتى، شادلىق ئىچىدە نېمىلەرنىدۇدەپ ۋارقىرىشاتتى. ئۇلار شۇ ۋارقىراش سادالىرى ئىچىدە، بارا-بارا ئاجىزلىشىپ كېتىۋاتقان كەچكى شەپەق نۇرىدا نەچچە-نەچچە قېتىملاپ دوملاپ كېتىشتى. ئۇلارغا بۇ دۇنىيادا ئۆزلىرىدىن باشقا هېچكىم يوقتەك بىلىنەتتى، ئۇلار ئىككىسى بىللە تۇرغانىدەكمۇ، هەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا تەنها تۇرغانىدەكمۇ تۇيغۇدا بولاتتى. تاغ باغرىدىكى كىچىككىنە كەنت، چۆچەكلەردىكىدەك گۈزەل دۇنيا بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئۇلار خۇددى ئاشىق-مەشۇقلار ئۆيىگە ئالدىرىشۋاتقاندەك، ئالغا قاراپ تېز مېڭىشتى. شۇ چاغدا لىۋبوكا ۋىياچېسلاۋغا يەنە بىر قېتىم تەئەججۇپ بىلەن كۆز تاشلىدى، ئۇ قەلبىدە ئاجايىپ بىر خىل تۇيغۇنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى سەزگىنىدە ئۆزىنى چەكسىز بەختلىك هېس قىلدى.

ئىككىيلەن كەنتكە كىرگەندىن كېيىن، ساقال-بۇرۇتلىرى ئاقارغان، كۆزلىرىدىن پاراسەت نۇرى يېغىپ تۇرىدىغان بىر بوۋايىنىڭ ئازادە ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ هېكايىسىنى ئاڭلىغاچ هەسەللىك چاي ئىچىشتى.

ــ دادام ئىككىنچى قېتىم سال هەيدىگەندىن تارتىپ مۇشۇ يەرگە كۆچۈپ كەلگەن، ــ دەپ سۆز باشلىدى بوۋاي تەسىرلىك قىلىپ، ــ ئۇ قايسى زامانىدىكى ئىش دېمەمسىلەر؟ بۇرۇنقى زامانىدىكى ئىش.

ئۇ ئىشلارنى ئېسىمگە ئالالمايمەن. دادام باشتا شركا دەريالىسىدا سال ھەيدەپ، كېيىن ئامۇر دەريالىسىغا كەپتىكەن. ئاتا-بوۋىمىز بايقال كۆلى بويىدا ياشايدىغان كازاكلاردىن ئىكەن...

بۇ پاراڭچى بوۋاي ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ئۇزاق سۆزلىدى، بىراق لېيبوكا ئۇنىڭ ھېكايىسىگە قىزىقمىدى. ئۇنىڭ ئۇچۇن ئۇز مۇھەببىتىگە بىردىنبىر گۇۋاھچى بولالايدىغان ئادەم بولغان بولسا، شۇنىڭ ئۆزى چەكسىز بەخت ھېسابلىناتتى. ئۇنىڭ بوۋاينىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ئۇنىڭغا ئۆزى مۇھەببىتى توغرىسىدىكى ھېكايىنى، باش-ئايىغى تۇتىشىپ كەتكەن، مەڭگۇ تۇگىمەس ھېكايىنى سۆزلەپ بەرگۈسى كېلەتتى.

— ئىككىلارنىڭ توي قىلغىنىغا ئۇزاق بولدىمۇ، — توساتتىن سوراپ قالدى بوۋاي گېپىنى توختىتىپ، ئۇ لېيبوكانىڭ ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتكەنلىكىگە، ۋىياچېسلاۋنىڭ بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالغاندىلىقىغا دىققەت قىلمىدى، — ئۇزاق بولمىغانىدەك تۇرىدۇ، قارىغاندا يېڭى توي قىلغانىدەك تۇرىسىلەر، — دېدى بوۋاي ئۇز سوئالىغا ئۆزى جاۋاب بېرىپ، — سىلەرنى مۇبارەكلەيمەن، سىلەرگە ئورۇن راسلاپ بېرەي، بەھۇزۇر ئۇخلىۋېلىڭلار.

بوۋاينىڭ قەددى-قامىتى كېلىشكەن، قوڭۇر قوللىرى مىختا بولۇپ، چاچلىرى ئاپئاق ئاقىرىپ كەتكەنىدى، گەپ قىلغاندا ئاۋازى جارانلاپ چىقاتتى. شۇ تاپتا ئۇ قولىدا داستىخانچىلىك چوڭلۇقتا بىر ئەدىيال تۇتۇپ تۇراتتى.

— ئۆي ئىشلىرىغا كېلىنىم قارىشىدۇ، — دېدى بوۋاي ئۇلارغا چۇشەندۇرۇپ، — ئۆزۈم ئۆيىدە ئاز بولىمەن، كۇنىلەپ-كۇنىلەپ ئورماندا يۇرىمەن. بىراق، ئۆيگە كەلسەملا، ئۆيىنى بىر چىرايلىق

يغىشتۇرۇپ قويىمەن. ئوغلۇم كېلىنىم بىلەن ئالدىنقى يىلى بۆلەك چىقىپ كەتكەن...

لىۋبوكا قېشىدا بوۋاينىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇغان ھالدا ۋىياچېسلاۋغا قاراپ خۇشال كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. بوۋاي بۇ ئەھۋالىنى كۆردى ۋە ئۇنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتتى. ئۇ ئاپئاق ساقلىنى يېنىككىدە سلكىپ مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈپ قويدى.

ــ ئۇنداقتا ئۆزىڭىز نەدە ئۇخلايسىز، ــ دەپ سورىدى ئۇلار بوۋاينىڭ پۇتىغا پايتىما ئوراۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن.

ــ مەن دېگەن پىل ئەمەس، ــ جاۋاب بەردى بوۋاي، ــ ئورماندا ئېزىپ قالمايمەن. ئىسسىق يەر بولسلا يېتىپ قالىۋېرىمەن. سىلەر ئارام ئېلىڭلار.

ئىككىيلەن شىرە تۈۋىدە ئۇزاق ئولتۇرۇشتى، بۇ ئۆيي ئۇلارغا چەكسىز راھەت ۋە خالىي بىلىنەتتى. ئۇلار گەپىمۇ قىلىشماي، جىمجىت ئولتۇرۇشتى، ئۇلار ئۇچۇن گەپ قىلىشىمۇ ھاجەتسىز ئىدى. بوۋاي ئۇلارنى ئەر-خوتۇن دەپ بىلىپ، ئىككى كىشىلىك ئورۇن راسلاپ بەرگەنىدى، ئۇلار بۇنىڭلىق بىلەن قورۇ-نۇپمۇ قالمىدى. ئۆزلىرىنى گويا قانداقتۇ بىر يوشۇرۇن ھەم شىددەتلىك بوران-چاپقۇنىدىن قۇتۇلۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى جىمجىتلىقتىن پەيز سۈرۈۋاتقانىدەك ئازادە ھەم خاتىرجەم ھېس قىلاتتى.

ــ ئەمدى يېتىپ قالايلى، ــ دېدى ۋىياچېسلاۋ ئاخىر ئېسىگە كېلىپ. ئۇ ئىككىلىنىپ سەل تۇرۇۋېتىپراق ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. لىۋبوكا ئۇنىڭ پولنى غارسىلدىتىپ دەسسەپ ماڭغان ئاياغ ئاۋازىنى ئاڭلىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىنى نېمىشقىدۇ بىر خىل

هەسرەت قاپلىۋالدى.

ئۇ ئۇزاققىچە ئويلىنالمىدى. ۋىياچېسلاۋنىڭ ئويلىنالمىدى. نەچچە قېتىم سافا يېنىدىكى كىچىك ئورۇندۇقتىن تاماكىسىنى ئېلىپ چەكتى.

ــ داشۆدە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا برمەزگىل ئۆگىنىش نەتىجەم بەك تۆۋەن بولدى، ــ دەپ گەپ باشلىدى ۋىياچېسلاۋ توساتتىن، ــ مەن قەدىمقى رۇس ئەدەبىياتىنى بەك ياخشى كۆرەتتىم، بىراق ئوقۇيدىغىنىمىز ئورمان بايلىقىدىن قانداق پايدىلىنىش توغرىسىدىكى دەرسلەر ئىدى. مەن مەكتەپتىن چىقىرىلىش ئالدىدا ماريىە ئىسىمىنى تونۇشۇپ قالدىم. نەتىجىدە مەكتەپتە داۋاملىق ئوقۇپ قالدىم، كېيىن ئوتتۇرا ھال ئوقۇغۇچىلار قاتارىغا ئۆتتۈم، بىرمەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ياخشى ئوقۇغۇچىلار قاتارىغا ئۆتتۈم، فاكۇلتېت مېنى ئۆلچەمگە لايىق ئەلاچى دەپ مۇئەييەنلەشتۈردى. 4 ـ يىللىقتا چىققاندا مەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلدىم. مەن قەدىمقى رۇس ئەدەبىياتىنى ھېلىمۇ ياخشى كۆرىمەن. كلاسسىك ئەدەبىيەتنى ئەسەرلەردىن بەزى پارچىلەرنى يادقا بىلىمەن. ئوقۇپ بەرسەم ئالامسەن؟

ــ ئالايمەن، ــ دېدى لیۇبوكا ئاستا، بۇ يېقىملىق ئايدىڭ ۋە قار نۇرىدا ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرۈشكە پۈتۈن كۈچى بىلەن تەمشىلەتتى.

ــ يېپىفانىيىنىڭ ۋەسىيىتىگە قاتتىق ئەمەل قىلغايسىلەر... ــ ۋىياچېسلاۋ بىمالال، جىددىيەم ھەم تەنتەنە بىلەن دىكلاماتسىيە قىلىشقا باشلىدى. لیۇبوكا يېنىك پۇشۇلدايتتى، بۇ چۈشىنىكسىز ئىبارىلەر ئۇنىڭغا تولىمۇ غەلىتە ۋە ناتونۇش بىلىندى، ــ پروتېستانت-

نىڭ مۆتىۋەللىسى ئاۋاكۇمىنىڭ① جىنايەتلىك قولى بىلەن يېزىلغان...

— ھەي، ئوقۇغىنىڭىز نېمە ئۇ؟ — جەينىكىنى كارىۋاتقا تىرەپ يېرىم ئۆرە بولۇپ سوردى لیۇبوكا ۋىياچېسلاۋنىڭ ئاي نۇرى يورۇتۇپ تۇرغان غەملىك چىرايىغا تەئەججۈپ ھەم خۇشاللىق بىلەن قاراپ.

— چوڭ مۆتىۋەللى ئاۋاكۇمىنىڭ ئەسىرى، — دەپ جاۋاب بەردى ۋىياچېسلاۋ ئاستا، — قەدىمقى رۇسلار ئارىسىدا مۇشۇنداق بىر ئادەم ئۆتكەن، لیۇبا، كارامەت ئادەم. ئۇ كۆيدۈرۈۋېتىلگەن. بۇنداق پاجىئە شۇ زاماندىكى دىن تارقاتقۇچىلار ئۈچۈن ئەجەبلەندۈرگۈدەك ئىش ئەمەس.

لیۇبوكانى ئىختىيارسىز قورقۇنچ باستى، بايا ئاڭلىغان گەپكە ئېتىقىلى بولمايدىغان قانداقتۇ بىر خىل يوشۇرۇن كۈچ يوشۇرۇنغان بولۇپ، بۇ كۈچ ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسەتكەندى. ئۇ بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلمىگەن بولسىمۇ، مۇشۇ ئاخشام ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ناتونۇش ھەم يېقىملىق بولغان بۇ غەلىتە گەپ ئۇنىڭ خاتىرىسىدىن مەڭگۈ ئۆچمەس ئورۇن ئېلىپ قالدى...

ئەتىسى ئىككىيلەن سەھەر تۇرۇپ كەنتتىن چىقتى — دە، بىرپايان دالىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. قامەتلىك بوۋاي بىر قولىنى چېكىسىگە

---

① ئاۋاكۇم (1620 — يىلى 1621 — 1682) — پروتېستانتنىڭ مۆتىۋەللىسى، يازغۇچى، چوڭ پوپنىڭ دىنىي ئىسلاھاتىغا قارشى چىققانلىقى ئۈچۈن گۈناھقا تارتىلىپ سۈرگۈن قىلىنغان، تۈرمىگە ئېلىنغان، ئاخىرىدا چار پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن كۆيدۈرۈۋېتىلگەن.

ئالغىنىچە ئۇلارنى ئۇزاقىچە ئۇزىتىپ تۇردى، ئۇنىڭ قويۇق ساقال-بۇرۇتى ئارىسىدىكى كالپۇكلىرى ئەتراپىدا مېھرىبانلىق ھەم خۇشاللىق تەبەسسۇمى ئەگىيتتى. بىراق لیۇبوكانىڭ قەلبىدە تۇنۇگۈنكى بەخت تۈيغۇسى ئەمدى يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئورنىنى قاندىقتۇ بىر خىل ھەجرانلىقنىڭ يېتىپ كېلىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى ئوي-پىكىر ئالغاندى. ئۇ كېتىۋېتىپ ئارقىسىغا قارىدى، يىراقتا بوۋاي ئۇلارنى ھېلىھەم ئۇزىتىپ تۇراتتى. لیۇبوكا شۇ دەقىقىدە بۇ كەنتنى ۋە بۇ بوۋاينى قاچانلاردىدۇ بىر كۆرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالغاندەك قىلدى-دە، ئۇزاق ئۆتمۇش كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. بىر دەقىقە ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتكەن ئىشلار خىيال دېڭىزىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە يەنە كۆمۈلۈپ قالدى، لیۇبوكا ئۆز يولىغا كېتىۋەردى.

13

— لیۇباۋا، ئۇقتۇڭمۇ، جىگىلى ئوۋچىلىرىمىزنىڭ يېڭى يىل ئۆتكۈزۈش ئۇچۇن ئۆيلىرىگە قايتىشىغا رۇخسەت قىلىپتۇ، — دېدى پراگىيە ئىشكىتىن كىرىپلا، — ئەجەب ئوبدان بوپتۇ، شۇنداقمۇ؟ يېگور پۇرۇشاكىن بۇلتۇرمۇ شۇنداق قىلماقچى بولغان، بىراق ھاۋا رايى ياخشى بولماي، ئىشمۇ ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، ئۇنىڭ پىلانى ئەمەلگە ئاشماي قالغانىدى.

توقۇلما توقۇشنى ئۆگىنىۋاتقان لیۇباۋا بۇ گەپنى ئاڭلاپ، بىگىزنى تىزىغا قويدى-دە، پراگىيەگە مۇنداقلا قاراپ، ئاستا: "ھە، شۇنداق ئىكەن-دە" دەپ قويدى. بۇ گەپنى دەۋەتكەنلىكىگە ئۆزىمۇ ئىشەنمەي قالدى ۋە ئۆزىچە ئالاقزادە بولۇپ ھۆپپىدە

قىزىرىپ كەتتى. لىۇبوكانىڭ ئوسال ئەھۋالدا قالغانلىقىنى كۆرۈپ دىققەت بولغان پراگىيە: لىيۇباۋا نېمىدېگەن تەرسا-ھە، زادى نېمىشقا ئوغلۇم متكادىن شۇنچىۋالا بىزاردۇ دەپ ئويلىدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۇنىڭدا ئوغلى ئۈچۈن ھەسرەت چېكىۋاتقانلىقىغا قارىماي، لىيۇباۋانىڭ قەيسەرلىكىگە نىسبەتەن ئىختىيارسىز ھۆرمەت تۇيغۇسى قوزغالدى. ئۇ: "لىيۇباۋانىڭ متكاغا بىرلا كۆڭلى چۈشۈپ قالدىمۇ، بولدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك سادىق خوتۇنى بولۇپ قالمىدۇ. بۇنداق خوتۇنلار بۇدۇر چاچلىق چىرايلىق يىگىتلەرگە مەيلىنى بېرىپ قويمايدۇ، ئۇنداقلارنىڭ كەينىدە پىرقىراپ يۈرمەيدۇ. بۇ كۆندىكى ياشلارنىڭ تەنتەكلىكىنى كۆرمەمدىغان، ئەسلىدە قانداق بولسا، ھازىرمۇ شۇنداق يۈرگىنى يۈرگەن، مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان كىشىلەرچۇ، ئۇلار ھامان ئۆزىنى ئۆزى قەدىرلەيدۇ، كەلسە-كەلمەس ئادەمىلەر بىلەن ئۆزى بىلگەنچە دادىل-مۇئامىلە قىلىپ يۈرمەيدۇ" دېگەنلەرنى خىيالىدىن كەچۈردى.

— توقۇشنى ئۆگىنىۋالدىڭمۇ؟ — دەپ سوردى پراگىيە لىۇبوكانىڭ قېشىغا كېلىپ يېڭى باشلىغان پايپاقنى قولىغا ئېلىپ، — چىڭراق توقىغىن، بولمىسا بەك بوش بولۇپ قالىدۇ.

پراگىيە شۇنداق دېدى-دە، ئادىتى بويىچە قولى بىلەن ئېڭىكىنى تىرىگىنىچە لىيۇباۋانىڭ ئۇدۇلىدىكى شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇردى ۋە ھەسرەتلىك ئۇھسىندى.

— لىيۇباۋا، — دېدى ئۇ بىردىنلا ئويچانلىق بىلەن بوشقىنا، — ماڭا گېپىڭنى ئوچۇق دە، متكانى زادى نېمىشقا ياخشى كۆرمەيسەن؟ چىرايىك ھېچقاچان ئېچىلىپ باقمايدۇ، مەھەللىدىكىلەر كۆرسەت ئەمەسمۇ. ھېلىمۇ ياخشى ژاركا مېستىركىننا دۇكانىدا ياخشى

گېپىڭنى قىلىپ قويۇپتۇ، ئۇنىڭغا رەھمەت. بىراق خەتنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالغىلى بولمايدۇ-دە. ئۇنداق قىلما، لېيۇباۋا، سەت تۇرىدۇ. بىز شانخوتروسوۋلار ئائىلىسى ماكاروۋكىدا ئەزەلدىن ھۆرمەتتىگە سازاۋەر ئائىلە ئىدۇق، بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە خەتنىڭ كۆلكىسىگە قېلىۋاتىمىز... ئۇنى سۆيمىسەڭ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆيلۈك بولۇشقا نېمە دەپ رازىلىق بەرگەن، ئۇنىڭغا نېمە دەپ تەگگەن؟ مىتكا تاغ-ئورمانلاردا يۈرۈپ چوڭ بولغان ساداقەتمەن يىگىت، ئۇنىڭ ساڭا كۆزى چۈشكىنى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس، ئۆزەڭمۇ كېلىشكەن قىز-دە. بىراق، سەن ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلىۋاتىسەن؟

لېيۇباۋا ئۇن چىقارمىدى. ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مۇشۇنداق بىر سۆھبەتنىڭ بولۇپ قالىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەپ قويغانىدى، شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ پىراگىيەنىڭ سوئالىغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمەيتتى.

— مەن ئەجەبمۇ تەلەيسىز ئىكەنمەن، — پىراگىيە لېيۇباۋانىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا، سۆزىنى ئېچىنىش بىلەن داۋام قىلدى، — ئۆيىمىزدىن ئۇچ ئەر جەڭ مەيدانىدا قۇربان بولدى. مەن تېخى مۇشۇ تىكەندەك ئوغلۇم مىتكا ئاخىرقى ئۆمرۈمگە شادلىق ئېلىپ كېلىدۇ، ئوبدان بىر خوتۇن ئالسا، خوتۇنى بىر توقاي نەۋرە تۇغۇپ بېرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭمۇ مېھرىبان مومايلارغا ئوخشاش غەمگۇزارلىرىم بولىدۇ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن، ئەمدى ماڭا بۇنىڭدىن ئۈمىد يوقتەك قىلىدۇ. ماڭا نېمە كۈن بۇ؟ — پىراگىيە ېېشىنى چايقىدى، — ئېھتىمال ئۆمرۈمدە قانداقتۇ بىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغان بولسام كېرەك، شۇڭا كۆتۈنۈپ بىخارامان ياشاش ماڭا نېسىپ بولمايۋاتسا كېرەك. بىراق مەن ھېلىمۇ ئۆيدە تىنىم تاپماي

ئىشلەپلىۋاتىمەن. بىزنىڭ بۇ يەردە ئۆيدە بىكار يېتىپ كۈتۈنۈۋاتقان ھېچكىم يوق. ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكىگە قاتنىشالمىغىنى بىلەن ئۆي ئىشلىرىنى قىلىپ تۇرىدۇ، ئېيتقىنا، لېيۇباۋا. نېمىشقا مەنلا شۇنداق بىتەلەي؟ ئۇنى ياراتمىساڭ، ئىككىگلار چىرايلىقچە ئاجرىشىپ كېتىڭلار، بۇمۇ ئەيىب ئەمەس، قانۇندا نىكاھ ئەركىنلىكى بەلگىلەنگەنغۇ...

— ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالمەن، — دېدى لېيۇباۋا ئاستا ۋە پراگىيەگە ئامراقلىق بىلەن ئىختىيارسىز قاراپ.

— شۇنداقمۇ، قىزىم؟ — دېدى پراگىيە ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — مۇھەببەت دېگەنده ۋەده بېرىپ قويۇش بىلەنلا سۆيگۈ پەيدا بولىدىغان ئىش نەده بار؟ مەنغۇ ئاڭلاپ باقمىغان...بىراق، ئوغلۇمىنىڭ زادى نەرىنى ياقتۇرمايدىغانلىقىڭنى ھېچىلا بىلەلمەيۋاتىمەن. ئۇنىڭ ھېچقانداق ئەيىب-قۇسۇرى يوق؛ خۇدا ئۇنىڭغا يامان كۆزده قاراپ باققان ئەمەس، ئۇنىڭغا قەددى-قامەت ئاتا قىلغان، چىرايىمۇ بىر ئوبدان. مەككار-شۇم ئادەملەرگىغۇ زادى ئوخشمايدۇ...

— ئۇ ياخشى بىگىست، — لېيۇباۋا قەددىنى رۇسلىدى، — ئۇ بەكمۇ ياخشى بىگىست، پراگىيە ئىلئىنچنا، ماڭا ئىشىنىڭ، مەن ئۇنىڭ بىلەن بەختلىك ئۆتەلەيمەن. راست گېپىم شۇ، پراگىيە ئىلئىنچنا، سىزنى ئالدىمايمەن. بىراق، ئالدىرىماي تۇرۇڭ، يەنە بىرئاز سەۋر قىلىڭ...

شۇنىڭدىن كېيىن لېيۇباۋا بۇ ئائىلىدە خېلى ئېچىلىپ-يېيىلىپ يۈرۈيدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئارىلاپ-ئارىلاپ كۈلكە ئاۋازىمۇ ئائىلىنىدىغان بولدى، بىركۈنى تېخى پراگىيەنى كۈلدۈرۈپمۇ

تاشلىدى. ئۇ كۈنى لىۋباۋا سىير سېغىۋاتاتتى، توساتتىن سىير پۈتنى چېلەكـكە سېلىـۋالـدى، لىۋباۋا هودۇقۇپ كېتىـپ ئۆيـگە قېچىـپ كىردى، ئۇنىڭ يەڭـپەشلىـرى ۋە يۇز ـ كۆزلىرىـگە ساپلا سۇت چاچراپ كەتكەنىدى. ئۇ ئەينەككە قاراپ، كۆلۈپ تېـلىقىـپ قالدى، پراگىيەنمۇ كۈلدۈرۈۋەتتى. كېلىنىڭ كۈلكىسى نېمىدېگەن جارانلىق هەم يېقىملىق ـ هە!

لىۋباۋانىڭ روهىي هالىتىنى كۆرگەن پراگىيەنىڭ قەلبى خۇشالـ لىق ۋە ئامـراقلىقتىن يايـراپ كەتـتى. ئۇ ئوغلىـنىڭ ئورمانـدىن قايتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە ئىدى.

14

10 ـ ئاينىڭ كېيىنكى يېرىمىدا ياغقان دەسلەپكى قاردىن كېيىـن، بۇلغۇنلار تاغ قىرلىرىدىن چۈشۈپ، ۋىرخوزىنكا دەريـاسى بويىدىكى ئوزۇقلۇق تېپىلىدىغان جايـلارغا ماكانلاشـتى. شۇ چاغدىن تارتـىپ منتكا ئۇچۇن ئالدىراش پەسـىل باشلانـدى. بۇ يىل يـىل ئوبـدان كېلىپ، يېمەكلىك مول بولغاچـقا، بۇلغۇنـلار يەم ئىـزدەپ سىرتـقا چىقمىدى، شۇڭا قارلىقتا ئۇلارنىڭ ئىزلىرىنى ئۇچرىتىشقا بولمايتتى. منتكا بىر ئامال بىلەن ئۇلارنى ئۇۋلاشىدىن چىقارماقچى بولـدى. ئۇ ئورنـدىن سەھەر تۇرۇپ ئوۋچىلىق رايونىغا كەلـدى ـ دە، بۇلـ غۇننىڭ يېڭى ئىزىنى تاپـتى ۋە شۇ ئىزىـنى بويـلاپ ئۇنىڭ ئۇۋدـ سىغچە باردى، ئاندىن ئۇۋنىڭ ئاغزىغا يوغان بىر تورنى يايـدى (بۇلغـۇن ئادەتـتە دەرەخ كامارلىـرىنى ئۇۋا قىـلاتـتى)، ئانـدىن بۇلغۇننى ئۇۋىسىدىن چىقارماقچى بولـدى. بۇلغـۇن تولا چاغـلاردا

ئۆزىنى ئوڭايلىقچە تورغا تۆتۈپ بەرمەيتتى، ئۇنىڭ ئۇۋىسىغا ئىس قويۇپ بېرىشكە توغرا كېلەتتى. مىتكا كۈن بويى مۇشۇ ئىش بىلەن ئاۋارە بولۇپ ھالىدىن كېتەتتى-دە، ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلەتتى.

مىتكا قىشلىق كەپسىنى رەتلىك قىلىپ بىر ئوبدان سەرەمجاڭلاشتۇرۇۋالغاندى، بۇنچىلىك ئەپلىك سەرەمجانلاشتۇرۇش بىر ئۆيگە باش بولۇپ تۇرۇۋاتقان ئايالىنىڭمۇ قولىدىن كەلمەيتتى. يېڭە يوپۇرماقلىق دەرەخلەرنىڭ شىرنىسىغا چىلاپ پىشۇرىلغان قاپقانلار تاختاي تامغا قاتار ئېسىقلىق تۇراتتى. ئۇۋ مىلتىقى بىلەن نەپس غىلاپلىق ئۆۋ پىچقى (ئۆتكەن قېتىم رازدرونويې كەنتىدىن سېتىۋالغان) ئېلىشقا ئەپلىك بولسۇن ئۈچۈن كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىگە قويۇلغاندى. بۇلۇڭدىكى مەشنىڭ ئۈستىگە چۆگۈن قويۇلغان، مەشنىڭ يېنىغا يېرىلغان ئوتۇنلار رەتلىك تىزىلغاندى، يېرىم ئۆتكۈزگۈچ رادىئو بىلەن قول چىرىغى دېرىزە تەكچىسىگە تولىمۇ يارىشىپ تۇراتتى. قىسقىسى، بۇ ئۆيدىكى چوڭ-كىچىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى كۆڭۈل قويۇپ ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، جاي-جايىغا قويۇلغاندى. بىراق مىتكانى ئۇۋغا چاقىرىپ قالسا، ئۇ بەش مىنۇت ئىچىدىلا جابدۇنۇپ بولاتتى، ھېچنېمىنى ئۇنتۇپ قالمايتتى. ئۇنىڭغا بۇندىق ماھارەتنى ھېچكىم ئۆگەتمەكەن ئەمەس، ئۇ ئەسلىدىلا مېڭىسىنى ئىشقا سېلىشقا ماھىر، ھەممىلا ئىشنى پۇختا ئويلىنىپ قىلىدىغان تۇغما خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئىدى.

مىتكا ئۇۋدىن قايتىپ كېلىپلا مەشكە ئوت يېقىپ، قېنىق چاي دەملەپ، ئۇنى خېلى بىرۋاقتلارغىچە ئىچىپ ئولتۇراتتى. چايغا قېنىپ ئىسسىق باسقاندىن كېيىن ئۇماچ قاينىتىشقا باشلايتتى.

ئۇماچ ژاراقلاپ قاياناۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئوۋلاپ كەلگەن بۇلغۇنلىرىنى سويۇشقا كىرىشەتتى. ئۇ بۇلغۇننى شۇنداق ئەپلىك ۋە شۇنداق ماھىرلىق بىلەن سويۇاتاتتى. بۇ مىتكانىڭ بىر كۈنلۈك ھاياتىنىڭ ئەڭ كۆڭۈللۈك مىنۇتلىرى ھېسابلىناتتى. ئۇ ئىش قىلۇاتقىنىدا ئوۋچىلىق جەريانىنىڭ تەپسىلاتلىرىنى، قايسى جانۋارنىڭ نەدە تۇتقانلىقىنى بىرمۇبىر ئەسلەپ چىقاتتى. ئۇنىڭ ئوۋچىلىقىدا ھەيران قالارلىق، ئۇنتۇلماس ئەھۋاللار ئۇچراپ تۇراتتى. يېقىندا مىتكا دەريا قولتۇقىدىكى كاچكۇل بويىغا قاپقان قۇردى، بىر سۇ بۇلغۇنى قاپقانغا چۇشۇپ قالدى. بۇلغۇن ئارقا پۇتىنى ئېلىشغا ئۇنىڭ بىر پۇتى قاپقانغا تېگىپ كەتتى ـ دە، قاپقان ژاققىدە چەتىلىپ، بۇلغۇنىڭ قورسىقىنى قىسۋالغىلى تاس قالدى. مىتكا كاچكۇل بويىغا بېرىپ قارىسا، بۇلغۇن بىر تال بېلىقنى چىڭ چىشلىگىنىچە يېتىپتۇ. ئۇ بۇلغۇننى قاپقاندىن ئاجراتتى، بىراق بۇ جانىۋار ئاغزىدىكى بېلىقنى قويۇۋەتمەي تۇرۇۋالدى. مىتكا بۇنداق غەلىتە ئەھۋالنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ بۇ بۇلغۇننى ئۆلتۈرمىدى. بىراق، شۇ ئاخشىمى بۇلغۇن قۇيرۇقىنى خادا قىلدى، مىتكا ئۇنى تەرەپمۇتەرەپ ئىزدەپ ھېچنەدىن تاپالمىدى.

مىتكا ئىشلىرىنى تۈگەتكەندىن كېيىن شەرەگە يېقىن كېلىپ ئولتۇردى ۋە يېنىۋاتقان شامنى ئالدىغا راق تارتىپ قويۇپ خىيالغا كەتتى. ئۇ دېرىزە ئەينىكىگە چۇشۇپ تۇرغان سايىسىگە بەرە ـ بەرە قاراپ قويۇپ، ئۆزاق ئولتۇردى. ئاندىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ يانتۇ كاتەكچىلىك مەشق دەپتىرى بىلەن قېرىنداشىنى ئېلىپ، لىۋباۋاغا خەت يېزىشقا كىرىشتى. ئاردىدىن بىر ـ ئىككى سائەت ئۆتتى، لىۋباۋاغا دەيدىغان گەپلىرىنى تېخى يېزىپ بولالمىدى، ئۇنىڭ

كاللىسى ھەرنە خىياللار بىلەن تولغاندى. يېزىۋېرىپ قوللىرىمۇ تالدى. چۈنكى خەت يېزىشقا ئۇ كۆنۈك ئەمەس-تە. ئۇ يېزىشنى توختىتىپ تالاغا چىقتى.

ئاسماندا يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. ئورمانلىك كەينىدىن مەغرۇرانە كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئاينىڭ نۇرى مىتكانلىك چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى يورۇتتى. دەريانىڭ خەتەرلىك دۆمبىلىدىن سۇ شاۋقۇن سېلىپ ئېقىپ تۇراتتى، ئۇ يەردە قەھرىتان قىش كۈنلىرىدىمۇ مۇز قاتمايتى. ئورمان شۇ قەدەر جىمجىت ئىدىكى، مىتكانلىك تىنىقلىرىمۇ ئۆزىگە ئوچۇق ئاڭلىناتتى؛ تۇرۇپ-تۇرۇپ بەزى دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى يېرىلىپ كېتەتتى، شاخلارنىڭ قاراسلاپ يېرىلغان ئاۋازى شۇنداق قاتتىق بولاتتىكى، گويا ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك يەر-زېمىننى بىر ئالاتتى.

مىتكا بەدىنىگە سوغۇق ئۆتۈپ مۇزلاشقا باشلىغاندىن كېيىن قايتىپ كىردى-دە، خېتىنى داۋاملاشتۇردى:

"لىيۇباۋا، بۇلغۇن قىممەتلىك نەرسە. بىراق سەن ئۇنىڭ مەجەزىنى، ئۇنىڭغا قانداق تاقابىل تۇرۇشنى بىلىشىڭ كېرەك. بەزى ئەخمەقلەر بىر قىشتا بۇلغۇندىن 40 نەچچىنى تۆتۈۋېتىدۇ، ئۇلار كېيىنكى يىلدا بىرنىمۇ تۆتالمايدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. مۇنداق قىلىش كېرەك: تېيىن دەمسەن، سۇ بۇلغۇنى دەمسەن، ھەرقايسىسىدىن ئازراقتىن قالدۇرۇپ قويۇش كېرەك، تۇلكىنىمۇ بەك كۆپ تۆتۈۋەتمەسلىك لازىم. شۇنداق قىلساڭ، ئۇۋچىلىق رايونىدا ھايۋان مەڭگۈ تۇگىمەيدۇ.

ئالدىنقى خېتىمدە ساڭا بۇركان دۆمبىلى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشكە ۋەدە قىلغانىدىم، بىراق گېپىمنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي-

ۋاتمەن. سېنى سېغىنىش ئوتىدا كۆيمەكتىمەن، لېۋباۋا. بۇرۇد-لاردا ئۇۋغا چىقىش مەن ئۇچۇن ئەڭ خۇشالىق ئىش بولاتتى، بىراق بۇ يىل ماڭا ھاشاردىنمۇ ئېغىر تۇيۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ. مەن سېنى كۆرۈپ كېلەي دەپ ئىككى قېتىم قاچماقچىمۇ بولدۇم، بىراق، ئۇنداق قىلسام ھەمراھلىرىم ئالدىدا بەك سەت بولارمىكىن دەپ بۇ نىيىتىمدىن يانىدىم. ئەمدى بىردىنبىر ئۈمىدىمنى يېڭى يىل بايرىمىغا قويۇپ بەرگەن چاغقا باغلاۋاتىمەن. مۇبادا بۇلتۇر-قىدەك، قويۇپ بېرىمىز دەپ تۇيۇقسىز يېنىۋېلىشسىمۇ قايتىمەن. ۋاقتى كەلگەندە مېنى ھېچنېمە توسۇۋالالمايدۇ. سېنىڭ كەچلەردە ئۆيدە يالغۇز خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىنىڭنى تەسەۋۋۇر قىلغىنىمدا، سېنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەندەك بولىمەن..."

مىتكا ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى. ئۇ ھېلىدىن ھېلىغا بىر ئۇ يان-بىر بۇ يان ئۆرۈلەتتى، ھەربىر ئۆرۈلگىنىدە كارىۋات غاچىلداپ كېتەتتى. ئۇ ياتالماي ئاخىر ئورنىدىن تۇردى-دە، شامنى يېقىپ، بىر ئاخشام يازغان سالام خەتنى يېنىشلاپ-يېنىشلاپ ئۇزاق ئوقۇدى.

بىركۈنى يېرىم كېچىدە مىتكا ئۇيدىن چىقىپ، ئورمانىدا يولنىمۇ پەرق ئەتمەستىن مېڭىپ يۈردى. ئاسمانىدا قارا بۇلۇتلار لەيلىشىپ يۈرەتتى، بۇلۇتلار ئارىسىدىن ئارىلاپ يۇلتۇزلارمۇ كۆرۈنۈپ قالاتتى. مىتكا دەرەخلەرگە قىرو بولۇپ ئورناپ قالغان قارلار ئىزغىرىن شامالدا بوينىغا چۈشۈۋاتسىمۇ سەزمەيتتى. ئۇ ئۇيدىن ئىككى كىلومېتىرچە نېرىغا بارغاندىن كېيىن ئاندىن ئېسىگە كەلدى. ئۆزىنىڭ پۈتىغا پىيمىسنى سېپىۋالغان، يالاڭباش، كۆڭلەكچان ھالەتتە قويۇق ئورمان ئارىسىدا داڭقېتىپ تۇرغانلىقىنى

بىلدى. ئۇ ئورمانغا قانداق قىلىپ كىرىپ قالغانلىقىنى ۋە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭدا گويا لېۋباۋا ئورمانىدىكى قايسىبىر دەرەخنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ئۆزىگە قول ئىشارىتى قىلىۋاتقاندەك، ئۆزىنى چاقىرىۋاتقاندەك، ئارقىسىدىن مېڭىشقا دەۋەت قىلىۋاتقاندەك ئاجايىپ بىر خىل تۇيغۇ بار ئىدى.

مىتكا يەردىن بىر چاڭگال قارنى ئېلىپ يۈزىگە سۈرتىتى-دە، كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك بولدى. لېكىن كەپىگە قايتىش يولىدا قانداقتۇ بىر خىل پەرىشانلىق ئۇنىڭغا خۇددى سايىدەك ئەگىشىۋالدى، ئۇنىڭغا ھامان لېۋباۋا مۇشۇ ئورمانىدا باردەك، كەينىدىن قاراپ تۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

كېچىدە مىتكا قازناقتىن بىر شېشە ھاراق ئېلىپ چىقىپ، رومكىغا تولدۇرۇپ قويدى-دە، گۈپپىدە ئىچىۋەتتى. ھاراقتىن كېيىن ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى قىزىپ كەتتى. ئۇ بېرىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى-دە، بىردىنلا يىغلاپ كەتتى. يىغلاشنى خىجىلىق ھېس قىلماي، ئەكسىچە خۇشاللىق ھېس قىلدى. كۆزلىرىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان ياش ئوتتەك مەڭزىنى بويلاپ تارامىلاپ ئېقىپ ياستۇقىغا تۆكۈلەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ گويا كۆز يەتكۈسىز چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك، ئازابلىق خىياللار ئىچىدە سوقۇۋاتقاندەك، پارە-پارە بولۇۋاتقاندەك ئىدى...شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھاياتىدىكى ھەممىگە ئايان بولغان قىسقا كەچۈرمىشى ناماياں بولدى. ئۇ 1947-يىلى باشلانغۇچ مەكتەپكە كىردى، جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە ئوقۇپ بۈرۈپ، تەستە 7-سىنىپنى پۈتتۈرۈپ ماشىنىسازلىق مەكتىپىگە چىقتى. ئۇ كۈن بويى پولات-تۆمۈر بىلەن ھەپىلىشىشكە رەغدى تارتمىغاچقا ئوقۇشتىن چىقىۋالدى. مىتكا

كۆڭلىگە ياقمىغان نەرسىنى ئوقۇمايتتى. ئۇ ئىككى يىل ئورمانچىلىق مەيدانىدا دەرەخ چاتىدى، ئانىسىغا قاراشتى. 16 ياشقا كەلگەندە ئۇۋچىلىق قىلىشقا باشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن كۆڭلى تىندى، ئۇۋچىلىق ئۇنىڭ جانجان كەسپى بولۇپ قالدى، ئۇ مۇشۇ كەسپتە چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ قالدى ــ ده، باشقا كەسپنى خىيال قىلمايلا قويدى.

مىتكا 17 يېشىدىن باشلاپ كۆلۈبقا باردىغان بولدى. ئۇ نە كىنو كۆرمەيتتى، نە كۇتۇپخانىغا كىرمەيتتى، چوڭ كىشىلەرگە ئوخشاش جامائەتچىلىك پائالىيەتلىرىدە بولاتتى. ھەممەيلەن ئۇنى ئۆز ئادىمى قاتاردا كۆرەتتى. ئۇنىڭ كۆلۈبتىكى ئىپادىسى باشقىلارنىڭكىدىن بۆلەكچە ئىدى، قىزلار بىلەن ئوڭايلىقچە ئالاقە قىلمايتتى، بەلكى جاھىللىق بىلەن تۆيدۈرماي پەيت كۈتەتتى. ئاردىدن نەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن مېتىركىنا ئائىلىسىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى ژاركا شۇ يەرنىڭ تىرناقتا توختايدىغان گۈزەل-لىرىدىن بولۇپ قالدى. يىگىتلەر ئۇنىڭ ئەتراپىدا خۇددى ئايىنى قورشىغان يۇلتۇزلاردەك پىرقىراشقىلى تۇردى، بەزىدە تېخى ئۇنى تالىشىپ مۇشتلىشىپمۇ كېتەتتى. مىتكا بۇنداق ئىشقا قىزىقمايتى. شۇنداق قىلىپ ژاركا ئۇنى ئۆزلۈكىدىن ئىزدىدى. مىتكا: پىشانەمگە پۈتۈلگەن قىز شۇمۇ نېمە، بىردىنبىر ئۆمۈرلۈك ھەمراھىم ئىزدەپ كەلدىمۇ نېمە، دەپ ئويلانىدى. بىراق، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشى ئۈستىدە ئويلانغىنىدا ئۇنىڭدا قىلچە قىزىقىش، قىلچە تەسىرات دېگەن نەرسە بولمىدى. ئەگەر ئۇ ھېلىقى دۇكانغا تاسادىپىي كىرىپ قالمىغان بولسا، گۈزەل، خۇش چاقچاق قىز ژاركا بىلەن توي قىلىپ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈپ قالغان

بولاتتى.

15

تىك ئۇچار ئايروپىلان ئۇۋچىلارنى يوقلىغىلى كەتكەن كۈنى تاڭ ئېتىش بىلەنلا بازاردىكى ئايالار ئالدىرىشىپ كېتىشتى. ئۇلار تىك ئۇچار ئايروپىلان ئۆزلىرى ئىنتىزار بولۇۋاتقان خەۋەر-لەرنى ئېلىپ قايتىپ كەلدىمىكىن دەپ، ھېلىدىن-ھېلىغا تالاغا چىقىپ ئاسمانغا قارىشاتتى. پراگىيە مۇشۇ يەكشەنبىنى قۇتلۇقلاش ئۈچۈن ئالايىتەن يوغان بىر بېلىق قاتلىمىسى پىشىردى. ئۇ ھە دېگەندە قۇلقىنى بېسىپ تۇرغان ياغلىقىنى قايرىۋېتىپ، جىددىي كەيپىياتتا جىمجىت تۇرۇپ، تالادىكى ئاۋازغا قۇلاق سالاتتى.

— ئايروپىلانىنىڭ ئاۋازى كېلىۋاتامدۇ نېمە، لېۋباۋا؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئەنسىزلىك بىلەن.

بايراملىق يېڭى يوپكا تىكىپ ئولتۇرغان لېۋباۋا ئىشىنى توختىتىپ پراگىيەگە تەسەللى بەردى:

— ياق، ئۇ كولوبوكوۋلارنىڭكىگە ئوتۇن ئېلىپ كەلگەن پېتكانىڭ ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى.

— مىتكاغا ئايروپىلان بىلەن ئەۋەتىلگەن يېمەكلىكلەر چېچىلىپ كەتمىگەندۇ.

— چىڭ چىگۈەتكەن، چېچىلمايدۇ...

بازاردىكى كۆلۈبىنىڭ يېنىدىكى بوش يەردە ئايروپىلان چۈشىدىغان جاي راسلانغانىدى. چۈشتىن كېيىن سائەت ئۈچتە قىزىل رەڭلىك كىچىك بىر تىك ئۇچار ئايروپىلان ئۆگزىلەرنىڭ ئۈستىدىن

پەس ئۇچۇپ ئۆتۈپ، ھېلىقى بوشلۇققا ئەپچىللىك بىلەن قونىدى. پراگىيەنىڭ جىددىيلىشىپ ۋە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكىدىن تەسىر-لەنگەن لیۇباۋا قولىدىكى يېگىنە ئىشنى قويۇپ، چاپىنىنى كىيىدى-دە، تالاغا ماڭدى ۋە چىقىپ كېتىۋېتىپ دېدى:

— مەن چىقىپ باقاي، پاتلا يېنىپ كىرىمەن.

لیۇباۋا تېك ئۇچار ئايروپىلانىنىڭ ئالدىغا بارغانىدا، بىر توپ خوتۇنلار ئەرلىرىدىن كەلگەن خالىتىلىرىنى ئاللىقاچان ئېلىپ بولغانىدى. شۇ تاپتا ئۇلار ئۇچقۇچى بىلەن پۇرۇشاكىنىدىن ئەرلىرىنىڭ ئەھۋالىنى، نېمىگە ھاجەتمەن ئىكەنلىكىنى بەس-بەستە سوراشماقتا ئىدى.

لیۇباۋا جىگىلىنىڭ قولىدىن بىر خالىتىنى ئالىدى-دە، نېمە قىلارىنى بىلمەي ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى.

— بۇنى مېتكا ئەۋەتتى، — دېدى پۇرۇشاكىن كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئەلۋەتتە، ئۇ يەنە ساڭا سۆيۈپ سالام دېدى.

— ئۇ ئوبدان تۇرۇۋاتىتۇمۇ؟ — دەپ سورىدى لیۇباۋا ئاستا.

— ئۇ ئۆزىنى بەكمۇ سېغىنىپتۇ، — دېدى پۇرۇشاكىن رەسمىي ھالدا، — شۇ تاپتا ئۇ قايتىپ كېلىشكە تەقەززا. ئۇ ئوۋچىلىقتا ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپتۇ.

لیۇباۋانىڭ يۈزى ھۆپپىيىدە قىزىرىپ كەتتى، ئۇ پۇرۇشاكىنىغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۆيىگە قاراپ چاپتى، ئايالىلار قىزىقسىنىپ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى...

خالتىدا نەپىس ئويۇلغان كىچىككىنە ياغاچ قورچاق، پراگىيەگە يېزىلغان بىر پارچە، لیۇباۋاغا يېزىلغان ئىككى پارچە خەت بارئىدى. پراگىيە خەتنى شىرە ئۈستىدە قويۇپ، قورچاقنى ئۆزاق قاراپ

تۇرغاندىن كېيىن، بوش كۆلۈپ مۇنداق دېدى:

— ئۇ سېنى ئويۇپتۇ لېۋباۋا، قارىغىنا.

لېۋباۋا قورچاقنى قولىغا ئېلىپ سىنچىلاپ قاراپ، ئۇنىڭ راستلا ئۆزىگە ئوخشايدىغانلىقىنى بايقىدى. ئۇ ھەيران‌قالغىنىچە بىر پىراگىيەگە، بىر قورچاققا قارىدى، خىجالەت بولغانلىقىدىن مەڭزى ئۇتقاشتەك قىزىرىپ كەتتى.

— ئەمدى خەتنى ئوقۇيلى، — دېدى پىراگىيە ۋە ئوغلىنىڭ خېتىنى ئېلىپ ئوچاق يېنىغا كەلدى، ئوچاقتىكى بايرامليق گۆش نان پىشاي دەپ قالغاندى.

لېۋباۋا ئۆزىگە يېزىلغان ئىككى پارچە خەتنى پاتلا ئوقۇپ بولدى. ئوقۇپ بولۇپ، قولىدىكى تىزىغا قويۇپ، دېرىزىدىن تالاغا قاراپ، ئۇنى-تىنچ‌قارامايى، مىدىرىسىدىر قىلمايى، ئۆزاققىچە ئولتۇرۇپ قالدى. ئاندىن خەتنى يەنە قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭدىكى ئۆزىنى قاتتىق چۆچۈتىدىغان ۋە ھاياجانغا سالىدىغان قۇرلارنى باشقىدىن ئوقۇشقا باشلىدى.

مىتكا خېتىدە مۇنداق دەپ يازغانىدى: "بىركۈنى كاچكۈلغا چۈشۈپ كەتتىم، دەريا قېلىن مۇز تۇتۇپ كەتكەنىدى. لېۋباۋا، بۇنداق كاچكۈللاردا قۇندۇز كۆپ بولىدۇ. مەن كاچكۈل بېشىغا قاپقان قۇرۇپ قاراپ تۇراتتىم، ئېھتىياتسىزلىقىمدىن توساتتىن كاچكۈلغا چۈشۈپ كېتىپ سۇغا چۆكۈپلا كەتتىم، مۇز تېگىدە سۇ ناھايىتمۇ تېز ئاقاتتى. سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ئەھۋالدا قانداق قىلىپ كاچكۈل ئېغىزىدىكى مۇز قاتلىمىنى تۇتۇۋالغانلىقىمنى ئۇقمايمەن. سۇ ئېقىمى مېنى ھەدەپ تۆۋەنگە تارتاتتى، پۈتۈم تۆۋەنىدە، گەۋدەم كاچكۈل ئېغىزىدا تىركىشەتتى. قەدىرلىكسىم لېۋباۋا، مەن

جېنىمنى ئاخىر مۇشۇ كاچكۈل ئېلىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ دېگەننى هاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئويلىدىم. قۇنىدۇز تۇتسەن دەپ ئۆزۈم بالاغا قالدىغان بولدۇم دەپ قالدىم. بىلكىمدە كۆچ قالمىدى، قوللىرىم مۇزلاپ قېتىزىل بولۇپ كەتتى. جانسىز قوللىرىم هە دەپ پەسكە تېيىلاتتى، پەقەت بىرنەچچە بارمىقىملا مۇزغا ئىلىنىشىپ تۇراتتى. مەن ئەمدى سۇ بىرلا ئېقىتىپ كەتسە تۇگىشىدىغان بولدۇم دەپ ئويلىدىم. شۇ دەقىقىدە كۆز ئالدىمدا سېنىڭ رۇخسارىڭ پەيدا بولدى. قەدىرلىكىم لېۋباۋا، راست دەۋاتەمەن، ئەينەن پەيدا بولدى. سەن ماڭا قاراپ، بېشىڭنى چايقاپ تۇرۇپ مېنى ئەيىبلەۋاتقاندەك، ماڭا: "ساڭا نېمە بولدى، متكا، جېنىڭنى شۇنداق ئاسان بېرىپ قويماقچىمۇ سەن؟ سەندە ئاز-تولا بولسىمۇ جان تىكىپ ئېلىشىدىغان غەيرەت يوقمۇ؟" دېگەندەك قىلاتتىڭ. لېۋبا، ئىشىنەمسەن، شۇ چاغدا ۋۇجۇدۇمدا تۇگىمەس كۈچ پەيدا بولدى. كاچكۈل قىرىنى بار كۈچۈم بىلەن قاتتىق قامىلىدىم، بارماقلىرىم يېرىلىپ قېتىزىل قانغا بويالدى. ئېڭىكىمنى مۇزغا تىرەپ، ئاستا-ئاستا يۇقىرىغا سلجىدىم، سلجىپ يۇرۇپ، كاچكۈلدىن ئاخىر چىقۋالدىم-دە، مۇز ئۈستىدە يېتىپ قالدىم، كىيىملىرىم بىر قەۋەت مۇز بولۇپ قاتتى، قوپاي دېسەم ماغدۇر يوق. خۇداغا شۈكۈر، بارا-بارا هوشۇمغا كەلدىم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆيگە قاراپ يۈگۈردۈم. مۇز بولۇپ قاتقان كىيىملىرىم خۇددى ئەينەكتەك جالدىرلاپ تۇراتتى.

لېۋباۋا، سەن هەر كېچىسى چۈشۈمگە كىرىسەن. ئويغانسام سەن يوق، شۇندا تولىمۇ بىئارام بولىمەن. كۈندۈزى ئورماندا چېپىپ يۈرۈپ كۈننىڭ پاتراق كەچ بولۇشىغا، چۈشۈمدە سېنى

يەنە كۆرۈشكە تەشنا بولمەن. سەن مېنىڭ ئوبدان ئايالىمسەن لېۋباۋا، بەكمۇ يېقىن كىشىمسەن...“

لېۋباۋانىڭ ھالسىز قوللىرى شىرەگە تاشلاندى، ئۇ خەتنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىدى، متكانىڭ سۇدا تىركىشىپ-تىرمىشىۋاتقانلىقىنى، قۇتۇلدۇرۇۋالىدىغان ئادەم چىقمىغانلىقىنى شۇنداق ئېنىق كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئۇ متكا ئۇچۇن ئىختىيارسىز ئىچ ئاغرىتتى ۋە قايغۇردى. ئۇنىڭ كۆكرىكى ئېگىز-ئېگىز كۆتۈرۈلەتتى، يەلكىسى توختىماي تىترەيتتى. ئۇ متكاغا ئورۇنسىز ئازار بەرمەسەم بوپتىكەن، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكەن ئايلاردا ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي يامان قىلىپتىمەن دەپ ئويلىدى-دە، قاتتىق ئوكايسىنىلاندى. پراگىيەگە بىر قارىۋېتىپ، ئۇنىڭغا تۈيدۈرماي خەتنى لېۋىگە تەگكۈزدى.

”ئورماندا غەلىتە ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ، — دەپ يازغاندى متكا ئىككىنچى خېتىدە، — قىشلىق ئۇيقۇسىنى ئۇخلىماي، مەن ئۇۋچىلىق قىلىدىغان جايدا قاتراپ يۈرۈيدىغان بىر قارا ئېيىق بار. بىركۈنى قاپقانلارغا قاراپ باقاي دەپ ئوۋچىلىق رايونىغا باردىم-دە، ئەترابىنى كۆزىتىپ تۇردۇم. ئورمان تىمتاس ئىدى، تۆمۈر تۇمشۇقنىڭ قاخشال دەرەخنى چاكىلدىتىپ چوقۇلاۋاتقان ئاۋازىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايتتى، ئاردا نەدىندۇ بىر تىيىن پەيدا بولدى-دە، ماڭا قاراپ چىرـــچىر قىلىپ چىرقىراپ قويدى. يەرنى يېگى ياغقان قار قاپلىغان بولۇپ، يول مېڭىش تەس بولغاچقا بىرئاز ھايال بولۇپ قالدىم. سائەت بەش بولۇپ قاراڭغۇ چۈشەي دەپ قالغاندا ئۆيگە قايتتىم. چاڭغام قالدۇرغان ئىز بىلەن قايتىپ ئون مېتر ماڭا-ماڭمايلا كۆزۈمگە بىر ئىز

چىلقتى. ھىلقى ئۇيقۇ خالىمايدىغان قارا ئىپيقىنىڭ چاڭغامىنىڭ ئىزى بىلەن مېڭىپ، توپتوغرا ئىشكىمنىڭ ئالدىغىچە بارغانلىقىنى بىلدىم. قارىغاندا، ئۇ ئۆيۈمنى بېقىپ بەرگىلى بارغاندەك قىلاتتى. ئۇ گويا ئوۋچىلارغا قارشىدىغان پەسىللىك ئىشچىدەك، ئارقامدا بىر ھەپتە يۈردى.

ئىچىمدىكى گەپلىرىمنى دەپ تۈگىتەلمەيمەن، لىۋباۋا. سېنى سۆيىمەن، بەكمۇ سۆيىمەن، سېنى خويمۇ سېغىندىم. بۇنداق قىلىشىم دۇرۇسمۇ، يوق، ئۇقمايمەن. سەنمۇ مېنى ئەسلىدىگىمۇ، يوق، تاسادىپەن، بىرنەچچە قېتىم بولسىمۇ ئەسلەپ قالدىگىمۇ، يوق، شۇنىلا بىلىم بولاتتى، ئۆزەمگە كەلسەم..."

يانداكى ئۆيدىن پراگىيەنىڭ كارىۋىتىنىڭ غاچىلدىغان ئاۋازى كېلىۋدى، لىۋباۋا ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى متكانىڭ تۆكۈپ بولالمىغان دەردلىرىدىن قاتتىق مۇجۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ بارماقلىرى بىلەن چېكسىنى چىڭ بېسىۋالدى، ئۇنىڭ شىرەگە تاشلانغان گەۋدىسى ئىختىيارسىز ھالدا بوش لىڭشىيتتى، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى...

16

بۇگۈن ھاۋا ئوچۇق ھەم ئىنتايىن تىنىق ئىدى. قۇياش سوغۇقتا مۇزلاپ قاتقىق قېتىپ كەتكەن يەردىن مىڭ تەسلىكتە كۆتۈرۈلدى. متكا مېھرىلىك قۇياشنىڭ يەردىن ئايرىلىپ بوشلۇقىقا قاراپ ئاستا-ئاستا يۇقىرى ئۇرلەۋاتقانلىقىغا مەپتۇنلۇق بىلەن قاراپ تۇردى. پاھ، نېمىدېگەن گۈزەل كۈن-ھە! متكا ئۆمرىدە

بۇنداق گۈزەل كۆننى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ چېينى چالا-بۆلىلا ئىچتى-دە، بوغچىسىنى ھەش-پەش دېگۈچە يىغىشتۇرۇپ بولىدى. شۇ تاپتا ئۇ تىك ئۈچار ئايروپىلان چۈشىدىغان يەرگە بارىدىغاندىلىقىنى ئويلىغىنىدا، قەلبىنى قانداقتۇ بىر خىل بەخت قاپلىدى-دە، ئۆزىدە تۇنجى قېتىم ئىختىيارسىز ناخشا ئېيتتى. ئۇ ناخشىنى ئەمدىلا باشلاپ، ئۆز ئاۋازىدىن چۆچۈپ توختاپ قالدى. ئۇنىڭ ئاۋازى بەكلا غەلىتە ئىدى، شۇڭا ئۇ ئىختىيارسىز قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇ چاڭغىسىنى تېيىلىپ ئورماندا ئۇچقانىدەك يۈرۈپ كەتتى.

بۇگۈن ئەتىگەن ئورمانىدىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا خۇشاللىق بەخش ئېتىپ تۇراتتى: بىر تىيىن ئۇنىڭ بېشىدا شاختىن-شاخقا سەكرەپ ئويناياتتى؛ كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ئاپئاق قار ئۈستىدە خىلمۇخىل جانۋارلارنىڭ ئىزى تۇراتتى. مىتكانىڭ ئۇلارغا قاراشقا مەيلى يوق ئىدى. مىتكا مەلۇم بىر يەرگە كەلگەندە قۇشقاچتىن چوڭراق، ئالا-يېشىل كەلگەن، چىرايلىق بىر قۇشنىڭ ئىخلاس بىلەن ئۈۋا ياساۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ماۋۇ ئەخمەقنى قارا، دېدى مىتكا ئەجەبلىنىپ ۋە قەدىمىنى توختىتىپ، ھېلىقى قۇش بىر تۇپ قېيىننىڭ ئۈچىدا ئىنچىكە شاخلاردىن پۇتۇن كۈچى بىلەن ئۈۋا ياسىماقتا ئىدى. بىردەمدىن كېيىن ئاچ قىزىل رەڭلىك ئەركەك قۇش خۇشال-خۇرام يېتىپ كېلىپ يېنىككىدە يۆتىلىپ قويۇپ، مەشۇقىنىڭ ئۈۋا ياسىشىغا ياردەملىشىشكە باشلىدى، ئۇ قالپاق ياساپ، ئۈۋا ئۈستىگە كىيدۈردى، "راست سارىڭ ئىكەن-دە بۇلار" دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ۋە مىلتىقنى يەنە بىر مۇرىسىگە يۆتكەپ بىرئاز راھەت ھېس قىلدى-دە، ئۆز يولىغا راۋان بولدى.

ئورمان نەمدىكەن ئەركىن - بەھۇزۇر، نەمدىگەن پايانسىز - ھە! ئۇنىڭدىكى ئەتىۋارلىق ۋە چىرايلىق نەرسىلەرنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايتتى. ھېلىقى قۇشقاچلار كۆز ئالدىدىكى كۆكۈل خۇشلۇقىنى بىلەنلا چەكلىنىپ قالسا، بالىلىرىنى نېمە بىلەن باقار؟ بىراق، مىتكا ئۇلارنىڭ ئۆز بالىلىرى ئۈچۈن ئاللىقاچان ئۆزۈق تەييارلاپ بولغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ پىلان قۇرۇشقا ئۈچىلىق كۆپىراتىپىنىڭ بوغالتىرلىق بۆلۈمدىنمۇ ماھىر ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ھېلىقى سكرىبكىن دېگەن مەككار، لولا، تۆلكە نەرسە ئۈچىلىق كۆپىراتىپىغا باشلىق بولغان چاغلاردا ئۆيىگە قايتىشنى خىيال قىلىشىڭ مۇمكىنمىدى؟ ئۇلاپ چۈشۈڭ! ئۇ: "ۋەتىنىمىز تېرىگە موھتاج، ۋەتەنگە تېرە تەقدىم قىلىش بىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتىمىز" دەپ چىرايلىق سۆزلەپ، ئەمەلىيەتتە بۈلغۇن تېرىلىرىنىڭ ياخشىسىنى پۈتۈنلەي ئۆزى ئېلىۋالاتتى. ئۇ ئىش باشقۇرغان بەش يىل داۋامىدا ئورمانغا بىرەر قېتىمۇ بېرىپ باقمىغاندى، شۇڭا ئورمان دېگەننىڭ قانداقلىقىنى بىلمەيتتى. يېگور پۈرۈشاكىن جىڭلى بولغاندىن كېيىن ئىش باشقىچە بولۇپ كەتتى. ئۇ رايون مەركىزىگە ھەربىر بارغاندا شىرەنى مۇشتىلاپ، ۋارقىراپ - جارقىراپ، ئۈچۈچىلار ئۈچۈن سۆزلەپ، ئۇلارنىڭ ئورمانچىلىقتىكى مەشغۇلات شارائىتىنى ياخشىلاپ بېرىش ئۈچۈن تىرىشاتتى. ئۇ ئۈچىلارغا بايرامدا ئۆيىگە قايتىشقا رۇخسەت قىلىدىغان بولدى، يەنە ھەربىر ئۈچىغا بىردىن سىمسىز تېلېفون تەييارلاپ بەردى. بۇ ئىشنى قىلىش ئاسان ئەمەس ئىدى، بىراق ئۇ چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئاخىر باشقا چىقاردى، ئۈچىلار ئۈچۈن ئورمانلىقتا تېلېفون بولمىسا قېيىن بولاتتى.

مىتكا ئورمانلىقتا ئۇچقاندەك تېپىلىپ باراتتى. ئۇ يول بويى نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلىدى، لېكىن نېمىشقىدۇ ليۇباۋا ھەققىدە ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمايتتى. ليۇباۋانىڭ چىرايىنى ۋە غەمكىن كۆزلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسلا ۋۇجۇددا ئۆز خىيالىنىڭ داۋاملىشىشغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان قانداقتۇ بىر خىل يوشۇرۇن ئاڭ پەيدا بولاتتى، بىراق ليۇباۋانىڭ كوچىدا قوللىرىنى كۆكسىگە ئالغىنىچە يۆگۈرۈپ كېلىۋاتقان ھالىتى بولسا ئۇنىڭ ئېسىدە ھېلىمۇ شۇنداق ئېنىق ئىدى. ماشىنا يەنە بەش مىنۇت كېچىكىپ ماڭغان بولسا، بەلكىم ئۇ بۇنداق قاتتىق ئازابقا قالمىغان، ھېسسىيات جەھەتتىمۇ بۇنداق ئېغىر ئەلەم چەكمىگەن بولاتتى. بىراق ماشىنا ئاللىقاچان قوزغىلىپ كەتكەنىدى، شۇنىڭ بىلەن مىتكا دوقمۇشقا كەلگەن چاغدا ليۇباۋانىڭ زىلۋا بويىنى، پېشانىسىگە چۈشۈپ تۇرغان بىر تۇتام قاپقارا چېچىنى ۋە ئاپئاق ھەم چىرايلىق بوينىنى غىل-پال كۆرۈپ قالدى، دېمەك، مىتكا ليۇباۋانى پەقەت نەچچە سېكۇنتلا كۆرۈپ قالدى، شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئوبرازى مىتكانىڭ خاتىرىسىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغانىدى. مىتكانىڭ تەسىراتىدا ليۇباۋا ھامان ئەنە شۇنداق ھالەتتە تۇرغاندەك ئىدى.

مىتكا دەريانىڭ ئىككىگە ئايرىلىدىغان يېرىدىكى سايلىققا كەلگەندە توختاپ دەم ئالدى ۋە چاڭغىسىنى چىڭىتىتى، ئاندىن ئەتراپىدىكى مەنزىرىگە نەزەر سالدى، كۆز ئالدىدا نەچچە ئون كىلومېتر كەڭلىكتىكى بىپايان ئورمان ۋە قارلىق دالا تۇراتتى، بۇ يەردە تەجرىبىلىك ئادەممۇ ئادىشىپ قالمايمەن دېيەلمەيتتى، بىرىگە كەلگەن ئادەمغۇ ئادىشىپ كەتمەي قالمايتتى، ئۇنىڭ ئەتراپىغا تاشلىغان نەزەرلىرى تۇتاش كەتكەن چوڭقۇر-چوڭقۇر جىلغىلارغا يەتكەنىدە، ئەلەرگىدۇ

غايب بولاتتى، ئۆزى قويۇق يىگنه يوپۇرماقلىق ئورمانغا كىرگەنده، يوندىن ئېزىپ، ئاپئاق قار دۆۋىسىگه پېتىپ قالاتتى، مىتكا تاغ باغرىدا ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتقانلىقىنى يىراقتىن كۆردى ـ ده، كوركانىڭ تىك ئۇچار ئايروپىلان چۈشىدىغان جايغا كېلىپ ئوت سىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى بىلدى، ئۇ خۇشاللىقىدىن ھەتتا دېمىنمۇ ئالالماي قالدى، چۈنكى ئۇ تاكى ئالدىنقى مىنۇتلارغىچه ئايروپىلان كېلىدىغان كۈنىنى خاتا بىلىپ قالدىمۇ، قانداق دېگەن گۇماندا تۇراتتى، ھەتتا ئايروپىلانىڭ بىزنى ئېلىپ كېتىشى بىر شېرىن چۈش بولسا كېرەك دېگەن گۇماندىمۇ تۇراتتى. ئەمدى بولسا، ئىش ئېنىق ئايدىڭلاشقاندى، ھەممه ئىش راست بولۇپ چىققاندى، خۇدا بۇيرۇسا، ئۇلار بۈگۈن ئۆيگه بارالايتتى.

مىتكا قەددىنى رۇسلىدى ـ ده، تاغ تۆپىسىدىن جىلىغغا قاراپ خۇددى يادىن ئايرىلغان ئوقتەك ئۇچتى، ئۇ نۇرغۇن يوغان ـ يوغان تاشلاردىن ۋە ئۇ يەر ـ بۇ يەردە ئۆسكەن دەرەخلەردىن ئەپچىللىك بىلەن ئۆچقاندەك ئەگمپ ئۆتتى. چاڭغىسىنىڭ كەينىدىن ئاسمانغا قار تۈۋرۈكى كۆتۈرۈلەتتى. بوينىغا ئورىۋالغان قىزىل شارپىسىنىڭ ئۇچى ئۇنىڭ كەينىده بىر خىلدا لەپىلدەيتتى.

ـــ جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ ـــ كوركا مىتكانىڭ ئۆچقاندەك كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى، ـــ ئارقاڭدا كۆتۈرۈلۈۋاتقان قارنىڭ ئېگىزلىكىنى قارا! گويا ھاك پۈركىگۈچتىن پۈركىلىۋاتقان ھاك سۈيىدەك.

ـــ جانمۇ كېرەك ئەمەس، كوركا، ـــ جاۋاب بەردى مىتكا خۇشاللىقىدىن قىنى ـ قىنىغا پاتماي، ئۇ بوغچىسىنى تاشلاپ، چاڭغىسىنى يەشتى، پۇتىنى ئۇ ياق ـ بۇ ياققا ھەرىكەتلەندۈرۈۋالغاندىن كېيىن

كورکاغا قول بەردى، ــ ياخشمۇ سەن ئوۋچى، كەلگىنىڭگە خېلى ئۇزاق بولدىمۇ؟

ــ سېنى كۈتۈۋاتقىنىمغا بىر سائەت بولاي دېدى، مەن تېخى سېنى ئۆيگە قايتماي جاڭگالدا قالىدىغان ئوخشايدۇ، دەپتىمەن.

بەستلىك ۋە قەددى ـ قامەتلىك بۇ ئىككى يىگىت كۈلۈشكىنىچە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇراتتى، ئۇلار گويا تۇنۇگۈنلا ئايرىلىشقاندەك، قاراڭغۇ كېچىلەردىكى يالغۇزلۇقنىڭ ئازابىنى تارتمىغاندەك، كۈندۈزلىرى تاغ ـ داۋانلار ئېشىپ ئوۋچىلىق قىلىشنىڭ مۇشەققەتلىرىنى چەكمىگەندەكلا كۆرۈنەتتى.

ئىككىيلەن ئوت ئىسسىنىپ ئولتۇرۇپ ئاسمانغا قارىشىپ قويباتتى. ئارىلاپ ـ ئارىلاپ خۇش ياقار ـ ياقماس گەپ قىلىشىپمۇ قويباتتى.

گۈگۈم چۈشۈپ، يىگىتلەر ئۇمىدىنى ئۈزۈپ تۇرغاندا تىك ئۆچار ئايروپىلان كېلىپ قالدى. پۈرۈشاكسىن ئايروپىلانىدىن بىرنېچە بولۇپ چۈشۈپ كەلدى ـ دە، ئوۋچىلار بىلەن خۇشال قول ئېلىشتى، ئارقىدىن ستىپان ماتىۋېيۇ بىلەن تورکا ئوستروۋنىلارمۇ چۈشتى.

ــ ھە، باتۇر شۈكۈرلار، ــ دېدى ستېپان بوغۇق ئاۋازى بىلەن سەممي كۈلۈپ، ــ يۇرۇڭلار، ئۆيۈڭلەرگە بېرىپ راسا بىر ئوينۇبلىڭلار، قانداق؟

تىك ئۆچار ئايروپىلان تاغ تۆپىسگە كۆتۈرۈلدى، ئۇنىڭ پىلدىرلىغۇچى بارغانسېرى تېز پىرقىراپ، سۈرئىتى بارغانسېرى تېزلىشىشكە باشلىدى.

شۇ ئاخشىمى مىتكا ئىسسىل تاماقلار بىلەن تولغان داستىخان يېنىدا قورۇنۇش ئىچىدە كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى، ئانىسىنىڭ ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سېلۇاتقان پارىڭىنى ئاڭلىغاچ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا

لیۇباۋاغا ئوغرىلىقچە كۆز تاشلاۋالاتتى.

— مىتكا، — دېدى پراگىيە كۆلۈپ تۇرۇپ، — ئۇۋغا كەتكىنىڭ-دىن كېيىن بىز سېنى خويمۇ سېغىنىدۇق، ئادەمنىڭ كۆڭلىدىن ھەر خىل خىيالار كېچىدىكەن، جاڭگال دېگەندە ھەر قىسما كۆتۈلمىگەن ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ، يەنە كېلىپ ئۇ يەردە ئۆزەڭ تىكەندەك يالغۇز تۇرساڭ، قارا، يۈزۈڭدە يەنە بىر تاتۇق پەيدا بولۇپ قاپ-تىغۇ، نېمە قىلدىڭ؟

— ھېچنېمە، — دېدى مىتكا دۇدۇقلاپ ۋە ئارا بىلەن سىپسىلىق، ئاپئاق موگۈدىن بىرنى قولى قولاشمىغان ھالەتتە سانجىپ ئالدى.

— ياق مىتكا، — پراگىيە جىددىي تۇردە قوشۇمىسىنى تۇردى، — ئېيتمىساڭ بولمايدۇ.

— ھەي، ...دەپ بەرگۈدەك ھېچقانىچە ئىش يوق، — مىتكا ئارىنى قويۇپ بىر ئۇھسىنىدى.

— دېگىنە مىتە، — لیۇباۋا بوش ئاۋازدا يېلىنىدى ۋە ئۇنىڭ مەڭزىدىكى تاتۇقنى سلاپ-سلاپ قويدى، مىتكا نېمىشقىدۇ چۆچۈپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، ئورۇندۇقتا ئۇ يان-بۇ يان سۈرۈلۈپ ئولتۇ-رالماي قالدى. مىتكا لیۇباۋانىڭ يۈمران قوللىرىنىڭ يۇزىگە تېگىشىدىن ۋە قىزىقش ھەم قورقۇنچ ئارىلاش قارىشىدىن تەمتىرەپ قالدى، شۇنداقتىمۇ ئۇ ھاياجىنىنى بېسىپ، سەل كۆلۈپ تۇرۇپ:

— سوقۇر ئېيىق بىلەن ئۆپۈشۈپ كەتتىم، بۇ شۇنىڭ قالدۇرغان يالدامسى، — دېدى.

— سوقۇر ئېيىق بىلەن؟ — لیۇباۋا قاتتىق قورقۇپ كەتتى ۋە پراگىيە بىلەن ئىتتىك بىر قارىشۋالدى، — ئۇ نېمە دېگىنىڭ، مىتە؟ ئېيتقىنا.

— بىركۈنى تاشلىغان يەملىرىمنى چىل قۇشلار يېدىمسكىن دەپ قاراپ باققىلى بارغانىدىم، — مىتكا ھېكايىسىنى شۇنداق دەپ خالار-خالماس باشلىدى، — ئەلۋەتتە يېنىمدا قۇش ئاتىدىغان مىلتىقىم بار ئىدى. ئەتىگەندە جاھان خۇددى گۈگۈم ۋاقتىدىكىدەكلا قاراڭغۇ ئىدى، مەن قارىسز يولدا جاڭگال تەرەپكە قاراپ ئېقىۋاتقان بۇلاق سۈيىنى بويلاپ ماڭدىم، كاللامدا بىرەر پىشكەللىككە يولۇقۇپ قالارمەن دەيدىغان خىيال زادىلا يوق ئىدى. ماڭا-ماڭا، بىر يەرگە كەلگەندە توساتتىن جاڭگالدا كىمدۇ بىرى ماڭا قاراپ تۇرغاندەك بىلىندى، شارتتىدە كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قارىسام، ھېلىقى ئەبلەخ مەندىن ئون نەچچە مېتر نېرىدىلا تۇرۇپتۇ، مىلتىقىمغۇ 3-نومۇرلۇق قوغۇشۇن ئوق بىلەن ئوقلاقلىق ئىدى، ئەخمەقلىقىمنى قارىمامسىلەر، مەن تېخى ئىككىمىز چىرايلىقچە ئايرىلىپ، ئۆز يولىمىزغا كېتەرمىز دەپ ئويلاپتىكەنمەن، نەدىكىنى، ئۇ كاساپەت ياۋا چوشقىدىن بىرنى يەقتىپ، راسا مەززە قىلىپ يېگىلى تۇرۇپتىكەن ئەمەسمۇ، ئۇنى مەندىن قىزغىنسىپ، قانغا تولغان ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، چىشلىرىنى كارايلىتىپ، شۇلگەيلىرىنى ھەر تەرەپكە چاچىرىتىپ، ھۆركىرىگىنىچە كېلىپ ئېتىلىدى، ئۇ راستلا غەزەپكە كەلگەنىدى! مەن قوش ئاتاردىن تەڭلا ئوق چىقاردىم-دە، كۆزىنى يارىدار قىلدىم، شۇ چاغدا ئۇ ئارقا پۇتلىرى بىلەن تىك تۇردى-دە، مىلتىقىمنى تارتىۋېلىپ، تەمەچنى سىندۇرغاندەك سىندۇرۇپ نەلەر-گىدۇ چۆرۈۋەتتى، مەن پىچىقىمنى چىقىرىپ شارتتىدە ئۇنىڭ كۆزىگە تىقىۋەتتىم.

— ۋايجان، — دەۋەتتى لىۋباۋا چوڭ بىر تىنىپ، ئۇ نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، بېشىنى مىتكانىڭ يەلكىسىگە قويۇ-

ۋالغانسدى. ئاكلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە پراگسيەنىڭ يۇرىكى قارتتىدە قىلىپ قالدى، شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ھېكايىگە ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەي، رەسمىي قۇلاق سېلىپ ئولتۇردى.

— ئۇ قارا سوقۇر مېنى بېسۇالماقچى بولۇپ ئېتىلدى، — دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى متكا، — بىراق ئۇ مېنى بېسۇالالمىدى، بېسۇېلىپ قالدىغان بولسىزە، ئۇنىڭ ئاستىدا تىتىما-تىتىما بولۇپ كەتمەيتتىمۇ، ئۇ ماڭا شۇنداق يېقىنلاپ كېلىشىگە پىچقىمنى زەرب بىلەن بىرلا ئۇردۇم-دە، قارنىنى يېرىۋەتتىم. ئۇ ھۆركىرەپ، بوينۇمغا قاتتىق بىر شاپىلاق سېلىۋىدى، ئۇچ مېتر نېرىغا ئۇچۇپ كەتتىم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ يېقىن بارسام ئۇ تولغىنىپ-دومىلاپ، جان تالىشىپ يېتىپتۇ. شۇ ۋاقىتقا بارغاندا ئاندىن مېنى سۇر باسقىلى تۇردى. ئېيىقنىڭ تېرىسىنى شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا سويۇۋېلىشىم كېرەك ئىدى، بىراق سويۇۋالالمىدىم، قوللىرىم توختىماي تىترەيتتى...

متكا بىر تىنۋېتىپ، دېرىزىدىن تالاغا قاراپ نېمىندۇ ئويلاۋاتقاندەك گەپ قىلماي تۇرۇپ قالدى.

— تەلىيىڭ بار ئىكەن، — دېدى پراگىيە ئۇھسىنىپ، — بۇنىڭدىن كېيىن بەكرەك ئېھتىيات قىلغىن متكا، ئۆيۈڭ بارلىقىنى ئۇنتۇما...

كېچە، لېۋباۋا چۈشىدە قورقۇنچلۇق بىر قارا ئېيىقنى كۆردى. ئېيىق قان تېمىپ تۇرغان ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە دەريا بويىدا ئۇنى قوغلاپ كېلىۋاتاتتى ۋە قوغلاپ تۇتۇۋالاي-تۇتۇۋالاي دەپ قالغاندى، لېۋباۋا خەۋپ ئاستىدا تۇراتتى، ئاخىر ئۇ متكاغا دەرھال يېقىنلاشتى-دە، ئۇنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ئېيىق نەلەرگىدۇ غايىب بولدى.

يېڭى يىلدا ماكاروۋكا بازىرىنىڭ كۆلۈمىدا كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى ئۇيۇشتۇرۇلدى. سورۇنغا بايرامسلىق ئارچا جايلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئويۇننى قىزىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئادەتتىكى تاشقىرى ئاۋاق ئۇرۇز بوۋايمۇ كەلگەنىدى. كۆپچىلىك پاتىفون قويۇپ تانسا ئويىنىدى، مەكتەپنىڭ ئىشتىن سىرتقى ئەدەبىيات-سەنئەت گۇرۇپپىسى كونسېرت قويدى. كۆڭۈل ئېچىشقا بوۋاقلار ۋە قېرى بوۋاي-مومايلار-دىن باشقا ھەممەيلەن كەلگەنىدى.

پراگىيە سامساننىڭ مومايى بىلەن بىرىنچى قاتاردا ئولتۇرۇپ كونسېرت كۆرۈۋاتاتتى. بالىلار كونسېرتنى مۇڭدىپەقىيەتلىك قويدى، ئۇلارنىڭ كىيىملىرى ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۇلار ناخشا ئېيتىتى، دىكلاماتسىيە ئوقۇدى، زالدىكى ۋاراڭ-چوڕۇڭ دەستىدىن سەھنىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى، بىراق ئۇ ۋاراڭ-چوڕۇڭ تاماشا كۆرۈشكە دەخلى قىلمايتتى، كونسېرتتىن كېيىن ئورمانچىلىق شىركىتىنىڭ جىڭلىسى سەھنىگە چىقىپ كۆپچىلىكنى تەبرىكلىدى، مۇنەۋۋەر خىزمەتچىلەرنى تەقدىرلىدى. پراگىيە تەقدىرلەنگۈچىلەرنىڭ ئىچىدە سەككىزىنچىسى ئورۇنغا، باشقۇرغۇچى خادىملارنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇلغانىدى. ئەمگەكتە ياخشى بولغاچقا، ھەر يىلى تەقدىرلىنىپ كېلىۋاتقان پراگىيە ئۇچۇن بۇ ئىش ئادەتتىكىچە بىلىنمىدىغان بولۇپ قالغان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ تەقدىرلىنىدىغانلار قاتارىدا ئىسمى ئاتالغاندا قەلبى يەنىلا قانداقتۇ بىر خىل لەززەتكە تولدى-دە، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ساماسانىغا مومايغا ئىختىيارسىز

هالدا لاپيده بر قاراپ قويدى. جىڭلىنىڭ ئارقىسىدىن پۇرۇشاكىن سۆزگە چىقىپ، كۆپچىلىكنى قۇتلۇقلاپ ئازراقلا سۆزلىگەندىن كېيىن، ئىلغار ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىسمىلكىنى ئوقۇپ ئۆتتى، ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى متكا ئىدى.

ـ قېرىنداشلار، ـ دېدى پۇرۇشاكىن متكا سەھنىگە چىقىقاندا، ـ بۇگۈنكى كۈنددكى بۇ بايرامدا دىمىترىي شانىنوتروسوۋلار ئائىلىسى ئۈچۈن توي ئۈستىگە توي بولدى، ئۇ بولتۇرقى نەتىجىسىگە ئاساسەن، شەرەپ بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى خەلق ئىگىلىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى كۆرگەزمىسى تەرىپىدىن بىرىلگەن مېدالغا مۇيەسسەر بولدى، شۇنىڭغا رۇخسەت قىلغايسىزلەركى...

پراگىيەنىڭ خۇشاللىقتىن يۈرەكلىرى ئويناپ كەتتى، ئوۋچىلار كۈچلۈك قوللىرى بىلەن گۈلدۈراس ئالقىش ياڭراتتى. ھەييار كورکا بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ سەھنە ئالدىغا كەلدى.

ـ متكانى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئاتايلى، ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ شوخلۇق بىلەن، ئوۋچىلار كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە سەھنىگە چىقىشتى ـ دە، متكانى كۆتۈرۈۋېلىپ كەينى ـ كەينىدىن يۇقىرىغا ئاتتى. پراگىيە ئوۋچىلارنىڭ متكانى بېشىغا ئېلىپ ئېگىز ـ ئېگىز ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەم خۇشال بولدى، ھەم قورقتى.

متكادىن كېيىن باشقا يىگىتلەرمۇ سەھنىگە تەكلىپ قىلىندى، بىراق ئۇلار متكادەك ئالىي شان ـ شەرەپتىن بەھرىمەن بولالمىدى، پراگىيە كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئارقا تەرەپتە ئولتۇرغان متكا بىلەن لیۇبوكاغا قاراپ قويدى ۋە ئۇلار ئۇچۈن تەنتەنە قىلدى. ئەر ـ خوتۇن ئىككىلەن ئىناقلىق بىلەن بىر ـ بىرىگە ياندىشىپ ئولتۇراتتى. لیۇبوكا پراگىيەگە قاراپ يىللىق كۆلدى ۋە قولىدىكى مېدال سېلىـ

غان قىزىل قۇتىنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ قويدى.

"ئەمدى ئوبدان بولدى، ــ دەپ ئويلىدى پراگىيە ئۇچىدە، ــ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۇنىڭدىن كېيىن ئاستا-ئاستا ئامراق بولۇشۇپ قالار، ياخشىسى پاتراق نەۋرە كۆرسەم، كۆڭلۈم تىنىپ خاتىرجەم بولۇپ قالاتتىم. لېۋىباۋا شۇ كۈنلەردە باشقىچە بولۇپ قالدى. دەرۋەقە ئۇ تېخى بەك ئېچىلىپ-يېيىلىپ يۈرىدىغان بولۇپ كەتكىنى يوق، شۇنداقتىمۇ ھەر ھالدا بۇرۇنقى ياۋىلىقىدىن ۋە تەرسا-لىقىدىن قالدى، ئويۇن-كۈلكە، تاماشا دېگەنگە كەلسەك، ئۇ قانچە-لىك ئىش ئىدى، كۈن راۋرۇس ئۆتسىلا بولدى، ئادەم دېگەن كۈن بويى ھى-ھى، ھا-ھا بىلەن كۈلۈپ ئويناپلا يۈرسىمۇ بولمايدۇ-دە."

ــ قارىغىنا، خانىم كەلدى، ــ دېدى سامساننىڭ موماي پراگىيەنى نۇقۇشلاپ.

دېگەندەك ژاركا مېتىركىننا سەھىنگە چىقىپ كەلدى ۋە كومىۋ-نىستىك ياشلار ئىتتىپاقى نامىدىن سۆز قىلدى. ئۇنىڭ مەجبۇرى ئاتىسى كاراسكانىڭ مەجبۇرىنى زادىلا تارتمىغانىدى، ئۇ ھەممىلا جەھەتتىن مەرھۇم ئانىسىنى تارتقانىدى. ئۇنىڭ ئانىسى ماريەمۇ غەيرىتى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ئايال ئىدى، ئەپسۇسكى دۇنيادىن ۋاقتسىز كېتىپ قالدى.

"ژاركا ئۆيىمىزگە كېلىن بولۇپ كىرگەن بولسىمۇ ئوبدان كېلىن بولۇپ قالار ئىدى، ــ دەپىمۇ ئويلىدى پراگىيە ئۆچىدە، ــ بىراق ئاتىسى كاراسكانىڭ مەجبۇرى ئۇنىڭدىمۇ توساتتىن كۆرۈلۈپ قالىدىغان بولسا چاتاق بولاتتى-دە. كاراسكا دېگەن خەقنىڭ ئەدىبىنى بېرىشكە كەلگەندە كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيدىغان ئەبلەخ تۇرسا،

دەرۋەقە، خەقىنى ئۇنداق يامان چاغلاپ كېتىشىنىڭ ئۆزىمغۇ بىر گۇناھ. بىراق ئىش راستلا پەرىزىمدىكىدەك بولۇپ چىققىنىدا پۈشايمانىنى ئالغىلى قاچا تېپىلمايدۇ قالغان بولاتتى، مىتكا دېگەن قوينىڭ قوزىسىدەك بىر بالا. ئۇنىڭ مەجەزىنى بىلىۋالغان ئايال ئۇچۇن، ئۇنى تىزگىنگە ئېلىش بىر يۇتۇم سۇ ئىچكەندىنمۇ ئوڭاي ئىش."

يېغىنىڭ تامامىلانغانلىقى جاكارلاندى، بالىلار پەردىنى يېپىپ تىنچلاندى، ياشلار ئورۇندۇقلارنى چەتكە تارتىپ، تانسا ئويناىدىغان ئورۇن چىقاردى، سامساننىڭ پراگىيەنى تالاغا تارتىتى، پراگىيە ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ خېلى بىرھازاغىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ مىتكا بىلەن لىيۇباۋانىڭ تانسا ئويىنىغىنىنى كۆرگۈسى بار .ئىدى، ئۇ ئۇچىلارنىڭ مىتكانى ھاراق ئىچىش ئۇچۇن بۇفىتقا باشلاۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە بەكرەك كۆچەۋاتقىنى يەنە شۇ كوركا ئىدى. بىراق مىتكا لىيۇباۋادىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايتتى، بارالمايدىغانلىقىنى بىلدۇرۇپ، قول ئىشارىسى قىلاتتى. بۇ قىلغىنىڭ دۇرۇس، ھاراق ئىچكۈڭ كەلسە، ئۆيگە بارغاندا قانغۇدەك ئىچۋالمامسەن.

كۆپچىلىك ۋالسقا چوشتى، لىيۇباۋا مىتكانى تانسىغا تارتتى، پراگىيە لىيۇباۋانىڭ بىربىلىكىنى مىتكانىڭ كەڭ يەلكىسىگە يېنىكىكىنە قويۇپ، مىتكانىڭ بولسا بىر قولى بىلەن لىيۇباۋانىڭ بېلىنى ئېھتىيات بىلەن تۇتۇپ ۋالسقا پىرقىراۋاتقانلىقىغا تەبەسسۇم بىلەن قاراپ ئولتۇردى. لىيۇباۋانىڭ چىرايىدىن قانداقتۇ بىر خىل ئويچانلىق چىقىپ تۇراتتى، ئۇنىڭدا يەنىلا مەلۇم دەرىجىدە ھەسرەت ئالامەتلىرى بارەدەك قىلاتتى (بەلكىم بۇ قىزنىڭ مەجەزى تۇغۇلۇشىدىنلا شۇنداق بولسا كېرەك؟). ئۇ پۇتلىرىنى تېز-تېز يۆتكەپ مىتكانىڭ قەدىمىگە بىرمۇبىر

يېتىشىپ ماڭاتتى. پراگىيە ئەتراپقا نەزەر سېلىپ، بۇ بىر جۇپ تانسا-چىنىڭ تانسىسىدىن باشقىلارنىڭ ھۆزۈر ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلىدە بەكمۇ خۇشال بولدى. ئىش بولمىسا، بۇ يەردە ئۇنىڭغا نېمە بار، ياشلارنى قورۇندۇرۇپ. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئىچى-قارنىنى ئېچىۋالغاندىن كېيىن، بولدى ئەمدى، ئۆزەمنى سورايى دېگەن يەرگە كەلدى.

پراگىيە كۆلۈبتىن چىقىپ ئاستا ئۆيىگە قاراپ ماڭدى، ئاسمانىنى قاپلىغان يۇلتۇزلار خۇددى ئۇنىڭ ياش ۋاقىتلىكىدەكلا چاقناپ تۇراتتى؛ يەردىكى قارمۇ ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىدا ئىلگىرىكىدەكلا غاچىلايتتى، يىللار ئۇنىڭغا ھايات بەخش ئېتىپ، ئاخىرقى ئۆمرىنى خاتىرجەم ئۆتكۈزسۇن دەپ، ئالدىرىمايلا، ئاستا ئۆتۈۋاتقانىدەك ئىدى.

پراگىيەنىڭ كۆزلىرىگە بىردىنلا ياش كېلىپ، كۆز نۇرى خىرەلەشتى. شۇ دەقىقىدە ئىكىكى تامچە ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى، بۇ نېمە ئىش؟ نېمىشقا ئۇنىڭ كۆزىدىن توساتتىن ياش چىقىپ كەتتى، بۇنىڭ سەۋەبىنى پراگىيەنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، ئايىغ ئاستىدىكى قار غاچ-غاچ غاچىلدايتتى، ئاسماندىكى يۇلتۇزلار بىر خىلدا پارلاپ تۇراتتى. نېمىدېگەن گۈزەل ئاخشام، نېمىدېگەن ياخشى كۆڭۈل، بۇنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش تەس.

18

روزىدىستۇ بايرىمىنىڭ ئالدى-كەينىدە قەھرىتان سوغۇق چېكىگە يەتتى. شانىنوتروسوۋلار ئائىلىسىنىڭ ئۇدۇلىدىكى كاچكۇل بىر كېچە-دىلا قېلىن مۇز تۇتۇپ كەتكەنىدى. مىتكا چېلەكلىرىنى كاچكۇل

يېنىدا قويۇپ، ئۆيدىن لوم تۆمۈر ئېلىپ چىقتى. مۇزنى لوم تۆمۈر بىلەن خېلى ئۇزاق چوقۇپ، ئىككى پۇت پاتقاقدەك قىلىپ ئەپچىل-گىنە ئويۇپ چىقتى. شۇ ئويمانغا مەزمۇت دەسسەپ تۇرۇپ سۇ ئېلىش ئۇڭايغا چۈشەتتى. مىتكا شۇڭدىن كېيىن كاچكۇل ئېغىزىنى ئىككى چىلەك پاتقاقدەك چوڭلۇقتا ئاچتى، ئاندىن ئۇششاق-ئۇششاق مۇز پارچىلىرىنى ئېلىپ شىلدىرلاپ ئىتتىك ئېقىۋاتقان سۇنى بىر پەس تاماشا قىلدى.

مىتكا ئىككى چىلەكنى لىق سۇ ئالدى-دە، قەدىمىنى مەزمۇت بېسىپ تۆپىلىككە قاراپ يۈرۈپ كەتتى، ئۇ چىلەكتىكى سۇدىن بىر تېمىمۇ ئېقىتماي سىلىق ماڭاتتى. ئۇ بۇنداق ئىشلارنى ئىنتايىن رازىمەنلىك بىلەن قىلاتتى. شۇنداق قىلىپ ئۆينىڭ ئېغىر ئىشلىرىنى جايى-جايىدا قىلىپ تۈگەتتى. ئۇ شۇنداق قىلسام مەن كەتكەندىن كېيىن ئانام بىلەن لىۋباۋا خېلى ۋاقىتقىچە جاپا تارتىپ قالمايدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئەتىلىككە يەنە ئورمانغا قايتىدىغانلىقى توغرىسىدا بولسا ئىمكان قەدەر ئويلانمايتتى. ئۇ قۇرىغان ئوت-چۆپلەرنى بىر تارا-بىر تارىدىن كالا ئېغىلغا يۆتكىدى؛ ئوتۇن يارىدى؛ سىيرىنىڭ ئوقۇرىنى ئوگشىدى. ئەتە سەپەرگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىدى.

پراگىيە مىتكاغا توقۇۋاتقان ئىسسىقىنا بىر جۈپ يۇڭ پايپاقنى توقۇپ بولاي دەپ قالدى. ئۇ دېرىزە تەكچىسىدىكى گۈل لوڭقىسىنى چەتكە ئېلىۋېتىپ، دېرىزىدىن ئوغلىغا تەبەسسۇم بىلەن قارايتتى. ئىشىك ئالدىدىن ئېھتىمال رايونىنىڭ بولسا كېرەك، ناتونۇش بىر ماشىنا گۈركىرەپ ئۆتۈپ كەتتى. شۇڭدىن كېيىن ئەتراپنى جىمجىتلىق باستى، پەقەت مىتكانىڭ غاراسلىتىپ ئوتۇن يېرىۋاتقان

ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى.

ــ ئەھۋالىڭ قانداق، ياخشىمۇ سەن بويتقىم!

كورىكانىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان متكا ئىشنى توختىتىپ ئۆزىنى رۇسلىدى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ سەمىمي كۈلدى.

ــ ئوتۇننى 100 يىل يەتكۈدەك جىق يېرىۋېتەي دەمسەن نېمە؟

كورىكا يېپىيىڭى جۈۋا كەمزۇل كىيىۋالغان بولۇپ، يانچۇقىدىن هاراق شىشىسىنىڭ بوينى چىقىپ تۇراتتى.

ــ يېرىپ قويسام كېيىن ئەسقاتمۇدە، ــ دېدى متكا، ــ يىراقتا باراماقچى ئوخشىمامسەن؟

ــ ئىشىم يوق. بۈگۈن ئاخىرقى كۈن، شۇڭا ئويىنىۋالاي دەيمەن.

ــ بوپتۇ، بارغىن.

ــ ئەتە كۆرۈشەيلى.

كورىكا غادىيىپ، قەدىمىنى چوڭ-چوڭ تاشلاپ يۇرۇپ كەتتى، متكا ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى.

بۈگۈن هاۋا سوغۇق بولسىمۇ، قىشنىڭ تازىمۇ ئوچۇق كۈندىلىرىنىڭ بىرى ئىدى. ئېلېكتر سىملىرىنى قىرو باغلىغان، شاننوتروسوۋلار ئاسلىسىنىڭ دېرىزىسى تۈۋىدىكى چېتىن دەرەخنىڭ شاخلىرىنى ئاپئاق تۇمان قىروسى قاپلىغانىدى. لېۋباۋا چۈشلۈك تاماققا قايتىدىغان ۋاقىتقىچە متكا بىر تالاي ئوتۇننى يېرىپ بولدى. ئۇ لېۋباۋانىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى يىراقتىن كۆرۈپ قالدى. لېۋباۋا بېشىغا ئاپئاق يۈڭ ياغلىق چىگگەن، ئۇچىسىغا يارىشىملىق خۇرۇم پەلتو، پۇتىغا قاپقارا پىيما كىيگەن هالەتتە كوچىدا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. متكا كېلىۋاتقان مېنىڭ لېۋباۋامۇ ياكى باشقا ناتونۇش ئايالمۇ دەپ

ئايرۇالالماي داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ بىردىنلا ئۇنىڭ ئۆزدىنىڭ ليۇباۋاسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى-دە، يۈرىكى شادلىق ۋە بەخت تۇيغۇسىغا تولۇپ، ھاياجان ئىلكىدە ھەركەتتىن توختاپ قالاي دەپ قالدى، شۇ ئاندا ئۇ ھەرقانداق بالا-قازا ۋە بەختسىزلىك ئۇستىدىن غالىب كېلىش ئۈچۈن ھەممىگە تەييار تۇرۇشقا بەل باغلىدى؛ يەنە بىردىنلا كۆزلىرى چوڭ-چوڭ ئۇ گۈزەل قىزنىڭ ئۆزىنىڭ ليۇباۋاسى ئەمەسلىكىنى ھېس قىلغىنىدا بولسا روھى بەك چۈشۈپ، قوللىرى ئىختىيارسىز لاسسىدە ساڭگىلاپ قالدى. شۇ چاغدا ئۇ ئېچىدە: مۇشۇنداق ئازاب ھەمىلا ئادەمنىڭ بېشىدا بارمىدۇ ياكى مەنلا شۇنداق تۇغما بەختسىزدۇرمەنمۇ دەپ ئويلاپ قالدى.

— بۇگۈن ژاركانى ماشنا بىسۇەتكىلى قىل قالدى، — دېدى ليۇباۋا تاماق ئۈستىدە، — كوركا ماشىنىنى كەينىگە يانداۋرۇۋاتاتتى، ئىشچىلارنىڭ ياغاچ تىزىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرۇۋاتقان ژاركا يان تەرەپتىن كەلگەن تراكتورنىڭ سىگنالىنى ئاڭلىمىدى. شۇنىڭ بىلەن تراكتور ئۇنى سوقۇۋەتتى. كوركا ئەھۋالىنى تۈيۈپ، ماشىنىنى غاچچىدە تورمۇز بېرىپ توختىتىۋالدى.

— تاس قاپتۇ-دە، — دېدى پراگىيە ئەندىكىپ، — قىزىم، ئۆزەڭنى بەك ئاۋايلىغىن. ئىلاھىم ۋەقە چىقمىسۇن، راستلا بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالمىغان بولسىزە، مىتكا بىلەن ئىككىمىز تۇغىشپ كېتىمىز جۇمۇ.

مىتكا ھە دەپ شورپا ئىچىۋاتاتتى، ليۇباۋا تەبەسسۇم بىلەن ئۇنىڭغا ئىنتىنىك بىر قاراپ قويدى. مىتكا ئۇنىڭ كۆز نۇرىنى ۋە تەبەسسۇمىنى سەزگەندەك قىلىپ بېشىنى كۆتۈردى، ئىككىسىنىڭ

كۆزلىرى ئۆزئارا ئۇچراشتى. ليۇباۋا مىتكانىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئاق قەلبىنى ۋە ئۆزىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتىنى تونۇنجى قېتىم كۆردى. شۇ چاغدا قانداقتۇ بىر ئىسىق ئېقىم ئۇنىڭ يۈرىكىگە شۇرۇرىدە ئېقىپ كىردى، ئۇ ھارارىتى ئۆزلەپ ئوتتەك قىزىپ كەتكەن يۈزىنى ئىككى قولى بىلەن ئېختىيارسىز ئېتىۋالدى.

دەل شۇ ۋاقىتتا كىمدۇ بىرى ئۇلارنىڭ دېرىزىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ قالدى. دەرۋازىنىڭ غاچچىدە ئېچىلغان ئاۋازىدىن كېيىن، پەلەمپەيدىن ئايان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاندىن ئىشىك بوش چېكىلدى.

ــ كىرىڭ، ــ دېدى پراگىيە بىلەن مىتكا تەڭلا ۋە ئىشىك تەرەپكە قارىدى. ماكاروۋكادا ئۆيىگە ئىشكىنى چېكىپ كىرىدىغان ئادەت يوق ئىدى، ئىشى بارلار ئىشكىنى ئېچىپلا كىرىۋېرەتتى.

مېھمان ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۇچىسىغا چىرايلىق پەلتو، بېشىغا توشقان تېرىسىدىن تىكىلەكەن چىكىلەك قۇلاقچا كىيگەن بەستىلىك ئادەم بولۇپ، چىرايىدىن قانداقتۇ بىر چۈشىنىكسىز تەبەسسۇم ئەكس ئېتەتتى. مىتكا بىر قاراپلا ئۇ ئادەمنى قايەردىدۇ بىر يەردە كۆرگەندەك قىلدى، ئۇ ئادەمنىڭ كىشىگە يېقىملىق تۇيۇلىدىغان تەبەسسۇمىمۇ مىتكاغا تونۇشلۇقتەك بىلىندى. بىراق، شۇ چاغدا مىتكانىڭ يۈرىكى نېمىشقىدۇ توساتتىن قارتىتىدە قىلىپ، بىرقىسما بولۇپ كەتتى. ئۇ ماتورلۇق قېيىق بىلەن يۈركان دۆمبىلىدىن ئۆتكەندە، يۈرىكىنىڭ خۇددى ھازىرقىدەك قارتىتىدە قىلىپ كەتكەنلىكىنى بىردىنلا ئېسىگە ئالدى.

ــ كىمنى ئىزدەيسىز، ــ دەپ سورىدى پراگىيە مېھمانغا مىختەك تىكىلىپ قاراپ.

— ئۇ مېنى ئىزدەيدۇ، — دەپ ئورنىدىن تۇردى لېيۇباۋا. ئۇنىڭ چىرايىي تاتارغان بولۇپ، كۆكرىكى ئېغىر-ئېغىر كۆتۈرۈلۈپ پەسلەيتتى. ئۇ ھەسرەتلىك مۇلايىم كۆزلىرىنى مېھمانغا تىكىنىچە جايىدا قىمىرلىماي بىر پەس تۇردى، ئاندىن، — مەن بىردەمدىلا يېنىپ كىرىمەن، — دېدى-دە، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تالاغا ماڭدى، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق ئاستا چىقتىكى، ئاساسەن ئاڭلانمايى قالدى.

— كەچۈرگەيسىزلەر، — دېدى مېھمان پراگىيە بىلەن مىتكاغا يەنىلا چۈشىنىكسىز كۈلۈمسىرەپ، ئاندىن لېيۇباۋانىڭ كەينىدىن چىقىپ كەتتى.

— چاپىنىنىمۇ كىيمەيلا چىقىپ كېتىپ قالدى، — دېدى پراگىيە بىرئازدىن كېيىن ئېسىگە ئېلىپ، — سوغۇق تېگىپ قالمىغدى...

لېيۇباۋا ۋېياچېسلاۋنىڭ چىرايىغا جىددىي ھەم ئاغرىنىش نەزىرى بىلەن تىكىلىپ قارىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى ۋېياچېسلاۋنىڭ چىرايىدىن نېمىنىدۇ ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى، شۇنداق قىلىپ ئۇ بۇ چىرايدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغانلىقىنى بايقىدى.

— لېيۇبا، بۇ نېمە ئىش؟ — دەپ سورىدى ۋېياچېسلاۋ.

— نېمە ئىشنى دەيسىز؟

— خوشلاشماستىنلا، تۈيۈقسىز كېتىپ قاپسەن. بىرەر چاتاق چىققان ئوخشايدۇ، دەپ قالدىم...

— ھېچ ئىشقۇ بولغىنى يوق... — دېدى لېيۇبوكا كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا، ئۇنىڭ كۆز نۇرى قارلىق تاغنى، مۇزلۇق دەريانى، يىراقتىكى ئۇپۇق سىزىقنى يېرىپ ئۆتتى.

— ماريىە ئىئوسىفوۋنانىڭ ھەققى يوق... — دەپ ئىزاھ بېرىشكە باشلىدى ۋېياچېسلاۋ پەرىشانلىق ئىچىدە، بىراق لېيۇبوكا ئۇنىڭ

گەپنى بۆلۈپ مۇلايملىق بىلەن دېدى:

ــ ياق، ۋىياچېسلاۋ ئۇۋانوۋىچ، ئۇ ھەقلىق، ــ ئارقىدىن يەنە تەكرارلىدى، ــ ئۇ شۇنداق قىلىشقا ھەقلىق.

ۋىياچېسلاۋ ھەيرانلىقتا ئۆڭىگە بىر قارىدى-ده ، بېشىنى سىلپ، ئاستا دېدى:

ــ ماڭا بىرەر پارچە خەت بولسىمۇ يېزىپ قويساڭ بولمايتتىمۇ... قاتتىق ئەنسىرەتتىڭىز ئادەمنى.

ــ گەپنىڭز شۇمىدى؟ ــ دەپ سوردى لېۋبوكا جىددىيلىشىپ.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ــ ۋىياچېسلاۋ لېۋبوكانىڭ گەپىنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلمىدى.

ــ سىزدە ئەنسىرەشتىن باشقا ئىش بولمىدىما؟ ــ لېۋبوكا سوغۇققىنا كۈلۈپ قويدى.

ــ لېۋبا... ــ ۋىياچېسلاۋ ئۇڭايسىزلىنىپ قالدى.

ــ ئەمدى گەپ قىلىشقا ئورۇن قالمىدى، ــ لېۋبوكانىڭ بەدىنى بىردىنلا سىلكىنىپ كەتتى، ئۇ ۋىياچېسلاۋغا چىڭ تىكىلدى. ۋىياچېسلاۋ شۇ تاپتا كۆز ئالدىدا پۈتۈنلەي باشقا بىر لېۋبوكا ــ ئۆز ئىزدىتىنى بىلمەيغان، مۈستەقىل كىشىلىك غۇرۇرىدىغا ئىگە لېۋبوكا تۇرغاندەك قىلىنى بىلىپ يەتتى. لېۋبوكا ۋىياچېسلاۋغا يەنە بىر قارىۋېتىپ، كەينىگە شاققىدە ئۆرۈلدى-ده، ئۆيگە ئىنتىك كىرىپ، ئىشىكىنى چىڭ ياپتى.

19

ئەتىگەنىدىلا شامال چىقىپ، يەردىكى قارلارنى پۈرقىرىتىپ

ئۇچۇرۇشقا باشلىدى. مەرۋايىتتەك پارقىراق قار ئۇچقۇنىدىلىرى يولدا شامال بىلەن تۇرۇم-تۇرۇم تۇرۇلۇپ كېلەتتى. بىر-دەمدىلا تام تۆۋىلىرى ۋە بۇلۇڭ-پۇچقاقلاردا ئۇششاق-ئۇششاق قار دۆۋىلىرى ھاسىل بولدى. بىراق، ھاۋا ئوچۇق بولۇپ، سۈپسۈزۈك كۆك ئاسماندا بىر ساۋاممۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى. ئاسماندا يېڭى ئاي خىرە نۇر چېچىپ تۇراتتى.

بىر توپ قۇشقاچ قىش كىرگەندىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئورماندىن ماكاروۋكىغا ئۇچۇپ كېلىشتى. بۇ قۇشقاچلارنىڭ يۇمىران پەيلىرى پاكىز قىزغۇچ رەڭ ئالغان بولۇپ، بېشىدا كىچىككىنە پەيتاجى بار ئىدى. ئۇلار چېتىن دەرىخىگە قوندى-دە، ئۆزلىرىنىڭ گۈزەل ھۆسىنىنى كۆز-كۆز قىلىشقا باشلىدى. كەنت ئاسمىنىدا ئۇلارنىڭ سۈزۈك، ياڭراق، ساپ ھەم لەرزان ناخشىسى ياڭرايتتى، ئۇلارنىڭ ئاۋازى گويا گوتسىرنىك① ئاۋازىدەك ئاجايىپ يېقىملىق ئىدى...

— مېتكا، چاپسان بول! — ماشىنىغا چىقىپ بولغان ئوۋچىلار ئۇنى چاقىردى، — خوشلىشىش مۇراسىمىنى تېز تۈگەت، ماشىنىدىن قالساڭ، بۇران چىقىپ كەتسە چاتاق بولىدۇ. يەنە بىز ھەپتە تۇرۇپ قالىسەن.

مېتكا ھەمراھلىرىنىڭ ۋارقىراشلىرىغا پەرۋا قىلمايتتى، ئۇ لېۋبا-ۋانىڭ پارلاپ تۇرغان كۆزلىرىگە پەرىشان ھەم بىچارە ھالەتتە قارىغىنىچە، ئۇنىڭ چىرايىدىكى چۈشىنىكسىز تەبەسسۇمغا سەپسالماس-

① رۇسلارنىڭ كۆپ تارلىق قەدىمىي چالغۇ ئەسۋابى بولۇپ، ئېلىمىزنىڭ ساماتۇر دېگەن چالغۇ ئەسۋابىغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

لىقا تىرىشاتتى. ئۇ يولغا چىقىپ كېتىشتىنمۇ، لىۋباۋانىڭ قېشىدا قېلىشتىنمۇ قورقاتتى.

— ماڭىدىغان ۋاقتىم بولۇپ قالدى، لىۋباۋا، — دېدى ئۇ ئىلاجسىزلىقتىن كىمدۇ بىردىن پاناھلىق تىلەۋاتقانىدەك ھالەتتە كۆلۈمسىرەپ ۋە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ.

— شۇنداق، ماڭىدىغان ۋاقتىڭ بولۇپ قالدى، — دېدى لىۋباۋا، — ماڭىدىغان ۋاقتىڭ بولۇپ قالدى، ماڭغىن، مىستە، قارا، ئوۋچىلار سېنى كۈتۈپ قالدى. ماڭىدىغان ۋاقتىڭ بولدى، ئەمدى ماڭغىن، ماڭغىن مىستە، — ئۇ نېمىنىدۇ ئويلاۋاتقانلىقى بىلىنمەي تۇرغان كۆزلىرىنى متكاغا تىكىنىچە ماڭىدىغان ۋاقتىڭ بولۇپ قالدى دېگەن گەپنى يېنىشلاپ-يېنىشلاپ دېدى.

— ئۇنداقتا مەن كەتتىم، لىۋباۋا...

— ماقۇل، ماقۇل... توختاپ تۇرغىن!

ئۇ پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كۆتۈرۈلۈپ تۇرۇپ، قۇرۇپ كەتكەن لەۋلىرى بىلەن متكانى سۆيدى. چوككىدە قىلىپ سۆيگەن ئاۋاز شۇنداق بوش ئىدىكى، متكا يا لىۋباۋانىڭ نەپەس ئاۋازى ئىكەنلىكىنى، ياكى سۆيگەن ئاۋازى ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمەي قالدى. لىۋباۋا متكانى بىرنى سۆيۈپلا ئۆزىنى شاققىدە چەتكە ئالدى، ئۇنىڭ چىرايىدا متكانى تەشۋىشكە سالىدىغان تەبەسسۇم يەنە پەيدا بولدى...

— ماڭغىن... بارغانىدىن كېيىن ئۆزەڭگە كۆپرەك پەخەس بول...

متكا ماشىنىنىڭ كۈزۈپىغا كۆچەپ تۇرۇپ ئارتىلىشىغا ماشىنا ئوت ئېلىپ مېڭىپ كەتتى. ئۇ جايىدا قېتىپ تۇرۇپ قالغان لىۋبا-

ۋانى، ئۇنىڭ تەبەسسۇملۇق چىرايىنى بىرنەچچە سېكۇنتقىچە كۆرۈپ تۇردى. ماشىنا دوقمۇشتىن قايرىلغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مىتكا-نىڭ كۆز ئالدىدىن غايىب بولدى.

لىۋباۋا ئۆيگە قايتىپ كىرگەندىن كېيىن، ئۆيدە ئۇ يالغۇز بۇ يانغا مېڭىشقا باشلىدى، ئۇ پاراگىيەنىڭ گۈمانىي نەزەر بىلەن قاراشلىرىغا دىققەت قىلمايتتى. شۇ تەرزدە بىرھازاغىچە مېڭىپ يۈرگەندىن كېيىن چېلەكنى قولىغا ئالدى-دە، تالاغا ماڭدى.

— نەگە بارىسەن، يىراقمۇ؟

— سۇغا.

— سۇ بار.

— يېڭى سۇ ئېپكېلەي.

دەريادا شامال قارلارنى ئۆچۈرتۈپ تېخىمۇ ئەدەپ چىقۇاتاتتى، بىراق كاچكۇلدىكى سۇ يەنىلا بىر خىلدا سۈزۈك ئىدى، كاچكۇل ئەتراپىدىكى مۈز شۇنداق تۈپتۈز، تەكشى چوقۇلغان ئىدىكى، گويا مەرۋايىتتەك پارقىراپ تۇراتتى. لىۋباۋا چېلەكنى قويۇپ، يىراقتىكى تاغقا ۋە تاغ ئارىسىدىكى شۇنچىكى كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان چىغىر يولغا ئۇزاققىچە تىكىلىپ قاراپ تۇردى. ئاندىن چېلەكلىرىگە تولدۇرۇپ سۇ ئېلىپ كەينىگە بۇرۇلدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزى چۆمۈچ ئېلىپ كېلىۋاتقان پراگىيەگە چۈشتى، لىۋباۋانىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن پراگىيە قەدىمىنى توختاتتى.

— قارا، — دېدى پراگىيە بىر تىنىۋېلىپ، — كاچكۇل توڭلاپ مۈز تۈتۈۋېلىپ ئېتىلىپ قالغان بولسا، سۇ ئالالمايۋاتامدىكىن دەپ چۆمۈچ ئېلىپ كەلگەنىدىم.

— مىتكا ئەتىگەنىدە بىر ئوبدان چوقۇپ قويۇپتۇ، — دېدى

لیۇباۋا كۆلۈپ تۇرۇپ. "متىكا" دېگەن ئىسىم ئۇنىڭ ئاغزىدىن شۇنداق يېقىملىق چىقتىكى، بۇنى ئاڭلىغان پراگىيەنىڭ يۇرەكلىرى يايراپ كەتتى.

ــ ھە، مۇنداق دېگىنە، ــ دېدى پراگىيە تىترەڭگۈ ئاۋازدا، ــ مەن كۆتۈرۈشۈپ بېرەي.

ــ ياقەي، ئانا، ــ دېدى لیۇباۋا پىسكىدە كۆلۈپ. ئۇ "ئانا" دېگەن سۆزنىڭ ئاغزىدىن شۇنداق تەبىئىي چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى.

كاچكۇلدىكى تىنىق، سۇپسۈزۈك سۇ بۇ دۇنياىدىكى ھېچقانداق ئىشقا پەرۋا قىلماي ۋە ئەجەبلەنمەي بىر خىلدا شىلدىرلاپ ئاقاتتى. تىنىق ئاسمانىدىكى يېڭى ئايىنىڭ قىرىدا بىر ساۋام ئاق بۇلۇت لەيلەپ تۇراتتى.

(«ھازىرقى زامان سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژۇرنىلىنىڭ 1987 ــ يىللىق 3 ــ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: سابىر ئىلى
تەرجىمە تەھرىرى: غۇلام غوپۇرى

花　坛
（18）
《苏联小说选译》
（维吾尔文）
民族出版社编辑出版　新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本：850×1168毫米1/32　印张：9 1/2
1989年1月第1版
1989年1月北京第1次印刷
印数：0001—1,500册　定价：1.90元
ISBN7—105—00557—2/I·108
民文　（维4）

ISBN 7—105—00557—2/I・108
民文 (维4) 定价：1.90元